

W
O
R
D
E

K
I
R
K
E

G
Å
R
D
E

Kirkegårdsskilte

graveres i tofarvet plast eller aluminium.

Gravør Flemming Elmgreen

Armeniensvej 4, 2300 København S., Tlf. (01) 55 19 75

Bogen

Den danske kirkegård og dens problemer

redigeret ved provst J. Exner

kan købes til en favørpris af 5,00 kr. ved henvendelse til
FORENINGEN FOR KIRKEGÅRDSKULTUR
Vintappergården, 2820 Gentofte.

A. HANSENS

Amagerfrø

Amager Landevej 101 . Kastrup . Tlf. (01) 50 09 86

København - Odense - Århus

ZACHARIASSENS PLANTESKOLE

Hedensted

Prydplanter

Telefon Hedensted 36

samt hæk- og læplanter

Grundlagt 1900

til kirkegårdsbrug

FORLANG PRISLISTE

- To- og firehulede transportvogne
- jerntrillebøre
- kistetransportvogne
- katafalker med hjul
- luftgummihjul
- forhandling af ASP-Holmblad lys
- nummerskilte for opmærkning af grave

Forlang tilbud.

GAR-TEK

Roskildevej 349 . København Valby . Telefon (01) 70 09 09

Nye og brugte Chaussé-brosten

- Ejnar Nielsen
- Fabriksvej 87 . 8700 Horsens
- Telf. (05) 62 11 65

Langeskov Planteskole

Telf. Langeskov 100

Alt i planter til kirkegårde
Spec.: Hækthuja

E. NIELSEN

mek. stenhuggeri

Sdr. Fasanvej 34 . Roskildevej 52 . Telf. GOthåb 1491

Grundlagt 1797

- Gravmonumenter
- Reparationer udføres

DANSK METALÆTSERI H. BAADÉ A/S

VASEKÆR 12
HERLEV KØBENHAVN
(01) *94 71 00

VORE KIRKEGÅRDE. *Redaktør:* Overgartner Axel Andersen, Ørnevej 1, 2630 Tåstrup. Tlf. (01) 99 26 19. *Ekspedition:* Pileallé 2, 2000 København F. Tlf. (01) Fa 6341. Udgives af Foreningen for Kirkegårdskultur, hvis medlemmer gratis får tidsskriftet, der udkommer 4 gange årligt. Enkeltheft sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor. Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Foreningen for Kirkegårdskultur har gerne villet markere sit 50 års jubilæum i år på forskellig måde, vi synes nok, at et halvt århundrede er værd at hefte sig ved. Afdøde havearkitekt Johs. Tholle har hidtil været foreningens eneste æresmedlem, og bestyrelsen fandt derfor, at jubilæet var en passende lejlighed til at undersøge muligheden for et nyt æresmedlem. Det var heller ikke svært at nå til enighed om, hvem dette æresmedlem burde være, nemlig provst Exner, Mariager.

Enhver, der kender provst Exner ved, at når han går ind for en sag, gør han det helt og fuldt, og een af de sager provsten gennem mange år er gået ind for, er Foreningen for Kirkegårdskultur.

Provst Exners kirkelige interesser og indsats spænder vidt, men jeg tror ikke, at man rammer helt ved siden af, hvis man siger, at den historisk-æstetiske side af det kirkelige område har hans særlige interesse, og at det er her, han har ydet det helt markante. De fleste kender provst Exners store indsats for frivillig fredning af vore kirkers omgivelser, et vældigt arbejde, som lykkedes med smukt resultat. Provst Exner var initiativtageren til en arbejdsgruppe, som skulle behandle spørgsmålet om kirkegården og dens problemer. Dette resulterede i en bog med titlen: „Den danske kirkegård og dens problemer“, som blev udgivet af Foreningen for Kirkegårdskultur og tilsendt samtlige menighedsråd til nytte og vejledning. Senere fik provst Exner nedsat en ny arbejdsgruppe, som gennemdrøftede det vigtige problem om kirkebygning og teologi. Også dette havde som resultat en statelig og omfangsrig bog: „Kirkebygning og teologi.“

Provst Exner danner sig en bestemt opfattelse af de spørgsmål og sager, han har med at gøre, og denne opfattelse udkrystalliserer sig ofte i enkle, prægnante sætninger, som han stædigt holder fast ved og fremfører ved given lejlighed, f. eks. dette: Kirkegården er et kirkeligt anliggende. Eller det han pegede på ved det nyligt afsluttede årsmøde i Århus, den udhulning og fordrejning af ord, som vi ofte er vidne til. Man kalder de mange lossepladser for gamle, kasserede biler for bilkirkegårde, og de er forkert. Det hedder ikke en bilkirkegård, det er misbrug af ordet kirkegård, det hedder en bilmødding.

Vi ønsker provst Exner hjertelig til lykke med æresmedlemsskabet i Foreningen for Kirkegårdskultur og takker ham for den betydelige indsats, han gennem årene har ydet foreningen.

Provst Johan Exner udnævnt til æresmedlem

718:061.22(489) F.f.K.

Af Poul Götke-Hansen.

Fig. 128.
Provst Johan Exner, Mariager, æresmedlem af Foreningen for Kirkegårdskultur.

Kirkegårdene - og følgerne af kommunesammen- lægningerne

718(489)

Af kirkegårdsinspektør
Hans Larsen, Ringe.

1. april 1970 ændredes danmarkskortet væsentligt, landets amts- og sognekommunale inddeling blev næsten totalt forandret, amternes antal blev ca. halveret og kommunernes antal mere end halveret.

Hvad var grunden til at ændre landets inddeling så gennemgribende, nøgleordet var *rationalisering*. Dels blev der pålagt kommunerne flere opgaver end der tidligere havde været lagt ud til kommunerne, dels skulle det, med de moderne tekniske hjælpemidler, der i dag er til rådighed, være den samme udgift, om man administrerede 1.000 borgere eller om man administrerede 20–30.000 borgere, og det skal nok være rigtigt, i hvert fald når vi engang bliver dygtige nok til at betjene os af disse fine (og dyre) mekanismer. Når skatterne alligevel er steget i alle disse mere rationelle kommuner, må det nok skyldes den omtalte mangel på talent til at styre hjælpemidlerne, men også og ikke mindst, at mange flere opgaver er lagt ud til løsning i det led i vor demokratiske opbygning, der ligger nærmest den enkelte borger, kommunalbestyrelsen. Grunden til ændringen af kommuneinddelingen var jo også kravet om større selvbestemmelse, og oven i dette måtte man helt naturligt lægge kravet om større selvfinansiering.

Kan disse ting få indflydelse på de danske kirkegårde? De fleste, der ikke er direkte engageret i arbejdet med kirker og kirkegårde vil nok mene, at disse ting intet har med hinanden at gøre, og dog, kirkerne administreres nok ikke af kommunerne, men de fleste af kommunens indbyggere tilhører folkekirken, kirkerne og de fleste kirkegårde administreres af et andet folkevalgt element – menighedsrådene – kirkerne er til rådighed for folkekirkeens medlemmer, og kirkens præst kan stille kirken til rådighed for andre trossamfund. Anderledes stiller det sig med kirkegårdene, dem har alle kommunens indbyggere ret til – og til en vis grad pligt til – at benytte. Efter kommunalreformen kan indbyggerne i en kommune frit vælge mellem hvilken af kirkegårdene inden for kommunens grænser, man ønsker at benytte, hvis man får behov.

De fleste steder vil denne frihed til at vælge, nok ikke frembyde nogen „fare“, men helt udelukkes kan det ikke, at en kirkegård pludselig kommer på „mode“. Grunden kan være, central placering i sognet, smuk beliggenhed, særligt velholdt eller lignende ting kan gøre sig gældende. Eller også, og her er vi nok ved noget centralt – taksterne.

Der er i dette land højst forskellige takster på vore kirkegårde – hvis man lavede en analyse over udgifterne i forbindelse med en begravelse, her må vi holde de os uvedkommende udgifter, såsom kiste, ligtøj, kørsel, kaffe m.m. helt ude, og kun analysere udgifter, der knytter sig til brugen af kirkegård. Her vil vi få begravelsesomkostninger fra 0 til flere tusinde kroner. Ligger der inden for en kommunes område kirkegårde hvor man, om end de ikke når yderpunkterne, så dog ligger med takster, hvor der er langt fra det sted der ligger „i bund“ og den kirkegård, hvor taksterne er „i top“, ja, så kan man risikere i løbet af få år bliver kirkegården med de lave takster mode. Transportproblemet er ikke stort i vore dage, og selv „almindelige“ mennesker kan den lille tabel.

Hvad sker, i løbet af få år har man påført menigheden, som tidligere ydede det lille sogns beboere en god betjening, og holdt skatten nede på et fornuftigt stade, – så urimelige udgifter til kirkegårdsudvidelser, tilskud til begravelser,

renholdelse af den meget større kirkegård, end sognet tidligere havde behov for o.s.v., o.s.v., så menighedsrådet må give op.

Det er en af siderne, der før eller senere vil tvinge en ændring, også på kirkegårdsområdet igennem, i løbet af få år vil man blive nødt til, at gennemføre ens takster for samtlige kirkegårde indenfor en kommune. Skal man have samme takster, må kirkegården også have et selvstændigt regnskab ud fra hvilket, man kan fastsætte taksterne, og kirkegården må have selvstændig budgetlægning, der må være helt frigjort fra udgifter, der har forbindelse med kirkens drift.

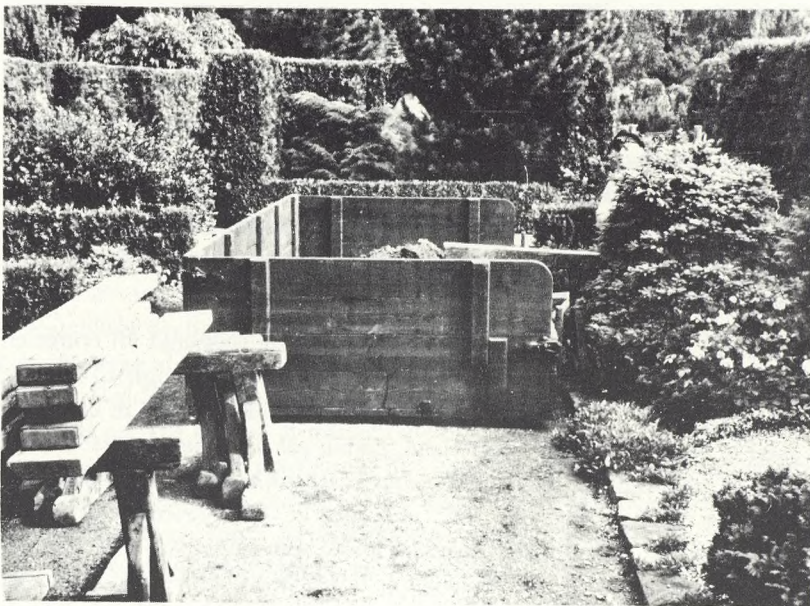
Et andet problem, der måske på et langt tidligere tidspunkt vil tvinge en ændring igennem, er spørgsmålet om i det hele taget at få nogle til at passe de kirkegårde, der er så små, at de ikke giver hel beskæftigelse til en mand. I antal er det nok flertallet i dette land. Endnu går det – den generation, der endnu er arbejdsduelig nogle år, kan huske arbejdsløshed – landbrugskriser o. m. a. og vil godt have lidt „fast“ ved siden af. Men generationen er ved at dø ud, og den forandring af hele samfundet, som finder sted i disse år, vil snart belære os alle om, at effektivitet er tidens løsen, enten vi kan lide det eller ej. Husmanden, der tidligere passede kirke og kirkegård – ind imellem – har enten omdannet sit husmandssted til et effektivt landbrug med stort dyrehold, som han ikke kan rende fra med 2 dages varsel, fordi der skal være begravelse, – eller også har han forpagtet jorden ud og fået arbejde på en fabrik, hvor han er placeret ved et samlebånd, – han er et led i en produktion. Ledet kan godt pilles ud den dag bedstemor skal begraves; men skal „bedste“ begraves 15–20 gange om året, kan han være sikker på, at der kobles et nyt led på kæden ved samlebåndet, og så er der kun den lille kirkegård tilbage, som ikke kan (eller vil) beskæftige en mand til hverdag, og betale 30–40.000 kr. om året for det – og om få år endnu mere.

Pengeproblemet er ikke det eneste, og efterhånden måske ikke det væsentligste. – Arbejdstidsproblemet vil blive taget med i overvejelserne, når de skal afgøres, hvilke beskæftigelse der vælges, på den ene side en plads ved en maskine, under tag i en tilpas temperatur på alle årets tider, gode forhold – kantine – badeværelse – omklædningsrum – ferieordninger – fast arbejdstid – week-end fra fredag middag til mandag morgen, om nogle år fra torsdag aften – en løn der ligger langt over, hvad kirkerne betaler for at disponere over en mand. – På den anden side, en plads under åben himmel i al slags vejr, og med mulighed for den dag vejret er allerværst, snesjap – isslag el. l. skal der graves en grav i våd snavset lerjord, gangene skal gruses, der skal ringes med klokker, og allerhelst skal man også ind imellem være den pæne mand i hvid skjorte og slips, for når man er færdig, at tage hjem i vådt tøj og begynde at gøre sig ren. Begravelser vil fremover mere og mere finde sted om lørdagen, for da har manden ved maskinen fri, altså vil graverens meste arbejde også finde sted uden for normal arbejdstid. Skal han holdes fast ved den lille kirkegård, kan vi endnu lokke ham med den „frie“ tilværelse og sundt arbejde under åben himmel, der belønnes med en gigtpræmie i 40–50 års alderen, men den går ikke meget længere.

Kan vi komme ud af problemet, og kan kirkegårdene skabe forhold for deres ansatte, der kan tage konkurrencen op med industrien, og andre store arbejdspladser? Kun hvis vi kan og vil omstille os til den nye tid og tilbyde vore ansatte ligeså gode forhold, opholdsrum – ferie og weekend-ordninger, stille det bedste værktøj og maskiner til rådighed, og når ting skal udføres

Fig. 129.

Håndgravning – det går ikke meget længere. Foto: Axel Andersen.

uden for normal arbejdstid, må man indstille sig på at yde en høj betaling for det. Det kan ikke lade sig gøre på en kirkegård med arbejdsplads til en mand halvdelen af året, for det meste på de mest ubelejlige tider.

Gravemaskinen vil også gøre sit til en centralisering, jeg er overbevist om, selv om en så stor investering, som der her er tale om, ikke kan være rentabel, uden den næsten er i brug daglig, og at det ville være tåbeligt at foretage denne investering på mindre kirkegårde, de der har under et par hundrede begravelse pr. år. Så vil den dag komme, hvor vi bliver nødt til også at stille disse ting til rådighed, – for det vil en dag blive umuligt at få de ansatte til at grave en grav med en spade. Maskinerne skal nok også gøres bedre og billigere, end de er i dag, men det kommer også, når der opstår et marked. Gravemaskinen kan om ikke gøres rentabel, så dog blive en fornuftig investering, såfremt den kan bruges på flere kirkegårde indenfor et område, f. eks. kommunen.

Skal vi have mulighed for i fremtiden at gøre kirkegården til en arbejdsplads, der kan skaffe sig arbejdskraft, må vi også centralisere driften, så man når en størrelse, der kan beskæftige flere mennesker, så en rimelig deling af arbejdet og arbejdstiden kan foretages, – så der kan ansættes en leder, der er kvalificeret, og har den fornødne sagkundskab, både gartnerisk og regnskabsmæssig. Så man bliver i stand til at skabe de bedste faciliteter med hensyn til opholdsrum, bad, omklædningsrum m.m., så vi virkelig kan tiltrække kvalificeret arbejdskraft, der kan sættes ind på de mange gange vanskelige opgaver, som er forbundet med at yde kunderne den bedste betjening i dette ikke helt almindelige fag.

Transportproblemet mellem de enkelte kirkegårde i sognet findes ikke mere, mandskab og materiel – kan på kort tid og uden besvær – føres fra en kirkegård til en anden, betjeningen af kunderne – gravstedsjeerne – behøver ikke blive ringere, fordi området bliver større. Med de større enheder bliver der mere arbejde, mere arbejde beskæftiger flere mennesker, har man fuld beskæftigelse kan man sikre sig mere kvalificeret arbejdskraft, og den rette leder skal hurtigt knytte en arbejdsstyrke, der foruden at kunne deres

Fig. 130.

Gravemaskinen vil gøre sit til en centralisering. Foto: H. Weyhausen, Delmenhorst.

arbejde, også besidder de menneskelige kvalifikationer, der skal til for at betjene et publikum som, mange gange på et tidspunkt, hvor sindet er mest følsomt, kommer på vore kirkegårde.

Rent praktisk kan problemet nemt løses, har man da ikke fra de ansvarlige myndigheders side været opmærksomme på det problem, der i nærmere eller lidt fjernere fremtid vil opstå, – har lovgivningsmagten ikke beskæftiget sig med spørgsmålet?

I foråret 1969 var lovene, der ændrede den kommunale inddeling til behandling i folketinget, da man her var opmærksom på, at den lovgivning også rakte ind på kirken område, benyttede man lejligheden til at tage de kirkelige love op til revision, – og folketinget har foretaget ændringer i følgende love:

1. Lov om kirkers bestyrelse m. m.,
2. Lov om folkekirkens lønningsvæsen m. m.,
3. Lov om menighedsråd,
4. Lov om kirkers brug, sognebåndsløsning m. v.
og
5. Lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v.

Lovene beskæftiger sig ikke meget med kirkegårdsforhold; men der er sket en væsentlig ændring i lov om kirkers bestyrelse m. v. som der er grund til at hæfte sig ved.

I lovens paragraf 7, stk. 3, står der: Kirkeministeriet kan tillade, at begravelsesvæsenet udskilles fra kirkens bestyrelse. Nærmere regler om begravelsesvæsenets bestyrelse fastsættes i så fald i en af kirkeministeriet godkendt vedtægt. I bemærkningerne til lovforslaget, da dette var forelagt det folketingsudvalg, der beskæftigede sig med sagen, siger kirkeministeren: Ændringen er i første række en følge af kommunalreformen, men det er ved den ændrede affattelse af bestemmelsen tillige tilsigtet at give denne et videre anvendelsesområde. Man har herved haft for øje, at udviklingen eventuelt

kunne medføre, at der opstår behov for at kunne undergive begravelsesvæsenet særskilt bestyrelse, også uden for byområderne.

Paragraffen erstatter den gamle formulering, der siger: I København og Frederiksberg samt købstæder med flere sogne kan begravelsesvæsenet med ministeriets samtykke o.s.v.

Ikke mange linier, men dog en væsentlig ting for vort vedkommende, der åbnes altså mulighed for et centralt ledet kirkegårdsvæsen i alle landets kommuner, ministeriet kan endog skille kirkegården ud fra menighedsrådenes arbejdsområde, og vil måske en dag gøre det, hvis ikke menighedsrådene kommer ministeren i forkøbet og danner deres egne kirkegårdsbestyrelser, leder kirkegårdene på tidssvarende måde, og byder publikum og arbejdskraft forhold, der svarer til, hvad man forventer af en moderne servicevirksomhed i dag.

Skal kirkegårdene skilles ud og underlægges en særskilt bestyrelse, bliver denne bestyrelse så ikke en ren kommunal – bestyrelse? Ikke givetvis. Menighedsrådene indenfor en kommune, bliver efter min vurdering nødt til at nedsætte et fællesudvalg, der kan tage sig af alle de sager, der ikke alene berører den enkelte kirke, men bliver fælles for kirkerne indenfor en kommunes område, dette fællesudvalg kan nemt, enten selv fungere som kirkegårdsbestyrelse, eller der kan blandt menighedsrådenes øvrige medlemmer vælges et særskilt kirkegårdsudvalg, der har det egentlige ansvar for kirkegårdenes drift. Sådanne udvalg har jo i mange år været etablerede under den gamle lov, og fungerer upåklageligt i mange af vore større købstæder.

Kirkegårdene må, som jeg før nævnte, komme med sit eget regnskab og budget, der er helt friholdt for udgifter, der berører selve kirken. Kirkens udgifter pålignes menigheden, altså folkekirkens medlemmer, men, som jeg nævnte tidligere, har alle i sognet samme ret på kirkegården, uanset om de er medlemmer af det ene eller det andet trossamfund, eller om de ikke er medlemmer af noget trossamfund, altså må alle kommunens indbyggere være

Fig. 131.

Vi er på vej væk fra den gammeldags kirkegård. (Stoense, Langeland). Foto: Axel Andersen.

med til at betale udgifterne til kirkegårdens drift. Derfor kan menighedsrådene godt administrere kirkegårde, men dens udgifter (underskud) må forlanges udskrevet på de kommunale budgetter så alle kommunens indbyggere er med til at betale, hvad det koster, i lighed med, hvad man må betale for kommunens andre servicefunktioner, skoler – biblioteker – sportspladser m. v.

Ja, men det koster da ikke noget at have en kirkegård, „forretningen“ må bære sig selv, er vel nok den opfattelse mange menighedsrådsmedlemmer gør sig til talsmænd for. Jo, – det koster at have enhver servicefunktion i dette land, også denne, og det vil være urimeligt at mene, at et af ledene – måske endda det led, der kræver den største takt og følsomhed, skal være rentabelt. – Mon der er noget kommunalbestyrelsesmedlem i dette land, der forventer at fodboldbanen kan forrente sig?

Kirkegårdenes anlæg vil i de kommende år stille krav om store udgifter. Vi er stærkt på vej til at gøre vore kirkegårde til rekreative områder, vi er på vej væk fra den gammeldags kirkegård, hvor gravstedet var det egentlige, hvor man kom om lørdagen og gjorde graven pæn til søndag. I dag ønsker befolkningen at overlade pasningen til kirkegårdens personale, og i stedet for at tage på kirkegården ved ugens slutning tager man i sommerhuset, men har dog sikret sig, at bedstefars grav er pæn i orden (forhåbentlig); men man har overladt opgaven til andre, man har betalt for, på det punkt at have samvittigheden i orden, – man ønsker ingen forpligtigelse – måske har man været så fremsynet, at man inden begravelsen gjorde sig tingene klart, og lod begravelsen foretage i en plæne eller andet fællesareal, hvor man med det samme overlader det til kirkegården at sørge for, at området er i sømmelig stand. Der er vi nemlig på vej hen, så kan vi lide det eller lade være.

Vi regulerede på vor kirkegård, for nogle år siden et område med gamle grave, for at undgå flytning af gravene, blev disse liggende, hvor de lå, og vi ændrede områdets karakter ved at „klippe“ ca. 1/3 af gravstedet og udlægge det som græsgang. De fleste var betænkelige, men det var den eneste

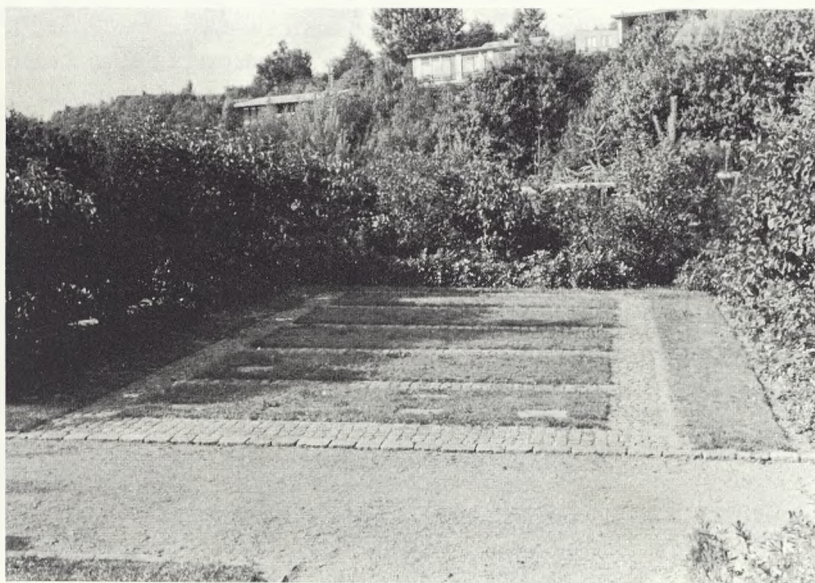

Fig. 132.
Det næste bliver fællesarealet. (Skåde).
Foto: Axel Andersen.

Fig. 133.

Ringe. Regulerede grave, - ca. 1/3 af gravstedet udlagt til græsgang. Foto: Axel Andersen.

mulighed for at undgå en flytning af gravrækkerne, og dermed en lang periode, hvor området ikke kunne benyttes, idet fredningstiden jo så skulle være udløben for alle gravene, inden man igen kunne grave (med stort besvær) i området. Betæneligheden var unødvendig, i dag udlægges der flere nye grave i det område med de „små“ gravsteder, end i et område få meter derfra, hvor folk kan få grave anvist - i fuld størrelse.

Det næste bliver fællesarealet. Fællesarealet vil stille langt større krav om vedligeholdelse, end den „gammeldags“ kirkegårdsform. Fællesarealet bliver et område, der stiller krav om gartnerisk kunnen, altså om kvalificeret ledelse og kvalificeret mandskab til at udføre arbejdet. Kvalificerede folk kan vi kun få, når vi byder dem ordentlige lønninger og ikke mindst gode arbejdsforhold.

Min konklusion må blive, skal kirkegårdene leve op til fremtidens krav, som der også vil blive stillet på dette område, som hele befolkningen - før eller senere - får et nært tilknytningsforhold til, må en modernisering og en centralisering til. Om vi kan lide det eller ej, vi kommer, efter min bedømmelse, ikke uden om en kirkegårdsadministration, der administrerer samtlige kirkegårde i en kommune eller måske i flere kommuner, alt efter indbyggertallet. Konsulenter gør det ikke, de kan være en hjælp i en overgangstid, men endemålet må være, at der ved vore kirkegårde ansættes ledere, der har gjort dette område til deres felt og hele tiden følger udviklingen og dygtiggør sig, folk, der er i besiddelse af de menneskelige kvalifikationer og den æstetiske sans, der skal til for at bevare, og nænsomt lede dette vort lands måske største kulturværdi - kirkegården.

PLANT POULSENS PLANTER

D. T. POULSENS PLANTESKOLE
Kelleris - Kvistgaard. Telf. (01) 23 33 66

Filial: Plantebutikken, Kregme, Hillerød.
Frederiksværkvejen . Telf. (03) 345 11 21

blomsterfrø
plænegræs
blomsterløg og knolde
bekæmpelsesmidler

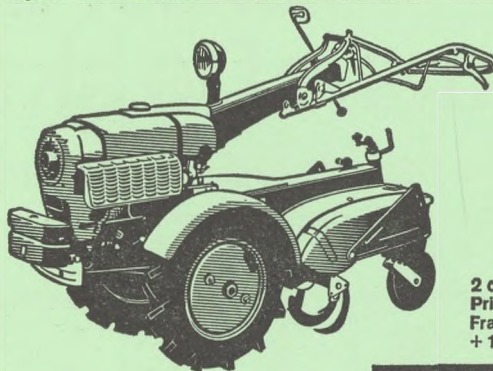
a/s L.DÆHNFELDT

ODENSE . Telefon (09) 13 06 06

HONDA

4-6-8-10-14 hk. kan påmonteres:

Jordfræser - Vendepløj - Kultivator - Påhængsvogn - Fejemaskine -
Snepløj - Plæneklipper - Frugttræsprøjte o.m.a.

2 cyl. 4 takt - 10 hk.
Pris: 5.800.-
Fræser 1.050.-
+ 12½ % moms.

for GARTNERE **Model F 190**

G. B. M. BROENGE 29 · ISHØJ 2630 TÅSTRUP

Nærmeste forhandler anvises:

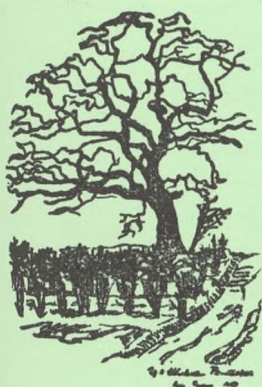
Tlf. (01) 99 19 11

BIRKHOLM PLANTE SKOLE

Vassingerød pr. Allerød . Telf. (03) *27 31 26

Prydbuske i alle sorter og størrelser. Store partier af de mest brugte. - Iøvrigt alle planter til kirkegårde.

Aflæg planteskolen
et besøg.

HØRSHOLM PLANTESKOLE

H. GLÆSEL • FOLEHAVEVEJ . HØRSHOLM

Til kirkegårde anbefales: stedsegrønne træer og buske, roser og stauder, prydtæer og prydbuske.

Forlang vort store illustrerede pris- og hovedkatalog tilsendt franco. - Besøg planteskolen.

Varerne bringes overalt i København og omegn.

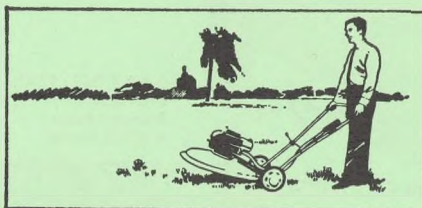
TELEFON (01) *86 01 18

Det levende Lys
ASP-HOLMBLAD

Skær tiden ned- mens De skærer græsset

spar penge med Flymo - den s-v-æ-v-e-n-d-e græsklipper!

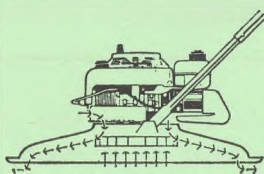
Lettere transport
Nye transporthjul på FLYMO Contractor 21" letter transporten mellem arbejdsstederne.

Mere manøvreedygtig
Transporthjulene hjælper Dem til at komme lettere igennem højt og filtret græs.

Hjulene op med et greb
Skråninger slås med hjulene oppe. Brug pendulsving - enten med hånden el. med reb. Sørg for godt fodfæste.

Blæserhjulet suger luften ind og presser den ud mod skjoldets kanter. Luftpuden løfter maskinen, og den svæver. Den opadgående luftstrøm løfter græsset mod kniven, så det klippes af i ensartet højde.

FLYMO institutions-serien omfatter nu såvel 19" Professionel (1120,-) som de ny 19" (1325,-) og 21" (1580,-) Contractors. Rekvirer venligst special brochure. Effektiv service over hele landet.

Flymo
PLÆNEKLIPPER

Flymo A/S, Tjæregade 2, 2450 København SV, tlf. (01) 12 35 50

HONDA

4-6-8-10-14 hk. kan påmonteres:

Jordfræser - Vendepløj - Kultivator -
Påhængsvogn - Fejemaskine - Snejpløj -
Plæneklipper - Frugtræsprøjte o.m.a.

4 takt 6 hk.
Pris: 3.300,-
+ moms.

Model FS 50

G. B. M. BROENGE 29 · ISHØJ 2630 TÅSTRUP
Nærmeste forhandler anvises:

Tlf. (01) 99 19 11

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Vintappergården, Lyngbyvejen 485, 2820 Gentofte. - Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintappergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør Poul W. Olsen, Pileallé 2, 2000 København F.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, dagspris.

Samme med legatgravstedsregister, dagspris.

Grevstedsbreve, dagspris.

Vedstågt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

Tidsskriftet Vore Kirkegårde: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Jubilæumsnummer kr. 15,00.

Register til Vore Kirkegårde bind I-XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Hovednummer:

Kirkegårdsinspektør A. Falmer-Nielsen: Den grønne, demokratiske kirkegård ..... s. 1
Kirkegårdsinspektør Holger Nielsen: Kapel-krematorium på Lyngby Parkkirkegård ..... s. 6

Tillæget:

Redaktørskifte ..... s. 1
Årsmøde. F. f. K. .... s. 1
25 års jubilæum ..... s. 1
Haslev kirkegård ..... s. 1
De anlægsgartneriske fags dag... s. 1
Fra danske dagblade..... s. 3
Fra blade og tidsskrifter ..... s. 4
Vore kirkegårdes praktik og teknik ..... s. 7

Nr. 1, 1968, bind 23

Tidsskrift udgivet af Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Eksp.: Kgs.inspektør V. Rud Nielsen, Horsens.

Redaktørskifte. 718:05(489) Vore Kirkegårde

Havearkitekt m.d.h. Torben Michelsen, Sorø, afsluttede sin tid som redaktør af Vore Kirkegårde med nr. 12 af 22. bind. Bestyrelsen takker hjerteligt for det arbejde, Michelsen har gjort for vort blad.

Som redaktør for 23. bind er antaget hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Årsmøde. 718:061.22(489) F. f. K.

„Foreningen for Kirkegårdskultur“ afholder sit ordinære årsmøde i Mogenstrup ved Næstved mandag den 10. og tirsdag den 11. juni 1968 med følgende program:

Mandag den 10. juni: *Mogenstrup Kro.*

Kl. 19,00: Forretningsudvalgsmøde.

Kl. 20,00: Bestyrelsesmøde.

Tirsdag den 11. juni:

Kl. 8,45: Morgensang i Mogenstrup kirke.

Kl. 9,30: Generalforsamling på Mogenstrup kro.

DAGSORDEN:

1. Valg af dirigent.
2. Aflæggelse af beretning.
3. Fremlæggelse af det reviderede regnskab.
4. Fremlæggelse af virksomhedsplan.
5. Fremlæggelse af budget.
6. Beretning fra redaktøren.
7. Valg af 5 bestyrelsesmedlemmer.
På valg er:
Kirkegårdsinspektør Hans Rønø, Roskilde.
Kirkekasserer, ekspeditionschef A. Skytt, Haderslev.
Landsbygraver Knud Norlyk, Thyregod.
Læge Erik Haugård, Roskilde.
Overlærer, frøken Dagmar Carlsen-Skiødt, Odense.
8. Valg af 2 revisorer og 1 revisorsuppleant.
9. Fastsættelse af stedet for næste årsmøde.
10. Eventuelt.

Kl. 12,15: Frokost på Mogenstrup Kro.

Kl. 14,00: Stud. mag. Karsten Biering, Dansk Folkemindesamling: Dansk kirkegårdsskikke og traditioner.

(Foredraget er baseret på en foreløbig undersøgelse af de, af Dansk Folkemindesamling udsendte spørgeskemaer).

Kl. ca. 15,15: Kaffe.

Efter kaffebord besøg på Næstved kirkegårde kl. ca. 16,00 til ca. 18,00 under ledelse af kirkegårdsinspektør Mogens Stahlschmidt.

P. Götke-Hansen / M. Falmer-Nielsen

25 års jubilæum. 718.007(489)

Den 1. april har kirkegårdsinspektør Aage Fich været ansat på Hellerup kirkegård i 25 år, i betydelsen var titlen graver, men blev senere inspektør. Aage Fich er en flittig skribent, der ofte har skrevet i „Vore Kirkegårde“. „Vore Kirkegårde“ ønsker derfor et forsinket „Til lykke“.

Haslev kirkegård. 718.007(489)

Kirkegårdsgartner H. W. Rasmussen er den 1. januar 1968 fratrådt på grund af alder. Ansat som honorarlønnet kirkegårdsinspektør er hortonom Otto Vilh. Borup fra samme dato.

»De anlægsgartneriske Fags Dag«. 718:712

For 12. gang havde Fællesrådet for Havekultur og landskabspleje indbudt til „De anlægsgartneriske Fags Dag“ den 4. marts 1968. Kirkegårdsinspektør Hans Rønø, der fra 1. april er fratrådt som formand for Fællesrådet, bød velkommen for sidste gang. Fire talere var indbudt til at medvirke: Professor, havearkitekt Georg Boye, hvis foredrags-emne var „Uddannelsesspørgsmålet“; lektor, havearkitekt Jørn Palle Schmidt om „Plantningers betydning i de nye bydannelser“; kirkegårdsinspektør Aage Fich: „Planter og miljø“; og til slut lektor, havearkitekt Sven Hansen med lysbilledforedrag: „Landskaber og anlæg i alle de riger og lande“.

Professor Boye gennemgik – for at finde fagets aner – de epoker i 15-, 16-, 17-hundredtallet, hvor man kan tillade sig at bruge ordet havekunst med stort H. Italiens renæssancehave skabt af Bramante

i 1500-tallet, LeNotres franske havekunst i 1600-tallet og den landskabelige have i England af Brown i 1700-tallet. Allerede dengang var der en skarp adskillelse mellem det producerende gartneri med konsum for øje og det havekunstneriske, og dog har vi spøgelset i den flittige gartner. Havearkitekt er enhver kunstner, der udfolder sig i det anlægsgartneriske område, men han må have en solid grund af teknisk viden for at kunne klare problemer, han tilkaldes til at løse. En grundig havearkitektuddannelse har kun virket i 5 år, og de 2 retninger, der har eksisteret, er først nu forbundet i toppen. De to former: Kunstakademiets, der er en gren, et speciale af arkitektstudiet, og Landbohøjskolen, som en gren af havebrugsvidenskabelig uddannelse. Dog er ingen uddannelse i orden, dersom der ikke findes en højere, og det findes også ved begge uddannelsessteder, nemlig Landbohøjskolen, licentiatstudium og Kunstakademiets hospitantordning. Til slut skal nævnes, at havearkitektstanden har skiftet navn til landskabsarkitekt.

Lektor Schmidt gik ud fra påstanden: Mennesket har brug for at se sig forbundet med liv og bevægelse, man har dog ikke metoder til at måle sig til et bevis for den. Bydele, hvor arealet er hårdt udnyttet bygningsmæssigt, påvirker mennesket, som føler sig knuget og trykket, og folk, der klumper sig sammen bliver ofte forrædede. Ved planlægning må levende ting, planter og vand indføres, det er især nødvendigt i de bydele, der bygges af præfabrikerede systemer. Træer, buske og hække, der plantes, må være store, for straks at skabe det tilsigtede klima, og fordi de små „vanskabninger“ af planter ikke maner til beskyttelse, men bliver trådt under føde. En større omhu for at frede eksisterende beplantninger før og under en bebyggelse er også en vej at gå. Fagfolkets kærlighed til det, de planter, bør også blive større.

I tilknytning til foredraget udtalte professor A. Pedersen, at man skal ikke være så bange for at rydde og plante nyt igen, når det er hurtigtvoksende ting, man planter. Vicestadsgartner Helge Degnbol havde en slags bekræftelse på lektor Schmidts påstand om menneskets behov for liv og bevægelse i sygdomsstatistik fra Københavns bydel, Nørrebro, hvor børnedødeligheden er 3 gange så stor som i den øvrige by og lungebetændelse 4 gange så hyppig. Havearkitekt E. Kiær beklagede, at så få af de, der beskæftiger sig med beplantning, er medlem af Dendrologisk Selskab.

Kirkegårdsinspektør Aage Fich forbløffede tilhørerne med nogle utraditionelle sammensætninger: En rød glasskål med kartofler, en urtepotte med frugt, så blev der byttet beholdere, frugten i skålen, kartoflerne i potten. Hvar var der galt, det at vi kræver samme kvalitet af indhold og emballagen. Vi bryder os jo heller ikke om barbersprit i blikdunke, og skænker ikke rødvin i lerkrukker (begge dele blev vist fra talerstolen). *Vi kræver harmoni.* Harmoni er et visuelt forhold. Det harmoniske ændrer sig fra tid til tid. Harmoni i om-

givelserne vil sige, at vi finder det rigtigt. I planternes verden er vi blevet påtvunget meget i form af *nyheder*, som er miljøfremmede. Planters farver gennemløber vækstsæsonen igennem en udvikling fra forår til efterår, som vi finder rigtig. Hvad vækstform angår finder vi aldrig kegleformede gran i naturen eller røde acer, ej heller kegleformede, blå cypresser. Men i en blandet bestand stødes vi ikke af en ganske regelmæssig søjleform, blot der er alle overgangsformer. Men i vore haver og på kirkegården snobber vi for det, der er *nyt*, derfor findes der så meget *bras* i plantehandelen. Vi må have et andet sigte, især på kirkegården. Hvilke rædsler skal vi da undgå:

- ÷ Alle cypresser, der vokser højere end 1,00 m.
- ÷ Næsten alle thuja, fordi den snavset-grønne farve gør dem hæslige, selvom væksten kan være ganske pæn på ubeskårne, fritvoksende arter.
- ÷ Alle rødbladete arter: Acer, Berberis, Fagus, Prunus m. fl.
- ÷ Alle gulbladete: Chamaecyparis, Ulmus m. fl.
- ÷ Alle blågran, Picea pungens kosteriana glauca.
- ÷ Alle arter med kunstig form, Juniperus hibernica, Picea albertiana conica, Taxus baccata hibernica, Thuja occidentalis fastigiata.
- ÷ Endvidere røde asfaltgange, hvide fliser og ærtesten.

Lave ting fra 60–80 cm er forholdsvis uskadelige. Hvad kan så anbefales:

- + Buxus, alle grønne (ikke brogede).
- + Cedrus atlantica glauca i milde egne, hvis man absolut skal have blå.
- + Juniperus i fritvoksende former.
- + Ilex (dog ikke de brogede).
- + Prunus laurocerasus.
- + Pinus.
- + Taxus i fritvoksende former og arter.
- + Tsuga diversifolia og canadensis.
- + Mange løvfældende buske med smuk grenbygning, nogle med delvis overvinterende blade, f. eks. Cotoneaster og Viburnum.

Konklusion:

Man bør ikke snobbe for miljøfremmede planter.

Man bør altid have for øje, at plantninger på kirkegårde er i nøje overensstemmelse med den omgivende natur.

Miljøet skal have 1. prioritet ved plantevalg.

Miljøet skabes af mange ting, men vi skal være med til at skabe det ved at tale med publikum. Vort mål skal være at udvikle *et dansk miljø*. Foredraget sluttede med lysbilleder.

Lektor Sven Hansens lysbilledforedrag førte os gennem landskaber i U.S.A., Japan, Hongkong, Indien, Iran, Israel, Ægypten for at slutte i Lenigrad i Rusland.

Fra danske dagblade

Foreningen for Kirkegårdskultur. 718:061.22(489)
15/2 68. Kristeligt Dagbl. og Vestkysten, Esbjerg.
Foreningen har fået tildelt 1500 kr. af Landbrugs-
lotteriets overskud.

„Vore Kirkegårde“. 718:05(489)
8/2. Sjællands T., Sorø. Akademigartnerens blad
også til Norge, skal være medlemsblad for Lands-
laget for Kirkegårdskultur. Det er nok en lidt for-
hastet meddelelse!

Ballerup. 718(489.11)
3/3. Politiken. Det nye krematorium projekteret af
arkitekterne Georg Nielsen og Willy Hasselager
kritiseres for grov og ufølsom stilblanding.

Roskilde. 718(489.11)
30/1. Politiken. Fire unge mennesker fra 22–25 år
risikerer fængsel for gravskænderi på Gråbrødre
kirkegård. De kravlede over den låste kirkegårds-
låge og væltede bl. a. 11 gravsten og kastede rundt
med kranser.

Taastrup Nykirke. 718(489.11)
5/3. Vest Avisen. Høje Taastrup kommunalbesty-
relse kunne ikke godkende en 40 % stigning i
T. N.s budget, som for en del skyldes henlæggelser
til et nyt kirkegårdsområde.

Farum. 718(489.12)
19/1. Nord-Aktuelt. Kommunalbestyrelsens 2. be-
handling af udvidelsesforslaget til Farum kgd.
måtte udsættes, da kommunalbestyrelsen ved sit
møde i december bad menighedsrådet udarbejde et
alternativt forslag, og dette ikke var fremkommet.
(Se V. K. 22(1965–68)12:95,96).

Helsingø. 718(489.12)
30/1. Frederiksborg Amts A. I forbindelse med ud-
styknings af præstegårdsjorden vil et areal blive
udlagt til udvidelse af kirkegården. Man vil også
anlægge parkeringsplads. Amtet har godkendt dette
forslag.

Tjæreby. 718(489.12)
3/1, 8/1, 17/1. Kristeligt Dagbl. Et af arkitekt Jens
Lundqvist, Hillerød, udarbejdet forslag med et
overslag på 207.000 kr. er indsendt til kirkemini-
steriet. Et areal af kirkegården er afstået til offentlig
parkeringsplads. Havearkitekt Brejnholt Niel-
sen, Sorø, skal udarbejde nye protokoller og arbej-
de med regulering.

Vinderød. 718(489.12)
9/2 Nord-Aktuelt, 12/2 Frederiksborg Amts A.
Da man i løbet af få år ikke har mere plads, er der
nedsat et udvalg, der skal forhandle om eventuelt
køb af jord stødende umiddelbart op til kirkegår-
den.

Gørlev. 718(489.13)
4/3. Sjællands T., Sorø. Det for 6 år siden erhver-
vede areal på 2.000 m² skal nu lægges sammen
med kirkegården. En ny mur skal opføres.

Korsør. 718(489.14)
5/3. Sjællands T., Sorø. Efter at Halskov kirkesogn
er udskilt, er nye vedtægter udformet for Korsør
kgd. Enhver beboer i Korsør og Halskov kirkesogn
har ret til at blive begravet på Korsør kgd.; men
da kgd. „tilhører“ Sct. Pouls kirke, skal dettes me-
nighedsråd have formandsposten i det 6 mand
store kirkegårdsudvalg.

Sorø. 718(489.14)
2/2. Sjællands T., Sorø. Til foråret bliver der åb-
net for begravelser på det store midterfelt på den
gamle kgd. Det er tanken at blande kistebegravel-
ser og urnenedsættelser, således at kistebegravel-
serne bliver anonyme, mens der må anbringes en
nedfældet tavle i græstæppet på urnegravene. (Se
V. K. 22(1965–68)8:69–74).

Gerskov. 718(489.21)
23/12 67 Kristeligt Dagbl. Med forventet godken-
delse har menighedsrådet købt et 600 m² stort
areal til parkeringsplads.

Norup. 718(489.21)
28/12 67 Kristeligt Dagbl. En parkeringsplads til
25 biler skal anlægges, omkostning 14.000 kr.

Middelfart. 718(489.21)
18/1. Kristeligt Dagbl. Parkeringspladsen ved Søn-
dre kgd. ønskes udvidet.

Frørup. 718(489.22)
31/1 Fyens Stiftst. og 1/2 Fyns T. Den regulering,
der for et par år siden blev påbegyndt i et hjørne,
skal fortsættes, men udføres over 25 år.

Ringe. 718(489.22)
29/1 Svendborg A. Kgd. skal udvides, en legeplads
til børnehaven må flyttes.

Svendborg. 718(489.22)
13/12 67 Kristeligt Dagbl. Det overvejes at opføre
en klokkestabel ved urnehallen. Herfra skal klok-
keringningen foregå ved begravelser.

Våbensted. 718(489.31)
20/2 Lolland-Falsters Venstrebl. I løbet af et par
år skal kgd.en udvides med et areal af præste-
gårdsjorden. Tegningen er godkendt. Arkitekt
Dyck Madsen, Vordingborg.

Stubbekøbing. 718(489.32)
23/1 Ny Dag, Nykøbing F. Kirkemini-
steriet har nu meddelt godkendelse af udvidelsesplanerne for
kgd.en, og arbejdet kommer nu igang. Arbejdet er
kalkuleret til ca. 70.000 kr. Planen er udarbejdet
af kirkegårdsinspektør Birksø, Nykøbing F., der
også skal forestå beplantningsarbejdet. Stiftsøvrig-
heden har givet tilsagn om lån til halvdelen af ud-
gifterne, resten trækkes af formuen.

Ry. 718(489.47)
9/2 Skanderborg Amts A. og Silkeborg A. Ry kgd.
kan nu udvides med 8000 m², efter at Ry sogne-
råd med fredningsnævnets godkendelse har over-
ladt menighedsrådet arealet vederlagsfrit.

Kolding. 718(489.48)
27/1 Kolding Folkebl. Den udvidelse af seminariet, der ville kræve halvdelen af de 12 ha, der var afsat til den nye kgd., søger byplanlæggerne nu at reducere ved at forlægge den ene af fodboldbanerne, men man kommer så til at mangle parkeringspladser ved skolen. Dette forsøg vil betyde, at kgd.s kapel kan opføres som planlagt.

24/2 Kolding Folkebl. Enden på seminariets udbygningsplan bliver måske, at Nørre kgd. bliver placeret et andet sted. Dette forhold skal byplanlæggerne nu undersøge, før det forelægges de forhandlede parter.

29/2 Kolding Folkebl. Flytning af Nr. kgd. bliver måske udgangen af sagen. En udbygning af forstædernes kgd.e med baggrund i den forestående kommunesammenlægning er foreslået af byplanteknikerne.

Oksbøl tyske. 718(489.49) (43)
14/2 Berlingske T. Aften og Frederiksborg Amts A. Ved den tyske kgd., hvortil en del af de exhumerede fra Jylland er flyttet, havde „Deutsche Kriegsgräberfürsorge“ planlagt en monumentliggende bygning. Nu har Al sogneråd fået svar på sin protest herimod. Der vil kun blive opført en mindre bygning, der bl. a. skal rumme kartotek.

Gram. 718(489.61)
1/2 Dannevirke, Haderslev. Gram menighedsråd har nu fået tinglyst de mageskifter, der muliggjorde udvidelsen af kgd.en for 4-5 år siden.

Tyrstrup. 718(489.61)
29/1 Kolding Folkebl. Den vedtagne kgd.sudvidelse på 400 gravpladser er nu indledt. Det medfører flytning af stendiget. Der arbejdes efter en gammel tegning af afdøde arkitekt Tolder, København.

Højer. 718(489.62)
11/12 67 Kristeligt Dagbl. Den gamle kgd. skal reguleres, omkostninger 10-12.000 kr. Der skal sættes stakit mod nord og vest og rejses en mur mod øst.

Dybbøl. 718(489.64)
21/12 67 Kristeligt Dagbl. 25.000 kr. er afsat på budget 1968-69 til et nyt kapel, men dets beliggenhed er endnu ikke afgjort.

Fra blade og tidsskrifter

Lyngbys nye statussymbol.

718:726.83:718(489.11 Lyngby)

I Kirke og Hjem, menighedsblad for Christians sogn, Kgs. Lyngby nr. 5 1967 skriver pastor Anders Studsgård om kapel og krematorium på Lyngby Parkkirkegård under overskriftens titel:

Kirkebladet holder sig i almindelighed inden for sit traditionsmæssigt snævre område. I det følgende skal dog gøres en undtagelse, for at det ikke skal blive alt for fast en regel, at vi i kirken kun interesserer os for de himmelske ting, mens andre

tager sig af de jordiske. Anledningen er det nye krematorium og kapelanlæg på Lyngby Parkkirkegård, som blev taget i brug i juni. Siden har offentligheden kunnet tage bygningsværket i øjesyn ved flere lejligheder.

Mest koncertsal

Nu er der gået nogle måneder. Mange har ladet opstige lovsange for dette pragtbyggeri både i hovedstadsaviserne og i den lokale presse. Lovsangene er mundet ud i omkvædet: „Priset være Lyngby for sit nye musikcenter!“ Som musikglad menneske vil jeg gerne tilslutte mig glæden over musikcentret, omend jeg beklager den alt for store lyddæmpning i de to kapelrum. Et rum skal nemlig have en vis efterklangstid for at kunne bære musikken. Jeg håber iøvrigt, at de ansvarlige aldrig mere vil arrangere den juleleg fra den første koncert at lade et FDF-orkester + hele tre af vore fremragende orgelspillere på hvert sit instrument koncertere *samtidig*, mens publikum defilerede forbi. At lade en radio give baggrundsstøj er ét, men her var det at gøre grin med alvorligt arbejdende musikere.

Først ros

Altså lov og pris med visse forbehold! Men mærkværdigvis er der mig bekendt ingen, som har prøvet på at vurdere komplekset ud fra, hvad det er beregnet til i første række, nemlig krematorium og kapelanlæg, altså et sted at holde bisættelser af vore afdøde medmennesker før deres brænding. Det kan jo skyldes en forståelig ulyst til at beskæftige sig med livets afslutning her på jord. Men lad mig så vove en vurdering her.

Teknisk er det alt sammen, så vidt jeg kan se, i skønneste orden. Der mangler intet (det skulle da være en bøjle i præsteværelset til præstens frakke). Der er nedkølingsrum til henstillede lig, en kæmpeovn med alle finesser, gode og praktiske lokaler til ekspedition og alle dem, som på en eller anden måde medvirker. Det er super-super effektivt!

Dernæst ris

Nu ikke mere ros! For når vi skal se på brugen af al den herlighed, så har jeg ikke meget at rose. Jeg har en lumsk mistanke om, at arkitekter og kommunalbestyrelse har lavet dette uden at spørge dem til råds, som vel har en del erfaring på dette område fra deres medvirken indtil flere gange hver uge, nemlig os præster. Vi kunne sikkert have givet arkitekterne mange gode tips.

Lad os tage småtingene først: Hvor er præstens plads under en bisættelseshøjtidelighed? Efter nogen søgen finder vor præstemand en stol, som står lidt for sig selv. Det går an under salmesangen. Men så skal der læses og tales. Følget sidder i to grupper på hver sin side af kisten. Præsten vil gerne se på de mennesker, han taler til; men så er han nødt til at vende ryggen til den ene gruppe, og det er både uheldigt og uhøfligt. Dette med følget i to grupper over for hinanden virker også af en anden

grund meget lidt gennemtænkt, og det er desuden ret hensynsløst mod de nærmeste pårørende, for de sidder måske opløst af sorg og i hvert fald til beskuelse for alle de andre på den anden side. Det kan være pinligt for begge parter. Og så er det, at præsten desuden må balancere med flere ting i hænderne, end godt er: salmebog, ritualbog, notater til tale o.s.v. En eller anden transportabel læsepult med en lille hylde var det vel mulig at stille op. Disse anker gælder den lille sal. Den store sal med plads til over 300 mennesker vil højst blive brugt et par gange om året til bisættelse og vil derfor snarere være at betragte som koncertsal. I den store sal sidder organisten gemt af vejen på et pulpitur bagest i salen, som det er tilfældet i de fleste kirker. Men i den lille sal sidder han i rampe-lyset med ryggen vendt mod præst og følge, og så kan „publikum“ betragte hans pedalspil som en bedre ballet. Måske kunne en forlængelse af jalousivæggen fra sangernes plads hjælpe noget.

Er folk fra Lyngby ateister?

Hvad jeg har nævnt af mangler og fejl, kan med lidt god vilje og eftertanke afhjælpes. Meget værre er den totale mangel på ægte kristen holdning over for den menneskelige død. Der er intet, som på symbolsk vis kan lede de sørgendes tanker hen på Ham, der sagde: „Jeg er opstandelsen og livet; den, som tror på mig skal leve, om han end dør“. I den lille sal er der ikke så meget som et lille bitte kors til at røbe, at her foregår en kristen bisættelse. I den store sal kan man højt oppe på den ene endevæg ane et kors, som imidlertid falder så meget sammen med omgivelserne, at det nærmest virker som et fikserbillede. Hvorfor må de kristnes opstandelsestro ikke udtrykkes klart? Det er vel ikke sådan, at hensynet til en lille håndfuld ateister tæller mere end hensynet til de kristustroende? Så længe næsten alle er medlemmer af kirken, enten folkekirken eller et andet kirkesamfund, og dermed regner sig selv for kristne, er et ateistisk udformet kapelrum en uhyrlighed.

Kirkeklokkens genfærd

Som et sidste punkt i min kritik vil jeg nævne et lille svindelnummer. Det er kapelklokken, som ikke har ret meget med kirkeklokker at gøre. Den er nemlig en gramfonplade med optagelse af Fårevejle kirkes klokke. Lyden går gennem et forstærkeranlæg ud gennem højttalere. Denne fupklokke vil de fleste nok ikke tænke nærmere over. Men prøv næste gang, De kommer derud, at lægge mærke til det lille „blup“, som lyder i højttalerne, når kapelbetjenten løfter gramfonarmen midt i et klokkeslag. Jeg vil af denne grund fraråde valget af den meget yndede „Kirkeklokke; mellem ædle malme“ og især p. g. a. det sidste vers, hvor vi synger: „Kirkeklokke; når til sidst du lyder for mit støv . . .“. Det er lige så forlorent som plasticblomster. Hvad bliver det næste? Båndafspilning i hi-fi af salmesang og præstetale inde i kapellet? Hvad der måske var en nødvendighed ved Sorgenfri ka-

pel, behøves ikke i et byggeri til 4 millioner kroner. Her er teknikken gået for vidt. Fårevejles kirkeklokke går igen. Den genganger kunne være sparet.

Såvidt pastor Studsgård, der slutter sin artikel med at opfordre til at bruge sognekirken til begravelse og bisættelse, denne kritik kan sikkert overføres til andre anlæg udover landet.

Arkitektkonkurrence om ny kirkegård i Linköping.

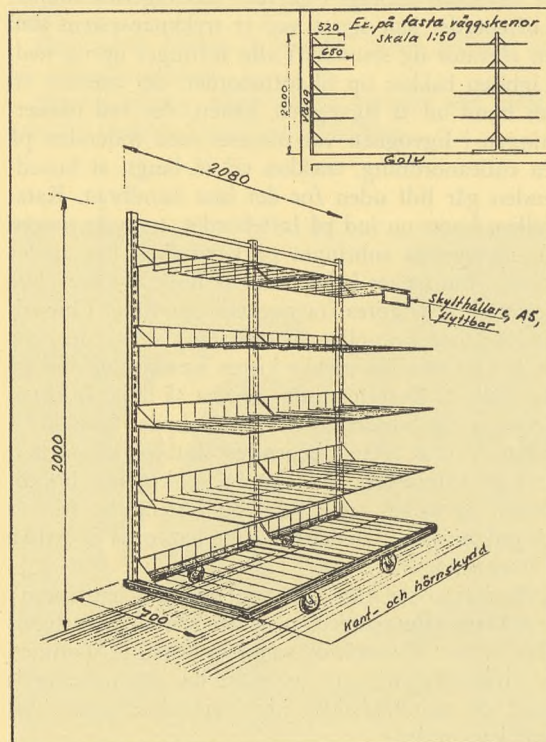
718(486.1 Linköping)

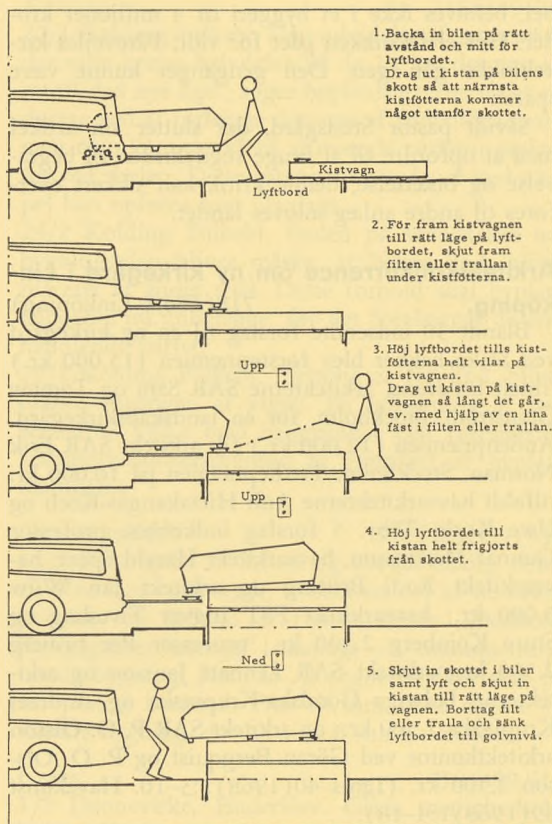
Blandt 30 indsendte forslag til en ny kirkegård ved Slaka bakker blev førstepræmien (15.000 kr.) tildelt brødrene, arkitekterne SAR Sam og Tommy Granström, Stockholm, for en landskabskirkegård. Andenpræmien (12.000 kr.) fik arkitekt SAR Erik Norman, Stockholm. Trediepræmien på 10.000 kr. tilfaldt havearkitekterne Auli Hietakangas-Koch og Uwe Koch, Täby. 5 forslag indkøbtes: professor Gunnar Martinsson, havearkitekt Harald Speer, havearkitekt Rudi Britting og arkitekt Jan Wiiw 3.000 kr.; havearkitekt FST Ingvar Tiveskog og Sture Koinberg 2.500 kr.; professor Per Friberg 2.500 kr.; arkitekt SAR Lennart Jansson og arkitekterne Jadwiga Goralska-Krupinska og Andrzej Krupinska 2.500 kr.; og arkitekt SAR P. O. Olsson arkitektkontor ved Göran Bergquist og P. O. Olsson 2.500 kr. (Ignis 40(1968)1:3-10. Havekunst 49(1968)1:4-18).

Nye SEF-typer kiste- og kransevogne.

718:629.111.314

Megen tid medgår til vagttjeneste i kapeller for at modtage kister, idet der kræves mindst to mand

til at flytte en kiste fra ligvogn til katafalk. Svenska Eldbegängelseföreningens Tekniska Delegation har udarbejdet ny konstruktion af kistevoerne, det vi kalder katafalker. Konstruktionen bygger på et løftebord anbragt i gulvet i modtagelsesrummet. Løftebordet kan styres ved et trykknapsystem som en elevator og standses i alle stillinger op og ned. Ligbilen bakker op til løftebordet, der trækkes en løs bund ud af ligvognen, kisten, der ved indsætningen i ligvognen var placeret med fodenden på en rulleanordning, trækkes ud så langt, at hovedenden går lidt uden for det løse bundbræt. Katafalken køres nu ind på løftebordet, en rulle magen til ligvognens anbringes på katafalken lige under kisten. Nu hæves løftebordet så højt, at kisten løftes med og frigøres fra vognens bundbræt i hovedenden, med line eller en trækstang i hovedendens rulle kan man nu trække kisten næsten helt ind på katafalken. Derefter løftes bordet så højt, at kisten frigøres fra bundbrættet. Dette skydes igen ind i bilen. Ved at løfte i benenden skubbes kisten helt ind på katafalken. Til slut løftes kisten i hovedenden og rullen tages bort, og løftebordet sænkes til gulvniveau. I stedet for rulle kan også et stykke filt anvendes.

Som man ser kan 1 mand (ligvognschaufføren) ene klare afleveringen, men det kræver naturligvis den indsats af mekanik, som elevatoren er. Foruden at virke arbejdskraftbesparende har det naturligvis også en sundhedsside, idet rygbeskadigelser ved løft kan undgås.

Den anden nyskabelse er en 2 m høj reolvogn med indstillelige trådhylder til blomster og kranser. Vognene er forsynet med en skiltebude og betjening kan se, at det er til den rigtige højtidelighed. Vognen kan så køres til kapel med alle blomster i een arbejdsgang. Vognens konstruktions-elementer er de bekendte reolprofiler, som har fundet så stor anvendelse i industrien. (Ignis 40(1968)1:10-12).

Gravmæler af metal. 718:726.825.1/4:739.4

Mange muligheder for anvendelse af metaller til kors, plader og monumenter anvises såvel som behandling og pasning af disse, alt for at opnå en opløsning af den massive stenanvendelse. (Friedhof und Denkmal 12(1967)6:3-12).

Gravmæle og teknik. 718:726.825.1/4:679.8

På et tredages møde (11.-14. dec. 1967) i Arnoldshain/Taunus på det Evangeliske akademi, var overskriften diskussionsemne og blev ved indledningsforedrag delt op i synspunkter. Indledningsvis sonderede prof. Gustav Albert de to begreber: Gravmælet som det åndelige udtryk for menneske og tid, mens teknikken er det tids- og energibesparende, tjenende element. Selv om det er et økonomisk aspekt må advares mod at lægge for meget i rentabilitet. Den skabende stenhugger må ikke løse sig så meget fra sine tillærte traditioner, at han overtager mellemhandel og dermed indskrænker sig til at færdiggøre halvfabrikata.

Stenindustriens opgave må være at fremstille en række grundformer, der kan danne udgangsmateriale for en uendelig række af variationer (vises i en planche). Stenindustrien er klar over, at seriefremstillingen vil forøge monotonien, mens håndværkeren siger, at en god uddannelse stadig betaler sig, så han kan lægge mere i udformningen af form, skrift, symboler og relief og derved skille sig ud fra industriproduktet. (Friedhof und Denkmal 13(1968)1:2-15. Steinmetz und Steinbildhauer 84(1968)1:7f.f. 2:49f.f.)

Gravmæler på vandrestilling. 718:726.825.1/4

I forbindelse med et kursus for inspektører af gravmæler, der afholdtes i Västerås i Sverige den 26.-27. oktober (1967), var der arrangeret en udstilling af gravmæler. Det er tanken, at denne udstilling skal vises forskellige steder i Sverige. (Sten 29(1967)4:24).

AFD besøger København. 718:061.22(43)AFD

Vor tyske broderforening, Arbeitsgemeinschaft Friedhof und Denkmal, vil i forbindelse med deres årsmøde den 14. juni foretage en rejse med København som mål; det er planlagt at besøge Vestre kirkegård, Mariebjerg, Lyngby og Ryvangen. (Friedhof und Denkmal 13(1968)1:18).

Krematorium indviet i Åbo.

718.726.83:718(480 Åbo)

I Åbo, Finland, har man bygget krematorium. Man håber herved at kunne strække jordbehovet noget. Ligbrændingsprocenten er dog lav endnu. Krematoriet er opført efter tegning af arkitekt SAFA Peka Pitkäen, som vandt førstepræmie ved den arkitektkonkurrence med 28 deltagere, som indledte planens udførelse. Der er 3 kapelsale med henholdsvis 160, 55 og 20 siddepladser. Der er installeret een ovn. Krematoriet er opført på et 26,6 ha stort areal, som byen har overladt syd for hovedkirkegården. (Ignis 37(1967)11:176-80).

Svenske kirkegårdsledere på rejse til Tyskland.

718(43)

Med kirkegårdschef Ragnar Ekstedt, Växjö, som rejseleder foretog medlemmer af foreningen Sveriges Kyrkogårdsförståndare studierejse til Tyskland i september 1967. Rejsemålet gjaldt kirkegårdene i Hannover (Engesohde og Seelhorst), Skovkirkegården i Lüneburg, den evangeliske menigheds kirkegård i Heiligenhaus, samt i Düsseldorf Nord og Gerresheimer kirkegårde. Rejsen sluttede med et møde med landsgruppen for Nordrhein-Westfalen af Verband der Friedhofsverwalter Deutschlands e. V. Et genvisit af denne organisation til Sverige er planlagt til sommer 1968. (Ignis 39(1967)11:181-85, 12:206-07. Deutsche Friedhofskultur 57 (1967)12:187-91).

En begravelse koster fra 7.000 til 16.000 kr.

393.1

Det viser det svenske livsforsikringsselskab Framtiden i tidsskriftet LIV, men Svenska Eldbegrängelseforeningen siger det er misvisende. (Ignis 39(1967)12:199).

Mindegrav for udlændinge i Ladelund.

718(43 Ladelund)

For 244 udlændinge, især hollændere og italienerne, der døde i arbejdslejren i nærheden, har diplomgartner Ricckert med 32 unggartnere fra Holland og Østrig i deres ferie anlagt en mindegrav. (Deutsche Friedhofskultur 57(1967)12:199).

Jellingestenene. De store forbilleder.

718(489.48 Jellinge)

Med Jellingestenene som eksempel skrives om dyreornamentikken i Skandinavien. (Steinmetz und Steinbildhauer 83(1967)12:436-37).

Krematorium på Norra begravningsplatsen, Visby.

718:726.83:718(486.92 Visby)

Gotlands første krematorium er blevet indviet efter 32 års forarbejde. Arkitekt Arne Philip har forestået byggearbejdet, flere gotlandske kunstnere har medvirket. (Ignis 39(1967)12:201-05).

Vore Kirkegårdes praktik og teknik

En ny maskine på det danske marked.

631.352.7/.8

En græsslåmaskine arbejdende efter det af landmænd velkendte slaglesystem, som bruges i grønt-høstere, er introduceret.

Det drejer sig om *Brott 27 plejl-slåmaskine*, og den importeres af firmaet A. Hansen Amagerfrø.

Den er konstrueret til klipning af græs og kan også klippe selv langt græs, men dens bedste egenskaber er nok, at den suger op og aflægger det opsugede enten i en pose eller i en efterhængt vogn. Foruden at klippe græs kan den også suge det op, der ligger på plænen, således så vi den sidste efterår i brug som løvopsamler, og det kan ske, at det bliver dens egentlige arbejde, for det gør den godt. Maskinen kan desuden bruges som mindre traktor til arbejdskørsel, endvidere er der kraftudtag til forskellige maskiner. Her er maskinens specifikationer:

Transmission: Kileremme og kæde til baghjul forbundet med differentiale, som tillader forskellige hastigheder fra 1,8 til 11,2 km/tm.

Klippebredde: 27 tommer.

Klippekapacitet: op til 0,6 ha/tm.

Anbringelse af græs (løv): 1) i efterløbende trailer - trukket af maskinen. 2) i store samlesække. 3) blæst ud på jorden bag maskinen.

Motor: Briggs & Stratton, 10 HK ved 3600 omdr./min. 392 cm³.

Starter: Startsnor (eller som ekstraudstyr elektrisk).

Gearkasse: Albion: 6 fremad, 2 bak ved høj og lav omstillingskasse.

Højdejustering: Øjeblikkelig variabel selv under arbejdet ved håndindstillingshåndtag.

Hjul: Luftgummi (3.50×5 for) (4.00×8 bag) valgfrit til græs eller trækrug.

Bremser: Fodpedal til forhjul. Håndbremser til baghjul som ekstraudstyr efter ønske.

Vendediameter: 4,07 m venstre eller højre.

Største bredde: 1,03 m.

Største længde: 1,78 m (med sækkeplatform: 2,07).

Største højde: 1,33 m.

Største vægt: ca. 330 kg.

Største hældningsgrad under arbejde under midforhold: 1:4.

Tophastighed: 11,2 km/tm.

Klippeenhed: Roterende plejle monteret i tre grupper på seks.

Rotoromdrejning: Over centrifugalkobling anbrager ca. 2.700 omdrejninger pr. minut.

Ved en god tilrettelægning af arbejdet har vi sikkert her en maskine, der vil blive af uvurderlig hjælp, hvor man har store græsarealer at passe. Udstyres maskinen med et vis antal sække, således at den kan arbejde nogle timer i træk, inden de alle er fyldte. En anden vogn kunne så samle sækkene sammen, eller maskinen kan stoppe opsamlingsarbejdet og selv trække en vogn med sækkene til aflæsningspladsen. Da græsset eller løvet er blevet stærkt findelt under opsamlingen, vil det meget hurtigt gå i gæring og derfor være velegnet til kompostering eller til udspreddning som jorddækkemateriale i busketter.

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens. – Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør V. Rud Nielsen, 8700 Horsens.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 150,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 160,00.

Gravstedsbreve, pr. stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den ggl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

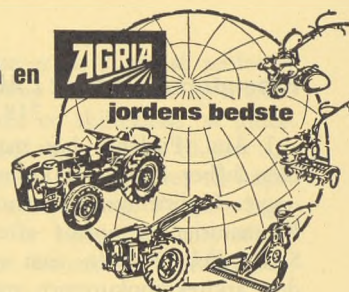
Tidsskriftet *Vore Kirkegårde*: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til *Vore Kirkegårde* bind I–XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

... spørg hellere på en

Maskiner fra 3–14 HK

AGRIA har både maskiner og redskaber til alt. Type 4000/6000 er praktisk og lethåndterlig, men med overlegen motorkraft: 5 eller 7 HK

Type 4000/6000

Landsdækkende servicenet:

Sjælland/Loll.-Falster: (01) *96 66 77 – Fyn: (09) 97 65 11, Højby 88 – Nordjyll./Nord: (089) 1 Hjørring 1234 – Nordjyll./Syd: (08) 12 68 53 – Midtjyll./Nord: (06) *17 65 77 – Midtjyll./Syd: (055) 2 38 00 – Sønderjylland: (046) 2 39 44 – Bornholm: (03-972) Lobbæk 16.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens, giro 11 915.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkeltheft sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 15,-, $\frac{1}{16}$ kr. 26,-, $\frac{1}{8}$ kr. 40,-, $\frac{1}{4}$ kr. 70,-, $\frac{1}{2}$ kr. 135,- og $\frac{1}{1}$ kr. 250,-; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEDELM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de ggl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Hovednummer:

Agronom Sven Raunkiær:
Kemisk bekæmpelse af uønsket vegetation i parker, på kirkegårde m. m. (I) ..... s. 9

Tillæget:

Hans Rønø in memoriam ..... s. 9
Årsmødet 1968 ..... s. 9

Nye medlemmer ..... s. 10
Årsregnskabet, status og budget s. 11
Arkitektkonkurrence om ny begravelsesplads i Lund ..... s. 11
AFD-besøg i København ..... s. 12
Fra danske dagblade ..... s. 12
Modtagne skrifter ..... s. 15
Fra blade og tidsskrifter ..... s. 16
Fejning af veje og stier ..... s. 18

Nr. 2, 1968, bind 23

Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Taastrup.

Eksp.: Kgs.inspektør V. Rud Nielsen,
Horsens.

Hans Rønø in memoriam. 718.007(489)
Rønø, Hans :718:061.22(489) F.f.K.

Fredag d. 3. maj døde kirkegårdsinspektør Hans Rønø uden forudgående sygdom.

På alle, der kendte Hans Rønø, der siden 1938 har virket som kirkegårdsinspektør ved Roskilde Domsogns kirkegårde, måtte dette budskab virke stærkt.

Forståeligt er det, at store træer styrter for en storm. Underligt virker det, når træet segner tilsyneladende uden ydre årsag.

Hans Rønø var en personlighed udstyret med rige evner, som udnyttedes på mange områder. Han var student fra Roskilde Katedralskole og omfattede hele livet sin gamle skole med sønlig kærlighed, og han var i de senere år en yderst virksom formand for skolens elevforening.

Han elskede sin by og gjorde gennem Turistforeningen, hvis formand han var siden 1954, et enestående arbejde for at øge kendskabet til Roskilde som turistby, for at bevare byens skønhedsværdier og for at skabe nye. Hans lokalhistoriske interesse gav sig udslag i utallige artikler og publikationer.

Også på faglige områder udnyttedes hans rige gaver og store arbejdsevne i rigt mål, og først og fremmest i arbejdet med Roskilde Domsogns kirkegårde, hvor hans faglige dygtighed har sat sig varige spor, og hvor hans indflydelse i forbindelse med opførelse af det nye kapelkrematorium på Østre kirkegård og dets omgivelser har gjort sig smukt gældende; men også som censor i anlægsgartneri ved Landbohøjskolen, hvorfra han demitteredes i 1932, som mangeårig lærer ved Teknisk skole i Roskilde, som Kirkeministeriets konsulent vedr. præstegårdshaver, som formand for Fællesrådet for havebrug og landskabspleje og som bestyrelsesmedlem i Foreningen for Kirkegårdskultur.

Hans Rønø blev bisat fra Roskilde Domkirke på sin 65-års fødselsdag. Brødre fra Odd-Fellow-Logen, i hvilken Hans Rønø var et fremtrædende medlem, stod æresvagt ved kisten tillige med uniformerede medlemmer af Roskilde borgervæbning samt en mandlig og en kvindelig elev fra Katedralskolen med florumvundne faner.

Det er vemodigt ikke at skulle møde Hans Rønø mere. Vi, som kendte ham som kollega, som kam-

merat eller som ven, vil takke ham for, hvad han var, og hvad han gav os. I Foreningen for Kirkegårdskultur vil vi savne ham for hans gode kammeratskab, for hans festlige og frodige menneskelighed, for hans vægtige indlæg i vore debatter, for hans smittende latter og hans charmerende væsen. Vi vil ære hans minde, som vil leve iblandt os til sene tider.

H. D. Ørsted.

Årsmødet 1968. 718:061.22(489) F.f.K.

„Foreningen for Kirkegårdskultur“'s årsmøde afholdtes dette år i det smukt beliggende Mogenstrup.

Efter at formanden for Næstved menighedsråd, direktør C. V. Gørgens havde budt foreningen velkommen til Sydsjælland, bød formanden for „Foreningen for Kirkegårdskultur“, pastor Götke-Hansen, forsamlingen velkommen, et særligt velkommen lød til foreningens gæster. Til dirigent valgtes herefter kirkegårdsinspektør H. D. Ørsted, Holbæk, der som sædvanligt ledede generalforsamlingen på udmærket måde.

Formanden indledte sin beretning med at mindes afdøde kirkegårdsinspektør Hans Rønø, Roskilde, der gennem mange år trofast havde fulgt foreningen og viet den mange kræfter og megen tid.

Beretningen fortsattes med en status over medlemstallet. Dette forholder sig stort set uændret, idet der er tilmeldt foreningen 182 menighedsråd, 17 foreninger af forskellig art, 77 udenlandske medlemmer samt 431 personlige medlemmer.

Medlemsbladet „Vore kirkegårde“ har skiftet redaktør siden sidste årsmøde, hvorfor der lød en tak til akademigartner Torben Michelsen, Sorø, for en række spændende og til tider æggende artikler. En velkomst lød samtidig til bladets nye redaktør, overgartner Axel Andersen, Taastrup, der havde indvilliget i at overtage det til tider brydsomme hverv.

Pastor Götke-Hansen redegjorde herefter for de i årets løb afholdte forretningsudvalgsmøder:

Man har i årets løb drøftet mulighederne for oprettelsen af en kirkegårds-konsulenttjeneste, som forretningsudvalget anser som en af foreningens vigtigste opgaver at medvirke til. Hidtidige henvendelser til kirkeministeriet om dette spørgsmål har været negative, idet man fra ministeriets side udbeder sig konkrete eksempler på et sådant behov. Forretningsudvalget har derfor set det som sin opgave at tilvejebringe fyldestgørende oplysninger om, hvor store værdier kirkegården repræsenterer. Endvidere vil man søge klarlagt, hvor mange konsulenter, der er ansat under ministerierne, hvis arbejdsområde vil kunne sidestilles med den ønskede konsulenttjeneste. Man har endelig søgt kontakt med „Landsforeningen af danske menighedsråd“ i håb om et frugtbart samarbejde – dog foreløbigt uden resultat.

Da man mener, at foreningens virke, ikke mindst spørgsmålet om konsulenttjeneste, burde have en langt større tilslutning fra landets menighedsråd end tilfældet er, har forretningsudvalget taget skridt til at gøre landets menighedsråd bekendt med foreningen, idet man agter at udsende en tryksag med oplysninger om foreningens virke og formål. Dette søges gennemført i efteråret 1968.

I erkendelse af, at foreningens økonomi er stærkt belastet, har forretningsudvalget drøftet mulighederne for samarbejde til forskellig side. I forbindelse hermed har man fra „Landslaget for Kirkegårds-kultur“ i Norge modtaget en henvendelse om et samarbejde om medlemsbladet „Vore Kirkegårde“. Forretningsudvalget har fundet tanken acceptabel og har derfor svaret den norske forening positivt. Samtidig hermed har man rettet en henvendelse til den svenske kirkegårdslederforening om et lignende samarbejde, og også fra den side er man positivt indstillet.

Pastor Götke-Hansen sluttede sin beretning med at minde om, at foreningen vil kunne holde sit 50 års jubilæum i 1970. I den anledning kunne formanden ønske, at man udsendte et billedværk med gode fotografier fra Danmarks kirkegårde i by og på land.

Efter formandens beretning forelagde kassereren, kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen, det reviderede regnskab for forening og forlag samt budget for det kommende år. I tilslutning hertil udtalte stenhuggermester Leo Rosendal, Lyngby, en tak til Volmer Rud Nielsen for det store arbejde, han har lagt i foreningen.

Redaktøren, overgartner Axel Andersen, redegjorde herefter for sine tanker om medlemsbladet „Vore Kirkegårde“. Axel Andersen anså det for en særdeles vigtig ting, at bladet var aktuelt, hvorfor han ikke havde lagt en fast plan for hele det bind, som han med nogen betænkelighed havde påtaget sig at redigere. Axel Andersen anså det initiativ der var taget fra norsk side, som meget positivt, og håbede stærkt på, at tanken om et nordisk samarbejde kunne realiseres. Ved et sådant samarbejde kunne man måske overveje en udgivelse

af bladet med flere numre om året, idet den økonomiske dækning herfor ville være bedre.

Som næste punkt på dagsordenen gik man til valg af bestyrelsesmedlemmer. Genvalgt blev: overlærer, frøken Dagmar Carlsen-Skiødt, Odense, landsbygraver Knud Norlyk, Thyregod, læge Erik Haugaard, Roskilde, samt kirkekasserer, ekspeditionschef A. Skytt, Haderslev. Nyvalgt blev: i stedet for afdøde kirkegårdsinspektør Hans Rønø, kirkegårdsinspektør Sigurd Jacobsen, Odense, som repræsentant for „Foreningen af danske Kirkegårdsledere“, kirkegårdsinspektør Holger C. Nielsen, Lyngby, og endelig valgtes viceskoleinspektør Falk Petersen, Horsens.

Revisorerne, stenhuggermestrene E. Kofoed, Århus, og N. P. Nielsen, Ringkøbing, genvalgtes. Nyvalgt revisorsuppleant blev stenhuggermester Henry Nielsen, Horsens.

Som mødested for årsmødet 1969 valgtes på bestyrelsens forslag efter nogen diskussion Bornholm.

Under eventuelt drøftedes spørgsmålet om kirkegårdenes servitutter vedrørende monumenter, idet man fra storkøbenhavniske stenhuggermestres side kunne ønske indsendelse af servitutter til stenhuggerlauget, således at man kunne søge oplysninger her, om de varierende bestemmelser på de forskellige kirkegårde. Hertil svarede fra kirkegårdenes side, at det altid var muligt at indhente oplysninger på de pågældende kirkegårde om gældende bestemmelser. Endvidere drøftedes spørgsmålet om destruering, oprettelse af lapidarier eller anden genanvendelse af monumenter fra hjemfaldne grave. Mange stærkt divergerende synspunkter kom frem under denne diskussion.

Efter generalforsamlingen og frokost holdt stud. mag. Karsten Biering, Dansk Folkemindesamling, et oplysende og inspirerende foredrag om den undersøgelse, Dansk Folkemindesamling har under arbejde. Karsten Biering kom herunder særligt ind på spørgsmålet om levende lys på vore kirkegårde. Da undersøgelsen endnu langt fra er afsluttet, slog Karsten Biering til lyd for, at endnu flere yder deres bidrag til undersøgelsen ved indsendelse af de udsendte spørgeskemaer, en dårlig samvittighed kan herved lettes.

Næstved by bød herefter på kaffe på rådhuset, og man sluttede et vellykket møde med besøg på Næstveds smukke kirkegårde under ledelse af kirkegårdsinspektør M. Stahlschmidt.

M. Falmer-Nielsen.

Nye medlemmer. 718:061.22(489) F.f.K.

Arkitekt M.A.A. Børge Ruby, Evasvej 11, Hasseris, Aalborg.

Graver Ivan Asmussen, Herlufsholm Kirkegård. Kirkeverge Nandrup Stallemo, Kristiansand, Norge.

ARSREGNSKAB 1/4 1967 - 31/3 1968

Indtægter:

Kassebeholdning 1/4 1967			177,68
Kontingenter	19.629,85	504,00	19.125,85
Tilskud:			
Kirkeministeriet	2.000,00		
Landbrugsministeriet	1.500,00		
Forlaget	2.000,00		5.500,00
Renter			8,45

Udgifter:

Kontorudgifter			2.381,70
„Vore Kirkegårde“	5.555,50	22.012,48	16.456,98
Møder og foredrag			4.095,82
Diverse	66,00	1.800,18	1.734,18
Kassebeholdning 31/3 1968			143,30
			<hr/>
			24.811,98 24.811,98

Horsens, 2. maj 1968.

Volmer Rud Nielsen.

Regnskabet er revideret efter kassebog og kassebilag, kassebeholdningens tilstedeværelse er kontrolleret. Der har intet været at bemærke.

Århus, den 27. maj 1968

E. Kofoed.

N. P. Nielsen.

Status pr. 31/3 1968

Kassebeholdning	143,30	
Tilgode for annoncer	156,00	
Annonceprovision		19,50
Foreningens formue		279,80
	<hr/>	<hr/>
	299,30	299,30

Horsens, den 2. maj 1968.

Volmer Rud Nielsen.

Budget 1/4 1968 - 31/3 1969

Indtægter:

Kassebeholdning 1/4 1968	280,00
Kontingenter	19.200,00
Tilskud:	
Kirkeministeriet	2.000,00
Landbrugsministeriet	1.500,00
Renter	20,00

Udgifter:

Kontorudgifter	2.500,00
„Vore Kirkegårde“	14.700,00
Møder og foredrag	4.000,00
Diverse	1.750,00
Kassebeholdning 31/3 1968	50,00
	<hr/>
	23.000,00 23.000,00

Horsens, den 28. maj 1968.

Volmer Rud Nielsen.

Arkitektkonkurrence om ny begravelsesplads i Lund.

718(486.7 Lund):718:7.092

Gennem kontinuerligt tilbagevendende, systematisk gennemførte undersøgelser har de kirkelige myndigheder i Lund i mange år holdt sig a'jour med behovet for arealer til begravelsesformål.

År 1935 konstateredes, at til rådighed værende jord med daværende former for benyttelse af gravpladser, skulle slippe op mellem 1965 og 1970.

År 1950 vedtoges foranstaltninger, som bidrog til resten af arealet under visse forudsætninger burde slå til indtil midten af 70-tallet. Siden da er byen blevet udvidet, og en kraftigere befolknings-tilvækst må antages at ske i fremtiden.

Da kirkegårdsbestyrelsen i 1962 lod foretage en undersøgelse, konstaterede man, at disponibel areal kunne ventes at række til ca. 15 år. I samråd med byens byplankomité undersøgte kirkegårdsbestyrelsen forskellige tænkelige områder til en ny begravelsesplads. Efter undersøgelse angående placering, terræn, jordens beskaffenhed, afløbsforhold o. l. var myndighederne enige om, at Fredentorpsområdet var den bedste plads til formålet.

Et projekt af dette størrelsesforhold fordrer omhyggelige undersøgelser. Fra kirkegårdsbestyrelsens side anså man, at man ved at indbyde fire arkitekter, som tidligere har arbejdet med den slags projekter, ville få et godt grundlag at arbejde videre på. Af de indbudte er to fra Danmark og to fra Sverige. En fra hvert land er havearkitekt og en er bygningsarkitekt.

Indbudte er: havearkitekt FSTL Walter Bauer, Stockholm, arkitekt SAR Sven Brolid, Göteborg, arkitekt MAA Henrik Iversen, Nærum, samt havearkitekt MDH Jörn Palle Schmidt, Lyngby.

Som dommerudvalg fungerer: kirkegårdsbestyrelsens formand, rigsdagsmand Per Blomquist, kommunalråd Nils Gustavsson, disponent Sven Håkan Ohlsson, professor, arkitekt SAR, FSTL Per Friberg, havearkitekt MDH Sven Hansen, Gentofte, Danmark, stadsbygningsdirektør, arkitekt SAR Sven Tynelius og kirkegårdschef, hortonom Staffan Larsson.

Programmet er udformet af kirkegårdsbestyrelsen i samråd med FSTL's og SAR's konkurrenceævn.

Konkurrenceområdet udgør et areal på ca. 30 ha og beregnes at skulle indeholde ca. 30.000 gravpladser foruden mindelund, serviceanlæg o. l.

Konkurrencen beregnes at blive afgjort i oktober måned dette år.

Arkitekterne og repræsentanter for konkurrenceudvalget var forsamlede til information og almindeligt besøg på konkurrenceområdet fredag den 15. marts. Bedømmelsesmateriale skal være indleveret den 8. juli.

AFD-besøg i København.

718:061.22(43) AFD

Forretningsførende bestyrelsesmedlem Dr. Hans-Kurt Boelke for Arbeitsgemeinschaft Friedhof und Denkmal i spidsen for 80 tyske kirkegårdsinteresserede og 30 østrigske kirkegårdsfolk besøgte København og omegn den 23. juni. Første besøg blev foretaget på Vestre Kirkegård, hvor insp. A. Falmer-Nielsen viste rundt; derefter kørte selskabet i de tre busser, der var anvendt til turen herop til Lyngby Parkkirkegård. Her stod inspektør H. C. Nielsen parat, og ved hjælp af tolk fik selskabet en levende fremstilling af kirkegårdens og kapelkrematoriets historie og opbygning. Efter en hurtig frokost i Lyngby modtog insp. M. Falmer-Nielsen de energiske, næsten utrættelige kirkegårdsfolk på Mariebjerg. Dagen sluttede i mindelunden i Ryvangen, der vakte megen beundring. VK's redaktør var indbudt til at følge selskabet rundt, og mange kontakter blev skabt. Mandag kl. 9 satte selskabet sig igen i busserne til rejsen hjem, efter på en lille rundtur at have set de vigtigste seværdigheder i København.

Fra danske dagblade

Reservering af gravsted.

718

15/3. Roskilde Dagbl. Sognepræsten i Ensted ved Åbenrå har henvendt sig til provsten for at få lov til at lade ældre mennesker reservere sig et grav-

sted. Provsten har ladet sagen gå videre til kirkeministeriet. I Roskilde oplyses det, at flere har reserveret sig gravsted, som bliver forsynet med hæk og vedligeholdes.

Har storbyen råd til kirkegården?

718

12/3. Fyens T. Kirkegården bør ikke alene have sin plads i bybilledet – vi har slet ikke råd til at undvære den, konkluderer Peter Eriksen i en artikel, der er blevet til efter en rundgang på kirkegården, for „kirkegården er én af de få muligheder, hverdags-mennesker har for at søge roen“.

Foreningen for Kirkegårdskultur.

718:061.22(489) F.f.K.

9/4. Berlingske Tidende. Af landbrugslotteriets overskud af 120. serie har F. f. K. fået 1500 kr.

11/6. Vordingborg Dagbl., Præstø A. Kirkegårds-kultur-årsmøde. Programmet for F. f. K.s årsmøde på Mogenstrup kro og i Næstved.

12/6. Næstved T. Meget fyldigt referat af F. f. K.s årsmøde.

Farum.

718(489.12)

28/4. Frederiksborg Amts A. Menighedsrådet har modtaget kirkeministeriets godkendelse af havearkitekt Henning Rasmussens skitseforslag til udvidelse af kirkegården. Den endelige projektering er nu i gang.

Frederiksværk.

718(489.12)

1/5. Nord-Aktuelt. Seks af de otte gravgårde, der blev anlagt i 1952 og var beregnet til at dække behovet for 40 år, er fuldt tillagt med årets udgang. Foruden en regulering af den ældste del påtænkes at tilkøbe ca. 5 tdr. land enten nord for kirkegården, hvor jorden er i privateje, eller mod syd, men her ejer staten jorden, så her er erhvervelse af jord næppe mulig.

Græsted.

718(489.12)

18/5. Frederiksborg Amts A. 22.000 kr. er brugt til regulering på kirkegården og asfaltering af gangen.

Hillerød.

718(489.12)

13/3. Nord-Aktuelt. På initiativ af Slotssognets menighedsråd vil man afholde et møde med stor-kommunens menighedsråd og byplanudvalget, for at blive orienteret om byudviklingen i de kommende år.

21/3. Frederiksborg Amts A. En askefællesgrav skal indrettes på den nye kirkegård.

Humlebæk.

718(489.12)

6/4. Helsingør Dagbl., 10/4. Nordsjællands Ugeblad. En ny 4 ha stor kgd. skal anlægges på Bi-

viumgårds jord. Købesummen er 316.000 kr. Man havde ellers regnet med at kunne udvide den nuværende kirkegård, men så blev Louisiana bygget på det udsete areal. Havearkitekt Frank Pettersson udarbejder skitseforslag.

Karlebo. 718(489.12)

23/3. Frederiksborg Amts A. En lille granskov, der blev plantet i 1933, efter at gravene var hjemfaldet, er nu blevet fældet for at skabe smukkere omgivelser for kirken.

Nr. Herlev. 718(489.12)

14/3. Frederiksborg Amts A. Den oprindelige dræning virkede ikke mere, idet rørene var for små og visse steder defekte. En ny dræning er udført. Samtidig er en kloakledning nedlagt, der senere skal bruges, når det nye kapel skal bygges. Stien fra parkeringspladsen til kirkedøren er blevet belagt med chaussébrosten.

Kirke Helsingø. 718(489.13)

30/4. Kalundborg Folkebl., 1/5. Sjællands T. En udvidelse af kgd. mod nord er under udførelse. Arealet er vederlagsfrit overladt af kommunen, som også har drænet. Havearkitekt: Lund Andersen.

8/6. Kalundborg Folkebl. Nu kan arbejdet påbegyndes, efter at planerne er blevet godkendt. Beplantningen i den gamle skolehave er ved at blive ryddet, derefter skal dræningsarbejdet udføres.

Haslev. 718(489.14)

18/5. Ringsted Dagbl., 20/5. Præstø A. Menighedsrådet har modtaget plan til godkendelse for anlægget på de tyske soldatergrave, hvoraf der nu er 240 mod 159 ved krigens slutning. Planen foreslår et kors med navne for hver 2 grave samt beplantning.

Korsør. 718(489.14)

9/4. Sjællands Tidende. En ny kirkegårdsmur på 168 m langs Kjærvej ønskes bygget, men kommunen vil kun bevilge 120 m svarende til den vejændring, der er udført.

Slagelse, Sct. Mikkels. 718(489.14)

29/5. Sjællands T. Menighedsrådet har godkendt beplantningsforslag til flygtningegrave.

10/6. Sjællands T. Fællesaskegraven skal udsmykkes med stengrupper, hvor besøgende kan lægge deres buket.

Sorø, gamle kirkegård. 718(489.14)

27/5. Ringsted Dagbl. Det store midterfelt er nu klargjort til begravelse. I græsset på hver eneste grav er nedfældet en rektangulær blå eller rød granitsten til indhugning af inskription, eller man kan lade være at lade indhugge.

Vordingborg. 718(489.15)

4/6. Vordingborg Dagbl., Præstø A. Efter at have drøftet forskellige arealer til en ny kgd., går man

nu ind for et areal øst for Vintersbølle hospital og nord for skoven. Der er i dag gravplads til syv år på de bestående kirkegårde. Byrådet skal nu undersøge den byplanmæssige side.

7/6. Vordingborg Dagbl., Præstø A. Byrådet godkendte i aftes menighedsrådets placering af den nye kirkegård.

Brylle. 718(489.21)

14/4. Fyns T., 18/4. Kr. Dagbl. Kgd.s-udvidelsen er blevet indviet. Langs sydsiden er opført et kampestensdige og her er også en smedejernslåge svarende til hovedindgangen indsat. Halvdelen af arealet på 300 gravlodder er taget i brug, resten er tilplantet. En parkeringsplads er også indrettet, men overdraget kommunen. Udvidelsesudgift: 30.000-40.000 kr.

Harndrup. 718(489.21)

16/5. Fyns T. En ny bred gang er blevet anlagt hen til trappen, der fører ned til den lavereliggende nye del. Tidligere har det været meget besværligt at komme ned til den nye del.

Kølstrup. 718(489.21)

10/5. Fyens Stiftst. I kirkeministeriet behandles i øjeblikket et andragende om nyt kapel.

Odense. 718:726.812:718(489.21)

28/3. Fyns T. Udvidelsen af kirkegårdskapellet, hvortil der var bevilget 610.000 kr., blev 115.700 kr. dyrere.

Odense, mosaisk. 718(489.21)

25/3. Jyllands-Posten. Den sidste begravelse har fundet sted på den jødiske kirkegård, da der ikke er mere plads. I fremtiden skal medlemmer af mosaisk trossamfund, der ønsker at blive begravet på jødisk kirkegård, føres til København.

Sandager. 718(489.21)

1/4. Kr. Dagbl. Der arbejdes med planer om at opføre et 37 m² stort kapel samt redskabsrum og toiletter i kirkegårdens sydvestlige hjørne.

Hjulby. 718(489.22)

8/5. Kr. Dagbl. Et nyt kapel skal opføres. Overslag 65.000 kr. Arkitekt H. Nørregaard, Ollerup.

Svendborg, Sct. Nicolai. 718(489.22)

3/4. Svendborg A. Menighedsrådet har måttet afslå at afgive en strimmel jord til gadeudvidelse, da der på det findes urnegrave, hvis fredningstid ikke er udløbet.

Thurø. 718(489.22)

31/3. Fyns T. Thurø kirkegård er en stor turistattraktion.

Stubbekøbing. 718(489.32)

9/5. Ny Dag, Nyk. F. Ved provstesyn gennemgik man det nye beplantningsprojekt, ligesom man fik orientering om arkitekt Albert Petersens tegning til nyt kapel.

- Torkildstrup.* 718(489.32)
9/5. Ny Dag, Nyk. F. Der arbejdes med planer til et nyt kapel med toiletter og redskabsrum. Anslået udgift ca. 50.000 kr.
- Råbjerg og Albæk.* 718(489.41)
4/6. Berlingske T. I de to sogne, der har mange sommerhusejere, er der opstået et problem for kirkegårdene, idet sommerhusejere har ønsket at sikre sig gravplads på de særprægede klitkirkegårde. Dette har medført, at der er blevet knaphed på gravpladser til de fastboende. Menighedsrådet har derfor indført restriktioner, således at man ikke mere kan reservere gravplads, og man kan kun købe 2 pladser, endvidere er prisen blevet forhøjet.
- Astrup.* 718(489.43)
10/4., 16/4. Aalborg Amtst. 1. påskedag indviedes kgd.s-udvidelsen. Muren ind mod den gamle kgd. er nedrevet og opført mod nord og syd for udvidelsen.
- Sdr. Tranders.* 718(489.43)
7/4. Aalborg Stiftst., 21/4. Aalborg Amtst., 21/4. Ny Tid, Aalborg, 23/4. Aalborg Stiftst. Et nyt projekt til kgd.s-udvidelse i stedet for et, der forudsatte flytning af kampestdiget ind til den eksisterende, som ikke kunne godkendes, er indsendt til godkendelse. Det nye projekt er udformet som 3 gravrum med hver sin stenmur, altså 3 kirkegårde på kirkegården. Hver gravgård giver plads til 170 gravlodder. Langs stenmurene skal anlægges græsskråninger, her skal være ca. 250 urnegrave. Desuden anlægges parkeringsplads til 20 biler. Uden om hele udvidelsen er et bredt læbælte. Havearkitekt: Roland Declerc, Aalborg.
- Vebbestrup.* 718(489.43)
7/5. Aalborg Amtst., 8/5. Randers Amtsa. En udvidelse med 400 gravpladser er udført. Arealet er blevet drænet og planeret og omgivet af stendige. Udgiften har været 36.146 kr. Arkitekt A. Skyum, Bælum.
- Aalestrup.* 718(489.43)
7/4. Aalborg Amtst. Der købes jord til Aalestrup kgd.
- Aalborg, Sdr. kgd.* 718(489.43)
25/4. Aalborg Stiftst. De 1400 tyske krigsgrave forbliver, men en trediedel flyttes og området koncentrerer. Anlægsformen bliver græsareal med mindeplader.
- Ebeltoft.* 718(489.44)
4/5. Aarhus Stiftst. En udvidelse af kirkegården mod øst er projekteret.
- Skødstrup.* 718(489.44)
16/3. Aarhus S. For at kunne udarbejde en rigtigt disponeret kirkegårdsudvidelse, har menighedsrådet bedt sognerådet om en befolkningsprognose. Sognerådet afventer resultatet af luftfotograferingen, før det vil svare.
- Thorsø.* 718(489.44)
6/6. Aarhus Stiftst. Til udvidelse af kgd. er købt 1000 m², prisen er 6000 kr.
- Voer.* 718(489.44)
9/5. Randers Amtsa. Et nyt redskabshus med toiletter skal opføres udenfor kirkegårdsdiget mod nord-øst, og det nuværende redskabshus skal ombygges til kapel, som man ikke tidligere har haft. Projekteringen udføres af lokale håndværkere.
- Ans.* 718(489.45)
10/6. Skanderborg Amts A. Menighedsrådet har rettet henvendelse til sognerådet om reservering af et areal syd for kgd. med udvidelse for øje.
- Hørup.* 718(489.45)
1/4. Skanderborg Amts A. I løbet af sommeren ventes, at det nye kapel og anlægget af udvidelsen bliver færdig. Kapellet bliver straks taget i brug, og det gamle kapel bliver revet ned. Kirkegårdsudvidelsen bliver først taget i brug om 4-5 år, når læplantningen er vokset til.
- Skive-Resen.* 718(489.45)
2/4. Skive Folkebl., 3/4. Jyllandsposten. Da der kun er gravlodder tilbage til ca. 3 år, er man begyndt at arbejde med projekteringen af den nye kirkegård nord for Resen kirke. Foruden de 54 ha, som blev købt i 1954, har man yderligere købt 23 ha af forskellige lodsejere, således at grænserne bliver rette. Endvidere har man forkøbsret på yderligere 1200 m² med et stuehus. En 6,5 m bred vej langs Resen kgd.s dige er også erhvervet. Havearkitekt Valbjørn Christensen, Holstebro, skal udarbejde skitseforslag.
- 2/5. Holstebro Dagbl. Havearkitekt Walbjørn Christensen, Holstebro, har fået overdraget at projektere ca. 15 tdr. land med ca. 5000 gravpladser.
- Holstebro, Ege kirkegården.* 718(489.46)
15/3. Holstebro Dagbl. Den nye kirkegård ved krydset Ringvejen-Viborgvej er nu ved at være planeret. Man venter nu på detailprojektet, så det kan blive indsendt til godkendelse. Senere skal bygges krematorium.
- Skjern.* 718(489.46)
7/3. Ringkøbing Amts Dagbl. Menighedsrådet har holdt lukket licitation over regulering og opfyldning af den nye udvidelse.
- Vinding.* 718(489.46)
25/3. Kr. Dagbl. Efter genindvielse af Vinding k. besøgte man den nye kirkegård, der er næsten færdig.
- Adslev.* 718(489.47)
8/5. Skanderborg Amts A. Tilladelse søges til at købe 1900 m² til udvidelse mod vest.
- Bjergager.* 718(489.47)
10/6. Horsens Folkebl. Under provstesyn udtalte arkitekt H. P. Nielsen: „Jeg vil ønske andre menig-

hedsråd måtte hente inspiration fra B. kgd., hvor man ved udlæg af sammenhængende plæner har fjernet de „ralsyge“ og golde gange“.

Høring. 718(489.47)

5/4. Horsens Folkebl., 8/4. Kr. Dagbl. Et nyt kapel på 80 m² skal bygges. Overslag 79.000 kr., arkitekt: Flemming Steen Sejersén, Skanderborg. En kgd.s-udvidelse skal forestås af kgd.s-inspektør V. Rud Nielsen, Horsens.

Odder. 718(489.47)

8/6. Aarhus Stiftst. Menighedsrådet skal tage stilling til evt. køb af to skulpturer fra Decembristernes udstilling i Århus. Den ene tænkes anbragt på urnekirkegården.

Randlev. 718(489.47)

10/6. Horsens Folkebl. En parkeringsplads foran kirken er under udførelse på kommunens foranledning. Menighedsrådet påtænker at nedrive det gamle kapel og opføre indgangsparti i forbindelse med parkeringspladsen.

Skanderborg. 718(489.47)

21/3. Skanderborg Amts A., 22/3. Aarhus Stiftst. Kirkegården ved Skanderup kirke, der er sognekirke for den østlige del af Skanderborg, skal udvides med 3.000 m². Et af kirkegårdsinspektør V. Rud Nielsen, Horsens, udarbejdet projekt er indsendt til godkendelse i kirkeministeriet. Arealet har kostet 15.500 kr.

3/5. Aarhus Stiftst., 9/5. Skanderborg Amts A. 125 blomstrende forårslyng er blevet plantet, og under birkene på den gamle kirkegård er der sket opfyldning og plantet stedsegrønt. Udgifterne er dækket af renter fra et legat til fordel for Slotskirkegården.

2/6. Aarhus Stiftst. Den projekterede udvidelse er godkendt af ministeriet, og arbejdet er udlanceret og ventes i gang om en uge. Licitationen for alt jordarbejde, ny kirkemur og regulering foran kirken gik til muremester Peter Andersen, Stilling, for 106.723 kr.

Uldum. 718(489.48)

9/4 og 16/4. Horsens Folkebl. Ved at inddrage 4000 m² af præstegårdshaven bliver kgd.en næsten dobbelt så stor. Den nye kgd. skal hegnes af stendige mod syd og øst, mens der skal plantes mod vest og nord. Den eksisterende kgd. bliver reguleret. Havearkitekt: V. Rud Nielsen, Horsens.

Vester Nebel. 718(489.48)

7/6. Vejle Amts F. Kirkeministeriet har godkendt en tiltrængt udvidelse af kgd. i østlig retning. Desuden skal opføres et kapel til 45.000 kr. Kommunen har overdraget arealet.

Brørup. 718(489.49)

2/5. Vestkysten, Varde. 16 tyske flygtningebørn blev ikke flyttet. Familien til to af dem ønsker, at

gravene skal ligge urørt, og da man ikke har noteret de enkeltes plads i gravstedet i kirkegårdsprotokollen, måtte man opgive at flytte de øvrige 14.

Stepping. 718(489.61)

8/6. Kolding Folkebl. En udvidelse af kgd. med 1400 m² er afsluttet. Arealet er planeret og tilsået med græs. Lige som den forrige udvidelse ved århundredskiftet ligger denne nogle trin højere end den gamle kgd. Sognets mindesten for faldne i 1. verdenskrig er blevet frilagt.

Rinkenæs, Korskirkegården. 718(489.63)

11/5. Jydske T., 14/5. Sønderjyden. Gråsten sogneråd behandler et andragende fra menighedsrådet om at få overdraget ca. 1 ha til udvidelse af kgd., at få indrettet parkeringsplads og anlagt en vej gennem det påtænkte areal.

Hasle. 718(489.7)

3/4. Bornholms T. En brevskriver er faret i blækhuset over „den ilde medfart Haslevs gamle kirkegård har lidt“. De gamle gravgitter er blevet fjernet, og der er blevet sået græs.

Vestermarie. 718(489.7)

27/4. Bornholmeren. En regulering og omlægning foretages af gravene omkring kirken.

Modtagne skrifter

Kirken i Byplanen. 711.4:718:726.5

Provst J. Exner har i en lang årrække haft et samarbejde med Boligministeriets kommitterede i byplansager, idet han har fået forelagt alle kommunale byplanforslag, hvori der forekommer eller kan forekomme spørgsmål om kirkers og kirkegårdes forhold, til udtalelse inden Boligministeriets endelige besvarelse. Dette arbejde har givet provst Exner mange erfaringer, som han har nedfældet i en 16 sider stor duplikeret pjece i format A 4. Som tillæg er cirkulærer om emnet ligesom en dagsorden for fællesmøde mellem de kommunale og de kirkelige instanser til drøftelse af dispositionsplanernes kirkelige spørgsmål vedføjnet. Pjecen er et udvidet arbejde med den artikel „Vore Kirkegårde“ bragte af forfatteren i bd. 22 nr. 11 s. 93-96. Pjecen bør have menighedsrådenes bevågenhed i alle udviklingsområder.

Dansk Ligbrændingsforening: Årsskrift 1967

614.62:061.22(489) D.L.

I beretning for året 1967 af Erik Würtz bemærkes en medlemstilgang på 3.113 medlemmer. Den tekniske indretning og rumfordeling er genstand for gennemgang i en artikel: Om at bygge krematorier af Ida-Merete Erlandsen. De 3 nye krematorier fra 1967, Lyngby, Hillerød og Vejle, samt Ballerup fra

marts 1968 bliver alle omtalt, beskrevet og afbilledet. Aarhus nye krematorium, der bliver det næste, indgår i beskrivelsen af ligbrændingens historie for Aarhus.

I 1967 blev 17.472 kremeret af ialt 47.829 døde eller 36,1 %. Det er en stigning på 7 i forhold til 1966; men en stigning i % på 0,7.

Ligbrændingsprocenten for Stor-København udgjorde 1967 74,6 %, men de 10 højeste i provinsen tegner sig med følgende:

Køge	80,7 %	(84,5 % 1966)
Helsingør	70,0 „	(66,0 „ „)
Svendborg	64,4 „	(60,0 „ „)
Nykøbing F.	62,1 „	(55,6 „ „)
Randers	59,7 „	(56,0 „ „)
Odense	56,4 „	(ikke oplyst)
Aarhus	55,0 „	(52,2 % 1966)
Aabenraa	53,9 „	(41,1 „ „)
Nakskov	52,9 „	(59,0 „ „)
Aalborg	50,0 „	(53,3 „ „)

Fra blade og tidsskrifter

Ny kirkegård i Tarp ved Flensborg.

718(43 Tarp)

En ny kirkegård i Tarp (Schlesvig/Holsten) har opnået guldmedaille i forbundskonkurrencen „Vor landsby skal blive smukkere“ (Unser Dorf soll schöner werden). Den er anlagt efter moderne principper med græs mellem og på gravene. (Deutsche Friedhofskultur 57(1967)12:197.)

Ny kirkegårdsleder i Uppsala.

718.007(485)

Til april tiltrådte kirkegårdsforstanderen i Eskilstuna, Gösta Gustafsson, ny stilling som kirkegårdschef i Uppsala. (Ignis 39(1967)11:185.)

Ny personalebygning på Fosie kirkegård, Malmö.

718:726.815:718(486.7 Malmö, Fosie)

På det gamle gravkapels plads har arkitekterne Erik Månssons & Kenneth Niels opført en ny og tidssvarende personale- og økonomibygning. (Ignis 40(1968)1:13.)

Ardennes American Cementary and Memorial.

718(493):725.945.2(73)

Svenske havebrugsstuderende fra Alnarp besøgte på deres studierejse til Frankrig den 37 ha store amerikanske soldaterkirkegård med 5271 faldne fra 1941-45 i Neuville-en-Condroy 18 km syd for Liège i Belgien. (Viola 74(1968)4:8-9.)

Scaletta-kirkegården i Chur (Schweiz).

718(494 Chur)

Den gamle kirkegård, der har virket fra 1529 til 1862, er nu park, men i den omgivende mur sidder endnu mindetavlerne fra den tid, da den fungerede. Tavlerne er desværre i dårlig tilstand, så et arbejde

må i gang for at redde dem fra undergang. En analyse af skader og modforholdsregler er gjort. Har man sådanne gamle monumenter, var det nok værd at sætte sig ind i dette arbejde. (Kunst und Stein 13(1968)1:3-17).

En tysker fortæller og viser billeder fra danske og svenske kirkegårde.

718(485+489)

I en artikel på 31½ side med 10 billeder fortæller dr. Hans-Kurt Boehlke om sine indtryk fra Lund, Malmö, København og Lyngby. Han deltog i Sveriges Kyrkogårdsförestandares årsmøde i Lund. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968) 1:2-5.)

Går vi en ny stentid i møde?

718:712

spørger man i Deutsche Friedhofskultur og viser en række billeder med en „stenørken“, men på modsatte side vises en række mønstergrave i Wolbeck, der er noget for gravstedsbeplantere. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)1:8-9.)

Lyngby Parkkirkegårds nye krematorium og kapel-anlæg.

718:726.83:718(489.11 Lyngby)

Arkitekterne MAA Henrik Iversens og Harald Plums bygning er genstand for omtale i både danske og svenske tidsskrifter med mange illustrationer. (Arkitektur 11(1967)5:222-30, Ignis 40(1968)2:20-24.)

Urn Lund i Gävle.

718:726.82:614.62:718(488.1)

Efter at krematoriet i Gävle er blevet taget i brug er det blevet aktuelt med en urnehave. Kirkegårdsforstander Sven Fasth har skabt en sådan på et tidligere „varvgravs-område“ (det små svare til vore liniegrave). Det bærende element er en 80 cm høj mur, der omtrent danner en rektangel, og uregelmæssigt placerede 4- og 8-kantede piller. I mur og piller er anbragt skifferplader som mindetavler. Udover et blomsterbed til hver grav er arealet græsdækket, gange er befæstet med fliser. En forhåndenværende gammel eg med bænkeplads under giver hele anlægget hygge og karakter. (Ignis 40(1968)2:24-26.)

Habo kirkegård udvidet.

718(486.2 Habo)

Kirkegården ved den højtvalderede Habo kirke er blevet udvidet med 5.600 m². Havearkitekt F.S.T. Samuel Kaldén har forestået dette ansvarsfulde arbejde. Anlægget er udformet som gravgårde, der også kan anvendes til urnegrave. Desuden er der udformet en parkeringsplads. Plantningen er planlagt med åben karakter, idet gravgårdene foreslås afgrænset af løse hække, gravområderne skal ligge i græs. (Ignis 40(1968)2:26-28.)

Urner.

718:614.62:729.998.62

Det i Sverige meget diskuteret om fastsættelse af fredningstid for urner efter urnernes forgængelighed, er nu ved at være løst. Svenska Eldbegängelsesföreningen har fastsat normer for bestandighed, 3 kategorier er fastslået med henholdsvis 15, 50 år

og uforgængelige for „al fremtid“. Bestemmelserne er trykt og distribueres nu til kirkegårdsforvaltninger m. fl. (Ignis 40(1968)2:29.)

Berthåga kirkegård i Uppsala. 718(487.2 Uppsala)
Den smukke landskabelige kirkegård Berthåga i Uppsala er også beskrevet i Tyskland af arkitekten Ulla Bodorff. (Garten und Landschaft 77(1967)10:330-33.)

Krematorium planlægges på Mallorca.
718:726.83:718(46 Palmas)

Den katolske kirkes ophævelse af forbudet mod ligbrænding bevirker, at rene katolske lande begynder at interessere sig for krematorier. Fra Spanien har man henvendt sig til Svenska Eldbegængelseforeningens tekniska delegation om råd til opførelse af et krematorium i Palmas på Mallorca. En svensk delegation har været i Palmas, og den 27.-29. maj var en spansk studiegruppe i Sverige for at se på teknik. (Ignis 40(1968)4:51-52.)

Skogskyrkogården, Stockholm. 718(487.1)
Ledigt areal på Skogskyrkogården er ved at være opbrugt, derfor skal den nu udvides med 17 ha. Kirkegårdsbestyrelsen har opsat en halv million kr. på budgettet for 1968 til udførelse af arbejdet, som vil komme til at koste en million kr. (Ignis 40(1968)4:52.)

Kursus for krematoriepersonale. 718:614.62
Igen i år har Svenska Eldbegængelseforeningen afholdt et krematoriekursus. Denne gang dannede folkehøjskolen Kjesäter i Vingåker rammen. Fra Danmark deltog kirkegårdsinspektør Morten Falmer-Nielsen, Gentofte. (Ignis 40(1968)4:53-58.)

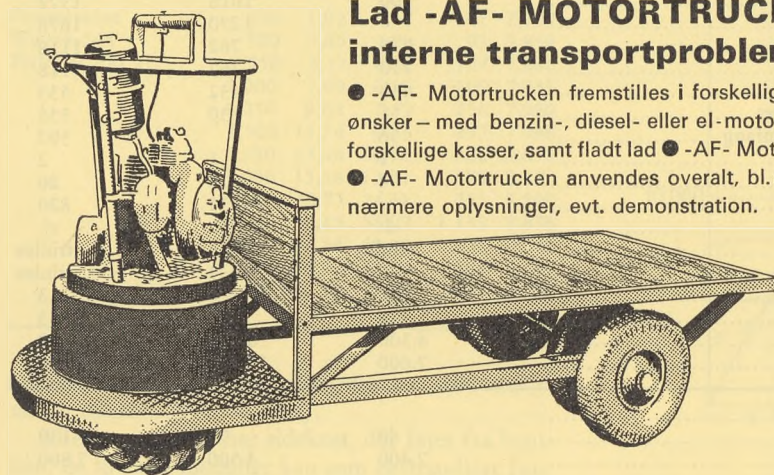
Ligbrænding i Norden. 718:614.62(48)
På Nordens 137 krematorier blev foretaget 56.302

kremationer, en forøgelse på knap 4% i forhold til 1966, størst fremgang havde Finland med 338 eller 17%, derefter Island med 58 (8%), Sverige 1696 (6%), Norge 92 (godt 1%) – men Danmark havde kun 7 eller 0,004%. 9 nye krematorier blev taget i brug: 3 i Danmark, 2 i Sverige, Norge og Finland. (Ignis 40(1968)4:58.)

Hasslö. 718:725.945:718(486.8 Hasslö)
Hasslö kirkegård i Blekinge skal udvides med 560 gravpladser. På udvidelsen bliver der også anlagt en mindelund med en mindesten for fiskere, der er omkomne på havet og aldrig fundet. Initiativet til denne mindesten blev taget på 100-årsdagen for den store novemberstorm i 1866, da 22 blekingefiskere omkom. (Ignis 40(1968)4:62.)

Mosaik kirkegård i Prag. 718(437 Prag)
På den gamle kirkegård, der har været brugt fra begyndelsen af 13. hundredtallet til slutningen af det 18. århundrede, siges der at være begravet i ti lag. Der findes mellem 10 og 20.000 gravsten og sarkofager. De forskellige stilepoker, gotik, renaissance og barok findes som et forstenet arkiv. Gravstenene er skabt mindre af store billedhuggere, men snarere af beskedne stenhuggere i god jødisk-bøhmisk folkekunst. Skrifteegnene er sjældent fordybede, men ophøjede. (Kunst und Stein 13(1968)2:10-13.)

Stensholmen krigerkirkegård.
718:725.945.1:718(486.5 Fjällbacka)
På et lille ubeboet skær, Stensholmen i skærgården, godt 100 km nord for Göteborg, blev 12 døde fra Skagerak-slaget i 1917 begravet. En lille stemningsfuld kirkegård omgivet af en lav naturstensmur er indrettet. Blandt de 12 døde var også den tyske digter Gorch Fock (pseudonym for Johan Kinau), også bekendt som søens digter. (Kriegsgräberfürsorge 44(1968)5:64-65.)

Lad -AF- MOTORTRUCKEN løse Deres interne transportproblemer

- -AF- Motortrucken fremstilles i forskellige modeller – også efter Deres specielle ønsker – med benzin-, diesel- eller el-motor
- -AF- Motortrucken kan leveres med forskellige kasser, samt fladt lad
- -AF- Motortrucken kan også fås med fejmaskine
- -AF- Motortrucken anvendes overalt, bl. a. på flere kirkegårde
- Forlang venligst nærmere oplysninger, evt. demonstration.

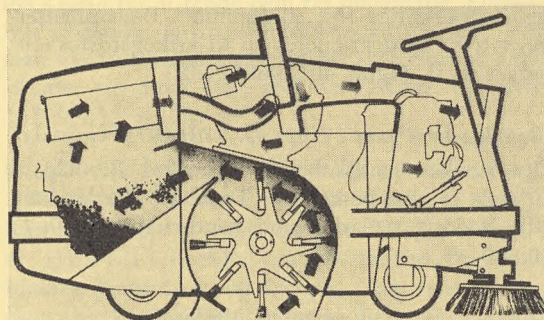
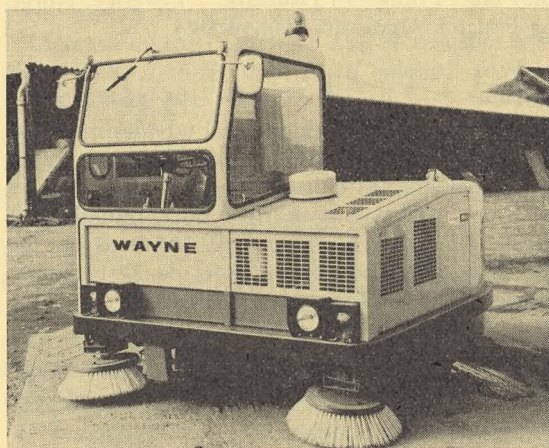
A. Flensborg
Herning Maskinfabrik A/S

Søndergade 13-17, Herning
Telefon (07) 12 63 00

Fejning af veje og stier.

718:625.768

Til kirkegårdens renhold hører mange ting. Den største del af de beskæftigedes tid bruges til renholdelse af de forskellige arealer, kun den mindste

arbejde, oftest har de heller ikke befugtningsapparat, så de kan kun bruges i regnvejr.

I de senere år er der fremkommet højtudviklede, selvopfejende maskiner med større eller mindre kapacitet. De fleste bykommuner har indført disse i deres maskinpark til renholdelse af gader og veje. De fleste steder er man glad for disse, især er grundejerne tilfredse, idet det hjælper disse i deres pligt til at renholde fortøve.

De mindre fejmaskiner kan med fordel sættes ind på kirkegårde, både for at gøre renholdelsesarbejdet overkommeligt og også mere effektivt.

3 modeller af fabrikatet Wayne er gjort til genstand for beregninger. Data for maskinerne er sammenstillet i tabel 1. To af maskinerne er forsynet med førersæde, nemlig 530 og 544, og 528 er en håndstyret model. I kalkulationen og i beskrivelsen er kun nævnt benzinmotordrevne modeller, men de leveres også med gasmotor og eldrevne.

Wayne fejmaskiner er særegne ved ikke at arbejde med befugtning for at binde støv, men her arbejdes med sugeluft, som filtreres gennem et

del af tiden bruges til vedligeholdelse og nyskabelser. Mange af disse tidsrøvende ikke særlig produktive arbejder er heldigvis højt mekaniserede. Det bedste er vel nok slåning af græs, selvom det ikke opfattes direkte som renholdelsesarbejde, så er dog et rutinearbejde på samme måde som at holde veje og stier fejede, dette denne artikel skal beskæftige sig med.

Fejearbejde har stort set og er det stadig de fleste steder rent håndarbejde, selvom man de fleste steder har større eller mindre fejmaskiner, der også bruges til snerydning; men da disse ikke er selvopfejende, bliver det sidste arbejde altid hånd-

Tabel 1. Tekniske data for Wayne fejmaskiner

	528	530	544
Dimensioner: længde mm	1400	1880	2210
bredde mm	840	980	1473
højde mm	915	1085	1245
Vægt: kg	170	490	1005
Arbejdsbredde: mm med 1 sidekost	900	1016	1372
med 2 sidekoste		1270	1676
hovedkost alene	710	762	1118
Hovedkost: bredde mm	710	762	1118
Sidekost: bredde mm	430	432	533
Smudsbeholders kapacitet: liter alm. snavs	51	130	353
liter total rumfang	56		392
Motor: Cylinderantal, 4-takt	1	1	2
HK	4	8,25	20
Cylindervolumen: m ³		331	820
Starter:	el.	el.	el.
Gear: fremad	trinløs	3	trinløs
bak		1	trinløs
Hastighed: maksimalt km/tm.	4,8	8	13
Benzinbeholder: rumfang l.	3,8	22,7	33
Fejekapacitet maksimalt m ² /time	4.300	8.200	18.000
Pris excl. moms juni 1968 kr.	7.600	17.700	29.700
I kalkulation er regnet med fejekapacitet.....			
pr. min. m ²	40	75	130
det giver pr. time: m ²	2.400	4.500	7.800

Tabel 2. Kalkulation over fejearbejde

Arbejdet udføres med	m ² /uge	min./uge	tm./år	Drifts-udgifter/år Kr.	Ialt kr./år
Håndkost	250	60	48	890	890
	500	120	96	1.780	1.780
	750	180	144	2.670	2.670
	1.000	240	192	3.560	3.560
	1.250	300	240	4.450	4.450
	1.500	360	288	5.340	5.340
	1.750	420	336	6.230	6.230
	2.000	480	384	7.119	7.119
	4.000	960	768	14.239	14.239
	6.000	1.440	1.152	21.358	21.358
	8.000	1.920	1.536	28.477	28.477
	10.000	2.400	1.920	35.597	35.597
	10.625	2.550	2.040	37.822	37.822

Fejemaskine	250	6,25	5,00	119	3.253
Wayne 528	500	12,50	10,00	239	3.372
Pris: 7.600 kr.	750	18,75	15,00	358	3.492
	1.000	25,00	20,00	477	3.611
	1.250	31,25	25,00	596	3.730
	1.500	37,50	30,00	716	3.849
	1.750	43,75	35,00	835	3.969
	2.000	50,00	40,00	954	4.088
	4.000	100,00	80,00	1.908	5.042
	6.000	150,00	120,00	2.862	5.996
	8.000	200,00	160,00	3.816	6.950
	10.000	250,00	200,00	4.770	7.904
	10.625	265,63	212,50	5.068	8.202

Fejemaskine	250	3,33	2,67	70	4.895
Wayne 530	500	6,67	5,33	140	4.965
Pris: 17.700 kr.	750	10,00	8,00	210	5.035
	1.000	13,33	10,67	280	5.105
	1.250	16,67	13,33	350	5.175
	1.500	20,00	16,00	420	5.245
	1.750	22,33	18,67	480	5.315
	2.000	26,67	21,33	560	5.385
	4.000	53,33	42,67	1.120	5.945
	6.000	80,00	64,00	1.681	6.505
	8.000	106,67	85,33	2.241	7.066
	10.000	133,33	106,67	2.801	7.626
	10.625	141,67	113,33	2.976	7.801

Fejemaskine	250	1,92	1,54	47	7.792
Wayne 544	500	3,85	3,08	95	7.839
Pris: 29.700 kr.	750	5,77	4,62	142	7.886
	1.000	7,69	6,15	189	7.933
	1.250	9,62	7,69	236	7.980
	1.500	11,54	9,23	253	7.998
	1.750	13,46	10,76	330	8.075
	2.000	15,38	12,31	378	8.122
	4.000	30,77	24,61	755	8.500
	6.000	46,15	36,92	1.133	8.878
	8.000	61,54	49,23	1.511	9.255
	10.000	76,92	61,54	1.889	9.633
	10.625	81,73	65,40	2.007	9.752

særdeles fint filter, der tilbageholder støv større end 5 mikron (5/1000 mm).

Alle tre modeller har sidekost, der fejer fra kantsten, de to store modeller kan som ekstraudstyr for-

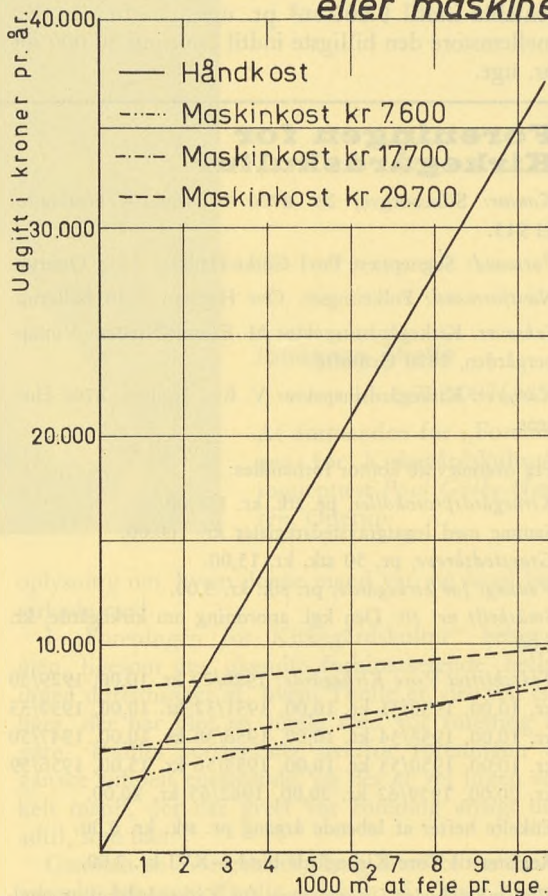
synes med to sidekoste. Hovedkosten har vandretliggende aksel og roterer mod kørselsretningen, således at skarnet fejes op over kosten og slynges ovenned i smudsbeholderen. Smudsbeholderkapaciteten synes i hvert fald for den lille models vedkommende for at være ret lille, men tømningen sker hydraulisk, så den vil ikke tage lang tid.

Fordelen ved brug af fejemaskiner ligger mest i besparelse af arbejdskraft. Forudsætningerne for kalkulationen er følgende:

Efter internationale normer skal en dygtig mand med en 50 cm bred kost kunne feje 250 m² areal i timen. Med dette som norm er udgifter til håndfejning beregnet, således som de findes i tabel 2. Maskinernes ydelse pr. tidsenhed ligger mest i deres kørselshastighed, der ligger mellem 4,8 og 13 km/tm. Da der ved overlappning mistes noget af den effektive bredde, er der regnet med 80, 85 og 130 cm. Hastigheden er ikke sat for højt, nemlig 3, 6 og 6 km/tm.

Arbejdslønnen er 13,09 kr./tm. + 6,75 % ferieløn + 10 % sygeløn og 20 % administration i alt kr. 18,54. Der er regnet med afskrivning af ma-

FEJEARBEJDE med kost eller maskine

skinnerne på 3 år for den lille og 5 år for de større, og den ved hvert års begyndelse stående saldoværdi forrentes med 7 %. Efter hver gang maskinen har været brugt, er beregnet et kvarter til rengøring af maskinen. Der er antaget, at maskinen bruges 48 gange pr. år, på samme måde, som det er antaget, at det samme areal skal fejes med håndkost, idet de øvrige 4 gange tager hensyn til de uger, hvor sne og frost hindrer arbejdets udførelse.

De faste udgifter og pasning bliver således:

Model	Faste udgifter /år kr.	Pasning pr. år kr.
Wayne 528	2.911	222
„ 530	4.602	222
„ 544	7.522	222

Den lille maskine er rentabel, dersom man bruger 5 timer pr. uge til fejning, den lidt større, når man har 7 timers arbejde pr. uge, og den største allerede ved 10 timers arbejde.

Hvilken størrelse man skal vælge, kan også aflæses af diagrammet, idet den lille er den mest rentable indtil 9.000 m² pr. uge, derefter er den mellemstore den billigste indtil omkring 30.000 m² pr. uge.

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens. – Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintapergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør V. Rud Nielsen, 8700 Horsens.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 150,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 160,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

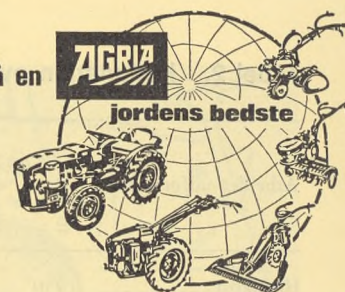
Tidsskriftet Vore Kirkegårde: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til Vore Kirkegårde bind I–XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

... spørg hellere på en

Maskiner fra 3–14 HK

AGRIA har både maskiner og redskaber til alt. Type 4000/6000 er praktisk og lethåndterlig, men med overlegen motorkraft: 5 eller 7 HK

Type 4000/6000

Landsdækkende servicenet:

Sjælland/Loll.-Falster: (01) *96 66 77 – Fyn: (09) 97 65 11, Højby 88 – Nordjyll./Nord: (089) 1 Hjerring 1234 – Nordjyll./Syd: (08) 12 68 53 – Midtjyll./Nord: (06) *17 65 77 – Midtjyll./Syd: (055) 2 38 00 – Sønderjylland: (046) 2 39 44 – Bornholm: (03-972) Lobbæk 16.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens, giro 11 915.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkeltheft sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: 1/32 side kr. 15,-, 1/16 kr. 26,-, 1/8 kr. 40,-, 1/4 kr. 70,-, 1/2 kr. 135,- og 1/1 kr. 250,-; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEDLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de kgl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Nr. 3, 1968 bind 23

Hovednummer:

Agronom Sven Raunkiær:	Foreningen af danske Kirke-
Kemisk bekæmpelse af uønsket ve-	gårdsledere ..... s. 22
getation i parker, på kirkegårde m.	Hilding Claesson død ..... s. 23
m. (II) ..... s. 17	Föreningen Sveriges Kyrkogårds-
	föreståndare ..... s. 23
	Fra danske dagblade ..... s. 23
	Modtagne skrifter ..... s. 27
	Vore kirkegårdes teknik
	og praktik ..... s. 27

Tidskrift udgivet af

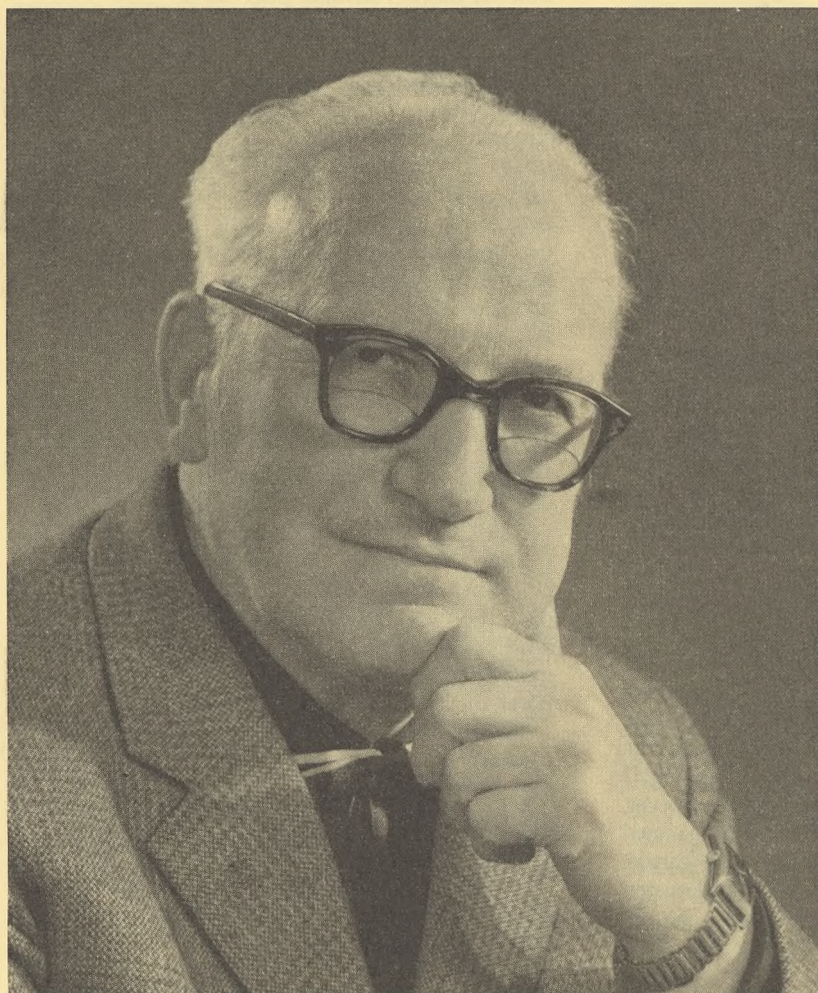
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Taastrup.

Eksp.: Kgs.inspektør V. Rud Nielsen,
Horsens.

Tillæget:

Johannes Tholle ..... s. 21
Nyt medlem ..... s. 22

Johannes Tholle

712.007(489)

Af formanden for „Foreningen for Kirkegårdskultur“, sognepræst Poul Götke-Hansen, Otterup.

Første gang, jeg stødte på havearkitekt Tholles navn, var, da jeg i sommeren 1951 var på bryllupsrejse til Ærø og boede nogle dage i Ærøskøbing. En dag jeg gik tur i byen, så jeg nemlig en dejlighed af et hus, som fik mig til at spørge en tilfældig forbipasserende: „Hvis er det hus?“ „Det er Tholles!“ Oplysningen blev givet kort og knapt uden ledsagende beskrivelse, som om det var den selvfølgeligste sag af verden, at man vidste, hvem Johannes Tholle var. Jeg vidste det på det tidspunkt ikke, men den oplevelse af gammel kultur og skønhed, som jeg havde fået ved synet af dette hus i Ærøskøbing gjorde, at jeg senere skaffede mig lidt

oplysning om, hvem denne mand var, og hvad han virkede med.

I „Foreningen for Kirkegårdskultur“ behøver man, ligesom den ukendte forbipasserende, heller ingen udredninger af, hvem Tholle er, det ved enhver, der har blot en smule med vor forening at gøre. Tholles fortjenester overfor foreningen er ganske simpelt enestående, og der er vel ingen enkelt mand, der har givet vor forening ansigt udadtil, som han.

Gennem en overordentlig lang årrække var havearkitekt Johannes Tholle redaktør af „Vore Kirkegårde“, fra 1927–1965, altså gennem 38 år fore-

stod han redaktionen, og han gjorde det præcist og punktligt. Som sin opfattelse af den opgave han havde fået at løse, som redaktør af „Vore Kirkegårde“, skriver han: Målet for redaktionen har været at bringe læseværdigt stof, der har kunnet dække alle de krav, som en læserkreds af såvel læge rådsmedlemmer som fagfolk og specialister med rette har kunnet stille. I en uhomogen læserkreds, som den bladet har, vil dette sige, at man har skullet gøre emnevalg for landsbygravere som for stenhuggermestre og billedhuggere, fra inspektører ved de store kirkegårde til kirkeværger ved de små, fra tekniske artikler og daglig drift til nyanlæg, nummerering og servitutbelægning, urnegravsteder og soldatergrave, fra danske såvel som fra andre nordiske forhold med sig også udenfor i den verden, hvor det gøres anderledes, og hvoraf noget kan læres, samt meget mere end dette. At ikke alle læsere har kunnet få, hvad de har søgt, er givet, men at der har været rige muligheder at høste af, er ligeså klart, og af de 35 års emner er det meget få emner, der har været behandlet mere end een gang – og har det været tilfældet, er det sket under nye synspunkter og ved andre forfattere.

Det er vist ikke muligt for en redaktør af et fagligt tidsskrift at se sin opgave i alle dens aspekter mere klart end Johannes Tholle her har gjort – og efterleve den. Blot løseligt at blade de mange årgange af tidsskriftet „Vore Kirkegårde“ igennem giver én et indtryk af overvældende emnerigdom og variation, så meget mere bemærkelsesværdigt som sideantallet ikke er overvældende i det enkelte nummer. Et problem, som redaktøren ømmede sig lidt over. Johannes Tholle fik betydelige folk, med viden om kirkegårdsspørgsmål, til at skrive artikler til bladet, og selv førte han en flittig pen og behandlede emner lige fra „Affald og affaldssamlere“ over beskrivelse af kirkegårde i ind- og udland, planter og træer til „Alterudstyr“. Det er som intet angående kirkegården var ham fremmed og lå uden for hans interessesfære. Det er lige meget, hvad Tholle skriver om, så går han til sagen med en oplagthed, der smitter læseren, så man ganske simpelt må læse artiklen til ende, han kan kunsten at skrive sagligt og indholdsmættet, uden at det bliver tørt, og gennem meget af det, han har skrevet, går tillige en tone af poesi og humor.

Ved siden af redaktørposten bestred Johannes Tholle også gennem mange år at være sekretær i foreningen, så det siger sig selv, at han har givet vor forening mange af sine kræfter og timer, og det var derfor helt naturligt, at han blev udnævnt til æresmedlem af „Foreningen for Kirkegårdskultur“ i 1967. Dette æresmedlemsskab var et synligt udtryk for foreningens taknemmelighed for Johannes Tholles indsats for den gennem årene, og med ovenstående linjer har jeg på foreningens vegne villet give udtryk for det samme nu ved hans død.

Nyt medlem. 718:061.22(489) F.f.K.
Herlev menighedsråd.

Foreningen af danske Kirkegårdsledere

718.007(489) F.d.K.

Foreningen af danske Kirkegårdsledere havde i år lagt sit årsmøde på Sjælland og indlogeret sig på Vilvorde Gartnerskole i dagene 8.–11. september.

Mødet indledtes søndag eftermiddag kl. 16 med et foredrag af museumsinspektør E. Skov fra Nationalmuseet, der med lysbilleders hjælp fortalte om Nationalmuseets syn på kirkegårdsreguleringer. Foredraget skulle være holdt af arkitekt K. J. Krogh, men denne var forhindret af en rejse til Grønland, som var blevet forsinket p. gr. af is.

Nationalmuseet har desværre ikke andel i kirkegårdsanlægget, men kun i mure, hegn og huse, hvad dog ikke betyder, at man ikke har interesse i kirkegårdsbilledet, som man gerne ser holdt med understregning af det lokale præg. Nytilkomne elementer på kirkegårdene har ofte skabt problemer, således lighusene, kapellerne en nydannelse fra forrige århundrede og fra dette parkeringspladserne, man kan absolut ikke billige den løsning, man somme steder har gjort at brede asfalten ud fra den lokale sognevej, nej, lad den grønne rabat befæste. På samme måde med asfalt på gange indenfor lågen, der iøvrigt er i strid med den kongelige anordning, det samme gælder betonstøbning, der også haves eksempler på. Kirkens umiddelbare omgivelser kan også give anledning til kritik, som når man laver regulære solterrasser, hvor kun parasol og havegril mangler for helt at svare til navnet, dette giver anledning til at slå et slag for den gamle, men i flere henseender hensigtsmæssige stenpikning langs bygningers sokkel. Gamle gravmæler, gitre o.s.v. bør ikke kritikløst kasseres, bør heller ikke altid sættes i samling (Lapidarium), der let giver et museumspræg, men lad dem stå på stedet, hvor de hører til, i det mindste i nærheden.

Mandag formiddag holdt foreningen sin generalforsamling. Formandens beretning samt kasserens regnskabsaflægning godkendtes; alle valg var genvalg. Under eventuelt bragtes spørgsmålet på bane, hvorvidt en entreprenøransat kirkegårdsgartner var pligtig til uden vederlag at overlade sit adressekartotek til efterfølgeren. Det konkrete eksempel var, at en stilling gik fra entreprenøransættelse til tjenestemandsstilling, og her forlangte menighedsrådet kartoteket udleveret ved fratrædelsen. Ved foreningens mellemkomst blev forhandlingsresultatet en efterløn på 6000 kr. årlig, imidlertid forkastede kirkeministeriet, men tilbød i stedet 900 kr./år + sædvanlig dyrtidstillæg. Man håbede dog ved yderligere forhandling at kunne forbedre efterlønnen væsentligt. Man fastslog også, at spørgsmålet om vederlagsfri aflevering af kartotek kun kunne komme i betragtning for nyansatte entreprenører, og at det er fastslået i kontrakten.

Mandag eftermiddag blev begyndt med en rundbordssamtale: Vil ligbrænding ændre vore kirkegårde til parker. Indledere var C. Eistrup, Gentofte, M. Falmer-Nielsen, Mariebjerg, Ejner Nielsen, Helsingør, og Torben Michelsen, Sorø. Alle var

enige om, at ændringen var eller er ved at ske, men der var uenighed om, det skulle være parker, kirgårde er en kulturdetalje, som ikke skal være bestemt af økonomi, men af skik og kultur; det, man forstår ved parker, hører ikke hjemme på kirkegården. Man skal nok mere hellige sig fællesanlægget, men dog levne plads for de individuelle ønsker. På mindre kirkegårde vil problemet være sværere at løse, men til gengæld vil modeluner være lettere at styre. I en brydningstid, som vi lever i, er det umuligt at sige, hvad der er det rette, og hvad der skal holdes på; men samfundsmæssige, økonomiske, æstetiske og religiøse interesser må tilgodeses.

Eftermiddagen sluttede med foredrag af havearkitekt Jørgen Palle Schmidt om: Fremtidens kirkegård. Gennem en historisk redegørelse kom han frem til konklusionen, at man må kende funktionen og den kultiske baggrund for at kunne skabe noget rigtigt og brugbart, uden rodløshed som megen moderne arkitektur. De nye skud, der må komme, må ledsages af en entydig redegørelse, så de fremtidige vogtere kan røgte anlægget efter hensigten.

De to sidste dage brugtes til ekskursioner, dels til Lyngbys kirkegårde og Ryvangen, dels til Forstbotanisk Have og et planteskolebesøg.

Hilding Claesson død. 718.007(485)

Forhenværende kirkegårdsforstander i Lund, Hilding Claesson er død, 79 år gammel, den 2. august.

Claesson var født i Småland og fik efter gartneruddannelse eksamen fra Adelsnäs trädgårdsskola i 1914. I nogle år beskæftigede han sig med planteformodling og forsøgsvirksomhed, men i 1923 blev han ansat som kirkegårdsforstander i Lund. Her udøvede han sit livsværk, som han sluttede ved pensionsalderen i 1954 belønnet med guldmedalje. I 1952 udnævntes han til krigsgravsinspektør, idet han under krigen gjorde tjeneste i værnene med begravelsestjeneste som speciale.

Gennem mange år var Claesson sekretær i Foreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndare, også i Danmark har han været gæst ved kirkegårds møder.

I Vore Kirkegårde har vi en artikelserie fra hans hånd om Lunds kirkegårde. (V.K. 10(1933) 54-56, 59-61). (Viola-Trädgårdsvärlden (1968) 7. aug.).

Föreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndare 718:061.22(485) F.S.K.

Föreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndare holdt sit årsmøde i Rättvik i dagene 19.-22. august. Den 19. indledtes med morgenandagt i Rättviks kirke og efter årsmødeforhandlingerne orienterede kyrkogårdsmästare Stig Wasberg om Rättviks kirkegårde. En gravmonumentudstilling præsenteredes af direktør Nils Grufman, og kunstneren Fritz Sjöström talte om gravmæler og G.R.O.s gravmæleforslag.

Tirsdag fortsatte med gravmæler, idet kirkegårdschef Gösta Hagberg og kunstneren Thomas Hellström m. fl. talte om gravmælers materiale og

udførelse. En maskinudstilling vist på Leedalshöjden. Som indledning til udflugt viste havearkitekt Karen Reistad lysbilleder fra norske kirkegårde.

De to sidste dage brugtes til studieudflugt til norske fjeldkirkegårde. (Viola-Trädgårdsvärlden (1968) 31. juli, 7. august).

Fra danske dagblade

Johannes Tholle.

712.007(489) Tholle, Johs: 718:05(489) V.K. 28/8 Berlingske T., Politiken, Kr. Dagbl., 29/8 Aktuelt, 30/8 Ålborg Amtst. Nekrologer over havearkitekt Johannes Tholle.

Gunnar Hammerich 75 år. 718:061.22(489) F.f.K. 11/7 Berlingske T. Billedhugger Gunnar Hammerich, Ærøskøbing fylder 75 år.

Kirkeministeriets administration af kirker og kirkegårde decentraliseres. 718(489):351.776

30/7 Berlingske Aften, 31/7 Vejle Amts F. Mange sager, der tidligere skulle godkendes af kirkeministeriet, foreslås nu afgivet af stiftsøvrigheden ifl. den betænkning, som det siden 1964 siddende udvalg for ændringer i kirkeministeriets kirkelige administration har afgjort. Stiftsøvrigheden og dets konsulenter skal have større beføjelser.

Allierede Krigergrave. 718(489):725.945.2(41) 12/7 Berlingske Aften. 13/7 Kr. Dagbl. 16/7 Fr.-borg Amts A., Børsen, Jyllandsp. Generaldirektør William Chalmers, Commonwealth War Graves Commission førte en 3-dages samtale om de 1100 britiske grave på 120 forskellige kirkegårde. I tilfælde af kirkegårdsnedlæggelse skal gravene samles.

Frihedskæmpergrave. 718(489):725.945.2(489) 26/6 Folkebl. for Randers og O., 27/7 Berlingske T., Børsen, Information, Jyllands P., Kr. Dagbl., Sjællands T. Kirkeministeriet har nu imødekommet en anmodning fra Frihedskampens Veteraner om sikring af frihedskæmpernes grave ved at udsende et cirkulære, der påbyder notering i kirkegårdsprotokollen, at gravstedet ikke må nedlægges eller sløjfes uden tilladelse fra kirkeministeriet. På statens bekostning fremstilles et mindetegn til gravstederne.

3/9 Berlingske Aftena., 4/9 Fyns T. Kirkeministeriet har modtaget indstilling underskrevet d. 29/8 fra udvalget angående fredning og hædersmærkning af frihedskæmpergrave. Udvalget består af højesteretsdommer A. Blom-Andersen, formand, kontorchef Dige, Frihedsfonden, professor, dr. jur. Isi Foighel, medlem af Frihedsrådet og ekspeditionssekretær B. Rønlev, Ulykkesforsikringsdirektoratet, sidstnævnte har virket som sekretær, samt biskop H. Øllgaard. En liste over 597 frihedskæmpere er opstillet, men udvalget arbejder videre med endnu en person, om hvem man ikke ved, om han var frihedskæmper eller et tilfældigt offer i en kamp mellem danske og tyske. I listen er ikke med-

regnet gravene i Ryvangen, på Bispebjerg kgd. og Hvidstensgruppens i Spentrup. De 597 grave bliver sikret mod sløjfning ved tilføjelse til kirkegårdsprotokollerne; men der sker ingen begrænsning i de pårørendes rettigheder til at passe og vedligeholde gravene, først når de pårørende ikke mere er tilstede, træder den offentlige vedligeholdelse til og gøres efter stedets skik. Kirkeministeriet har udsendt lister med ca. 400 navne, resten vil blive udsendt, når de er gennemgået. På frihedskæmpergravene vil blive anbragt en bronzemedaljon, som udføres af professor Mogens Bøggild, så gravene kan skelnes fra andre grave på kirkegården. I Ryvangen, hvor alle grave er frihedskæmpergrave, vil man dog ikke anbringe medaljoner. Der vil senere blive draget omsorg for, at der sker sikring og varig fredning og vedligeholdelse af grave med faldne soldater og marinere.

Portrætrelieffer fotograferes. 718:726.825:73
28/7 Berlingske T. Det kgl. Bibliotek har fået en skat af portrætter af kendte og ansete mænd og kvinder så langt tilbage, som før guldalderetiden, idet Københavns stadsarkiv har ladet gravmæler med portrætter fotograferes. Især de relieffer, der er udført i marmor, har det ofte været i sidste øjeblik, før forvitringen har udslettet arbejdet. Arbejdet er blevet til på initiativ af redaktør Eyv. Rafn.

Hedehusene, Ansgar. 718(489.11)
31/8 Roskilde T. Menighedsrådet har med fremtidig udvidelse for øje købt naboejendommen, hvoraf man tidligere har købt en parcel til udvidelse af kgd. Købspris 116.192 kr.

Store Magleby. 718(489.11)
30/8 Amagerbl. På et ny erhvervet areal syd for kgd.en anlægges for tiden en ny begravelsesplads.

Asminderød. 718(489.12)
19/8 Nord-Aktuelt. Menighedsrådet har afsat 30.000 kr. til et fond for kirkegårdsudvidelse.

Birkerød og Høsterkøb. 718(489.12)
2/7 Frederiksborg Amts A. I fremtiden kan der kun erhverves gravsteder for 20 år, men med fornyelsesret efter udløbet.

Farum. 718(489.12)
30/6 Frederiksborg Amts A. Kirkeministeriet har endnu ikke givet den endelige godkendelse af planen til kirkegårdsudvidelse, men har givet et forhåndstilsagn.

Gilleleje, nye. 718(489.12)
2/7 Nord-Aktuelt, 3/7 Frederiksborg Amts A. Gen-nem eet år er der arbejdet på udvidelsen, som kan indvies nu søndag d. 7/7. Udvidelsen ligger på en terrasse, forbundet med den ældre del ved en sten-trappe.

Karlebo. 718(489.12)
21/6 Nord-Aktuelt. Istandsættelse af kgd. til et beløb af 45.000 kr. skal udbydes i licitation.

Oppe Sundby. 718(489.12)
15/6, 17/6 Frederiksborg Amts A. For 30.000 kr. er erhvervet 1 td. land på vestsiden af kgd. til udvidelse.

Tjæreby. 718(489.12)
15/8 Frederiksborg Amts A. Kirkegården skal om-lægges, derfor skal menighedsrådet på studietur til Nordvestsjælland sammen med havearkitekt Brejn-holt, Sorø.

Kalundborg. 718(489.13)
8/7 Kalundborg Folkebl. Grantræerne på arealet øst for administrationsbygningen ryddes, og arealet bruges til kirkegårdsudvidelse.

Nykøbing. 718(489.13)
5/7 Holbæk Amts Venstrebl. Den nye kirkegård har foreløbig kostet 115.000 kr., men i beløbet ind-går også beløb, som en del lodsejere i henhold til kendelse skal udrede.

Svallerup. 718(489.13)
15/8 Kalundborg Folkebl. Ved at fjerne kommune-huset er kirken blevet frilagt. Arealet vil senere kunne anvendes til kirkegårdsudvidelse.

Fuglebjerg. 718(489.14)
21/6 Sjællands T. I stedet for det gamle kapel, der er blevet for lille, bygges nu et nyt; i går nåede man rejsehøjde.

1/7 Vordingborg Dagbl. En kgd.s udvidelse på 3000 m² fordobler det samlede areal. Terrænet er planeret og drænet, og en mur er ved at blive byg-get. Udvidelsen er nødvendiggjort af, at udensogns ønsker at blive begravet i Fuglebjerg.

Korsør. 718(489.14)
7/8 Sjællands T. Kommunen udbyder bygningen af muren i fuld længde, 170 m, i licitation. For-handlingerne endte med, at kommunen betaler hele muren.

Pedersborg. 718(489.14)
29/6 Sjællands T. Menighedsrådet ønsker at ud-vide mod vest, men det har Nationalmuseet sat sig imod af hensyn til fortidsminder. Sorø Amts Fred-ningsnævn har nu beset arealerne omkring kirken for at finde en løsning. Man ser hellere en udvi-delse end en annekskirkegård.

Slagelse. 718(489.14)
25/6 Sjællands T. Byrådet behandlede i aftes et for-slag om at udlægge 5 ha til kirkegård syd for byen. Forhandlingerne med menighedsrådene skal nu af-gøre størrelse og endelig placering.

28/8 Sjællands T. Menighedsrådene har haft møde med kommunens kasse- og regnskabsudvalg. En skitse om en kirkegård på ca. 5 ha i området Ny Næstvedvej og Hunsballevej blev aftalt, men der er ikke taget principbeslutning.

Slagelse, Sct. Mikkels. 718(489.14)
28/8 Sjællands T. Kunstneren Svend Hallberg, Døjringe, skal udføre en udsmykning på „de ukendtes“ grav. Arbejdet skal udføres i 2 etaper, hvoraf den første kommer til at koste mellem 5 og 6.000 kr.

- Næstved.* 718(489.15)
4/7 Præstø A. Næstved krematorium projekterer en udvidelse af ligrum, så der kan opbevares op til 10 kister, desuden en mindre kapelsal med ca. 50 pladser. På den gamle kirkegård har man ensrettet trafikken ved indkørsel af den hidtidige indkørsel og udkørsel af en nyindrettet låge.
- Stege.* 718(489.15)
17/6 Vordingborg Dagbl. Kirkegårdsudvidelsen er nu ved at være færdig til aflevering, men man er betænkelig ved dræningen, der ikke har fungeret tilfredsstillende i foråret.
30/8 Vordingborg Dagbl. Efter en polemisk bemærkning i bladet redegør anlægsgartneren for de vanskelige forhold, hvorunder arbejdet på udvidelsen af Stege kgd. har fundet sted.
- Søndre Nærå.* 718(489.21)
13/6 Fyens T. Menighedsrådet har fået lov at nedlægge vejen øst for kirkegården, når denne skal udvides.
- Vissenbjerg.* 718(489.21)
28/6 Fyens Stiftst., 28/6 og 29/6 Fyens T. Kirkegårdsudvidelsen, der startede 1964, er nu fuldført. Af de 15.110 m² præstegårdsjord, der erhvervedes, er halvdelen anlagt, og der er blevet 600 grave, heraf 300 urnegrave. Udgift ca. 50.000 kr. Havearkitekter: Klåborg, Lindholt og Moos, Odense. Arbejdet er udført af graver Jens Erik Sørensen.
- Aunslev.* 718(489.22)
28/8 Fyens Stiftst. En udvidelse på 3600 m² skal udføres. Jorden er købt for 2 kr./m², den skal omgives med kampestensdige ligesom den ældre kgd. En del af arealet skal anlægges som urnehave.
- Hjulby.* 718(489.22)
7/7 Fyens Stiftst. Planer til nyt kapel er indsendt til godkendelse i kirkeministeriet.
- Ringe.* 718(489.22)
30/6 Fyens Stiftst. Udvidelse, vedligeholdelse og drift kostede sidste år 64.250 kr.
12/8 Fyens T. Inden 1970 skal kirkegården udvides med 2 tdr. land vest for den nuværende.
- Maribo.* 718(489.31)
29/8, 2/9 Loll.-F. Folket., 30/8 Loll.-F. Venstrebl. Ved provstesynet blev der gjort bemærkning om den tætte belægning på kgd.en, og menighedsrådet anmodedes om snarest at sikre sig et passende areal til annex-kgd. Maribo kgd. kan kun udvides ud i engen mod Søndersø. Engen er under opfyldning, men der kan kun anlægges urnehave på arealet.
- Nakskov.* 718(489.31)
27/7 Loll.-F. Venstrebl. Flere og flere ønsker at blive begravet anonymt i fællesgrav, derfor må denne udvides. Samtidig bliver flere gravsteder ryddet som forsømte, fordi de ikke passes.
- Våbensted.* 718(489.31)
9/7 Loll.-F. Folket., Ny Dag, Nyk. F. Licitation over rydning, planering og dræning af den 2100 m² store udvidelse havde 4 deltagere, højeste tilbud var 26.915 kr., laveste 20.466 kr. incl. moms.
- Nykøbing.* 718(489.32)
26/6 Loll.-F. Venstrebl. Urnehaverne på både Nordre og Østre kgd. skal udvides.
14/8 Ny Dag, Nyk. F., 20/8 Loll.-F. Venstrebl. 45-50 parkeringspladser indrettes på Nordre kgd.
- Dronninglund.* 718(489.41)
1/9, 3/9 Vendsyssel T. Udvidelsen af kgd.en, hvoraf en del er anlagt som urnehave, er færdig og indvies d. 22/9.
- Dronninglund, Lunderbjerg.* 718(489.41)
20/7 Ålborg Amtst. Ca. 1 km fra Dronninglund ligger en ubenyttet kgd. fra 1706, her blev en del tyske flygtninge begravet, disse er nu blevet flyttet på tysk foranledning.
- Frederikshavn.* 718(489.41)
7/8 Vendsyssel T. For 10. gang er et hold tyske unge på arbejdslejr for at vedligeholde de tyske grave. I år sker der en omlægning med træfældning og rejsning af et stort kors.
- Hjørring.* 718(489.41)
20/6, 25/6 Vendsyssel T. Tidligere planer om en ny kgd. ved Hirtshalsvej er opgivet, fordi pladsen var mindre egnet og for lille. Byplanudvalget har i stedet udpeget et areal ved Åstrupvej, der snarest kloakeres.
- Sæby.* 718(489.41)
20/6 Vendsyssel T., 21/6 Ålborg Amtst. Udvidelsen af kirkegården er nu tilendebragt. Udgiften har været 200.000 kr.
- Nykøbing.* 718(489.42)
8/8 Morsø Folkebl. 62 m ny kirkegårdsmur har været udbudt i licitation.
- Dokkedal.* 718(489.43)
24/7 Ny Tid. 7000 m² overtages af Mou sogneråd til udvidelse af kgd. I stedet afgives et mindre areal.
- Mou.* 718(489.43)
27/8 Ny Tid. Til udvidelse af kirkegården har sognerådet anbefalet en udstykning af 274 m².
- Strandby.* 718(489.43)
13/7 Ålborg Amtst. Menighedsrådet har til hensigt at erhverve jord nord for kirkegården til udvidelse.
- Ålborg, Sdr.* 718(489.43)
17/7, 31/7 Ny Tid. Kirkegårdsbestyrelsen har søgt og fået kirkeministeriets tilladelse til at lade 275 tyske grave flytte. Herved opnås, at arealet får en mere rektangulær form.
- Randers, Nordre.* 718(489.44)
25/6 Randers Amtsa. Der er anlagt nye urnepladser. Udgiften har været 18.975 kr.
- Thorso.* 718(489.44)
3/9 Århuus Stiftst. På grund af pladsmangel har det været nødvendigt at inddrage et større areal, der støder op til kgd.en, ligesom det har været nødvendigt at flytte en stor del af det dige, der afgrænser kgd.s areal.

- Thorning.* 718489.45)
3/7 Skanderborg Amts A., 9/7 Kr. Dagbl. Et forslag til udvidelse udarbejdet af kgd.sinspektør Bach Nielsen, Silkeborg, er indsendt til kirkeministeriets godkendelse. Man agter at påbegynde arbejdet til efteråret.
- Gjellerup.* 718(489.46)
17/6 Herning Folkebl. En trediedel af den jord, man for 4 år siden sikrede sig til udvidelse, er nu anlagt og indviet. Det resterende areal drives fortsat landbrugsmæssigt, til der bliver behov.
- Herborg.* 718(489.46)
15/6 Herning Folkebl. Nr. Vium-Herborg sogneråd har anbefalet, at Statsbanerne afhænder 1400 m² af et areal mellem banen og kgd.en, som ikke kan bruges til bebyggelse. I øjeblikket er der ikke behov for udvidelse.
- Herning, nye.* 718(489.46)
27/6 Herning Folkebl. Indtil nu har anlæget kostet 862.202 kr.
- Holstebro.* 718(489.46)
4/9 Kr. Dagbl. I løbet af 4-5 år vil der ikke være flere begravelsespladser tilbage på Holstebro kgd. Et skitseforslag til en ny kgd. med kapel og krematorium på hjørnet af Viborgvej og Ringvejen er godkendt og skal indsendes til godkendelse. Projektet er beregnet til 3,1 mill. kr. Arealet er 6,15 ha. Havearkitekt: kgd.sinspektør C. Walbjørn Christensen. Arkitekt: T. Østergaard Nielsen og Ingeniør: Otto Poulsen.
- Sevel.* 718(489.46)
28/8 Holstebro Dagbl. Anlæg af udvidelse på 2000 m² er nu igang. Den nye del kommer til at ligge 2 m lavere end den gamle; forbindelsen skabes af en bred stentrappe. Den hegnes af et stendige.
- Videbæk.* 718(489.46)
24/8 Herning Folkebl. Der er pladsmangel på kgd., men det areal menighedsrådet har købt til udvidelse, ligger for nær på vandværkets boring. Landvæsenkommissionen skal afgøre sagen.
- Framlev.* 718(489.47)
28/8 Skanderborg Amts A. Menighedsrådet har fået anbefaling til en ansøgning om 25.000 kr. til udvidelse af kgd.
- Hørning.* 718(489.47)
14/6 Aarhus Stiftst. Opførelsen af kapel er nu så langt fremme, at der kan holdes rejsegilde.
- Kløvborg.* 718(489.47)
25/7 Horsens Folkebl. Til trods for, at en regulering har givet flere gravsteder, vil de dog være opbrugt om få år, så man må gøre sig klar til en udvidelse.
- Kolt.* 718(489.47)
22/8, 30/8 Aarhus Stiftst., 26/8 Kr. Dagbl. Foruden anlæg af parkeringsplads udvides kgd.en med 8702 m², og der opføres nyt kapel med redskabsrum og toiletter. Jorden til udvidelsen har kostet 43.510 kr., og udvidelses- og kapelarbejdet godt 116.000 kr.
- Odder.* 718(489.47)
15/6 Aarhus Stiftst. En udvidelse skal være klar til at tage i brug om 7-8 år, projekteringen skal derfor igang. Ved sognekirken er en urnekgd. ved at blive indrettet.
- Ry Stationsby.* 718(489.47)
24/8 Skanderborg Amts A., 28/8 Aarhus Stiftst., 30/8 Horsens Folkebl. Den 8000 m² store udvidelse er nu påbegyndt og ventes tilendebragt omkr. 1/11. Der fås ca. 500 gravpladser, og udgifterne er anslået til ca. 300.000 kr., idet arealet er stærkt skrånende.
- Skanderborg, Skanderup kgd.* 718(489.47)
24/6 Horsens Folkebl. Også udvidelsen her er påbegyndt, der indvindes 310 gravpladser.
- Silkeborg.* 718(489.47)
13/8 Kr. Dagbl. Halvdelen af pladserne ved urnemuren er optaget. Der er planer om at forlænge muren.
- Egtved.* 718(489.48)
3/7 Kolding Folkebl. Menighedsrådet har købt jord til udvidelse af kgd.en.
- Uldum.* 718(489.48)
2/8 Horsens Folkebl. Udvidelsen af Uldum kgd. er afsluttet.
- Næsbjerg.* 718(489.49)
11/6 Vestkysten. Der er sikret jord til udvidelse, idet sognerådet vederlagsfrit har overdraget den gamle skoleplads.
- Nustrup.* 718(489.61)
11/7. Kr. Dagbl. Nustrup kgd. er blevet udvidet med 3000 m², en ny redskabs- og toiletbygning skal opføres i stedet for den gamle, der er revet ned.
- Sdr. Hygum.* 718(489.61)
10/7 Kr. Dagbl. Nyt kapel tegnet af arkitekt Sv. Aa. Aakjær til en håndværkerudgift på 43.316 kr. skal opføres.
- Tyrstrup.* 718(489.61)
2/7 Kolding Folkebl. Udvidelsen af kgd.en er i fuld gang, der indvindes 2600 m², og udgiften bliver ca. 20.000 kr.
- Nexø.* 718(489.7)
14/7, 8/8 Bornholms T. På den gamle kgd. anlægges en urnegård, planlagt af havearkitekt Jungren Have. Urnegravstederne bliver 1,5×1,5 m store og kantes af en 16 cm høj (4 skifter) Nexø-sandsstenkanter og tilplantes med roser. Det forbindende element bliver græs. Til udvidelse af den nye kgd. ansøges byrådet om at få stillet en del af lystskoven til rådighed.

Modtagne skrifter

Dansk Tidsskrift Index. 014.3

53. årgang af Dansk Tidsskrift Index, der giver en systematisk fortegnelse over indholdet af ca. 300 danske og en del norske tidsskrifter, har optaget alle artikler fra Vore Kirkegårde, bd. 22 nr. 8-12. Det er et stort og prisværdigt arbejde, Bibliotekscentralen udfører til hjælp for litteratursøgende. (Udgiver: Bibliotekscentralen, København 1968).

400 danske Landsbykirker. 726.5(489)

400 danske Landsbykirker med fotografier og kort. Forord, indledning og udvalg ved Johan Exner. Redaktion og udarbejdelse af tekster Jan Ebert.

Når man rejser gennem landskabet møder blikket bestandig kirker, og hvor tit har man ikke haft lyst til på en lettilgængelig måde at kunne få oplysninger om disse efterhånden, som man passerer dem. Dette savn er der rådet bod på gennem denne bog, der rummer et skønsomt udvalg, som man har anset for repræsentative for den danske kirkearkitektur.

I indledningen får man en gennemgang af stilarter og arkitektur, oplysninger om inventar, malerier o. l. I den leksikalske del er kirkerne ordnet alfabetisk, men der er i kode oplyst, hvor på kortbladene man skal søge, hvis man vil arbejde den vej. Kirkens arkitektur, alder, tilbygninger og inventar beskrives. I tilgift får man et autokort i målestoksforhold 1:250.000 i flerfarvetryk. De beskrevne kirker er indsat i en blå cirkel.

Bogen har absolut sin plads i bilen, og den bør bruges på den måde, at man meget oftere gør ophold og besøger de kirker, man passerer. (Gyldendals forlag. 1968. 26×16 cm, lærredsbinding, 143 tekstsider, 21 kortsider og vejlængdetabeller).

Vore kirkegårdes teknik og praktik

Om jordfæstelse af urner. 718:393.1:393.2

Af kirkegårdsinspektør Aage Fich.

Et gammelt kirkegårds-stendige som afdelingsadskillelse på en kirkegård. Urnegrav 1,5 m². Venstre nabograv ubenyttet. Udækket lerbunke fyldt op på nabograven. 1 skovl, 1 klodset støder med tværgreb og urnetangen stillet uordentligt op ad stenmuren på nabograven.

En velklædt, høflig kirkegårdsbetjent ledsager enken og den nærmeste familie til graven. Da følget rækker indpakningspapir fra blomsterbuketter til ham, er han nærmest rådløs. Det har han ikke oplevet før.

Situationen er desværre ikke enestående. Det kunne have været sådan: Ler fra urnegraven kunne være fyldt direkte på trillebør og kørt til side under urnenedsættelsen, skovl og støder kunne følge med på trillebøren, kun urnetangen forblev ved graven, urnegraven kunne være beklædt med grønt, gran, tsuga eller lign. om vinteren, evt. løvgrene om sommeren, kirkegårdsbetjenten kunne være trådt frem

og taget blomsterpapiret, efterhånden som følget pakkede blomsterne ud, og derefter diskret trådt tilbage igen. Intet hastværk. Familien må have tid til at sunde sig.

Når familien har forladt graven, er det intet besvær at køre opgravet ler og redskaber tilbage før tilkastning.

På nogle kirkegårde søges familiens overværelse af urnenedsættelsen undgået ud fra en mere eller vel navnlig mindre psykologisk begrundelse. Det bliver „urnenedsættelse uden familie“.

På en del kirkegårde søger man at undgå beklædning af urnegraven med grønt. Man finder lerbunken i overensstemmelse med „rationalistisk“ tankegang.

Det kan ikke forventes, at kirkegårdsledelse og personale skal være deltagende i en families sorg og savn. Det må være deres opgave at varetage de praktiske foranstaltninger før, under og efter en urnenedsættelse. Det må være deres opgave at optræde hjælpsomt (vejledende) og diskret. De bør også se en opgave i at bevare en vis standard over jordfæstelsen.

Følget vil ikke umiddelbart opfatte det sådan, at de tænker, „hvor var det dog gjort pænt“. Det skal de heller ikke, men der er grund til at forvente, at de bemærker det, der *ikke* er pænt; og det kan udækkede lerbunker, ubeklædte urnegrave og snavsede redskaber ikke siges at være.

Kan man da med rette på kirkegården blot betragte en aske ud fra dens kemiske sammensætning og jordfæstelsen, som på det nærmeste familien uvedkommende? Enhver må gøre sig sine tanker!

Nedsættelse af aske i askefællesgrave har formentlig fremmet mangel på ærbødighed, eller om man vil forfladigelsen.

På kirkegården må vi klart se, at vor opgave først er af praktisk art, men på mange kirkegårde er der grund til at stille sig det spørgsmål: Gør vi det pænt nok? eller fortsætter vi uden overvejelse med en tilvænnet ligegladhed?

Den florumvundne romantik eller teatraliske sentimentalitet skal ikke forsvares.

Der indvendes, at beklædning af en urne- eller kistegrav koster et vist beløb. Ja, selvfølgelig. Enhver arbejdsydelse kræver tidsforbrug og derfor betaling. Omkostningerne er dog forsvindende i forhold til en bisættelses eller begravelses samlede omkostninger.

Argumentet er derfor ikke holdbart.

Der indvendes også, at „det river op i såret“, når familien *igen* skal til en sørgehøjtidelighed efter, at bisættelsen var kommet lidt på afstand.

Man kan roligt overlade de efterladte selv at bestemme, om de vil være til stede ved jordfæstelsen. De 98 % vil. De tårer, der rinder den dag, lindrer mere, end de brænder.

Fra kirkegårdens side er det derfor en for letkøbt begrundelse for ikke at opfylde de krav, som medvirken til en smuk og stilfuld jordfærd stiller.

Er vi da ved at blive så materielle, at vi uden

protest glider ind i en æra, hvor et menneske kun er et nummer i live og ikke opmærksomhed værd efter døden?

Gentofte Kommune

Kirkegårdsinspektør

Stillingen som inspektør ved Hellerup Kirkegård er ledig pr. 1. april 1969 og kan søges af personer, der er havebrugskandidater eller har en dermed ligestillet uddannelse.

Stillingen aflønnes efter Gentofte Kommunes 11. lønklasse med 22.260 kr. årlig, stigende hvert 3. år til 26.520 kr. årlig, der opnås efter 9 års tjeneste. Til de nævnte beløb kommer dyrtidstillæg, overenskomststillæg m. v., således at begyndelseslønnen efter fradrag af pensionsbidrag for tiden andrager 49.303,66 kr. årlig og slutlønnen 57.920,11 kr. årlig.

Efter 1 års tilfredsstillende prøvetid kan fast ansættelse som tjenestemand forventes.

Anciennitet fra tidligere tjenestemandsstilling kan eventuelt medtages.

Skriftlig ansøgning bedes senest den 1. november 1968 rettet til Gentofte Kommunalbestyrelse, Rådhuset, Charlottenlund.

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens. - Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintarpergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør V. Rud Nielsen, 8700 Horsens.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 170,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 180,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den ggl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

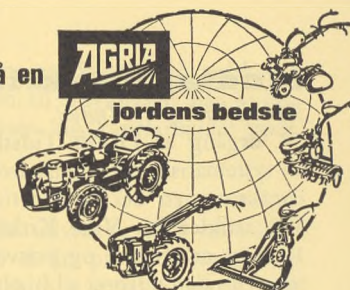
Tidsskriftet Vore Kirkegårde: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til Vore Kirkegårde bind I-XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

... spørg hellere på en

Maskiner fra 3-14 HK

AGRIA har både maskiner og redskaber til alt. Type 4000/6000 er praktisk og lethåndterlig, men med overlegen motorkraft: 5 eller 7 HK

Type 4000/6000

Landsdækkende servicenet:

Sjælland/Loll.-Falster: (01) *96 66 77 - Fyn: (09) 97 65 11, Højby 88 - Nordjyll./Nord: (089) 1 Hjørring 1234 - Nordjyll./Syd: (08) 12 68 53 - Midtjyll./Nord: (06) *17 65 77 - Midtjyll./Syd: (055) 2 38 00 - Sønderjylland: (046) 2 39 44 - Bornholm: (03-972) Lobbæk 16.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens, giro 11 915.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkeltheft sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 15,-, $\frac{1}{16}$ kr. 26,-, $\frac{1}{8}$ kr. 40,-, $\frac{1}{4}$ kr. 70,-, $\frac{1}{2}$ kr. 135,- og $\frac{1}{1}$ kr. 250,-; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEMLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de ggl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Hovednummer:

Agronom Sven Raunkjær: Kemisk bekæmpelse af uønsket vegetation i parker, på kirkegår- de m. m. (III)	25
Boehlke, Hans-Kurt: Samarbejde giver smukkere kir- kegårde	29

Tillæget:

Falmer-Nielsen, M.: Tanker om nutidig kirkegårdsdrift	29
Fra danske dagblade	31
Modtagne skrifter	33
Fra blade og tidsskrifter	33
Vore kirkegårdes teknik og prak- tik: Ørsted, H. D.: Betaling for gravsteders pasning og pleje. Overskud eller underskud?.....	34
Resolutioner	35

Nr. 4 . Januar 1969 . Bind 23

Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Taastrup.

Eksp.: Kgs.inspektør V. Rud Nielsen,
Horsens.

Tanker om nutidig kirkegårdsdrift. 718

Referat af kgs.sinspektør Morten Falmer-Nielsens foredrag ved Civilhortonomforeningens kursus d. 9. okt. 1968.

Kirkegården har gennem tiderne været en talende repræsentant for tidens kultur og livsmønstre, det ses overalt i verden, intet tegner tydeligere en egns tradition, velstand og befolkningen end kirkegården.

Således er det også i dag, en ændret indstilling til hele ceremonien om bisættelse og jordfæstelse gør sig i høj grad gældende på indstillingen til gravplads og dermed på nutidens kirkegårdsdrift.

Som kirkegårdsleder møder man denne ændrede indstilling ved bisættelsen – bisættelsen skal foregå i stilhed – de egentlig ganske hyggelige, gammel-dags begravelser, hvor venner og slægt fra nær og fjern mødtes, er efterhånden et særsyn. Man ser også denne ændrede indstilling i valget af tidspunkt – lørdag formiddag helst – endelig ikke søndag, for da skal man i sommerhuset. Dette er måske lidt hårdt sagt, men tendensen er klar: Vi står dog på et overgangsstadie.

Meget almindeligt er det, at der ikke ønskes gejstlig medvirken, idet man ikke ønsker hele det folkekirkelige ceremoniel omkring afdøde; men noget andet må sættes i stedet, altså arrangeres solosang – orgelsolo – kirkemusik m. m., et spørgsmål er, om vi er så forfærdelig langt fra englesangen på bånd.

Det ærlige og funktionalistisk bestemte begravelsesritual er overtaget ved bisættelse med påfølgende kremation, hvor det i teknisk henseende er helt uden mening. Her gør en ændret og mere realitetsbetonet indstilling sig efterhånden gældende, kisten sænkes mange steder ikke mere – urnen nedsættes uden følge m. m.

Hele denne indstilling præger således også tidens kirkegårdsdrift.

Man stiller sig da spørgsmålene, vil denne indstilling udvikle sig, vil ligbrænding gøre, at man på vore kirkegårde kan se mere og mere bort fra de funktionsbestemte krav, vil kirkegården udvikle sig til romantiske parker helt uden kirkegårdspræg, således som det kendes fra udlandet.

Her mener jeg, det må slås fast, at vore kirkegårde først og fremmest skal være funktionsdygtige begravelsespladser med præg af denne funktion, og ikke forfalde til uanstændig romantisering med tilsløring af det egentlige formål. Bøtten må snart vende, og tiden må være inde, hvor man atter vil være kirkegården bekendt og betragte den, som det helt selvfølgelig element i vort liv, den er.

Når talen er om kirkegårdsdrift, kan man naturligvis ikke generalisere, da hver kirkegård har sin særegne karakter, og det, der i det ene tilfælde er rigtigt, kan på en anden kirkegård være helt forkert. Men vore kirkegårde kan dog opdeles i et antal typer, der stort set har samme egenskaber.

Landsbykirkegården. Landsbykirkegården er en kulturarv med traditions- og egnspræg, der må værnes om med største varsomhed. Folkemindesamlere og museumsfolk kan påpege mange kuriositeter på disse gamle kirkegårde såvel med hensyn til personal- og slægtshistorie som sociale og topografiske særegenheder.

Træbestanden på landsbykirkegårdene præger landskabsbilledet og vil, efterhånden som de levende hegn svides af, vejtræer fældes og marktræer pløjes ihjel, være ene i landskabet.

Desværre er disse ting efterhånden en saga blot, driftige gartnere med effektive motorsave og sikkert velmenende, men uforstående menighedsråd har snart gjort kål på ethvert egns- og traditionspræg samt på ethvert træ over tre meters højde.

Bykirkegården præger, man vil ikke stå tilbage – steriliteten breder sig – planteskolernes udbud af stedsegrønne florerer til skade for det landskabelige element, landsbykirkegården også er.

Købstadskirkegården. Den middelstore købstadskirkegård har som oftest både landsbykirkegårdspræg og bykirkegårdspræg.

Mange steder er de gamle købstadskirkegårde omkring kirkerne nedlagt som begravelsespladser og fungerer nu som grønne pletter i bymiljøet, sine steder gjort med fin sans for det særegne miljø, disse gamle begravelsespladser kan have. Den fungerende del er som oftest placeret på jomfruelig jord og har helt karakter som bykirkegård med heraf følgende fordele og ulemper.

Bykirkegården. De følgende betragtninger er baseret på bykirkegården, hvor den igangværende udvikling er følelig og problemernes løsning påtrængende.

Bykirkegården, således som den kendes i sin almindeligste form med rækker af individuelt anlagte grave, må i dag anses for at være en illusion, som man ikke kan opretholde ret meget længere.

Interessen må i dag vendes mod de nye stemninger, som kan sammenfattes i begrebet: Den grønne, demokratiske kirkegård.

Der er flere grunde til, at vi må basere vor tids og fremtidens kirkegårdsdrift på dette begreb.

Som allerede nævnt i indledningen, spiller den ændrede pietetsfølelse en stor rolle. Man betragter i dag begravelsespladsen med andre øjne end for bare 20-30 år siden. Tiden er ikke mere til personlig gravstedspleje; fritidsinteresser som bil og sommerhus har lagt beslag på folk, og gravstedet er blevet en byrde. Denne „samvittighedsbyrde“ har kirkegårdene forstået at udnytte kommercielt, og man har på denne måde skabt en kunstig gravkultus, som, der så vidt jeg kan se, ikke ligger megen følelse bagved.

Man har oprettet abonnementsordninger for renholdelse af graven, udplantning af årstidens blomster samt granpålægning ved juletid. Mange af de mennesker, der på denne måde ved betaling af det tilsendte girokort, skaffer sig en vis fred i sindet, sætter aldrig deres ben på kirkegården undtagen juleaftensdag, hvor man skaffer sig en vis aflad for forsømmelser resten af året. Denne byrde er nu også ved at blive en økonomisk byrde, antallet af forsomte grave stiger år for år.

Ikke alene er denne gravkultus ved at overstige publikums økonomiske evne; men den er også ved at overstige kirkegårdenes formåen. De individuelt anlagte grave med deres hække og grusbelaagte rodegange er dyrt og irrationelt arbejde.

Nye veje må søges, og her er ligbrændingens fremgang kommet os til hjælp med nye impulser, idet man har kunnet se bort fra en stor del af de funktionsbestemte krav, der er gældende ved kistebegravelser.

Der har været og er stadig mange overgangsstadier på vejen til idealet for vor tids kirkegård. Den efter min mening helt misforståede form, miniatureudgaven af det individuelt anlagte familiegravsted, er indgået i publikums bevidsthed som „urnegravstedet“. Denne form er vanskelig at indpasse i et harmonisk hele, og er formentlig den dyreste form at holde, hvis gravstedsplejen skal holdes på et sømmeligt plan for både gravstedsindehaver og kirkegård.

Man har tidligt i fagkredse erkendt, at denne form var uheldig, og man er i desperation i mange tilfælde havnet i den anden grøft. Der er udført estetisk fine anlæg på vore kirkegårde, men anlagt på en sådan måde, at alt for strenge og dominerende servitutter har været nødvendige for at op-

retholde harmonien – folk vil have lov at sætte blomster.

Sidst, men ikke mindst, skal nævnes fællesurnegraven, den anonyme form, der på bykirkegården er blevet en dominerende begravelsesform. I Storkøbenhavn alene foretages ca. 50 % af samtlige nedsættelser i fællesurnegraven. Jeg tror personligt ikke, at denne form, trods det store tal, er den rigtige. Forespørgsler fra pårørende om nedsættelsessted, anmodninger om flytning, placering af blomster på udvalgte steder peger på, at der er et behov for at kunne komme til selve graven.

Her finder jeg, at fællesanlægget med den individuelle markering med mulighed for en personlig prægen af hvilestedet tilfredsstillende af krav, som såvel publikum som kirkegård må stille til vor tids begravelsesplads. Det er givet, at sådanne fællesanlæg må behæftes med servitutter; men disse må være af vejledende og dirigerende art og må ikke forlede til ensretning og sterilisering af begravelsespladsen.

Tankerne om fællesanlæg har også vundet indpas på kistebegravelsesområdet. Her er fælleskistegraven et nyt begreb, der i sin enkleste form består af et registreret græsareal med flade gravligger helt i niveau med terrænet, således at en virkelig rationel vedligeholdelse kan praktiseres. Fælleskistegraven er således, som den administreres i dag, en anonym form, hvilket også må anses for utopi, da de pårørende altid vil vide, hvor kisten er nedsat.

Disse fællesgrave må anlægges således, at de ikke antager karakter af „dødsmarker“, man må ved plantning eller på anden måde tilstræbe en særlig atmosfære. Fælleskistegraven har endelig den store fordel, at den kan indpasses i ethvert eksisterende kirkegårdsmiljø.

Nutidig kirkegårdsdrift er lige så vel som enhver anden virksomhed præget af øgede lønninger og kortere arbejdstid, hvorfor arbejdstiden må udnyttes effektivt, og maskinkraften må tages i anvendelse på alle fronter.

Men en rationel udnyttelse af maskiner kræver rationelt anlagte kirkegårde.

De maskiner, man i første række må rette interessen mod, er gravmaskiner. For at kunne bruge disse kræves god tilgængelighed til arbejdspladsen, hvorfor man ved nyanlæg må tage hensyn hertil, den meget anvendte løsning på kirkegårdsproblemet, gravgården, må bl. a. herfor anses for at være passé. Vore fællesanlæg baseres på græs, og her er de motoriserede græsklippere af enhver art en uvurderlig hjælp og en helt afgørende forudsætning for en billig og rationel pleje. Til gengæld opnås ved rigtig udnyttelse af maskinerne den billigste form for vedligeholdelse overhovedet.

Konklusionen af det her fremførte må blive: Såvel på grund af den ændrede indstilling til gravstedsbegrebet som af økonomiske grunde, må vægten på vore kirkegårde i dag lægges på fællesanlæg med eller uden individuel markering af de enkelte

grave, således at anlægget tilfredsstiller de pårørendes krav om et håndgribeligt mindsted samtidig med, at de fritages for dårlig samvittighed og, at der samtidig skabes mulighed for en økonomisk og rationel pleje af arealerne.

Denne anlægsform vil også kunne indpasses i det parkmæssige miljø, som bykirkegården nødvendigvis må antage, idet den utvivlsomt vil indgå som et led i de rekreative områder; men det må slås fast, at den specielle funktion og atmosfære ikke må fordunkles derved.

Fra danske dagblade

Kirkegårdskultur. 718:712.3
„Henfarne slægter – forglem dem ej . . .“ Er overskrift for en kronik af professor Hother Paludan i Kr. Dagbl. 20/11.

Tyske krigsdøde. 718(489):725.945.2(43)
13/10. Aarhus Stiftst. Menighedsrådet i Ørsted har påny rettet henvendelse til kirkeministeriet om bistand mod flytning af flygtningene.
23/10. Randers Amtsa., Jyllands-P. De 15 flygtningegrave er nu flyttet, idet den 16. er blevet tilbage, fordi de pårørende ønskede graven bevaret på stedet.

9/11. Skanderborg Amt A. og mange fl. i de følgende dage. 5500 tyske grave flyttet og arbejdet er nu afsluttet, således at de i alt 26.000 grave nu er samlet på 34 kgd.e mod før 480.

Danske. 718(489):725.945.2(489)
14/11. Politiken. Frihedskampens Veteraners udvalg til undersøgelse af danske modstandsfolks grave vil i det nye år indstille til kirkeministeriet om fredning af ca. 1000 grave.

Askefællesgrave. 718(489):726.83
17/11. Berl. Tid. Forfatteren Carl Østen sender åbent brev til kirkeministeren og kræver „ukendte“s gravsted på alle kgd.e

Høje Taastrup. 718(489.11)
30/10. Kr. Dagbl. Et nyt kapel er indviet. (Arkt. Rolf Graa og prof. Mogens Koch).

Kildebrønde. 718(489.11)
14/9. Roskilde Dagbl. Kgd. skal udvides i 2 tempi, en mindre nu samtidig med en parkeringsplads, senere en større. (Havearkt. Breinholt Nielsen).

Egebæksvang. 718(489.12)
29/10. Nord-Aktuelt. Kgd. er ved at være fuldt belagt.
6/11. Helsingør Dagbl. En ny kgd. skal anlægges.

Farum. 718(489.12)
21/9. Fr.borg Amtsa. 23/9. Nord-Aktuelt. Kgd. udvidelsen udbydes i offentlig licitation.
20/10, 12/11. Fr.borg Amtsa., 13/11. Nord-Aktuelt. Licitationsens dyreste tilbud var 573.400 kr.,

billigste 363.142 kr. Udvidelsesplanerne er ikke godkendt endnu af de lokale myndigheder.

Hellebæk. 718(489.12)
1/12. Fr.borg Amtsa. Grund til ny kgd. er sat på byplanen.

Hørsholm. 718(489.12)
24/9, 28/9. Fr. Amtsa. Kgd. foreslås udv. med 9.530 m², der skal tages i brug ind i 1970'erne. Arealet er erhvervet for år tilbage.

Karlebo. 718(489.12)
20/9. Fr.borg Amtsa. Istandsættelse af kgd. udføres efter licitationstilbud 34.104 kr. + ca. 4.000 kr. til planter.

Fårevejle. 718(489.13)
18/9. Holbæk Amt Venstrebl. Menighedsrådet har anmodet sognerådet, om kommunens vejudvalg vil udføre vejanlæg til den nye kgd.sudv. nedenfor den nuv. kgd.

Gørlev. 718(489.13)
3/10. Sjællands T. Ud. af kgd. med 120 gravpl. er igangsat, og en mur svarende til den øvrige kgd.s skal bygges. Udgift ca. 60.000 kr.

Holbæk, Skt. Nikolai. 718(489.13)
11/9. Holbæk Amt Venstrebl. Toiletbyggn. med redskabs- og folkerum er projekteret. (Arkt. Monrad Hansen).

Kvislemark. 718(489.14)
15/11. Vordingborg Dagbl.-Præstø A., 16/11. Sjællands T. Menighedsrådet har drøftet regulering af grave og gange.

Pedersborg. 718(489.14)
25/10. Ringsted Dagbl., Sjællands T. Ud. af kgd. har ikke fundet en løsning, men man har foreslået 4 forskellige muligheder, alle med græs og fladt nedlagte gravsten.

Sorø. 718(489.14)
22/10. Sjællands T. Igang sættelsestilladelse til opførelse af en ny kgd.smur for enden af Absalonsgade.

Fensmark. 718(489.15)
22/11, 27/11. Vordingborg Dagbl.-Præstø A. Den gl. kgl. ved kirken udvides med 360 pladser, og der opføres redskabsrum og toiletter. På nyt budget er afsat penge til parkeringsplads ved kgd.en ved Herlufmaglevej.

Næstved. 718(489.15)
12/9. Præstø A. En askefællesgrav drøftes indrettet på Østre kgd.

St. Heddinge. 718(489.15)
25/9. Kr. Dagbl. Menighedsrådet har vedtaget at anlægge en ny urnekgd. på den gamle kgd. omkr. kirken, hvor der ikke længere sker begravelser.

Birkende. 718(489.21)
13/11. Fyens Stiftst. Da der kun er ledige gravplad-

ser til et par års forbrug, har sognerådet overdraget menighedsrådet et kommunalt jordareal vest for annekskgd.en til udvidelse.

Hårby. 718(489.21)
21/10. Svendborg A. Under gravearbejder har man fundet et ikke aldersbestemt monument af brændte sten muret med kalkmørtel. Det er det andet af den slags, man har fundet; det blev dækket til for senere undersøgelse.
1/12. Fyns T. Til kgd.sudvidelse er købt 3500 m² jord grænsende op til kgd.en.

Odense. 718(489.21)
6/11. Svendborg A. Taksterne for renholdelse og grandækning af gravsteder forhøjes med 10 %.

Øksendrup. 718(489.22)
20/10. Fyens Stiftst. Nyt kapel til afløsning af det gamle opføres.

Kettinge. 718(489.31)
22/11. Loll. F. Venstrebl. Kgd. udvides med 80 pladser tillagt kgd.en af præstegårdshaven.

Sakskøbing. 718(489.31)
9/11. Ny Dag, 12/11. Loll. F. Folkebl. Menighedsrådet har ansat gartner K. E. Villebæk, Nykøbing F. som kgd.sgartner fra 1. nov. Den tidl. graverbolig indrettes til kgd.skontor og folkerum.

Brarup. 718(489.32)
7/11. Loll. F. Venstrebl., 8/11. Ny Dag. Menighedsrådet køber 2644 m² til udv. af kgd.en.

Stubbekøbing. 718(489.32)
7/10. Loll. F. Venstrebl., Loll. F. Folkeblad. Kgd.sudvidelsen på 4282 m² med 495 grave er næsten færdig. Udgiften har været ca. 60.000 kr. (Havearkt. kgd.sinsp. Jens Birksø og K. E. Villebæk).

Dronninglund. 718(489.41)
23/9. Aalborg Amtst. Udvidelse er indviet.

Sdr. Tranders. 718(489.43)
1/10. Aalborg Stiftst., 2/10. Aalborg Amtst. Ved licitationen over den 10.000 m² store udv. var indkommet 4 tilbud; laveste 172.270 kr., højeste 245.294 kr. (Havearkt. Roland Declercq).

Ulstrup. 718(489.43)
11/9. Aalborg Amtst. Kgd. skal udvides mod øst, planer er indsendt til godkendelse.

Egå. 718(489.44)
2/10. Aarhus Stiftst., 7/10. Kr. Dagbl. Udvides i øjeblikket med 4.600 m², idet en gård nedrives; senere skal endnu en gård vige, og udvidelsen vil omfatte 10.000 m². Desuden vil parkeringsplads blive anlagt. Arbejdet frilægger kirken på en smuk måde.

Handrup. 718(489.44)
17/11. Aarhus Stiftst. Menighedsrådet har købt et areal bag kgd. til udvidelse og for at holde sommerhusbebyggelse på afstand!

Randers, Nordre kgd. 718(489.44)
26/11. Folkebl. for Randers og Omegn. 2 nye urenhaver skal indrettes. Den ene bliver med græs og brosten, den anden traditionel med individuelle grave. Udgift 41.000 kr.

Skjødstrup. 718(489.44)
16/11. Randers Amtsa., Aarhus Stiftst. Med kgd.s nuværendes størrelse på 9.000 m² har man med 4 m²/indbygger gravsteder indtil 1976, men man ønsker allerede nu at reservere 11.000 m² af præstegårdsjorden.

Grønбæk. 718(489.45)
24/10. Kr. Dagbl. Kgd.s nordl. del reguleres.

Lemvig. 718(489.45)
16/11. Ringkøbing Amts Dagbl. 16 tyske grave er blevet flyttet, så alle 64 grave nu ligger samlet i et fælles anlæg.

Bording. 718(489.46)
9/9. Kr. Dagbl. Kgd.sudv. blev indviet 15/9.

Grove. 718(489.46)
6/11. Holstebro Dagbl., 7/11. Herning Folkebl. Den tyske kgd. ved Kølvrå, der ved tilflytning nu er forøget med 1000 gravpladser, bliver nu forsynet med vand og elstrøm. Kgd. blev anlagt efter krigen, og der begravedes ca. 360 flygtninge fra lejren ved Karup Flyveplads.

Hygum. 718(489.46)
1/11. Jyske T. Nyt ligkap. er opført. Udgift godt 40.000 kr.

Nr. Vium. 718(489.46)
19/10. Ringkøbing Amts Dagbl. Et nyt kapel skal opføres syd for kirken, planen venter på godkendelse. (Arkt. E. Draiby).

Sevel. 718(489.46)
30/9. Holstebro Dagbl. Udgiften til udv. af kgd. bliver ca. 30.000 kr.

Tarm. 718(489.46)
12/10. Vestkysten, Ringkøbing Amts Dagbl., 15/10 Ringkøbing Amts Dagbl., Vestkysten, 2/11. Vestkysten. Menighedsrådet ved Tarm kirke, der er filialkirke til Egvad kirke, skønner, at der kun er gravstedsplads til ca. 6-7 års brug. Man ønsker derfor at sikre plads til en kgd., idet der kun er et mindre velegnet areal til rådighed til udv. Sognerådet har enstemmigt foreslået i stedet at gøre Egvad kgd. til fælleskgd. for hele sognet. Menighedsrådet har tiltrods herfor besluttet at arbejde med en ny kgd. som første alternativ.

Vind. 718(489.46)
23/10. Kr. Dagbl., 26/10. Aktuelt. Et ligkapel under opførelse er af kirkeministeriet krævet nedrevet, fordi der ikke var indhentet byggetilladelse fra fredningsmyndighederne.

Horning. 718(489.47)
26/11. Aarhus Stiftst., 30/11. Kr. Dagbl., 1/12.

Aarhus Stiftst. Nyt ligkapel og kgd.sudv. er indviet 1/12. (Arkt. Flemming Seirsen, havearkt. V. Rud Nielsen).

Låsby. 718(489.47)
15/10. Kr. Dagbl. Der skal mures nye piller og op-sættes ny låge ved indgangen fra syd.

Søften. 718(489.47)
27/11. Skanderborg Amts A. Kgd. skal nu udvides, arealet købtes for 8 år siden.

Juelsminde. 718(489.48)
7/9. Horsens Folkebl. Udvidelsen af kgd. er stødt på vanskeligheder, idet bestemmelser vedr. fredskovspligt for arealet kun på visse betingelser var ophævet.

Kolding. 718(489.48)
5/9. Kolding Folkebl. Kolding kommune overvejer at overtage begravelsesvæsenet fra fællesudvalget af menighedsråd. Overvejelserne har perspektiv ind i fremtiden, når Kolding fra 1/4 1970 indlemmer 7 omegnskommuner, så der bliver 14 kgd.e inden for kommunegrænsen.

Nustrup. 718(489.61)
27/11. Dannevirke. Kgd.sudvidelsen mod vest med 3000 m², incl. 125 m nyt dige kom til at koste 110.000 kr.

Havnbjerg. 718(489.64)
24/10. Kr. Dagbl. Et projekt til regulering af kgd.s gamle del er udarbejdet.

Nexø. 718(489.7)
15/10, 28/11. Bornholms T. Byrådet har overdraget en del af Lystskoven til menighedsrådet til brug for kgd.sudv. Arbejdet med indhegning af arealet er påbegyndt.

Modtagne skrifter

Væverens grav. 820

I Hasselbalchs kulturbibliotek er udkommet Seumas O'Kelly: Væverens Grav.

O'Kelly er født i Loughrea, County Calway i Irland 1880. Han var redaktør, skrev komedier og noveller. Væverens Grav, der udkom 2 år efter hans død i den irske frihedskamp 1918, skildrer på dramatisk vis enken efter landsbyvæveren Mortimer Hehir's bestræbelser for at finde sin mand det sidste hvilested på den næsten forladte kirkegård Cloon na Morav, De dødes Eng, hvor ingen registrering har fundet sted, og al gravudvisning derfor må finde sted efter gamle folks hukommelse. En tragikomisk kontrast til vore velordnede kirkegårdsforhold. Beskrivelsen af den gamle kirkegård er levende og interessant.

(O'Kelly, Seumas: Væverens Grav. Oversat af Knud Holst. Forord af Jørgen Andersen. Hasselbalchs Kulturbibliotek nr. 268. Steen Hasselbalchs Forlag, København 1968).

Fra blade og tidsskrifter

Udstilling af gravmæler.

718:726.825.1/4:061.42(494)

I Schaffhausen i Schweiz afholdtes fra 20. sept. til 17. nov. en udstilling af gravmæler. 30 kunstnere har skabt 48 gravmæler, som var opstillet på Schaffhausen Waldfriedhof. Det er tanken, at vise udstillingen i andre byer i de følgende år. (Kunst und Stein 13(1968)4:43-49,5:22-23,27; Steinmetz und Steinbildhauer 84(1968)11:410-20; Friedhof u. Denkmal 13(1968)5:1-3,7-16.)

Landsbykirkegårdene i Hahn og Hude. 718(43)

Inden Arbeitsgemeinschaft Friedhof und Denkmal (AFD) besøgte København i juni studerede de også kirkegårde omkr. Bremen, bl. a. de to landsbykirkegårde i Hahn og Hude.

Hahn kgd. er anlagt samtidig med kirken, der blev bygget for 12 år siden. Planlæggeren var Gartendirektor Ahlers.

Hude kgd. ligger omkring den gamle kirke fra ca. 1250 med gammel kgd. og to udvidelser, een fra 1931 med hække og hoved mod hoved-belægning og anden udvidelse fra 1960 som „grøn“ kgd., denne sidste forestået af Joakim Winkler. (Friedhof und Denkmal 13(1968)4:5-12, foto og planer; Deutsche Friedhofskultur 58(1968)11:164-65 foto.)

Öjendorf - Hamburgs nye kirkegård. 718(43)

Hamburg har nu 3 store centralkirkegårde, Ohlsdorf (1877) med 404,6 ha, Altona (1923) med 61 ha og nu Öjendorf med 190 ha.

Arealet blev erhvervet 1930 og beplantningen fandt sted i 1931; men først i 1959 påbegyndtes det egentlige anlægsarbejde med bygning af et kompleks med 3 kapeller og krematorium, administrationsbygning og en personalebygning med minderum for urnenedsættelser, veje, indretning af gravfelter, afløbsledninger, vandledninger o.s.v.

Gartnerafdelingen var projekteret delt op i 4 afdelinger eftersom udbygningen finder sted; men for øjeblikket overvejer man at overdrage det meste gartneriske arbejde til gartner-koperationer.

Gravfelterne er formet som cirkler med en diameter på ca. 30 m rummende 100-150 gravsteder, de er afgrænset til nabofelter af tætte træplantninger, der har antagelige dimensioner, takket være den anselige alder af næsten 30 år. Hvert gravfelt har sin egen karakter og udformning, og deres størrelse muliggør en hurtig belægning og dermed hurtig retablering af anlægget.

Vejene stråler stjerneformet ud fra kapel- og krematorieanlæg og giver derfor en glimrende orienteringsmulighed. Ved forbindelsesvejene til gravfelterne er repræsentative grave, der er vanskelige at indpasse i de enkelte gravfelter, anbragt. De første begravelser fandt sted i 1958, idet en samling af italienske krigsofre fandt sted på denne kirkegård.

Omkostningerne for den del, der nu er færdig,

beløber sig til 11.350.000 DM. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)6:91-96 plan, foto.)

Sveriges fremskridtskirkegårde. 718(485)

Den tyske kirkegårdslederforening var i juni på genvisit i Sverige og besøgte kirkegårde i Vaxjö, Jönköping, Huskvarna, Motala, Eskilstuna, Örebro og Västerås. Mange gode billeder og data fra de forskellige byer. (Deutsche Friedhofskultur 58 (1968)7:108-14; 8:123-35.)

Nolbykyrkogården i Alingsås. 718(486.2)

En ny kirkegård er snart færdig til at tages i brug. Planen, der blev udformet af arkitekt Åke Porne, blev tegnet i 1959 og godkendt i 1960. Den nye kgd. ligger 1,5 km øst for stadens centrum og består af et skovområde og en åben del; men det er også omgivet af skov på tre sider. Desværre bliver den gode udsigt, der nu er mod byen, snart spærret af ret høje boligkarréer.

Skovområdet anvendes næsten uændret som skovkgd., og der gøres bestræbelser for ikke at ændre skovkarakteren. Gravmælerne skal fortrinsvis være jernkors, en række typetegninger er udført.

På den åbne del er anlagt gravgårde omgivet af hække. På overgangen mellem skov og den åbne del er krematoriet anbragt. (Ignis 40(1968)6-7:108-9.)

Jönköping, östre kirkegård. 718(486.4)

På den nye del af östre kirkegård opføres en klokkestabel i beton, der skal bære en 500 kg tung klokke. Ringningen bliver elektrisk og skal kunne betjenes på et hvilket som helst sted på kirkegården ved hjælp af radiosignaler. (Ignis 40(1968)6-7:110.)

Torsås. 718(486.4)

Den nye kirkegård med 400 gravpladser efter havearkitekt Harry Kolbys plan er nu færdig. (Ignis 40(1968)6-7:110.)

Göteborg. 718(486.5)

Göteborgs begravelsesvæsen er en kirkeligt administreret institution med ikke mindre end 23 ibrugværende kirkegårde. Gennem kommuneindlemmelser er antallet kommet op på dette store tal, men også befolkningstilvæksten har krævet anlæg af store centralkirkegårde, bekendte vil Västra og Kvibergkirkegårdene være, den nyeste er Friedhem i den nordlige bydel Hissingen, den er på 86 ha. Endnu har den ikke fået kapel, men kun et midlertidigt, nemlig en vandrekirke, senere skal opføres kapel og krematorium. Også længere nordud i ganske nyinkorporerede sogne som Angered-Bergum projekteres en ny kgd. og i syd, hvor Västra kgd. er ved at være belagt, findes ikke tilgængeligt jord, hvorfor man undersøger et jordområde, som omfatter dele af Askim kommune og Mölndal by. (Ignis 40(1968)6-7:104-7.)

Södertälje. 718(487.3)

I interview med kirkegårdschef Åke Bergström berettes om byens 18,5 ha store kirkegård ved

Stockholmsvägen. Her er også krematorium, og en udvidelse er under udførelse, der skal skaffe byen begravelsesplads nok til de første 25 år. (Viola 74 (1968)38:20.)

Vintrosa. 718(487.5)

Til efteråret kan den nye kirkegård indvies. Havearkitekt Samuel Kaldén tegnede planen i 1963. Det nye areal ligger syd for den ældre kgd. (Ignis 40(1968)6-7:111.)

Vore kirkegårdes teknik og praktik

718:726.821:712.3

Betaling for gravsteders pasning og pleje. Overskud eller underskud?

Af kgd.sinspektør H. D. Ørsted.

Vedligeholdelse af gravsteder betragtes i almindelighed som noget, der skal hvile i sig selv. Det er noget, man overlader til kirkegårdens graver eller kirkegårdens forvaltning, noget, man betaler for (eller betaler sig fra), og som derfor bør kalkuleres, så det ikke giver underskud.

Hvor en graver forestår vedligeholdelsen for egen regning, giver spørgsmålet næppe anledning til større spekulationer. Her er alene tale om hans eller en medhjælperes arbejds løn plus en andel i afskrivning af værktøj, bortkørsel af affald, feriepenge, ATP, forsikring o. l. Han vil forholdsvis nemt kunne beregne en takst, der foruden de faste udgifter levner en rimelig fortjeneste til ham selv. Anderledes på de større og helt store kirkegårde, hvor betydelig flere faktorer spiller ind.

Foruden de for graverens vedkommende nævnte faktorer må regnes med andel i lønninger for såvidt angår assistent, overgartner, inspektør, kontorpersonale samt porto, papir, telefon m. v.

Mens udgiften til gartnerens lønning kan beregnes ud fra deres arbejds sedler – for såvidt de er specificeret og bl. a. angiver de timer, der anvendes til arbejde på gravstederne – er det mere kompliceret for de faste lønninger, der må beregnes efter et skøn, ofte en procentvis fordeling af den samlede aflønning, ligesom porto, papir, telefon, forsikring o. l. må beregnes skønsmæssigt.

Hvor stor en andel af assistentens, overgartnerens, inspektørens og kontorpersonalets lønninger bør nu henføres til gravstedernes udgiftskonto? Er 20 % for lidt? er 60 % for meget?

Det er klart, at det får indflydelse på udgiftssiden, om man bevæger sig i laveste eller øverste plan af „bedste skøn“, og det kan vel også variere noget fra sted til sted.

Her – i Holbæk – har vi altid, når budgettet viste tendenser i retning af underskud på gravste-

deres konto, hævet taksterne med 10 – 15 – 20 % alt efter omstændighederne.

Renholdelsestaksten har siden 1/1 1967 været 82 kr. for et dobbelt gravsted (6 m²), for grandækning 38 kr., og øvrige takster i forhold hertil.

I år har vi for første gang projekteret med et underskud uden at søge det bortelimineret ved en takstforhøjelse.

Er det nu rimeligt?

Herimod taler umiddelbart ideen om, at dette arbejde skal hvile i sig selv og ikke give underskud.

Men andre synspunkter siger noget andet:

1) Gartnerne renholder ikke alene de gravsteder, for hvilke den fastsatte takst betales, men også de gravsteder, der måtte være ryddet på grund af forsømmelighed og endvidere gravsteder, som er hjemfaldne og klar til at tages i brug på ny. Alle disse pladser skal naturligvis holdes i samme ordentlige stand som de, for hvilke der betales, men de giver ingen indtægt og belaster derfor budgettet.

2) Fordelingen af de faste lønninger kan være forkert (for høj). Hvem kan vide det med sikkerhed? Man kunne så henføre en mindre lønmasse til gravstedernes udgiftskonto og fordele differencen til øvrige konti. Men det kan næppe være rigtigt at ændre ved „bedste skøn“, bl. a. fordi man derved forflygtiger sammenligningsgrundlaget fremover.

3) Kirkegårdene er en social foranstaltning, og man ser gerne, at alle, som ikke selv ønsker eller magter det, overlader gravstedets pasning og pleje til kirkegårdens forvaltning.

4) Mange ældre mennesker – folkepensionister – står som gravstedsindehavere, og når en ægtefælle dør, vil økonomien ofte blive strammet for den efterlevende. Ud fra sådanne synspunkter ønsker man ikke taksterne højere end absolut nødvendigt. Der til kommer, at høje og absolut lønnende takster giver private anlægsgartnere, der ikke har de betydelige administrationsomkostninger, større chancer og interesse i at konkurrere på dette område, hvad ingen kirkegårdsleder kan være interesseret i. Endelig bør man vel ikke ved en høj og stram takstpolitik ligefrem indbyde til at vælge ligbrænding og urnegrav eller fællesgrav frem for et almindeligt familiegavsted.

Dette valg bør være frit og kunne afgøres ud fra andre kriterier end rent økonomiske. Forskellen bør derfor ikke være afskrækkende stor.

På gravstedernes udgiftsside figurerer foruden lønninger, indkøb af gran, planter, sten, fliser, klinker m. m., og disse ting må naturligvis sælges med en rimelig avance.

Ovenstående skulle da blot tjene til at vise, at ønsket om balance på det arbejde, der udføres for betaling på gravstederne godt kan være opfyldt, selvom gravstedernes konto såvel i budget som i regnskab udviser et underskud.

Resolutioner

Kirkeministeriets skriv. af 2/4 1964 (til biskoppen over Fyens stift) om, *hvorvidt der, forinden der foretages begravelse her i landet af en dansk statsborger, der er afgang ved døden i udlandet, kræves anmeldelse til en dansk skifteret.*

I et med Deres Højærværdigheds erklæring af 15. januar 1964 hertil indsendt andragende har residerende kapellan ved A. kirke O.O. forespurgt, hvorvidt der, forinden der foretages begravelse her i landet af en dansk statsborger, der er afgang ved døden i udlandet, kræves anmeldelse til en dansk skifteret.

Det fremgår af sagen, at skibsdreng N.N., der omkom ved skibsforslis i Østersøen, og hvis lig blev indbragt til Travemünde i Tyskland, på rederiets foranledning blev begravet på A kirkegård den 20. december 1963, og at begravelsen skete, uden at der forelå attest fra en dansk skifteret, men kun de af de tyske myndigheder i anledning af dødsfaldet og ligsynets hjemtransport udfærdigede attester.

I denne anledning skal man efter stedfunden brevveksling med justitsministeriet meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at det følger af kirkeministeriets cirkulære af 5. september 1940 angående forevisning af skifteretsattest ved begravelse af personer, der er døde i udlandet, men havde bevaret deres bopæl her i landet, at der i et tilfælde som det i sagen omhandlede skal foreligge en attest fra en dansk skifteret, forinden begravelsen finder sted.

Kirkeministeriets skriv. af 23/5 1964 (til stiftsøvrigheden over Helsingør stift) om, *hvorvidt samtlige de i en kirkegårds takstregulativ indeholdte takster kan fastsættes til et grundbeløb med tillæg af det til enhver tid gældende honorartillæg.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 2. april 1964 hertil indsendt andragende har A sogns menighedsråd med henblik på en forestående revision af takstregulativet for A kirkegård forespurgt, om der måtte være noget til hinder for, at samtlige regulativets takster fastsættes til et grundbeløb med tillæg af det til enhver tid gældende honorartillæg, således at taksterne derved automatisk pristalsreguleres.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet ikke finder det begrundet at lade alle takster i et kirkegårdsregulativ automatisk pristalsregulere, og at man derfor i overensstemmelse med det af stiftsøvrigheden ved sagens forelæggelse anførte må nære betænkelighed ved et takstregulativ, hvori alle takster er fastsat til et grundbeløb foruden det til enhver tid gældende procenttillæg.

Kirkeministeriets skriv. af 2/6 1964 (til stiftsøvrigheden over Århus stift) *hvorved stadfæstes vedtægt for kirkegårdene og begravelsesvæsenet i Randers og hvori det udtales, at kirkegårdenes takstregulativ skal forelægges ministeriet til stadfæstelse.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 27. fe-

bruar 1964 hertil indsendt andragende har Randers byråd anholdt om ministeriets godkendelse af det hoslagt tilbagefølgende reviderede forslag til en ny vedtægt for kirkegårdene og begravelsesvæsenet i Randers.

Byrådet har derhos på ny anholdt om, at kravet om, at kirkegårdenes takstregulativ skal forelægges kirkeministeriet til stadfæstelse, må blive frafaldet.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet herved godkender det nu foreliggende vedtægtsforslag, der i overensstemmelse hermed er forsynet med ministeriets stadfæstelsespåtegning.

Nogle trykte eksemplarer af den nye vedtægt forventes til sin tid indsendt hertil.

Derimod finder ministeriet fremdeles ikke at kunne frafalde kravet om, at kirkegårdenes takstregulativ skal forelægges ministeriet til stadfæstelse, idet det følger af de gældende lovbestemmelser, at takstbestemmelserne som en del af kirkegårdsvedtægten skal approberes af ministeriet. Der henvises i denne forbindelse til, at kirkeministeriet i forhold til de kommunalt administrerede kirkegårde varetager de funktioner, der ifølge loven er henlagt til stiftsøvrighederne for så vidt angår de øvrige kirkegårde, jfr. § 23, stk. 1, i bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 af lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. og § 21 i kgd. anordning af 20. september 1953 om kirkegårde.

Kirkeministeriets skriv. af 10/7 1964 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift) ang. *stadfæstelse af en ny vedtægt for Odense kommunes kirkegårdsforvaltning*.

Under henvisning til tidligere brevveksling, senest stiftsøvrighedens skrivelse af 20. maj 1964 angående stadfæstelse af en ny vedtægt for Odense kommunes kirkegårdsforvaltning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet herved stadfæster det hoslagt tilbagefølgende vedtægtsudkast, der er godkendt i Odense byråds

møde den 12. maj 1964. Vedtægten er i overensstemmelse hermed d. d. forsynet med ministeriets stadfæstelsespåtegning.

Med hensyn til spørgsmålet om fastsættelsen af taksterne for kirkegårdenes benyttelse m. v. bemærkes, at da takstregulativet må anses som en bestanddel af vedtægten jfr. lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde § 23, stk. 1, og da vedtægten ifølge gældende lovbestemmelser skal approberes af ministeriet, må man fastholde, at ændringer i takstregulativet skal forelægges ministeriet til godkendelse. Man skal i denne forbindelse anføre, at tilsvarende afgørelse er fastholdt af ministeriet i forbindelse med de stedfundne revisioner af vedtægterne for begravelsesvæsenet i Esbjerg, Aalborg og Randers.

Skive kirkegårde

Stillingen som kirkegårdsinspektør ved Skive kirkegårde er ledig pr. 1. marts 1969 og kan søges af velkvalificeret kirkegårdsuddannet gartner med gode lederevner og erfaring i kirkegårdsadministration.

Stillingen er honorarlønnet og aflønnes med en bruttobegyndelsesløn, der svarer til 10. lønningsklasse i Folkekirkens lønningslov, der med de pr. 1. oktober 1968 godkendte lønninger andrager kr. 43.698 incl. stedtillæg. Anciennitet fra tidligere stilling kan evt. medtages.

Efter 2 års tilfredsstillende prøvetid vil der evt. søges oprettet en pensionsordning efter statens regler, eller stillingen vil blive søgt ændret til en tjenestemandstilling.

Skriftlig ansøgning sendes til formanden for Skive menighedsråd senest 1. februar 1969.

Fru Ebba Lakjer,
Solvangs Allé 3, 7800 Skive.

GENTOFTE KOMMUNE

Kirkegårdsinspektør

Stillingen som inspektør ved Hellerup Kirkegård er ledig pr. 1. april 1969 og kan søges af personer, der er uddannet inden for kirkegårdsvæsen, såvel i gartnerisk som i administrativ henseende.

Stillingen aflønnes efter Gentofte Kommunes 10. lønklasse med 18.660 kr. årlig, stigende hvert 3. år til 22.290 kr. årlig, der opnås efter 6 års tjeneste. Til de nævnte beløb kommer dyrtidstillæg, overenskomststillæg m. v., således at begyndelseslønnen efter fradrag af pensionsbidrag for tiden andrager 39.564,65 kr. årlig og slutlønnen 49.341,59 kr. årlig.

Efter 1 års tilfredsstillende prøvetid kan fast ansættelse som tjenestemand forventes.

Anciennitet fra tidligere tjenestemandstilling kan eventuelt medtages.

Skriftlig ansøgning bedes senest den 31. januar 1969 rettet til *Gentofte Kommunalbestyrelse, Rådhuset, Charlottenlund*.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Vore Kirkegårde

Hovednummer:

Hortonom Staffan Larsson:
Arkitekttävlingen om ny begravningsplads i Lund 33

Tillæget:

Årsmøde 1969 37
Jubilæum og fødselsdage 37
Stillingsbesættelser 37
Et rådgivende udvalg i kirkegårdsproblemer dannet 37
Moderne kirkegårdsarbejde 38
Modtagne skrifter 39
Fra danske dagblade 39
Fra blade og tidsskrifter 41
Resolutioner 42

Nr. 5 . April 1969 . Bind 23

Tidsskrift udgivet af

Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Taastrup.

Eksp.: Kgs.inspektør V. Rud Nielsen,
Horsens.

Årsmøde 1969.

718:061.22(489) F.f.K.

„Foreningen for Kirkegårdskultur“ afholder sit ordinære årsmøde i Rønne på Bornholm tirsdag d. 17. juni 1969 med følgende program.

Bestyrelsesmøde afholdes mandag d. 16. juni kl. 21,00 på 66-selskabets rutebåd „Kongedybet“. Afgang til Rønne kl. 23,30.

Tirsdag d. 17. juni:

Kl. 8,30: Morgensang i Rønne Kirke.

Kl. 9,15: Generalforsamling på Rønne Missionshotel.

DAGSORDEN

1. Valg af dirigent.
2. Aflæggelse af beretning.
3. Fremlæggelse af det reviderede regnskab.
4. Fremlæggelse af virksomhedsplan.
5. Fremlæggelse af budget.
6. Beretning fra redaktøren.
7. Valg af 5 bestyrelsesmedlemmer.

På valg er:

Kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen, Horsens.

Professor Sven-Ingvar Andersson, København.

Stenhuggermester Max Brinkløv, Slagelse.

Billedhugger, direktør Gunnar Hammerich, Ærøskøbing.

Stenhuggermester Kaj W. Nielsen, Viborg.

8. Valg af 2 revisorer og 1 revisorsuppleant.
9. Fastsættelse af stedet for næste årsmøde.
10. Eventuelt.

Kl. 12,00: Frokost på Rønne Missionshotel.

Kl. 13,30: Sognepræst Jørgen Fabricius, Rønne:
Kirkegården, en praktisk, en samfundsmæssig og en kirkelig opgave.

Kl. 14,30: Kaffe.

Herefter rundtur til seværdige kirkegårde under ledelse af sognepræst Jørgen Fabricius.

P. Götke-Hansen

/ M. Falmer-Nielsen

Jubilæer og fødselsdage.

718.007(489)

1. marts fejrede stenhuggermester Leo Rosendal, Lyngby, 25 års forretningsjubilæum.

5. marts fyldte fhv. kirkegårdsgartner H. W. Rasmussen, Haslev, 75 år.

21. marts fyldte chefen for Københavns Begravelsesvæsen, administrationschef Børge Wiberg-Larsen 60 år.

23. marts fyldte kirkegårdsinspektør Arne Falmer-Nielsen, Vestre Kirkegård, København, 60 år.

1. april havde kirkegårdsinspektør Børge Kristensen, Sundby kgd., været ansat under Københavns Begravelsesvæsen i 25 år.

1. maj fylder kirkegårdsinspektør Holger C. Nielsen, Lyngby, 60 år.

Stillingsbesættelser.

718.007(489)

Ved Hørsholm kirkegård er fra 1. marts ansat arboretmester H. Clausen.

Fra 1. marts er kirkegårdsgartner Erik Aa. Saugbjerg, Brønderslev, ansat som inspektør ved Skive kirkegårde.

Den 1. april trak kirkegårdsinspektør Aage Fich sig tilbage efter 26 års virke på Hellerup kirkegård. I hans sted er ansat gartnerformand Hans Rose, der i mange år har været ansat på Hellerup kirkegård.

I Ringkøbing er fra 1. april ansat gartner Kjeld Nielsen, Herning, som kirkegårdsgartner.

Et rådgivende udvalg i kirkegårdsproblemer dannet.

718:061.22(489)

Ved et møde på Nyborg Strand den 28. oktober 1968 samledes repræsentanter for en række menighedsråd for at drøfte betimeligheden af og evt. nedsætte et fællesudvalg af orienterende og rådgivende karakter med speciel henblik på kirkegårdenes anliggender.

Udfra den betragtning, at man ofte i menighedsrådene savner specialviden og sammenligningsgrundlag og derfor kan have vanskeligt ved at træffe den rette afgørelse i mange spørgsmål vedrørende kirkegårdes drift og administration, har man siden foråret 1967 på initiativ udgået fra

grave med grønt bunddække. At man stadig er interesseret i stedsegrønne dværgtræer, betinger et udvidet plantekendskab, da de fleste af vore gartnere ikke har lært i planteskole eller anlægsgartneri, når de kommer til os. Ting som nivellering, gødnings- og jordbundslære vil sikkert også kunne finde plads i et tre-års kursus. Alt dette vil, som sagt, blive drøftet indgående inden de næste kurser skal starte, og en positiv indstilling fra de forskellige kirkegårds side, landet over, vil være en af betingelserne for kursernes videreførelse og værdi.

Det er bemærkelsesværdigt, at gennemsnitsalderen hos deltagerne i kurset på VILVORDE var ret lav. Det kunne tyde på, at vi, om vi ellers vil gøre noget virkeligt ved sagen, sikkert kunne opnå at få en stab af velinformede folk til disposition ved besættelsen af poster rundt om på vore kirkegårde, som vi i dag må savne, om blot kurset udvides til de omtalte tre år. Det er nemlig helt givet, at vi langt fra nåede det vi gerne ville, kursister som lærere, på den tid vi havde til vor rådighed – små fjorten dage. Også selvom, som vi gjorde det på kursisternes opfordring, at stryge en del af frikvartererne, idet som en deltager sagde: „Vi kan da ikke stoppe nu, dette her er for spændende.“

Disse fakta om efteruddannelsen af kirkegårds-gartnere i dag. Jeg føler mig overbevist om, at ingen deltager har følt kurset som spild af tid. Tværtimod.

Modtagne skrifter

Foreningen af danske Kirkegårdsledere. Årsmøde og generalforsamling i Lyngby 1968.

718.007:061.22(489) F.f.K.

Endnu en gang bliver man imponeret over det fyldige, næsten ordrette referat foreningens sekretær præsterer.

Af indholdet skal fremhæves det foredrag, som magister Erik Skov, Nationalmuseet, holdt: „Nationalmuseets syn på kirkegårdsreguleringer“, samt rundbordssamtalen: „Vil ligbrænding ændre kirkegårdene til parker“ og havearkitekt Jørn Palle Schmidt: „Fremtidens kirkegård“.

(Foreningen af danske Kirkegårdsledere: Referat af årsmødet og generalforsamling i Lyngby 1968. A 4, 44 sider).

Fra danske dagblade

Foreningen for Kirkegårdskultur. 718:061.22(489) 3/4 69. Berl. Aften., 4/2 Kr. Dagbl. Af landbrugs-lotteriets udlodning har foreningen fået 1.500 kr.

Konkurrencer.

718:7.092

5/1 69. Berl. Tid. Vinder af kirkegårdskonkurren- cen i Lund blev arkitekt Knud Joos og landskabs-arkitekt Jørn Palle Schmidt, der også var vindere i Herning. Vinderprojektet i Lund er i det store og hele bygget over samme idé som vandt i Her-ning. (Se hovednummer 5:33–44).

Hareskov. 718(489.11)
19/1 69. Fr.borg Amts A. Kgd.en er under udvi- delse.

København. 718(489.11)
24/2 69. Ekstrabl., 25/2, 26/2 Politik. 2 ufuldstæn- dige skeletter fundet på kommunens losseplads sam- men med rester af en kiste har givet anledning til strid mellem kriminalpolitiet og Københavns begr- velsesvæsen, der på det bestemteste afviser, at fun- det kan stamme fra en kgd.

Roskilde. 718(489.11)
20/2 69. Roskilde Dagbl. På det kommende års budget er afsat 20.000 kr. til en urne- og skovkgd.

Helsingør. 718(489.12)
11/12 68. Nord-Aktuelt. Kgd.skapellet udvides, istandsættes og moderniseres samt en ny ovn til kre- matoriet anskaffes. Udgift 650.000 kr. Et nyt kapel og krematorium vil koste over 4 millioner.

Hillerød, Nyhuse kgd. 718(489.12)
4/2 69. Fr.borg Amts A. Muligheder for udvidelse af kgd.en er forelagt byrådet.

Hornbæk. 718(489.12)
13/12 68. Fr.borg Amts A. Udvidelse forberedes. Fællesgraven er blevet markeret med en natursten.

Lillerød. 718(489.12)
15/12 68. Fr.borg Amts A. Om 5–6 år er ledige pladser opbrugt, så udvidelse skal forberedes.

Lynæs. 718(489.12)
19/1 69. Fr.borg Amts A., 21/1 Nord-Aktuelt. Ud- videlse af kgd.en mod syd er i gang, arealet er erh- vervet for en del år siden.

Nykøbing, nyeste kgd. 718(489.12)
5/12 68. Holbæk Amts Venstrebl. Et passende navn til „Udvidelsen til Assistentens kgd.“ søges sammen med en mæcen, der vil give 20–25.000 kr. til en skulptur til fællesgraven. Parkeringsplads søges ind- rettet ved indgangen.

Rørby. 718(489.12)
11/12 68. Holbæk Amts Venstrebl. Kgd. skal regu- leres.

Tersløse. 718(489.12)
12/12 68. Kalundborg Folkebl. Menighedsrådet på- tænker at fjerne muren mellem den gamle og den nye del af kgd.

Viskinge. 718(489.13)
12/2 69. Kalundborg Folkebl. Af kommunen er der købt 3.600 m² til en pris af 4.500 kr. til udv.

Sorø, gl. kgd. 718(489.14)
17/1 69. Berlingske Aften. Digteren Christian Wil- sters grav bliver nu fredet.

Elmelunde. 718(489.15)
2/12 68. Næstved Tid. og Vordingborg Dagbl. Til udv. af kgd.en mod øst er erhvervet 2030 m².

Fensmark. 718(489.15)
16/12 68. Kr. Dagbl. Udvidelsen af kgd. er anslået til 160.000 kr.

- Jystrup.* 718(489.15)
16/12 68. Kr. Dagbl. På budget er afsat 3.000 kr. til kgd.s regulering og 5.000 kr. til et kapel.
- Kalvehave.* 718(489.15)
7/1 69. Præstø A. og Møns Tid. Planer til udv. er under udarbejdelse. (Havearkt. Henning Rasmussen).
- Næstved, gl. kgd.* 718(489.15)
6/12 68. Vordingborg Dagbl., 16/12 Kr. Dagbl. Udvidelse af kapellet med ny sal til ca. 50 personer og et nyt kisterum med køleanlæg er projekteret. (Arkt. J. Vestergaard Jensen).
- Vordingborg.* 718(489.15)
30/12 68, 17/2 69. Kr. Dagbl. Projekt til den 5,9 ha store nye kgd. ved Vintersbølle er nu indsendt til kirkeministeriet. En gravhøj med fredningsradius 100 m ligger indenfor arealets grænser, derfor er fredningsnævnet blevet spurgt.
- Hårby.* 718(489.21)
2/12 68. Fyns Stiftst., 3/12 Fyns T. m. fl. Projekt til udvidelse af kgd. samt urnehave er under udarbejdelse. (Havearkt. Torben Michelsen).
- Middelfart.* 718(489.21)
21/12 68. Fyns Tid. En ny urnehave må anlægges, da den 20 år gamle er ved at være belagt.
- Hjulby.* 718(489.22)
7/2 69. Fyns Stiftst. Planer til ny kapelbygning er godkendt. Arbejdet udbydes i licitation.
- Thurø.* 718(489.22)
5/12 68. Svendborg A. m. fl. Planer udarbejdes til en urnehave. (Havearkt. Breinholt).
- Bandholm.* 718(489.31)
18/12 68. Loll.-F. Folket. Der søges penge af stiftsmidler til dræning af kgd.
- Fejø.* 718(489.31)
13/12 68. Loll.-F. Venstrebl. Man mangler endnu at udbedre stormskader på kgd.smuren efter stormen i 1967.
- Nysted.* 718(489.31)
31/1 69. Loll.-F. Venstrebl. Menighedsrådet har besluttet at lade udarbejde forslag til urnehave.
- Rødby Havn.* 718(489.31)
5/2 69. Loll.-F. Folket. Efter at kgd.en er anlagt har kirkekomiteen løst sin opgave.
- Sakskøbing.* 718(489.31)
11/2 69. Loll.-F. Venstrebl. Plan til urnehave og urnefællesgrav, der skal ligge i kgd.s sydvestlige hjørne, er ved at være færdig på tegnebordet.
- Våbensted.* 718(489.31)
23/12 68. Ny Dag. Halvdelen af et erhvervet areal tages nu i brug, der bliver ca. 100 gravst.
- Stubbekøbing.* 718(489.32)
17/12 68. Loll.-F. Venstrebl. Kgd.s udv. er nu afleveret, udgiften blev 65.552 kr.
- Væggerløse.* 718(489.32)
17/12 68. Loll.-F. Venstrebl. Menighedsrådet har vedtaget at udvide kgd. med 4000 m² fra 1973.
- Åstrup.* 718(489.32)
30/12 68. Loll.-F. Venstrebl. og Ny Dag. Kgd.en skal reguleres. (Havearkt. kgd.sinsp. Birksø).
- Dronninglund.* 718(489.41)
19/12 68. Kr. Dagbl. Et granitkors er blevet opstillet i urnehaven.
- Ingstrup.* 718(489.41)
12/2 69. Vendsyssel T. Menighedsrådet har anmodet sognerådet om at betale de 2700 m² á 3 kr., man har købt til udvidelse af kgd. Andragendet blev imødekommet.
- Vestervig.* 718(489.42)
7/2 69. Thisted Amts T. Et besluttet, godkendt og indledet projekt til udv. af kgd. mod syd er blevet standset, da Nationalmuseet var meget imod planen. Nye planer på ny plads må udarbejdes.
- Arden.* 718(489.43)
8/1 69. Ålborg Amtst. Kgd. skal udvides.
- Kristrup.* 718(489.43)
13/12 68. Folket. for Randers og Omegn. Menighedsrådet planlægger udv. af kgd., der skal anlægges urnehave og børneafdeling.
- Hjorthede.* 718(489.45)
30/12 68. Kr. Dagbl. Parkeringspladsen asfalteres.
- Thorning.* 718(489.45)
12/12 68. Skanderborg Amts A. Til udv. af kgd. er indgivet 3 tilbud: 17.782 kr., 17.975 kr. og 52.344 kr. Arbejdet påbegyndes i løbet af måneden.
- Vinderslev.* 718(489.45)
19/12 68. Skanderborg Amts A., 30/12 Kr. Dagbl. Kgd. skal reguleres, der er afsat 10.000 kr. til formålet.
- Herning, gl. kgd.* 718(489.45)
10/1 69. Kr. Dagbl. På den gl. kgd., hvor byens kirke var til 1887, drøftes planerne om at opføre en ny kirke. (Arkt. Holger Jensen).
- Holstebro.* 718(489.46)
31/1, 4/2 69. Holstebro Dagbl. Menighedsrådet har ansøgt og fået bevilget kommunegaranti på et lån på 650.000 kr. til finansiering af Egekgd.en.
- Lemvig.* 718(489.46)
17/12 68. Ringkøbing Amts Dagbl. Til renter og afdrag på kgd.sudv. er afsat 24.178 kr. på budget.
- Nr. Vium.* 718(489.46)
14/12 68. Ringkøbing Amts Dagbl. Foruden kapelbyggeri forventes også godkendelse af kgd.udv.
- Rindum.* 718(489.46)
9/1 69. Vestkysten. 12.000 kr. skal bruges til udv. og dige omkring.
- Skjern.* 718(489.46)
12/12 68. Ringkøbing Amts Dagbl. Til en ny kgd. øst for den nye er der afsat 50.000 kr.

Hammel. 718(489.47)
9/12 68. Skanderborg Amts A. Man har drøftet at inddrage mere af præstegårdshaven til udv. af kgd.

Ry. 718(489.47)
20/12 68. Kr. Dagbl. Til udv. af kgd. søges om tilladelse til optagelse af lån stort 200.000 kr.

Kolding. 718(489.48)
4/12 68. Kolding Folkebl. Fællesmenighedsrådet i Kolding vil næppe overlade kirkegårdene til kommunal drift.

Tyrsted. 718(489.48)
23/1, 7/2 69. Horsens Folkebl. Menighedsrådet ønske om at udvide kgd. med 8,5 ha er af kirkeministeriet tilbagesendt til drøftelse på kommunalt plan.

Vester Nebel. 718(489.48)
3/12 68. Kolding Folkebl. Nyt kapel er under opførelse. (Arkt. Holm og Andersen).

Esbjerg. 718(489.49)
10/12 68. Vestkysten m. fl. Esbjerg byråd har besluttet at udskrive en offentlig idékonkurrence om en ny kirkegård på arealet over for Veltofte idrætspark ved Norupvej. Der er bevilget 100.000 kr. til konkurrencens gennemførelse; heraf 50.000 kr. til præmier og 10.000 kr. til indkøb af forslag. Arkitekternes Landsforbund har i øjeblikket sagen for at opstille konkurrenceregler. Til dommerkomiteen har byrådet valgt: Borgmester Henning Rasmussen, konsulent Johanne Rasmussen, trafikkontrollør O. A. Bach, fru Ingrid Sjørup, sognepræsterne A. Arentoft og Frede Bøss. Den nye kgd. bliver på 16 ha og skal have kapel og krematorium og ventes taget i brug om 3 år; man vil til den tid lukke det 30 år gamle krematorium i Gravlunden.

Grimstrup. 718(489.49)
29/1 69. Vestkysten. Menighedsrådet arbejder med planer om udvidelse med 250-275 gravpladser på et areal nord for den gamle kgd.

Grindsted. 718(489.49)
11/12 68. Vejle Amts Folkebl. Det påtænkes at opføre et begravelseskapel på den nye kgd.

Næsbjerg. 718(489.49)
19/12 68. Vestkysten. På det kommende års budget er der afsat 8.000 kr. til at begynde udv. af kgd.

Skanderup. 718(489.49)
6/12 68. Kolding Folkebl. Den forestående udv. af kgd. med 2,7 ha vil give 300 nye gravpladser.

Bov. 718(489.63)
14/12 68. Sønderjyden. En kgd.sudv. er stærkt påkrævet, en ny afdeling anlægges på sydskråning.

Fra blade og tidsskrifter

Gange på gamle kirkegårde. 718:725.711
På gamle gennemgravede kirkegårde kan det ofte være vanskeligt at holde gange jævne på grund af

sætninger. Denne ulempe kan undgås ved at underbygge gangene med jernbeton. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)10:172-73.)

Kirkegårdsarkitektur. 718:712.00
Kirkegårdsarkitekterne møder en ny situation: Bybilledet ændrer sig og kirkegårdene med. Et interview med professor Per Friberg, Alnarp. (Ignis 40(1968)12:187-92.)

Tyske krigsgrave. 718:725.945.2(43)
Status for arbejdet på tyske krigsgrave i udlandet oplyser blandt andet om det afsluttede omflytningsarbejde i Danmark, endnu mangler en del gartnerisk arbejde. I Sverige har man begyndt på beplantningsarbejde i Göteborg, Hälsingborg og Trelleborg. (Deutsche Friedhofskultur 59(1969)1:3-4.)

Gravmæler. 718:726.825.1/4
Plastikmonumenter vinder terræn. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)11:179-80.)

Mindesmærker i dag? - Hvorfor? - For hvem? - I hvilken form? Herom skriver Dr. Hans-Kurt Boehlke. (Steinmetz und Steinbildhauer 85(1969)1:2-16.)

Gode råd ved valg af monument og tilbud om specielle gravstedsafdelinger praktiseres i Mannheim med godt resultat. (Steinmetz und Steinbildhauer 85(1969)2:47-55.)

Udstillingen af gravmæler, der i fjor vist på Waldfriedhof i Schaffhausen kan i år ses: fra midten af marts til 5. maj i Chur (Friedhof „Daleu“); herefter indtil 15. august i Luzern, og så indtil allerhelgensdag i Basel („Hörnli“). Læg Schweizturen om ad udstillingen! (Kunst und Stein 13(1969)6:25.)

Nordepæiske kirkegårde. 718(4)
Dr. Hans-Kurt Boehlkes foredrag ved AFD's årsmøde i Oldenburg. Det slås fast: kirkegårdsplanlægning i dag er mindre et æstetisk end et socialt problem og dermed samtidig et etisk. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)9:147-52.)

Berlins kirkegårde overbelagte. 718(43)
Vestberlinerne tvinges derfor til at vælge ligbrænding, et nyt krematorium bygges. (Ignis 40(1968)11:181.)

Heidenoldendorf skovkirkegård. 718(43)
Hvorledes lykkes konkurrenceprojekter? Dette har nu virket i 10 år - og bestået sin prøve. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)12:199-210.)

Düsseldorfs grave for krigsdøde. 718(43)
I 13 forskellige anlæg er 10.000 krigsdøde begravet. Disse anlæg er udført på byens bekostning af arkitekt Wolf-Mertens. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)11:182-88.)

Mannheim, Hauptfriedhof. 718(43):718:726.812
Arkitekterne Scherrmann og Schmucker har skabt storslået bygværk, et kapel som i forbindelse med deres medarbejder grafikeren og plastikeren Théo Kerg' baccaratkrystalglasmosaik i brede indramninger har fået et meget interessant finish. (Steinmetz und Steinbildhauer 85(1969)2:45-48.)

Fredrikstad krematorium. 718(482.7):718:726.83
Syv kommuner har i fællesskab bygget krematorium
i den norske købstad. Arkt. Olav Platou reviderede
arkt. Arnstein Arnebergs forslag. Anlægget var færdigt
og indviedes 29. maj 1965. Kapellet har plads til 220,
i den tekniske afdeling er 1 ovn. (Ignis 40 (1968)11:173-75.)

Lunds kirkegårds konkurrence

718(486.7):718:7.092
blev vundet af danske arkitekter. (Ignis 41(1969)
1-2:3-11). (Se hovednummer 5:33-44.)
De nyeste krematorier. 718(489):718:726.83
Danmark fik fire nye krematorier i 1967-68 og
yderligere to er under bygning. (Ignis 41(1969)
1-2:14-18.)

Holland. 718(492):718:726.83
En stående ligbrændingsudstilling med fotografier,
modeller og planer af krematorier oprettes i Haag.
En ny lov muliggør det for kommunerne at bygge
krematorier. (Ignis 40(1968)11:181.)

Schweiz: 718(494):718:726.821
I Schweiz har de enkelte kantoner ikke ensartede
regler for askers anbringelse, i enkelte kan asken
udleveres til familien til opbevaring i hjemmet eller
udstrøning i haven. Fællesgrave findes på kirke-
gårdene (se nedenfor) ofte som en beholder, hvor
askene hældes sammen. (Ignis 40(1968)11:177.)

Bern, Schosshaldenfriedhof.

718(494):718:726.821
Den nye fællesgrav på Schosshaldenfriedhof, der
åbnedes 1. juli 1968, har en askebeholder af beton
2,7×2,7 m og 1,7 m dyb afdækkes af en plade
med broncelåg. Når låget løftes kan asken hældes
i beholderen. Udtrykket fællesgrav ønskes afløst
af „ensommes grav“, som man finder bedre et dæk-
kende navn. (Deutsche Friedhofskultur 59(1969)
1:2.)

Schauffhausen, Waldfriedhof.

718(494)
Rammen om sidste års gravmæleudstilling var den
14 ha store kirkegård anlagt 1913/14 af Baurat
Grassel, München, bygninger er tegnet af arkt. C.
Werner. Arealet er en del af skoven „Rheinhard“,
en blandingsskov af bøg, eg og fyr, der i videste
udstrækning er bevaret, ligesom det er undgået at
indføre fremmede vækstformer sammen med grav-
stedbeplantningen. (Friedhof u. Denkmal 13
(1968)6:3-5.)

Zürich, Nordheim.

718(494):718:726.83
Med en enestående genial udnyttelse af terrænfor-
holdene er nyt krematorium placeret og indpasset
i miljøet. Bygningerne er holdt i kubiske former
i flere højder og rummer to kapelsale. (Ignis 40
(1968)12:193-95.)

Behov for kirkegårdsareal.

718.001
Forskellige metoder og synspunkter til beregning af
arealbehov. (Deutsche Friedhofskultur 58(1968)
9:152-53; 59(1969)1:8.)

Kirkegårdens funktionsstørrelse. 718.001
Dette problem for både byplanlægger og kirke-
gårdsplanlægger er ikke løst endegyldigt. Øverste
grænse må sættes ved 60 ha og nederste ved 12 ha,
hvis f. eks. gravmaskine skal kunne udnyttes.
(Deutsche Friedhofskultur 58(1969)11:189.)

Resolutioner

Kirkeministeriets skriv. af 21/7 1964 (til N. N.)
ang. en kirkegårdsbestyrelses ret til efter frednings-
tidens udløb at overlade brugsretten til et gravsted
til en pårørende til den hidtidige indehaver af
brugsretten.

I et hertil indsendt andragende af 1. februar
1964 har De fremsat klage over, at X-købing be-
gravelsesvæsen har overladt brugsretten til urne-
gravstedet nr. . . . på X-købing kirkegård – hvor
Deres mands urne er nedsat – til Deres mands sø-
ster, og over at den af Dem opsatte gravsten frem-
deles står på gravstedet.

De har herved fremført som Deres opfattelse, at
Deres opgivelse af brugsretten til det nævnte grav-
sted må indebære, at gravstedet sløjfes og gravsten-
en fjernes.

Det fremgår af sagen, at De i 1947 erhvervede
brugsretten til det pågældende gravsted, og at
brugsretten udløb med udgangen af 1962, samt at
De på sædvanlig forespørgsel fra begravelsesvæse-
net meddelte, at De ikke ønskede retten fornyet.

Ministeriet har om sagen brevvekslet med begra-
velsesvæsenet, der bl. a. har oplyst, at der ikke er
nedsat andre urner end Deres mands i det pågæl-
dende gravsted, og at gravstenen bærer påskrift:
„P. A. N.“. Endvidere har begravelsesvæsenet op-
lyst, at Deres svigerinde, fru A., i april måned 1963
på et tidspunkt, da gravstedet efter udløbet af De-
res brugsret endnu henlå uryddet, rettede henven-
delse til kirkegårdskontoret om fornyelse af det
hjemfaldne gravsted for en 5-årig periode. Begrav-
elsesvæsenet anfører, at det ikke fandtes betænke-
ligt at imødekomme denne anmodning, idet det ofte
forekommer, at slægtninge af afdøde fornyer brugs-
retten til gravsteder, hvis erhvervelse og oprethol-
delse hidtil er bekostet af andre familiemedlemmer,
og idet der i det foreliggende tilfælde var tale om
en fornyelse ved en så nær pårørende til den, hvis
urne var anbragt i gravstedet, som en søster.

Med hensyn til spørgsmålet om gravstedsmonu-
mentet har begravelsesvæsenet anført, at De i hen-
hold til § 19 i den gældende kirkegårdsvedtægt har
været berettiget til inden udgangen af januar 1963
at fjerne gravstenen, og at begravelsesvæsenet, da
dette ikke var sket, fra 1. februar 1963 overtog dis-
positionsretten, jfr. post 9 i det Dem udleverede
begravelsesbrev, hvori det hedder: „Når et grav-
sted ikke fornyes, hjemfalder alt, hvad der henstår
på det, efter at tiden er udløbet, til kirkegården.“

Begravelsesvæsenet har endvidere udtalt, at et så-
ledes overtaget monument normalt ville være blevet
fjernet fra gravstedet, deponeret og efter 3 års for-

løb destrueret. I det foreliggende tilfælde har begravelsesvæsenet under de særlige omstændigheder fundet det rettest at anvende sin dispositionsret på den måde, at man har ladet monumentet forblive på sit hidtidige sted i den nye brugsperiode, idet man har betragtet bevarelsen af monumentet som en naturlig konsekvens af opretholdelsen af selve gravstedet.

I anledning heraf skal man meddele, at ministeriet i betragtning af den af begravelsesvæsenet i en årrække fulgte praksis – uanset om dennes berettigelse måtte kunne drages i tvivl – i mangel af særlige retsregler på dette område ikke finder at burde henstille til begravelsesvæsenet at omgøre den henses disposition, idet man herved særlig har henset til, at De ikke udtrykkelig har betinget Dem, at gravstedet sløjfes, og ej heller har truffet foranstaltning til bortfjernelse af den på gravstedet værende gravsten ved brugstidens udløb og således ikke overfor begravelsesvæsenet har givet til kende, at De lagde vægt på, at brugsretten til gravstedet ikke blev fornyet fra anden side.

Det tilføjes, at spørgsmålet vil kunne indbringes for domstolene.

Kirkeministeriets skrivelse af 22/7 1964 (til landsretssagfører N. N.) om *hvorvidt et dødsbo kan forlange gravfæstebrevet til afdødes gravsted udleveret, når gravfæstebrevet af kirkegårdsbestyrelsen er overdraget til trediemand.*

I et hertil indsendt andragende af 2. maj 1964 har De som medhjælper for A. skifteret i boet efter ingeniør N. N. forespurgt, om der foreligger praksis eller sædvane, hvorefter boet – eller dets arvinger – kan forlange gravfæstebrevet til afdødes gravsted udleveret, når gravfæstebrevet af kirkegårdsbestyrelsen er overdraget til trediemand.

I anledning heraf skal man meddele, at det fremsatte spørgsmål må besvares benægtende.

Det skal efter den anledning, sagen dertil giver, bemærkes, at gravfæstebrevet sædvanligvis udstedes til den af afdødes efterladte, der rent faktisk har truffet aftale om gravstedets erhvervelse med begravelsesvæsenet, men at gravfæstebrevet efter ministeriets opfattelse ikke i sig selv er afgørende for, hvem der har dispositionsret over gravstedet. Efter den af ministeriet fulgte praksis anses f. eks. et afdødt ægtepars børn alle for dispositionsberettede med hensyn til forældrenes gravsted, uanset at gravfæstebrevet alene er udstedt til et af børnene.

Såfremt personer, der mener at have dispositionsret over et gravsted ikke kan enes om dispositionsrettens udøvelse, må man have dem henvist til at søge uoverensstemmelserne løst ved sagens indbringelse for retten.

Man henleder i øvrigt opmærksomheden på, at dette emne er behandlet i den kirkeretlige fremstilling i Teologisk Stat, 1960, side 219–20.

Kirkeministeriets skrivelse af 31/7 1964 (til stiftsøvrigheden over Haderslev stift) om *hvem*

tilsynet med den Brødremenigheden i Christiansfeld tilhørende kirkegård påhviler.

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 16. juli 1964 hertil indsendt andragende har provstiudvalget for Haderslev provsti indberettet, at Brødremenigheden i Christiansfeld har vedtaget vederlagsfrit at afstå det på den hoslagt tilbagefølgende udstykningsplan med rødt angivne areal af Brødremenighedens kirkegård til Christiansfeld kommune til brug ved anlæg af en offentlig vej.

Provstiudvalget har i denne forbindelse rejst spørgsmål om, hvem tilsynet med den nævnte kirkegård påhviler.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet intet finder at erindre imod afståelsen af det omhandlede areal.

Det må tilføjes, at ministeriet må anse det for rettest, at tilsynet med kirkegården fremtidig varetages af politimesteren.

Kirkeministeriets skrivelse af 5/8 1964 (til A. sogneråd) ang. *til hvilke formål en kirkes kapitaler kan udbetales.*

Efter at ministeriet senest i skrivelse af 20. september 1963 havde meddelt, at man fremdeles ikke fandt at kunne meddele tilladelse til udbetaling af beløb af A. kirkes blandt stiftsmidlerne henstående „Anden kapital“ til delvis dækning af udgifterne ved opførelsen af et nyt kapel og redskabshus på A. kirkegård, har sognerådet som ejer af A. sogns kirketiende i et direkte hertil indsendt andragende af 21. maj 1964 forespurgt, til hvilke formål den omhandlede kapital eventuelt kan forventes udbetalt.

I anledning heraf skal man meddele, at det stedse har været en grundregel, jfr. allerede Dansk Lov 2–22–1 og 2–22–7, at det påhviler de tilsynsførende kirkelige myndigheder at påse, at der ikke sker forbrug af kirkes kapitaler og dermed en forringelse af dens indkomster. I overensstemmelse hermed vil der ikke kunne forventes meddelt tilladelse til forbrug af den fra afløsning af grundbyrder hidrørende kapital.

For så vidt angår gravstedsvedligeholdelseskapitalerne vil der i henhold til § 23, stk. 2 i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., *efter vedligeholdelsestidens udløb* være mulighed for efter derom ministeriet forelagt andragende at lade kapitalen blive anvendt til kirkegårdens udvidelse eller til arbejder ved kirkegården, eventuelt kirken.

Det ved salg af gravsteder indkomne beløb vil i henhold til fornævnte lovs § 25, stk. 6, kunne anvendes til kirkegårdens udvidelse eller til arbejder ved kirkegården efter ministeriets bestemmelse. I det foreliggende tilfælde har den til rådighed værende kapital imidlertid været af så beskeden størrelse sammenholdt med udgifterne ved ligkapellets opførelse, at ministeriet ikke fandt tilstrækkelig anledning til at meddele tilladelse til kapitalens anvendelse som ansøgt.

Rationel hækklipning

- for helt uafhængig drift:

12 volt hækklipper-aggregat, bestående af speciel 360 watt dynamo med SACHS 2-takts benzinmotor. Kan medtages overalt.

- for delvis uafhængig drift:

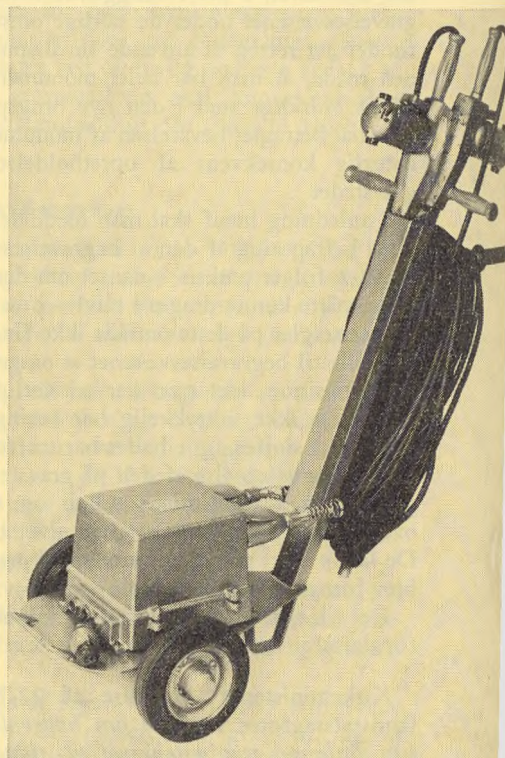
transformatorvogn for 1 eller 2 LITTLE WONDER hæksakse, opbygget på den solide kørevogn fra hækklipper-aggregatet, med transformator 220/12 volt for tilslutning til det offentlige net.

LITTLE WONDER hæksakse, 12 volt:

med 400 eller 750 mm klinge.

FLYMO motorklipper:

den svævende rotor-plæneklipper til de krævende opgaver. Foretrukket af fagfolk.

A/S ELECTRIC

Vesterbrogade 181 - 1800 København V. - (01) 3100
Specialister i hæk- og plæneklipping samt beskæring! SALG • REPARATION • SERVI

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens. - Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintapergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør V. Rud Nielsen, 8700 Horsens.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 170,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 180,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

Tidsskriftet *Vore Kirkegårde*: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til *Vore Kirkegårde* bind I-XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens, giro 11 915.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkeltheft sælges for kr. 8,00 pr. stk.

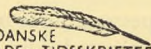
Henvendelse: Silkeborgvej 23, 8700 Horsens.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 16,50, $\frac{1}{16}$ kr. 28,50, $\frac{1}{8}$ kr. 45,00, $\frac{1}{4}$ kr. 80,00, $\frac{1}{2}$ kr. 150,00 og $\frac{1}{1}$ kr. 275,00; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEMLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de kgl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

<i>Hovednummer:</i>	Stillingsbesættelse	45
O. Raahauge-Askegaard: De odenseanske kirkegårde 1811 —1962	Arkitektkonkurrence om kirkegård og et kapel i Esbjerg	45
	Registrering af træarter på kirke- gårde	46
<i>Tillæget:</i>	Folkeforbundet for tilsyn med tyske krigsgrave	46
Årsmøde 1969	Fra danske dagblade	47
Jubilæum	Fra blade og tidsskrifter	50
Fødselsdag	Resolutioner	51

Nr. 6 . Juli 1969 . Bind 23

*Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårds-kultur*

*Red.: Hortonom Axel Andersen,
Taastrup.*

*Eksp.: Kgs.inspektør Poul W. Olsen,
København.*

Årsmøde 1969. 718:061.22(489) F.f.K.

„Foreningen for Kirkegårds-kultur“ afholdt sit års-møde d. 17. juni på Bornholm. Mødet fik et fint forløb takket være en glimrende tilrettelæggelse, stor gæstfrihed og et usædvanligt fint vejr.

Årsmødet holdtes på Rønne Missionshotel; man måtte af hensyn til foredragsholderen, pastor J. Fabricius' andre gøremål tage foredraget først. Foredraget vil blive gengivet i sin helhed i nr. 7. Generalforsamlingen afholdtes kl. 10.30–12.30. Beretninger godkendtes eenstemmigt, bestyrelsesvalg blev som følger: V. Rud Nielsen genvalgtes, i stedet for prof. Sven-Ingvar Andersson valgtes graver Hans Larsen, Ringe, stenhuggermester Max Brinkløv, Slagelse, genvalgtes; i stedet for billedhugger, direktør Gunnar Hammerich, Ærøskøbing, valgtes kirkegårdsinspektør Poul Olsen, Frederiksberg, der bliver foreningens kasserer, idet V. Rud Nielsen ønskede sig fritaget for denne post. Stenhuggermester Kaj W. Nielsen, Viborg, ønskede ikke genvalg, i stedet valgtes stenhuggermester N. P. Nielsen, Ringkøbing. Som nyt 20.ende bestyrelsesmedlem valgtes pastor Jørgen Fabricius, Rønne. Til revisorer valgtes stenhuggermestrene Frans Bovin og Ole Nielsen med Helge Olsen som suppleant, alle København. I anledning af 50 års jubilæet den 29. september 1970 valgtes Århus som mødested.

Om eftermiddagen foretoges rundtur, hvor man besøgte De forenede Granitbruds fabrik og stenbrud i Rønne, Klemensker kirke og kgd., Nexø sandstensbrud i Bodilsker, Nexø gamle kirkegård.

Udførligt referat vil bringes i „Vore Kirkegårde“ nr. 7, oktober.

25 års jubilæum. 718:05(489)

Nielsen & Møllers bogtrykkeri i Roskilde fejrer den 1. august sit 25 års jubilæum.

I 24 år har Nielsen & Møllers bogtrykkeri trykt Vore Kirkegårde; det smukke håndværksmæssige arbejde vi har fået herfra fortjener, at vi markerer jubilæet med et: Hjertelig tillykke.

Fødselsdag. 718.007(489)

Søndag den 28. september fylder fhv. kirkegårdsinspektør Chr. Beck Skrydstrup 90 år.

Gennem 45 år har Skrydstrup haft sit virke under Københavns begravelsesvæsen, idet han i 1904 efter sin eksamen som havebrugskandidat blev ansat som assistent på Vestre kirkegård. Fra 1916–19

var han inspektør på Assistens kgd., og fra 1919–1949 var han inspektør på Vestre kgd.

Skrydstrups store fortjeneste som kirkegårdsinspektør ligger navnlig på den uddannelsespolitik, han fik skabt, gennem undergartnerstillingerne, som muliggjorde, at unge gartnere, især havebrugskandidater, fik en grundig uddannelse økonomisk og æstetisk, som Københavns begravelsesvæsen og ikke mindst provinsens kirkegårde har nydt godt af.

Gennem mange år var Skrydstrup medlem af redaktionsudvalget for Vore Kirkegårde, ligesom han har ydet mange bidrag, især om Vestre kirkegård til Vore Kirkegårde.

Hjertelig tillykke.

Stillingsbesættelse. 718.007(489)

Fra 1. juni er undergartner ved Københavns begravelsesvæsen, Hans Jensen, blevet ansat som kirkegårdsinspektør i Roskilde.

Arkitekt-konkurrence om kirkegård og et kapel i Esbjerg. 7.092:718:718(489.49)

Esbjerg kommune besluttede i december 1968 at indbyde til en konkurrence for at få ideer til en ny kirkegård på det 16 ha store areal i østbyen, der begrænses af jernbanelinien Esbjerg–Kolding mod syd, EL-vejen mod øst, af Veldbækvej mod øst og Nourupvej mod nord.

Danske Arkitekters Landsforbund har udformet konkurrencereglerne. Igennem idé-konkurrencen for udformningen af kirkegården og et kapel ønsker man at få belyst hvilke muligheder, der er for at udforme et kirkegårdsanlæg, der tager hensyn til funktion, en let og klar orientering foruden at opfylde de æstetiske krav i videste forstand, som et sådant anlæg kræver. Ved bedømmelsen vil der også blive lagt vægt på, om der ved planlægningen er tilgodeset rimelig økonomi.

I konkurrencebetingelserne ønskes, at der etableres 2 indgange med hovedindgang fra Nourupvej. Arealet skal udnyttes således, at der bliver 14.000 kistegrave og 6000 urnegrave, men kirkegården skal kunne tages i brug etapevis, så der skal vises, hvorledes konkurrencedeltagerne kunne tænke sig de arealer, der ikke tages i brug straks, udlagt og vedligeholdt. Foruden kapel med krematorium skal der også være kontor for kirkegårdsledelsen, og der skal bygges en materialgård, hvor der kan være plads til 15–20 mand, som man antager skal være beskæftiget på kirkegården ved fuld udbygning.

Den samlede præmie- og indkøbssum er på 60.000 kr., hvoraf der vil blive uddelt en førstepræmie på mindst 20.000 kr., mens det resterende beløb vil blive uddelt efter dommerkomiteens skøn. Forslag vil kunne indkøbes efter indstilling fra dommerkomiteen for mindst 5.000 kr. hver.

I dommerkomiteen er Esbjerg kommune repræsenteret af borgmester Henning Rasmussen, byrådsmedlemmerne husholdningskonsulent Johanne Rasmussen, gdr. Jens Chr. Jensen og fru Ingrid Sjørup samt pastor A. Arentoft og pastor F. Bøss, alle Esbjerg. Danske Arkitekters Landsforbund er repræsenteret af arkitekt DAL Tyge Arnfred, Foreningen af Danske Landskabsarkitekter, af landskabsarkitekt MDL Torben Michelsen og stadsgartner MDL Axel Thomsen, Foreningen af Danske Kirkegårdsledere, af kirkegårdsinspektør Holger C. Nielsen. Endelig er stadsbygmester DAL Frode Klok og kirkegårdsinspektør Carlo Strunck, Esbjerg, tilknyttet dommerkomiteen som rådgivere. Konkurrencens sekretær er arkitekt DAL Bent Røgind.

Forslag til konkurrencen skal være indleveret senest den 16. september 1969, og bedømmelsen af de indkomne forslag ventes afsluttet inden udgangen af september måned. Umiddelbart efter bedømmelsens afslutning vil samtlige forslag blive offentligt udstillet i Esbjerg.

Registrering af træ-arter på kirkegårde.

718(489):712.413

Til alle holdere af Landsby-Graveren er der i juni i år udsendt en henvendelse om medvirken ved en registrering af gamle og ældre træer på kirkegårde, også gamle kirkegårde i byer.

Det har vist sig, at det oftest er nogle få ganske bestemte træarter, der træffes på kirkegårde enten lige inden for digerne eller kirkegårdsmurene, eller som enligt eller parvis eller i firkant stående træer. Og det har ligeledes vist sig, at de selv samme ganske få træarter har været anset for urørlige i hvert fald endnu i forrige århundrede, f. eks. som enligt stående træer midt på gårdspladsen, på en åben plads i byen eller som parvis stillede træer lige ved indgangen til huset.

Vi vil være Dem meget taknemmelige, hvis De kan hjælpe os med oplysninger, især fra den lokale kirkegård, men meget gerne også fra andre.

Der ønskes især oplysninger om, hvilke træarter der er repræsenteret på kirkegården, men også gerne hvor mange individer af hver art, der findes, og om der tidligere har stået træer, der nu er fjernet, og i så tilfælde hvilke arter.

Oplysningerne bedes venligst sendt til: Botanisk Institut, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Rolighedsvvej 23, 1958 København V.

Johan Lange.

Folkeforbundet for tilsyn med tyske krigsgrave 50 års jubilæum.

718(43):061.22:718:725.945.2(43)

Efter første verdenskrig stiftedes der i Tyskland flere foreninger med det formål, at efterforske og

vedligeholde krigergrave; for at samle kræfterne blev disse sluttet sammen i een organisation: *Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge*.

I 1916 udnævntes de første „gravforsorgsofficerer“, og der opbyggedes en krigsgravsafdeling under krigsministeriet. Det var en kreds af gravforsorgsofficerer, der i sommeren 1919 kom på den tanke, at danne en frivillig organisation til at tage sig af de faldnes grave. Den drivende kraft var Dr. Siegfried Emmo Eulen, Oldenburg. Den 13. nov. fandt den stiftende kongres sted, og den 16. december trådte den første medlemsforsamling sammen. Første præsident blev oberst G.a.D. Dr. Joseph Koeth og forretningsfører Dr. Siegfried Emmo Eulen. Der blev fastsat et mindste årsbidrag på 6 mark, men medlemstallet var kun lille, i 1930 var det steget til 138.000, 1937 465.000, og 1969 er der 690.000 medlemmer foruden byer og sogne.

Opgaverne i forbundets første år var varetagelse af interesser for efterladte, pasning af enkeltgrave, opklaring af personlige skæbner, men målet var at komme til at varetage den kæmpemæssige opgave at passe krigergravene i udlandet. I Frankrig omfattede loven af 8. februar 1921 også tyske krigsgrave, men ellers havde forbundet i 1930 ansvar for 382 kirkegårde i 16 lande. I 1925 fik man fastlagt folkesørgedagen, der bestod indtil nazisterne i 1934 lavede loven om heltemindedagen på den samme søndag. Sit emblem – de fem hvide kors – fik forbundet i 1926 efter udkast af professor E. Böhm, der tog motivet fra Grenadergraven i Graboviec, Polen. 1932 kunne den første udenlandske soldatergrav indvies, det var Langemark i Flandern, Belgien, og inden krigsudbruddet 1939 nåedes krigsgrave i Israel, Jugoslavien og Italien.

Ved krigsudbruddet 1939 blev forbundets personale underlagt værnemagten, og arbejdet gik i stå. I foråret 1944 indsatte Hitler en generalbaurat til anlæg af krigerkirkegårde. Herunder stilledes forbundet, og det truedes med opløsning.

Så kom sammenbruddet i 1945, og forbundet var sønderslået. Kontorerne i Berlin og München var bombet, planer, kartoteker og arkiver tilintetgjort. Forretningsfører Eulen var død af hårde sår på vestfronten den 20. januar 1945, og mange andre medarbejdere var borte.

Arbejdet blev genoptaget igen. Englænderne lod det fortsætte i deres zone uden særlig tilladelse, mens amerikanerne først efter forhandlinger gav tilladelse i 1946/67 og franskmændene først i 1950. Sovjet sagde nej og gør det stadig og har også nægtet at udlevere det af dem i 1945 beslaglagte materiale om soldatergrave.

I de 3 besættelseszoner begyndte man at samle de spredte grave til krigergravsteder, 1949 kunne indvies kirkegårde i Bad Zwischenahn og Edeweich i Ammerland og Diersfordt i Niederrhein. Med udlandet optog man de første forbindelser straks efter krigsafslutningen og udførte registreringsarbejde og gav meddelelser til familien.

Forbundsrepublikken, der var dannet i 1949, overdrog i 1952 forbundet ansvaret for krigsgrave ifølge loven om krigsgrave vedtaget samme år. Re-

geringen begyndte derefter at slutte overenskomst med de lande, hvor der findes tyske krigsgrave. Den første var i 1952 med Luxemborg, derefter fulgte Norge, Belgien, Frankrig (for 2. verdenskrigs grave), Italien, Ægypten, Danmark (1962), Grækenland, Tunis og Sverige.

Nu var der lagt store opgaver hen til forbundet, og man tog fat; i 1955 kunne Sandweiler kirkegård i Luxemborg og Tobruk i Libien indvies. Siden har forbundet med financier støtte fra forbundsregeringen indrettet 46 soldaterkirkegårde i Europa, Libien og Ægypten, foruden planlægning af mange andre. Derudover er ansvaret for første verdenskrigs grave i Frankrig fra 1966 også pålagt forbundet. I 1953 begyndte man at afholde ungdomslejre med opgaven, at istandsætte krigskirkegårde, og gennem 15 år har mere end 61.000 unge deltaget i 236 lejre og 787 grupper i 15 af Europas lande under slagordet „forsoning over gravene“. Folkesørgedagen blev genoplivet i 1948, og fra 1953 blev den fastlagt til næstsidste søndag før advent.

Finansieringen af de store projekter sker gennem medlemsbidrag, der stadig er 6 mark, og gennem indsamlinger og ikke mindst ved statsstøtte.

Jubilæet fejredes ved repræsentantskabsmøde i stiftelsesbyen Berlin i dagene 11.-13. juni, hvor højdepunktet var festen i Berliner Kongreshalle med taler af Berlins borgmester Klaus Schütz og præsidenten for folkeforbundet dekan Walter Trepte.

Fra danske dagblade

Kirkegårde. 718
6/6. Kr. Dagbl. På Menighedsrådsforeningens årsmøde diskuteredes driften af kgd.e på kommunal eller menighedsbasis. En halv snes diskussionsdeltagere udtalte sig alle for den „kirkelige“ drift.

Grus eller grønt. 718:712
24/5. Berlingske Aften. Vore kgd.e er ved at blive grimme. Grønt er blevet til grus, til flisestumper og til polerede granitsten, siger havearkitekt Eigil Kjær.

600 frihedskæmpergrave fredes.
718(489):725.945.2(489)
5/3. Børsen m. fl. 600 frihedskæmpergrave ud over landet fredes nu af kirkeministeriet på indstilling fra det nedsatte udvalg.
10/3. Vestkysten, Varde. Kommentarer til den vanskelige udvælgelse af 600 ud af ca. 5000 navne.

Jyllinge. 718(489.11)
30/5. Roskilde Dagbl. På menighedsrådsmødet er det drøftet at købe jord øst for kgd.en til udv.

Hvalsø. 718(489.11)
9/4. Kr. Dagbl. Igen har der været hæværk på kgd. Denne gang var det især ligkapel og toilet, det gik udover.

København, Vor Frelzers kgd. 718(489.11)
18/4. Amagerbladet. 22/5 Bornholms Tid. Den hidtil benyttede askefællesgrav er ved at være fuldt

belagt, en ny er indrettet, og Dansk Ligbrændingsforening har skænket en skulptur, skabt af billedhuggeren William Fridericia. Arbejdet hedder „groende form“ en stiliceret blomsterknop udført i gotlandsk sandsten.

Store Magleby. 718(489.11)
14/3. Amagerbladet. Udvidelsen af kgd. er nu færdig og indvies den 23/3.

Farum. 718(489.12)
27/3. Fr.borg Amts A. Kgd.sudvidelsen venter på snarlig godkendelse.

Hørsholm. 718(489.12)
9/5. Nord-Aktuelt. Den nyudnævnte kgd.sinspektør skal i sommerens løb foretage studierejser rundt om i landet for at indsamle ideer til kgd.sudv.

Slagslunde. 718(489.12)
17/3. Nord-Aktuelt. Ved forhandling om dispositionsplan viste det sig, at kgd.en er 1/2 ha for lille, der skal også etableres en parkeringsplads.

Uggeløse. 718(489.12)
20/4. Fr.borg Amts A. Kirkeministeriet har 19/3 godkendt køb af 1,2 ha til udv. af kgd.en.

Finderup. 718(489.13)
23/4. Kalundborg Folkebl. Regulering af kgd.en er indledt, den skal udføres i to tempi. (Havearkt. Breinholt.)

Gørlev. 718(489.13)
1/5. Kalundborg Folkebl. Den 2000 m² store udv. omgivet af 68 m lang mur ventes afsluttet i juni.

Holbæk, Skt. Nikolai. 718(489.13)
12/3. Holbæk Amts Venstrebl. Kirkeministeriet har godkendt projekt til toilet- og folkerumsbygning. (Arkt. Monrad Hansen.)

Holbæk, Assistens kgd. 718(489.13)
12/3. Holbæk Amts Venstrebl. Menighedsrådet har tilbudt at udføre anlægsarbejde på de tyske soldater- og flygtningegrave for 8.300 kr.

Jyderup. 718(489.13)
3/6. Sjællands Tid. Det er vedtaget, at bygge ny kgd.smur i munkesten langs ny Kirkevej og Elmevej. Overslag 62.000 kr. (Arkt. Monrad Hansen.)

Kalundborg. 718(489.13)
13/3. Kalundborg Folkebl. Beslutning om fredning af frihedskæmperen Otto Edvard Larsens grav er kommet for sent, idet gravstedet blev ryddet 1962.

Ruds Vedby. 718(489.13)
2/4. Sjællands Tid. 30/4 Kalundborg Folkebl. Halvdelen af den 2800 m² store udv. er ved at være færdig, både drænet og planeret, der tages straks fat på sidste afsnit samt opførelse af toiletter og redskabsrum. Udgift 430.000 kr.

Gunderslev. 718(489.14)
30/5. Sjæll. Tid. Provst A. Steen Petersen foreslår en plæne anlagt på det ubenyttede areal mellem kirken og østmuren.

- Korsør.* 718(489.14)
22/4. Sjæll. Tid. Der er sket betydelige frostska-
der på den nye mur langs Kjærvej.
- Ottestrup.* 718(489.14)
17/5. Sjæll. Tid. Der foregår regulering af kgd.
- Slagelse.* 718(489.14)
21/3. Sjæll. Tid. Købet af jord til ny kgd. ventes
snart godkendt af kirkeministeriet.
1/4. Sjæll. Tid. Byrådet har godkendt forslag til
placering af den ny kgd. på arealet mellem Slots-
alleen og Ny Næstvedvej. Arealet er ca. 5 ha.
16/4. Sjæll. Tid. Sct. Peders og Sct. Mikkels sognes
menighedsråd foretog d. 15/4 en studietur til Ros-
kilde, Ballerup, Lyngby og Hillerød. Anlægget i
Ballerup fandtes for de fleste at ligge nærmest det
projekt, man har i tankerne i Slagelse.
- Elmelunde.* 718(489.15)
11/4. Møns Tid. 2000 m² er erhvervet øst for kgd.
en til udv., der skønnes at ville koste 80-90.000 kr.
(Havearkt. Klintø, arkt. Green, ingeniør Buch-
wald.)
- Havnelev.* 718(489.15)
11/6. Præstø A., 17/6 Kr. Dagbl. Sognerådet har
godkendt udstykning af 1870 m² til kgd.suds.
Arealet skal bruges til urnehave.
- Næstved, Gl. kgd.* 718(489.15)
2/4. Vordingborg Dagbl. Licitation over arbejdet
på krematoriet og kapeludvidelsen er afholdt. Den
samlede udgift bliver herefter 129.000 kr.
- Skelby.* 718(489.15)
30/5. Sjæll. Tid. Stormen var så hård ved kgd.s
træer, at det blev nødvendigt at kupere dem, man
håber derved at kunne redde dem. Desuden har
man plantet 8 nye lindetræer.
- Vordingborg.* 718(489.15)
28/3. Vordingborg Dagbl. Muren mellem kgd.en
og gasværket samt nogle smukke træer ønsker en
vordingborger fjernet, nu da gasværket skal ned-
rives.
- Kølstrup.* 718(489.21)
2/6. Fyens Stiftstid. En ny kombineret kapel- og
kedelrumsbygning opføres i stedet for det uheldigt-
liggende gamle kapel, der fjernes.
- Middelfart.* 718(489.21)
23/3. Morgenposten. En ny urnehave anlægges i
kgd.s sydvesthjørne, en ny kgd. skal anlægges ved
Østre Hougvej. Ligbrændingsforeningen foreslår
et krematorium bygget på den nye kgd.
23/4. Fyens Stiftstid. Plan til anlæg af de tyske
krigsgrave er blevet forelagt menighedsrådet.
- Odense, Assistens kgd.* 718(489.21)
9/6. Fyens Stiftstid. Begravelseskirken er blevet ud-
videt med en tilbygning indeholdende kølerum,
modtagelsesrum og venteværelse. I krematoriet er
installeret endnu en ovn, så der kan foretages 5000
kremationer om året. Udenfor begravelseskirken er
indrettet en kranseplads. Den gamle toiletbygning
ved hovedindgangen er fjernet, i stedet er anlagt
en smuk beplantning og nye urnegrave. Udgiften
har været 650.000 kr.
- Errindlev, Annekskgd.* 718(489.31)
19/3. Loll.-F. Venstrebl. Ny parkeringsplads og vej
skal anlægges, samt en 4 m bred beplantning mod
syd og øst.
- Søllested.* 718(489.31)
31/3. Ny Dag. Det er drøftet at opføre nyt kapel.
- Våbensted.* 718(489.31)
28/5. Loll.-F. Venstrebl. Istandsættelsen af kgd.en
er ved at være afsluttet, men der mangler endnu at
reparere muren ud mod landevejen og præstegd.en.
- Stubbekøbing.* 718(489.32)
7/5. Loll.-F. Venstrebl. Kgd.sudvidelsen blev ind-
viet d. 3/5. Udgiften omkr. 70.000 kr.
- Nordjylland.* 718(489.4)
9/3. Aalborg Stiftstid. Fredningen af frihedskæm-
pergrave i Nordjylland omfatter 43 grave.
- Hirtbals.* 718(489.41)
27/4. Vends. Tid. Næste sommer anlægges mulig-
vis en ny kgd. på et allerede erhvervet areal i Em-
mersbæk. Arealet er på 8 tdr. ld. og har udvidel-
sesmuligheder.
- Hjørring.* 718(489.41)
4/3, 13/3, 18/3 Vends. Tid. 10/3 Kr. Dagbl. Sid-
ste udvidelsesmulighed, der vil give 150 gravplad-
ser udnytted nu, udgiften er anslået til 35.000 kr.
- Koldemose.* 718(489.41)
9/5. Aalborg Amtstid. Alle hække langs gangene
skal fornyes i denne sommer.
- Rubjerg.* 718(489.41)
2/4. Ny Tid, Aalborg, 15/4 Vends. Tid. Arbejds-
ministeriet har bevilget 13.000 kr. til beskæftigel-
sesarbejde. Pengene skal bruges til at fortsætte ryd-
ningen af bevoksningen, der startedes for et par år
siden.
- Vestervig.* 718(489.42)
21/5. Thisted Amts. Tid. Udvidelse af kgd.en mod
øst er nu i gang. Arealet på 3.500 m² viser sig tid-
ligere at have været begravningsplads, sikkert for
munkene, idet man ved dræning har fundet skelet-
rester.
- Strandby.* 718(489.43)
25/4. Aalborg Amtstid. Kirkeministeriet har god-
kendt en udvidelse af kgd.en med 1800 m², der gi-
ver 150 gravpladser.
- Sdr. Tranders.* 718(489.43)
25/5. Aalborg Stiftstid, Aalborg Amtstid. Udvidel-
sen af kgd. mod nord og øst er påbegyndt. (Have-
arkt. R. Declercq.)
- Ulstrup.* 718(489.43)
20/3. Aalborg Amtstid. Kirkeministeriet har givet
tilladelse til udv. af kgd., kirkelåger skal dog god-
kendes inden de opsættes.

- Ålborg, Østre kgd.* 718(489.43)
1/6. Ny Tid, Ålborg. For at hente inspiration til det ny krematorium, der er under opførelse, har kirkegårdsudvalget foretaget studierejse til Karlskoga og Karlstad i Sverige.
- Kristrup.* 718(489.44)
9/5. Randers Amtsa., Folkebl. for Randers og omegn, 7/6 Folkebl. for Randers og omegn. Anlæg af urnehave med plads til 700 begravelser og børnebegravelser med plads til 54 grave bliver færdig i juni. En ny indgang til kgd.en fra Absalonsvej projekteres, og der anlægges urnefællesgrav.
- Skjødstrup.* 718(489.44)
10/5. Randers Amtsa. Ud. af kgd. forberedes. (Arkt. Morten Eriksen.)
- Randers.* 718(489.44)
8/5. Folkebl. for Randers og omegn. Et stykke kirke mur fra den første Sct. Peders kirke, der hidtil har siddet i kapelmuren på Østre kgd., er blevet flyttet til Kulturhistorisk Museum.
- Herning.* 718(489.46)
29/4, 28/5 Herning Folkebl. m. fl. Den nye kgd. skal indvies 13. juni. Kgd.en er anlagt efter plan udarbejdet af arkt. Jørgen Palle Schmidt og Knud Joos, vindere af konkurrence med 52 deltagere og udvalgt på grund af en klar hoveddisposition og stor æstetisk værdi. 20.000 m² er udlagt til gravpladser udformede som skov og græsarealer. Mindsten skal i skovområde være opretstående, i græsområderne liggersten af bornholmsk granit. Beplantning af det enkelte gravsted er begrænset til et mindre bed med lave planter. Al renholdelse og vedligeholdelse vil ske uden udgift for gravstedsfæsterne. Der er endnu ikke bygget kapel, men der er afsat plads dertil, og det er muligt, at det bliver opført som kapel-krematorium.
14/6. Herning Folkebl. m. fl. Under navn af Nordre kgd. blev den 6 ha store nye kgd. indviet af pastor Sommer. Efter indvielsen samledes man til en fest på Østergårds Hotel, her modtog kirkegårdsudvalgets formand, stadsingeniør Richard Bækgaard megen anerkendelse; der blev udtalt, at uden hans indsats var kirkegårdsprojektet næppe blevet realiseret. Den gamle kgd. ved Vestergade hedder fra nu af Vestre kgd.
- Holstebro.* 718(489.46)
14/3. Holstebro Dagbl. 2 frihedskæmpergrave bliver fredet på Holstebro kgd.
- Struer.* 718(489.46)
21/4. Holstebro Dagbl. Anlæg af tyske flygtningegrave, efter plan udarbejdet af forbundet for den tyske krigsgravforsorg, er overdraget anlægsgartner Poul Topp, Struer, og omfatter ny beplantning, anlæg af plæne, senere skal bygges en granittrappe, og der skal rejses et stenkor.
- Tarm.* 718(489.46)
7/3. Kr. Dagbl. Med forventet tilladelse fra kirke ministeriet har man købt 2 huse med et areal af 2.414 m² til udv. af kgd.en.
- Odder.* 718(489.47)
13/3. Horsens Folkebl. I dispositionsplanen er der sikret kirkegårdsjord 35 år frem i tiden.
26/3. Horsens Folkebl. Der ville blive flere ligbrændinger, hvis ikke det var så trist og besværligt at skulle helt til Århus eller Horsens.
- Århus.* 718(489.47)
5/3. Aarhus Stiftstid. 37 frihedskæmpergrave fredes på Århus kgd.e.
- Brædstrup.* 718(489.47)
19/4. Horsens Folkebl., 21/4 Skanderborg Amt A. Ud. af kgd. har været udbudt i licitation, 3 tilbud på 92.535, 100.959 og 103.796 kr. var indkommet.
- Ådslev.* 718(489.47)
14/3. Aarhus Stiftstid., 21/4 Kr. Dagbl. Sognerådet har godkendt udstykning af 1456 m² af præstegårdsjorden til brug for udv. af kgd.en. Arealet ligger vest for kgd.en. Projektet vil koste 60.000 kroner.
- Tyrsted.* 718(489.48)
21/5. Horsens Folkebl. Efter fornyet behandling af udvidelsesprojektet er man enedes om et areal på 3,5 ha, kommunen vil bære halvdelen af udgiften til erhvervelsen.
- Bække.* 718(489.49)
3/6. Kr. Dagbl. Kirken er blevet frilagt ved fældning af nogle store træer, og dens omgivelser bringes i øjeblikket i orden i forbindelse med en gade-regulering.
- Esbjerg.* 718(489.49)
31/5. Vestkysten m. fl. Danske arkitekters landsforbund har i dag udsendt konkurrencebetingelser for offentlig idé-konkurrence om den ny kgd.
- Gl. Haderslev, Damager kgd.* 718(489.61)
16/4. Dannevirke, 21/4 Kr. Dagbl. En udv. mod vest er under udførelse, en ny hovedindgang og parkeringsplads til 40 biler indrettes ved kgd.ens østside. (Havearkt. Langkilde.)
- Jels.* 718(489.61)
8/6. Jydske Tid. Træerne langs kgd.smuren er fjernet, da rødderne truede med at vælte muren, der vil blive etableret en ny beplantning snarest.
- Rødding.* 718(489.61)
17/4. Dannevirke. Sognerådet skal tage stilling til salg af 1,25 ha til udv. af den gl. kgd.
- Højer, ny kgd.* 718(489.62)
9/5. Jydske Tid. Menighedsrådet har vedtaget at bygge et hus til kontor, toiletter og redskaber. Omkostning ca. 60.000 kr.
- Åbenrå.* 718(489.63)
11/5. Jydske Tid. Arbejde med omlægning af de tyske flygtningegrave udføres i øjeblikket efter Volksbund Deutscher Kriegsgräberfürsorges plan. Man er desuden i færd med at anlægge græsbegravelse, hvor man kan blive begravet anonymt.

Allinge. 718(489.7)
7/3. Bornholms Tid. 4 bornholmske frihedskæmperes grave bliver fredet, den ene ligger på Allinge kgd., de andre ovre -.

Fra blade og tidsskrifter

Ligbrændingen i Sverige 1968. 614.62(485)
Ligbrændingsprocenten nåede 36,3 % for året 1968 i Sverige, idet der blev foretaget 29.971 kremeringer, en fremgang på 2.073 i forhold til 1967. Sverige har 61 krematoriebyer med 65 krematorier, 3 af disse havde i 1968 mellem 91 og 100 % kremering af samtlige døde i byen, 4 havde mellem 81 og 89 %, 9 havde mellem 71 og 80 %. For første gang har en by nået 100 %, nemlig Falun med 441 kremationer, heraf 325 (eller alle) borgere i byen. Lavest står Huskvarna med 14,2 %, 31 kremationer. (Ignis 41(1969)4:48-53.)

Kors på mørk bund. 656.835:718:725.945.2
Krigergrave og -mindesmærker er blevet brugt som motiv på frimærker i mange lande. I anledning af det tyske krigsgravsorgsforbunds dannelse i 1919 har det fået et frimærke udgivet. Wilhelm Lange fortæller om disse frimærker. (Kriegsgräberfürsorge 45(1969)4:106-09.)

Kirkegården som funktion. 718
I en tid, hvor kirkegårdsbesøgene er dalende, må interessen rettes mod gravstedsformer, der tilfredsstiller kravet om et håndgribeligt symbol uden forpligtelser. Kirkegården må for fortsat at være repræsentativ for vort kultur- og livsmønster gives en form, der er i takt med tiden og ikke lader smålige kommercielle hensyn bremse en værdifuld udvikling. Således skriver kirkegårdsinspektør, hortonom M. Falmer-Nielsen. (Landskab 50(1969)3:54-55.)

Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge.
718(43):061.22:718:725.945.2(43)
Den tyske krigsgravsorganisation er fyldt 50 år. (Ignis 41(1969)4:44.)

Kirkegårds konkurrencer til kritisk debat. 718:7.092
Landskabsarkitekt Torben Michelsen gør status over, hvad der er nået ved 5 offentlige arkitektkonkurrencer i Norden gennem 15 år. Fastslår, at programmerne ikke har vist klart, hvad bygherren har ønsket at få belyst, derfor er der ikke kommet synderlig fornyelse. (Landskab 50(1969)3:52-53.)

Regionsplanlægning og kirkegårde. 718:711
Referat af direktør Nils Grufmans foredrag ved Stockholm stifts præstekonference i Granninge. (Ignis 41(1969)3:28-33.)

Kirkegårdskultur i fortid og fremtid. 718:712
Om en kirkegård er god, siger Hellmut Schild, afhænger foruden af gravstenene af dens herskende beplantning. Forvandlingen fra en kirkegård præget de enkelte gravsteder til en kirkegård, hvor gravstederne er underordnet helheden med beplantning, der plantesociologisk er i overensstemmelse med den herskende, går kun fremad dersom kirkegårdsforvaltning, fagfolk beskæftiget på kirkegår-

den og gravstedsfæsterne går i samarbejde og lader sig dygtiggøre til at forstå helhedens betydning. (Kunst und Stein 14(1969)3:8-10.)

Tyske krigergrave. 718:725.945.2(43)
I anledning af Volksbund Deutscher Kriegsgräberfürsorges 50 års jubilæum er bladet „Kriegsgräberfürsorge“ udsendt som et udvidet nummer med beskrivelse af tyske krigergrave i 37 lande i Europa, Asien og Afrika ordnet landsvis, ledsaget af et stort billedmateriale og kortskitser. (Kriegsgräberfürsorge 45(1969)3:34-88.)

Gravstedsplantning og pasning. 718:726.821:712
Gode anlægsplaner og beplantningsforslag samt omkostningsberegninger. (Deutsche Friedhofskultur 59(1969)2:22-34.)

Gravstedsplantning og gravmæler i Dortmund.
På udstillingen i „Euroflor 69“ er der udført 36 konkurrencearbejder i gravstedsanlæg. Gravstedsanlæggene er sammenkomponeret til en helhed med monumentet. Kirkegårdsgartner-andelselskabet i Dortmund viser i en stand alle stadier gravstedspleje lige fra den nybegravede til den ældre grav, der trænger til omlægning, samt forskellige grader af plejeomsorg. (Deutsche Friedhofskultur 59(1969)5:75-86.)

Smukke planter til grønne grave.
Havearkitekt Eigil Kiær har i flere år skrevet og talt mod den af perlesten beherskede grav, han har i „Haven“ anvist nogle gode eksempler på bunddækkeplanter, både stauder og træagtige. (Haven 69(1969)3:90-93; Landsby-Graveren 36(1969)6:73-75.)

Udstilling af gravmæler. 718:726.825.1/4
Mannheim-Heidelberg billedhugger- og stenhuggerlaug har holdt en udstilling af håndværksmæssigt udførte gravmæler på Mannheims hovedkgd. Det er hovedsagelig opretstående smalsten med lodret udsmykning af fladerne eller reliefskrift. Ligeledes har der i Lemgo været vist arbejder af detlippiske stenhuggerlaug. (Friedhof und Denkmal 14(1969)1:2-7.)

Jugendstilen og gravmæler.
Med eksempler fra oldenburgske kirkegårde vises den i epoke i stilhistorien, der går fra 1895 til 1. verdenskrig, og som kendetegnes ved stileret planteornamentik. (Friedhof und Denkmal 14(1969)1:8-11.)

Industrielt fremstillede gravminder.
Den internationale havebrugsudstilling i Dortmund „Euroflor 69“ viser en specialudstilling af industrielt fremstillede gravmæler af granit. (Friedhof und Denkmal 14(1969)2:1-12.)

Mønsterkirkegård i Chur.
Anmeldelse fra åbningen af den schweiziske gravmindeudstilling i Chur (Se V.K. nr. 5 tillægsside 41.) (Kunst und Stein 14(1969)3:12-13,24.)

Studieuge i det figurlige gravmæle.
12 billedhuggere har tilbragt en uge på St. Gallen stenhuggerfagskole for at dygtiggøre sig i at udføre

figurlige relief til brug for gravsten. Leder var Franzo Annoni, Luzern. (Kunst und Stein 14 (1969)2:26-27.)

Ny hovedkgd. i Witten/Ruhr. 718(43)
En ny kommunal kgd. for byen Witten i Ruhr er taget i brug. Halvdelen af de 22 ha, der skal betjene den 80.000 store befolkning, er anlagt i park og plænekarakter. Düsseldorfske erfaringer hvad angår udformning af gravsteder og monumenter, d.v.s. 2/3 af gravstederne, er beplantet med bunddække og 1/3 med lave stedegrønne træer og rådgivning og målregler for mindesmærker er anvendt. (Deutsche Friedhofskultur 55(1969)4:59-66.)

Studierejse til Schweiz og Sverige. 718(485+494)
Efter at have besøgt Bern, Luzern samt nogle små landsbykirkegårde i Schweiz og Stockholm, Göteborg, Karlskoga og Jönköping i Sverige, sammenligner forfatteren, havearkt. Hellmut Schildt kirkegårdskulturen i de to lande med den hjemlige tyske. (Steinmetz u. Steinbildhauer 85(1969)3:86-100.)

Lunds nye begravelsesplads. 718(486.7)
Arkitektkonkurrencen om den nye begravelsesplads. (Landskab 50(1969)3:42-51.)

Hvor stort skal kirkegårdsarealet være? 718.001
Om retningslinier og metoder til bestemmelse af behovet for begravelsesarealer. (Garten und Landschaft 78(1969)4:107-09.)

Dortmunds Kirkegårdsgartner-andelsselskab. 718.007
Efter store betænkeligheder og lange forhandlinger dannedes for 10 år siden et andelsselskab af kirkegårdsgartnerne. Ved fælles administration, planlægning og fordeling af bestilt arbejde blev arbejdsgangen forenklet, så det er blevet en god forretning at være kirkegårdsgartner. En anden fordel har de også opnået som f. eks. fællesindkøb af materialer og planter i større partier og dermed lavere pris, eller at fællesskabet som organisation er i stand til at overtage langvarige vedligeholdelser med betaling en gang for alle, hvilket den enkelte gartner ikke kan gøre. Den enkelte gartner er også blevet lettet i sin regnskabsføring, idet andelsselskabet opkræver betalingen hos publikum. Alt i alt er både publikum og gartnere tilfredse med organisationen. (Deutsche Friedhofskultur 59(1969)5:87-88.)

Resolutioner

Kirkeministeriets skrivelse af 21/8 1964 (til biskoppen over Lolland-Falsters stift) om præsters ret til honorar for medvirken ved bisættelse af et medlem af menigheden, når bisættelsen finder sted fra et krematorium beliggende uden for pastoratets grænser.

I et senest med Deres Højærværdigheds erklæring af 10. september 1963 hertil indsendt andragende har sognepræst for A. og B. menigheder rettet forespørgsel om, hvorvidt en præst er berettiget til at oppebære honorar for sin medvirken ved bisættelsen af et medlem af menigheden, når bisættelsen finder sted fra et krematorium beliggende uden for pastoratets grænser og om præsten i et

sådant tilfælde er berettiget til at modtage dækning af udgifter til befordring.

Ifølge det oplyste er der tænkt på den situation, at en i A.-B. pastorat hjemmehørende person, der er død i sit hjemsovn, ønskes bisat fra krematoriet i X-købing.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at præster i almindelighed ikke har pligt til at forrette begravelser (bisættelser) uden for deres eget pastorat, jfr. her ved cirkulære af 8. maj 1948 angående kirkebetjeningens forhold uden for København og Frederiksberg afsnit I pkt. 3*), og at præsten i al fald i et tilfælde som det heromhandlede, hvor den afstand, præsten må tilbagelægge, er ret væsentlig, må være berettiget til at modtage honorar, såfremt han (frivilligt) indgår på at forrette begravelsen i X-købing.

Ministeriet finder intet at bemærke til, at der i sådanne tilfælde ydes præsten beforderingsgodtgørelse.

Kirkeministeriets skrivelse af 1/9 1964 (til stiftsøvrigheden over Helsingør stift) om, hvorvidt retten til et gravsted kunne fornyes for midler indbetalt for gravstedets vedligeholdelse.

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 15. maj 1964 hertil indsendt andragende har A. menighedsråd indberettet, at A. kirke ved bortfæstelsen i 1943 af fru N. N.s gravsted på A. kirkegård med stiftsøvrighedens approbation overtog vedligeholdelsen af gravstedet for et tidsrum af 50 år indtil den 1. januar 1994, mod at der herfor blev erlagt et vederlag én gang for alle på 1.200 kr.

Da retten til gravstedet imidlertid alene blev erhvervet for en 20-årig periode indtil 1. januar 1964 og der således nu skulle erlægges fornyelsesafgift, har menighedsrådet med henvisning til, at der ikke findes pårørende til nu afdøde N. N., foreslået, at der af den for gravstedets vedligeholdelse indbetalte kapital bliver afholdt det til fornyelse af retten til gravstedet for endnu en periode af 20 år indtil 1. januar 1984 fornødne beløb, der andrager 452 kr. Renten, ca. 30 kr. årlig, af den herefter tilbageblevne kapital tænkes anvendt til dækning af udgifterne ved gravstedets renholdelse og dækning med gran i den periode, for hvilken retten til gravstedet da vil være fornyet.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet må finde det rettest, at gravstedet opretholdes og vedligeholdes ved kirkens foranstaltning for hele den periode, som kirken har påtaget sig vedligeholdelse i, og ministeriet kan ikke godkende, at der finder udbetaling sted af vedligeholdelseskapitalen eller dele heraf forinden denne periodes udløb. Man henleder dog opmærksomheden på, at kapitalen efter vedligeholdelsesperiodens udløb i henhold til § 23 stk. 2 i anordning af 20. april 1953 om kirkegårde efter derom indgivet andragende af ministeriet vil kunne tillades udbetalt til kirkegårdens udvidelse eller til arbejder ved kirkegården, eventuelt kirken.

*) Se nærv. samling 1947-48 pag. 488.

Kirkeministeriets skrivelse af 28/9 1964 (til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) ang. nogle bestemmelser i en kirkegårdsvedtægt om kirkens overtagelse af vedligeholdelsespligten for gravsteder og graveres rettigheder i denne forbindelse.

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 7. august 1964 hertil indsendt andragende har A. sogns menighedsråd anholdt om godkendelse af det hoslagt tilbagefølgende udkast til ny vedtægt for A. kirkegård, udfærdiget på grundlag af den af Danmarks Provsteforening og Foreningen for kirkegårdskultur udgivne standardvedtægt.

Ved sagens fremsendelse har stiftsøvrigheden udtalt som sin formening, at de foretagne rettelser i standardvedtægtens §§ 21, stk. 3, og 37, stk. 1 og 2, ikke bør godkendes, idet kirkegården må have ansvaret for gravstedernes vedligeholdelse.

Stiftsøvrigheden har videre udtalt, at i tilfælde, hvor gravstedsfæstere ønsker deres gravsteder passet af graveren ved årlig betaling fra fæster til graver, må betalingens størrelse formentlig kunne aftales af parterne uden menighedsrådets indblanding.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet med stiftsøvrigheden er enig i, at de omhandlede rettelser bør udgå, således at der ikke kan være tvivl om, at det er kirkegården som sådan der påtager sig vedligeholdelsen, omend den naturligtvis – i overensstemmelse med, hvad der er sædvanligt andre

steder – overlader det til graveren på kirkegårdens vegne at udføre arbejdet med gravenes vedligeholdelse, f. eks. imod at oppebære det i vedtægtens § 37 nævnte vederlag. I særdeleshed henledes opmærksomheden i denne forbindelse på, at det ikke i vedtægtens § 21, stk. 3, kan fastsættes, at gravstedsbrugere i den givne situation skal kunne tilpligtes at overdrage gravstedets vedligeholdelse til graveren personlig. I tilfælde af den omhandlede art må vedligeholdelsen eventuelt overtages af kirkegården, jfr. lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde § 23, stk. 2 (lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947).

Endvidere bemærkes, at det må være en følge af graverens stilling ved kirken, at han kun kan træffe aftale for egen regning om vedligeholdelse af gravsteder i det omfang, han er bemyndiget dertil af menighedsrådet, der i forbindelse med en sådan bemyndigelse også kan træffe bestemmelse om, hvilken betaling graveren skal være berettiget til at oppebære (f. eks. den i vedtægten fastsatte).

I tilfælde af, at menighedsrådet bemyndiger graveren til at påtage sig vedligeholdelsen af grave for egen regning, bedes det tilkendegivet graveren, at han alene er beføjet til at træffe aftale med gravfæstere om vedligeholdelse af gravsteder for eet år ad gangen, idet aftaler om vedligeholdelse af gravsteder for længere åremål mod erlæggelse af et beløb en gang for alle kun kan indgås med kirkegårdsbestyrelsen (menighedsrådet).

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Vintappergården, Lyngbyvejen 485, 2820 Gentofte. — Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintappergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør Poul W. Olsen, Pileallé 2, 2000 København F.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 170,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 200,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

Tidsskriftet *Vore Kirkegårde*: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til *Vore Kirkegårde* bind I–XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Pileallé 2, 2000 København F. Tlf. (01) Fa 63 41.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkeltheft sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Pileallé 2, 2000 København F.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 16,50, $\frac{1}{16}$ kr. 28,50, $\frac{1}{8}$ kr. 45,00, $\frac{1}{4}$ kr. 80,00, $\frac{1}{2}$ kr. 150,00 og $\frac{1}{1}$ kr. 275,00; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEMLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de kgl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

<i>Hovednummer:</i>	<i>Tillæget:</i>
Jørgen Fabricius: Kirkegården — en samfundsmæssig og en kirkelig opgave... 53	Årsmøde 1969 ..... 53 Årsregnskab 1/4 1968—31/3 1969 54 Foreningen for danske kirkegårdsledere ..... 54 Fra danske dagblade ..... 55 Modtagne skrifter ..... 58 Fra blade og tidsskrifter..... 59

Nr. 7 . Oktober 1969 . Bind 23

*Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur*

*Red.: Hortonom Axel Andersen,
Taastrup.*

*Eksp.: Kgs.inspektør Poul W. Olsen,
København.*

Årsmøde 1969. 718:061.22(489) F.f.K.
Årsmødet, der afholdtes i Rønne på Bornholm den 17. juni, begyndte traditionelt med morgenandagt i Rønne kirke, hvor pastor Jørgen Fabricius på en sjælden smuk måde indledte dagen.

Herefter samledes deltagerne i årsmødet på Missionshotellet i Rønne, hvor pastor Götke-Hansen bød velkommen og udtalte sin glæde over, at foreningen for første gang kunne afholde sit årsmøde på Bornholm. Sognepræst Jørgen Fabricius holdt derefter foredrag over emnet: Kirkegården, en praktisk, en samfundsmæssig og en kirkelig opgave. Jørgen Fabricius pegede i sit særdeles inspirerende foredrag på en række væsentlige punkter i kirkegårdens drift og ledelse såvel af etisk-kulturel art som af rent praktisk art og redegjorde til belysning af sine tanker for det arbejde, der gøres ved regulering af Rønne kirkegård.

Efter pastor Fabricius gik man over til generalforsamlingen, og til dirigent valgtes kirkegårdsinspektør H. D. Ørsted, der på sædvanlig elegant måde ledede generalforsamlingen.

Som første punkt på dagsordenen aflagde pastor Götke-Hansen, efter at have bedt forsamlingen mindes havearkitekt Johannes Tholle, sin beretning. Pastor Götke-Hansen kommenterede de løbende sager, foreningen havde varetaget i årets løb, og omtalte specielt den påtænkte henvendelse til landets menighedsråd, som endnu ikke havde fundet sin rette form, men i håb om, at foreningens økonomi ville kunne bære udgifterne i forbindelse med udsendelse af henvendelsen, ville foreningen søge at gennemføre sagen i tilslutning til menighedsrådsvalgene dette år. Da foreningens mangeårige kasserer, kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen havde ønsket at trække sig tilbage af tidsmæssige årsager, udtalte pastor Götke-Hansen en tak for det store arbejde, Volmer Rud Nielsen havde lagt i foreningen gennem årene. I tilknytning hertil nævntes det, at forretningsudvalget havde anmodet kirkegårdsinspektør P. W. Olsen om at påtage sig kassererhvervet, hvilket denne havde indvilget i.

En af de ting, der havde ligget foreningen mest på sinde i årets løb, havde været arbejdet med konsulenttjenesten, og pastor Götke-Hansen fortsatte sin redegørelse for det arbejde, der hidtil er gjort i sagen, men i erkendelse af, at disse teoretiske drøftelser intet resultat havde givet, foreslog pastor Götke-Hansen på bestyrelsens vegne, at man nu

søgte gennemført en forsøgsordning med enkelte, efter foreningens skøn, kvalificerede personer til at varetage tjenesten, således at man af denne vej blandt andet kunne tilegne sig erfaring i sagen.

Pastor Götke-Hansen foreslog følgende, der alle havde erklæret sig villige til, forsøgsmæssigt at påtage sig hvervet.

For Sjælland, Lolland-Falster m. m.:
Kirkegårdsinspektør Arne Falmer-Nielsen,
København.

For Fyn og omliggende øer:
Kirkegårdsinspektør Sigurd Jacobsen, Odense.
For Jylland:

Kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen,
Horsens.

Generalforsamlingen tilsluttede sig såvel forsøgsordningen som valget af konsulenter.

I september 1970 kan „Foreningen for Kirkegårdskultur“ fejre sit 50 års jubilæum, og i den anledning fandt pastor Götke-Hansen det rigtigt at manifestere jubilæet med udgivelsen af en publikation omhandlende danske kirkegårde. Forskellige forslag havde været drøftet ligesom samarbejde med andre instanser, men bestyrelsen havde fundet udgivelsen af et stærkt udvidet nummer af „Vore Kirkegårde“ for den eneste realisable. Bestyrelsen havde derfor nedsat en redaktionskomité til at arbejde med sagen. Sluttelig kommenterede formanden det nordiske samarbejde og fastslog, at „Foreningen for Kirkegårdskultur“ stadig er interesseret i et samarbejde såvel redaktionelt som på anden måde og bemærkede, at man ville forstærke kontakten med den norske forening for kirkegårdskultur.

Som følge af kassererskifte fremlagdes der ikke på generalforsamlingen noget budget for det kommende år, men det tidligere udsendte regnskab for det forløbne år blev gennemgået af kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen, og godkendtes af generalforsamlingen.

Foreningens redaktør, overgartner Axel Andersen redegjorde for den linie, han havde ønsket at lægge i sin redaktion af „Vore Kirkegårde“ og forelagde de emner, han ønskede behandlet i de kommende numre af tidsskriftet. Han beklagede, at det undertiden var vanskeligt at udsende tidsskriftet inden for de givne tidsfrister.

Efter aflæggelsen af beretninger og virksomhedsplan gik man til valg af bestyrelsesmedlemmer.

Genvalgt blev: Kirkegårdsinspektør Volmer Rud Nielsen, Horsens. Stenhuggermester Max Brinkløv, Slagelse.

Nyvalgt blev: Kirkegårdsinspektør P. W. Olsen, Frederiksberg. Kirkegårdsinspektør Hans Larsen, Ringe. Stenhuggermester N. P. Nielsen, Ringkøbing. Pastor Jørgen Fabricius, Rønne.

Som revisor valgtes stenhuggermester Frans Bovin, København, og stenhuggermester Ole Nielsen, København.

Som revisorsuppleant valgtes stenhuggermester Axel Olsen, Lyngby.

Foranlediget af foreningens 50 års jubilæum fastsattes årsmødet 1970 til at finde sted den 29. september i Århus.

Under eventuelt berørtes atter konsulentordningen, og herunder påpegede lrsf. Knud Frederiksen, at han fandt det ønskeligt at „Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer“ fik anledning til at

tage stilling til valget af konsulenter inden man publicerede den af „Foreningen for Kirkegårdskultur“ vedtagne prøveordning.

Efter generalforsamlingen konstituerede forretningsudvalget sig som følger: Formand, pastor P. Götke-Hansen. Næstformand, fhv. handelsminister Ove Hansen. Kasserer, kirkegårdsinspektør P. W. Olsen. Sekretær, kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen.

Årsmødet afsluttedes med en rundtur på Bornholm, hvor man blandt andet besigtigede såvel brud som værksteder i De forenede Granitbrud, ligeledes besøgte flere kirkegårde, hvor særlig Neksø kirkegårds gamle, smukke sandstensmonumenter havde deltagerens interesse. Ref. M. Falmer-Nielsen.

Foreningen for Kirkegårdskultur – Årsregnskab 1/4 1968 – 31/3 1969

Indtægter:

Kassebeholdning 1/4 1968.....			718:061.22(489) F.f.K.
Kontingenter	14.892,71	495,00	143,30
Tilskud:			
Kirkeministeriet	2.000,00		
Landbrugslotteriet	1.500,00		
Forlaget	2.510,00		6.010,00
Renter			28,97
Udgifter:			
Kontorudgifter	30,60	1.803,78	1.773,18
„Vore Kirkegårde“	3.110,57	18.147,30	15.036,73
Møder og foredrag			3.524,90
Diverse			239,35
Kassebeholdning 31/3 1969			5,82
			<u>20.579,98</u> <u>20.579,98</u>

Horsens, den 5. april 1969.

Regnskabet er revideret efter kassebog og kassebilag, kassebeholdningens tilstedeværelse er kontrolleret, og der har intet været at bemærke.

E. Kofoed.

N. P. Nielsen.

Volmer Rud Nielsen.

Århus, den 16. maj 1969.

Status pr. 31/3 1969.

Kassebeholdning	5,82
Tilgode. Kontingent	2.860,00
Tilgode. Annoncer	276,00
Annonceprovision	49,50
Foreningens formue	3.092,32
	<u>3.141,82</u> <u>3.141,82</u>

Horsens, den 5. april 1969.

Volmer Rud Nielsen.

Foreningen af danske kirkegårdsledere.

718.007:061.22(489) F.d.K.

Årsmøde og generalforsamling på Hindsgavl slot 7., 8., 9. og 10. september 1969.

Årsmødets gennemgående tema var foredrag og rundbordssamtale om gravmælekulturen, og allerede kort efter ankomsten søndag eftermiddag d. 7. september påhørtes et foredrag „Vore gravmæler“ af professor dr. phil. Otto Norn. Foredraget var ledsaget af lysbilleder.

Formanden, kirkegårdsinspektør Holger C. Nielsen, Lyngby, bød mandag velkommen til generalforsamlingen. En særlig velkomst rettedes til foreningens æresmedlemmer, O. Raahauge-Askegaard

og Peter Skovlund og til kyrkogårdschef Ragnar Ekstedt, Växjö. Under mødet indløb et telegram med hilsen fra Landslaget for kirkegårdskultur i Norge underskrevet af formanden, Harald Stenseth, sekretæren Egil Sinding-Larsen og Karen Reistad, som ønskede lykke for forhandlingerne, som skulle føres.

Kirkegårdsinspektør Aage Fich, Dragør, var generalforsamlingens dirigent.

Under formandens beretning udspandt der sig en livlig debat om det rådgivende udvalg for kirkegårdsbestyrelser.

Udvalgets arbejde og arbejdsområde blev kritiseret, idet det blev gjort gældende, at når man var

medlem af Foreningen af danske kirkegårdsledere og dermed også af Foreningen for kirkegårds-kultur, kunne man ikke udenom foreningerne danne et sådant rådgivende udvalg for kirkegårdsbestyrelser, der på flere punkter direkte modarbejdede de pågældende foreningers medlemsinteresser.

Ved valg til bestyrelsen blev kassereren, Henning Rosenmeier, Slagelse, genvalgt. Kirkegårdsinspektør Jens Jensen, Aalborg, nyvalgtes i stedet for afdøde kirkegårdsinspektør Knud Tybjerg, Skive. Som repræsentant til Fællesrådet for havekultur og landskabspleje blev kirkegårdsinspektør H. D. Ørsted, Holbæk, genvalgt.

I rundbordsamtalen over emnet „Hvad kan der gøres for at højne gravstenskulturen på kirkegårdene“ deltog som repræsentanter for Stenindustrien, direktør Holger Staffensen, De forenede granitbrud, og oldermændene for Stenhuggerlauget, stenhuggermester Knud E. Andersen.

Formanden indledte og de øvrige kirkegårdsledere, som også var med i indledningen, var kirkegårdsinspektør Arne Falmer-Nielsen, København, og H. D. Ørsted, Holbæk.

En meget lang, men indholdsrig debat, som mundede ud i et alvorligt ønske om et samarbejde mellem stenindustriens folk, kirkegårdsledere og planlæggere af kirkegårde.

Redskabsdagen tirsdag. Hvordan skal dette snart beskrives. Et righoldigt udvalg af alt hvad hjertet kan begære af gode maskiner til arbejdet på kirkegårdene. Firmaerne havde ikke sparet sig, det var ganske simpelt imponerende.

Dertil kom, at konsulent Jørgen Mosegaard, Odense, på en både morsom og saglig måde med skyldig hensyn til køber og sælger virkelig kunne give relevante oplysninger om de fremstillede ting.

Som sædvanlig, men uhyre glædeligt, var mange kirkegårdsbestyrelsesmedlemmer samt medlemmer af beslægtede foreninger såsom Landsbygraverforeningen, Embedsgartnerforeningen, Anlægsgartnerforeningen og Stads- og kommunegartnerforeningen til stede.

Tid er der altid for lidt af. Det havde været rart, om man kunne have opholdt sig lidt længere i Kolding, hvortil der var ekskursion, og hvor et moderne supermarked indenfor plantehandel og Kolding botaniske have blev beset.

Selv om der er sket store forandringer i den botaniske have (tidl. Aksel Olsens planteskole), er den dog meget seværdig, og den bliver nok bedre endnu med årene.

Formanden afsluttede her mødet, og næste års mødested bliver i det nordlige Jylland.

C. Strunck.

Fra danske dagblade

Ligbrænding i Danmark. 718(489):614.62
9/9. Ekstra Bl. Reportage om ligbrændingsprocessen med billeder fra svenske krematorier, da man ikke kunne få lov at fotografere i danske krematorier. Hvorfor denne tys-tys, formener vi følget adgang til at overvære kistens nedsættelse i jordgraven?

Privatbegravelsespladser. 718(489)
14/9. Aktuelt. Man kan blive begravet i sin have; men der er mange formaliteter, der skal være i orden.

Kirkegårds konsulenter. 718(489)
22/8. Fyns T. Kirkeministeriet har nedsat en arbejdsgruppe, der skal arbejde med forslaget om ansættelse af kirkegårds konsulenter. Medlemmerne udpeges af Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Det kgl. Akademi for skønne Kunster, Udvalget for Havekunst, Danmarks Provsteforening og Foreningen for Kirkegårdskultur samt Stiftsovrigheden. Sidstnævnte repræsenteres af biskop Gudmund Schiøler, Roskilde.

Tåstrup Nykirke. 718(489.11)
12/7. Roskilde T. Den nye kgd. i Rønnevangskvarteret er under planlægning. I midteraksen kommer et af kommunens regnvandsbassiner til at ligge. I dette tilfælde har man givet bassinet en ret lang, men smal form.

Himmelev. 718(489.11)
27/8. Roskilde T. Der er sikret 2,1 ha til kgd.s-udvidelse. Der er hensat 40.000 kr. til arbejdets udførelse.

Farum. 718(489.11)
11/9. Fr.borg Amts A. 2. forslag til placering af den nye kirke og kgd. i Staunholt-området er udarbejdet.
20/9. Fr.borg Amts A. Udvidelsen er kgd.en er endnu ikke godkendt, bl. a. fordi der skal laves en åbning i den gamle mur.

Hellebæk. 718(489.12)
27/8. Helsingør Dagbl. Kgd.en udvides med 1.400 m², der i 1970/71 skal anlægges som urnehave. Arealet har kostet 14.000 kr.

Hørsholm. 718(489.12)
10/7. Fr.borg Amts A. Opfyldning og planeringsarbejde af udvidelsen ved Folehavevej er under udførelse.

Lynæs. 718(489.12)
17/8. Fr.borg Amts A. Kgd.sudvidelsen bliver mere bekostelig end anslået, idet undergrunden er fuld af store sten, der må fjernes.

Oppe Sundby. 718(489.12)
24/7. Fr.borg Amts A. Udvidelse af kgd.en mod øst er nært forestående. Kommunen har forlangt dræning såvel af det nye areal som den gamle kgd.
30/8. Fr.borg Amts A. Projektet til udv., der omfatter 5.500 m², er indsendt til godkendelse. (Arkt. Henning Rasmussen.)

Skævinge. 718(489.12)
2/7. Nord-Aktuelt. Skitse til kgd.sudv. har været forelagt menighedsrådet.

Kalundborg, Sct. Olai. 718(489.13)
26/7. Holbæk Amts Venstrebl. Kgd.en udvides så Esbern Snaresvej i fremtiden kommer til at danne grænse. Anlægsudgift 10.000 kr.

Ubbby. 718(489.13)
18/8. Kalundborg Folkebl., 19/8. Sjæll. T. Kirke-

- ministeriet har givet tilladelse til udv. på 3.000 m², der giver 288 gravpladser. (Arkt. Kirsten Lund-Andersen.)
- Fuglebjerg.* 718(489.14)
17/7. Sjæll. T. Der skal foretages regulering af kgd.smuren ved Kirkestræde og en låge skal ind-sættes.
23/7. Møns Tid. Det gamle kgd.skapel nedrives.
- Korsør.* 718(489.14)
26/6. Sjæll. T. Det er besluttet at lave en bredere hovedindgang i stedet for den ældre smalle. Udgift 6.000 kr.
- Havnelev.* 718(489.15)
24/7. Kr. Dagbl. En udv. af kgd. er vedtaget.
- Karise.* 718(489.15)
10/7 Kr. Dagbl. Man er i gang med at anlægge en urnegravplads.
- Lille-Heddinge.* 718(489.15)
19/7. Vordingborg Dagbl., 25/7. Kr. Dagbl. Til efteråret skal kgd.en udvides med ca. 1 tønde land.
- Næstved, Gl. kgd.* 718(489.15)
15/8. Vordingborg Dgbl. Kirkeministeriet har ikke kunnet godkende loftshøjden 2,30 m i det nye kapel, men forlangt 2,50 m. Projektet må nu om-arbejdes. (Arkt. Vestergaard Jensen.)
- Præstø.* 718(489.15)
4/7. Vordingborg Dgbl. Menighedsrådet har gen-fremsendt tidligere plan uændret til byrådet, og hå-ber denne gang at få den imødekommet.
9/8. Præstø Avis. Udvidelsen ønskes på een af kom-munen ejet ejendom på 500 m². Byplanudvalget vil kun tilbyde havearealet heraf ca. 225 m².
19/8. Præstø Avis. Byrådet tiltrådte i aftes at stille havearealet ved ejendommen til rådighed for ud-videlse.
19/9. Møns T. Ved en debat om byplan oplystes, at der var disponeret udvidelse af kgd., der kan dæk-ke behovet i 50-100 år.
- Fjelsted.* 718(489.21)
27/8. Fyens Stiftst. Udvidelse af kgd.en forestår.
- Hørby.* 718(489.21)
28/7. Fyns T. En stor udv. af kgd.en er i gang.
- Kerteminde.* 718(489.21)
3/9. Fyns T. En ny mur opføres af bornholmsk gra-nit, hvoraf der er medgået 85 t. Udgiften bliver 30.000 kr.
- Søndersø.* 718(489.21)
30/6. Fyns T. Til udv. af kgd.en er købt 4491 m² samt 1.354 m² af præstegårdsjorden tages med.
- Fåborg.* 718(489.22)
20/9. Fyns T. Dansk Ligbrændingsforening, Svend-borg amtskreds, har besluttet at anskaffe en skulp-tur eller anden kunstnerisk udsmykning til urne-haven. Billedhugger Erik Cohrt, Fåborg, har givet tilsagn om at lave et udkast.
- Øster Skerninge.* 718(489.22)
28/8. Svendborg A. Menighedsrådet ønsker at ind-rette en urnelund, og har afsat 10.000 kr. til for-målet på det kommende års budget.
- Maribo.* 718(489.31)
24/9. Loll.-F. Folkebl. Det nye menighedsråd får til opgave at istandsætte kapellet og anlægge en ny kgd. Kapellet bruges mest til hensættelse af kister, men de 99 % begravnes fra Domkirken.
- Nysted.* 718(489.31)
27/6. Loll. T., Loll.-F. Folkebl., Loll.-F. Venstrebl. På menighedsrådsmødet vedtoges at etablere en askefællesgrav syd for den store høj. Udsmyknin-gen vil bestå af et egetræskors uden inskription.
- Tirsted.* 718(489.31)
5/9. Loll.-F. Venstrebl. Ud. af kgd.en m. 3.100 m² nord for den nuværende kgd. er forestående. (Arkt. kgd.sinspekt. Jens Birksø.)
- Frederikshavn.* 718(489.41)
25/6. Vendsyssel T. Til ny kgd. øst for Flade kirke er hensat 174.950 kr., det beløb Volksbund deut-sche Kriegsgräberfürsorge har betalt som kompen-sation for beslaglæggelse af gravsteder på Frede-rikshavn kgd.
11/9. Vendsyssel T. Flade-Gærum sogneråd vedtog at anbefale udstykning af 6,8 ha af naboejendom-men til den ejendom og sammenlægning med den-ne, som Frederikshavn menighedsråd har købt til ny kgd.
- Vedsted.* 718(489.41)
8/9. Vendsyssel T. Kgd.en skal udvides.
- Aalborg, Søndre.* 718(489.43)
11/9. Aalb. Stiftst. Langs Nesagervej opføres en 324 m lang ca. 2 m høj mur af gule mursten. Ud-giften bliver ca. 160.000 kr.
- Aalborg, Østre.* 718(489.43)
26/6. Aalb. Amtst. Krematoriet ventes færdigt til indvielse omkr. 1. sept. (Arkt. Logan Nørgaard.)
- Ebeltoft.* 718(489.44)
24/6. Aarh. Stiftst. Kgd.en udvides med 10.000 m² langs Østerallé. Lige som den ældre del bliver den nye også hegnet med kampestensdige.
- Glæsborg.* 718(489.44)
21/8. Aarhus Stiftst. En udv. af kgd.en med 904 m² er godkendt af sognerådet.
- Hadbjerg.* 718(489.44)
20/8. Folkebl. for Randers og omegn. Gangen fra kirkedøren til lågen belægges med brosten.
- Kristrup.* 718(489.44)
25/7. Kr. Dagbl. Ny urnehave og børnebegravelse kan tages i brug i sommer. Ny vej fra Åbsalons-gade til kapellet skal anlægges. (Arkt. kgd.sinspek-tør V. Rud Nielsen.)
- Mellerup.* 718(489.44)
25/7. Randers Amtsa. Valgmenigheden vedtog på sin generalforsamling at udvide kgd.en med 36 pladser. Jorden tages fra præstegårdshaven, anlægs-gartner Ivan Jørgensen, Knejstrup, har lavet for-slaget. Overslag 5.000 kr.
- Mørke.* 718(489.44)
17/7. Aarhus Stiftst., Randers Amtsa., 21/7. Kr. Dagbl. 2. etape af kgd.ens regulering er gennem-ført nu. Arbejdet har været vanskeligt i det bakke-

de terræn, udgiften blev 100.000 kr., 10 % højere end anslået. (Arkt. kgd.sinspektør V. Rud Nielsen.)

Ørsted. 718(489.44)
16/8. Randers Amtsa. I forbindelse med restaureringen af den gamle kirkelade flyttes hovedindgangen, og der laves parkanlæg på kirkepladsen.

Feldingbjerg, Stobholm. 718(489.45)
26/8. Kr. Dagbl. På kirkegården, der blev anlagt 1948, skal der til foråret opføres kirke.

Klejrtrup. 718(489.45)
11/7. Kr. Dagbl. Sydskråningen skal reguleres, nye hække plantes, og trappe afløses af ramper.
6/9. Aalborg Amtst. Kgd. har fået en tiltrængt forskønnelse ved omlægningen af sydskråningen.

Langå. 718(489.45)
11/9. Randers Amtst. Langå-Torup-Sdr. Vinge kommune har solgt 4.000 m² til menighedsrådet til reserve til senere kgd.sudv.

Serup. 718(489.45)
19/7. Kr. Dagbl. Et nyt kapel er opført. Udgiften blev 43.107 kr. (Arkt. Poul Erik Jensen og Henning Klock.)

Skive, Resen. 718(489.45)
21/6. Holstebro Dagbl. Den nye naturkgd. vil ifl. overslag komme til at koste 2 mill. kr. Skitseforslag er godkendt af menighedsrådet og indsendt til kirkeministeriet.

Bregning. 718(489.46)
5/7. Vestkysten. P. gr. a. pladsmangel har menighedsrådet sikret sig 500 m² øst for kirken. Når tiladelse til købet er i orden, finder anlæg sted. Kapellet skal også udvides og kgd.slågen fornyes.

Herning, Nordre. 718(489.46)
3/7. Holstebro Dagbl. Den første begravelse har fundet sted.
19/7. Herning Folkebl. Fællesmenighedsrådet debatterer henlæggelse af penge på budget 1970/71 til kapel-krematorium.

Herning, Gamle. 718(489.46)
28/8. Kr. Dagbl. Sct. Johannes sogn har henlagt yderligere 160.000 kr. til en ny kirke, der skal ligge på den gl. kgd., hvor Hernings gamle kirke lå, nedrevet 1887.

Holstebro. 718(489.46)
22/6. Berl. Tid., Politiken. Ny kgd. og krem. til 4 mill. kr. er udbudt i licitation trods kritik mod krematoriet, idet Struers krem. også kunne dække Holstebros behov.
30/8. Holstebro Dagbl. 250.000 kr. er henlagt ifl. budget 1970/71 til den ny kgd.

Lemvig. 718(489.46)
4/7. Ringkøbing Amts Dagbl. Udvidelsesarbejdet er afleveret, og indvielsen sker i august. Udv. er 1/3 af de 2 tdr. land, der erhvervedes for flere år siden, og har 140 gravlodder. (Arkt. kgd.sinspektør V. Rud Nielsen.)

Nr. Vium. 718(489.46)
31/7. Herning Folkebl. Planer til opførelse af nyt

kapel og udv. af kgd.en er godkendt, og arbejdet er påbegyndt. Udv. sker vest for kirken, og det er også her kapellet placeres. Udgift 50.000 kr.

Skjern. 718(489.46)
9/9. Kr. Dagbl. Menighedsrådet har afsat 50.000 kr. på budget 1970/71 til ny kgd. og 20.000 kr. til regulering og belægning på pladsen foran kapellet.

Sdr. Bork. 718(489.46)
9/7. Ringkøbing Amts Dagbl. Et nyt kapel er opført, udgift 50.000 kr. (Arkt. Rich. Aas.)

Videbæk. 718(489.46)
22/8. Ringkøbing Amts Dagbl., 15/9. Herning Folkebl. Sundhedsstyrelsen har accepteret udv. af kgd. en mod øst på et areal, der ligger tæt op mod vandværkets borer. Tilladelsen er dog betinget af prøvegravninger og vandprøver, som landvæsenkommissionen skal tage stilling til.

Grundfør. 718(489.47)
20/8. Skanderborg Amts A. Tung lastvognstrafik forårsager skade på kgd.smuren. Kgd.en er blevet udvidet, og menighedsrådet har besluttet at frilægge den ældre del af kgd.en efterhånden som gravene sløjfes.

Risskov. 718(489.47)
27/8. Demokraten. Vejby-Risskov kommune vil ikke give tilskud til fornyelse af mur, der beløber sig til 169.000 kr., idet man ikke kunne anerkende, at revnerne, der var opstået, skyldtes afgravning for ca. 20 år siden.

Odder. 718(489.47)
30/6. Aarhus Stiftst. Det ny kgd.sareal ved Århusvej planeres og beplantes. Det er vedtaget, at søge kontakt med havearkitekt T. Michelsen, Sorø, for at få udarbejdet plan.

Århus, Vestre. 718(489.47)
9/7. Demokraten. Det nye krematorium blev indviet d. 8/7. Projektet, der har kostet 3,5 mill. kr., er tegnet af arkt. Henning Larsen. Det har kapelsal med ca. 50 siddepladser, kisteopbevaringsrum med køleanlæg og teknisk afdeling med to ovne. Krematoriet er placeret tæt op mod det ældre kapel, som det betjeningsmæssigt drives sammen med. Krematoriet afløser det ældre på Nordre kgd.

Brædstrup. 718(489.47)
12/9. Vejle Amts Folkebl. Kgd.en skal udvides mod syd, en del af det sikrede areal tages i brug i 1970.

Ry. 718(489.47)
9/9. Kr. Dagbl. Kapellet istandsættes, bl. a. indsættes ny dør og belysning.

Silkeborg. 718(489.47)
6/9. Skanderborg Amts A. Kgd.en trænger til udvidelse, derfor har kommunen lovet at aflevere et areal ved Kærsgårdsvej i opfyldt stand.

Give. 718(489.48)
9/7. Vejle Amts Folkebl. Menighedsrådet har besluttet at udvide kgd.en mod øst med 6.000 m² og omgive det med et 150 m langt kampestensdige. Jordarbejdet skal udføres i sommer.

Juelsminde. 718(489.48)
24/8. Horsens Folkebl., Vejle Amts Folkebl. Udvidelsen af kgd.en er næsten færdig. Anlægssummen blev 150.000 kr. (Arkt. kgd.sinspektør V. Rud Nielsen.)

Ødis. 718(489.48)
14/8. Kolding Folkebl. Der er anlagt urnehave med fællesgrav og enkeltgrave. Behovet er ikke stort endnu for urnegrave, een hvert andet år.

Esbjerg. 718(489.49)
20/9. Vestkysten. 52 forslag er indsendt til konkurrencen om ny kirkegård.

Esbjerg. Fourfeldt gravlund. 718(489.49)
17/7. Politiken m. fl. 400 kors tilvirket i Belgien skal opstilles på tyske grave.
24/8. Berlingske T. De opstillede kors har på få uger helt ændret gravenes udseende.

Grimstrup. 718(489.49)
4/9. Vestkysten. Plan til udvidelse af kgd.en mod nord med 250-275 nye gravpladser er indsendt til kirkeministeriet.

Oksbøl, tyske. 718(489.49)
18/7. Vestkysten. 500 granitkors er ved at blive opsat på flygtningekirkegården til erstatning for trækorsene. Granitkorsene har 4 navne hver, mens trækorsene havde 2, også her stammer granitkorsene fra Belgien.

Nustrup. 718(489.61)
26/6. Dannevirke. Den nye del af kgd.en blev indviet ved den første begravelse. Arealet er på 2.500 m² og anlagt i gammel landsbystil med alle grave østvendt. Den nye del skilles fra den ældre del af det oprindelige stendige, hvori der er lavet en 10 m bred åbning, men også den nye del er hegnet af stendige og beplantning.

Tønder. 718(489.62)
26/6. Jydske T. Kirkeministeriet har givet forhåndsmeddelelse om godkendelse af projektet til nyt kapel. Det er et ændret forslag efter arkitektkonkurrence for 4 år siden. Opførelsesudgiften bliver godt 1 mill. kr. (Arkt. Holger Rosenvold.)

Bov. 718(489.63)
25/8. Kr. Dagbl. Menighedsrådet har afsat 15.000 kr. af kommende års budget til udv. af kgd.en mod syd.

Ensted. 718(489.63)
29/8. Jydske Tid. Der er henlagt 7.000 kr. til kirkegårdsudvidelse.

Augustenborg. 718(489.64)
29/9. Kr. Dagbl. Kgd.skapellet skal udvides, så der bliver 100 siddepladser, herved får kapellet form som korskirke. Overslaget angiver 200.000 kr. i udgift. (Arkt. Mogens Meyling.)

Modtagne skrifter

Gustav Wied først - og sidst. 839.8:92 Wied Nielsen & Møllers Bogtrykkeri, Roskilde, markerede sit 25 års jubilæum ved at udsende en smuk lille bog: Niels A. Christiansen: Gustav Wied først - og sidst. Gustav Wied boede i Roskilde fra 1897 til

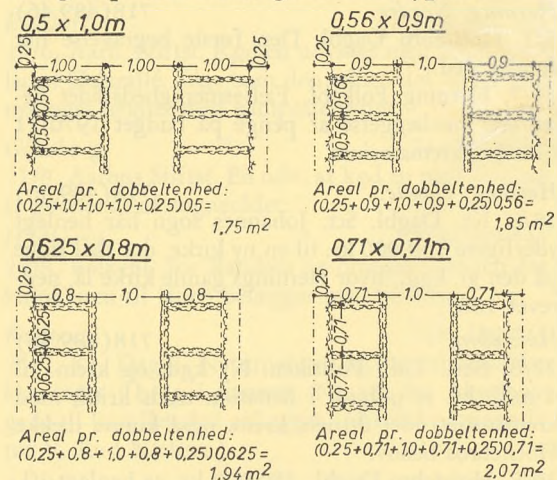
sin død i 1914. Det er derfor naturligt, at Roskilde museum har lavet en speciel Gustav Wied-samling. Museumsinspektøren fortæller om forskellige museumsgenstande og klargør, hvad der vides og kan udledes om deres forhold til begivenheder i Gustav Wied's liv.

(Niels A. Christiansen: Gustav Wied først - og sidst. Format 19,0×12,8 cm. 58 sider. Udgivet af Nielsens & Møllers Bogtrykkeri, Roskilde, 1969. Trykt i 1500 eksemplarer, hvoraf et mindre antal er til salg gennem boghandelen.)

Dansk Ligbrændingsforenings årsskrift 1969.
614.62:061.22(489) D.L.

Under redaktion af N. J. Rald, Ida-Merete Erlandsen og Erik Würtz har Dansk Ligbrændingsforening udsendt sit 48 sider store årsskrift.

Fra det nye krematorium i Århus er der en reportage, billeder herfra smykker såvel for- som bagside af det smukke hefte. Kirkegårds-konsulent Karen Reistad skriver om: Kremasjon og kirkegårdsforhold, ud fra sit nøje kendskab til norske forhold. Også kirkegårds-konkurrencen i Lund får en omtale. Kirkegårdsinspektør Jørgen Jørgensen deltog i Sveriges Ligbrændingsforenings rejse til Schweiz i september 1968, sine indtryk har han nedfældet i: Et udsnit af kirkegårdsforhold i Schweiz. Mogens Kofod Pedersen har besøgt to amerikanske krematorier. I en lille artikel: Fra stendysse til askefællesgrav, trækker Ida-Merete Erlandsen den historiske udvikling af gravskikke i Danmark op, og hun konkluderer i den uhyre pladsbesparelse, der ligger i fællesgraven: men, at der på 2.400 m² skulle blive plads til 50.640 asker, eller 21,1 pr. m², må dog vist siges at være rovdrift, som vel heller ikke er helt lovligt. Det fastslås også, at samme 2.400 m² kan give plads til 2.700 gravsteder á 1/2 m².

Det kan der også; men så bliver der tale om kopien af kistegraven 0,5×1,0 m, den dårligst tænkelige form et gravsted kan have, de dårligste muligheder for mindstensanbringelse såvel som beplantning. Vedføjede skitse viser, hvor meget bedre betingelser man får, jo mere formen nærmer sig kvadraten. Kun formatet 0,5×1,0 m er så økonomisk pladsmæssigt set, og så må arealet helst være en lang tarm eller en rektangel, hvor man kan bruge de omgivende veje som færdelsårer. Plads til

adskillende beplantning er det minimum, som en baghæk kan give. Så dårligt står det heller ikke til noget steds i vort land, at vi skal være så smålige. Lad os også have råd til at ofre lidt på det æstetiske.

1969 er hundredåret for den internationale lægekongres i Firenze, hvor ligbrændingen blev omtalt første gang offentligt, det mindes William Fridericia.

Beretningen for året 1968 skrives af Erik Würtz. Desværre viser medlemsstatistikken, som ved mange andre foreninger, tilbagegang, men den traditionelle statistik for landets nu 32 krematorier er meget interessant. Af årets 47.283 døde (1967: 47.829) blev 17.935 (1967: 17.472) kremerede, det er 37,9 % (1967: 36,1 %). Hovedstadsområdet havde en ligbrændingsprocent på 74,4 mod 74,6 % i 1967, i provinsen fik følgende 10 byer de højeste procenter.

	Kremationsprocent for døde i krematoriebyen	
	1968	1967
Køge	80,9	80,7
Helsingør	71,9	70,0
Roskilde	66,6	47,0
Nakskov	62,0	52,9
Svendborg	62,0	64,4
Odense	60,8	56,4
Randers	58,6	59,7
Holbæk	56,7	39,8
Nykøbing F.	56,1	62,1
Århus	55,5	55,0

Statistikken giver også talmateriale til at lave følgende interessante opstilling over krematoriernes benyttelsesgrad og hvem, der benytter dem. Der kan dog være små fejl, idet antal af udenbys kremerede er fundet ved at trække antal af indenbys kremerede fra krematoriets samlede antal kremerede. Alle kremerede i krematoriebyen behøver ikke at være brændt i byens krematorium for at blive optaget i statistikken.

	Antal krematorier	Andel af hele landet pct.	Døde i krematoriebyen	Heraf kremerede	Udenbys kremerede antal	Udenbys kremerede pct.
Stor-København	10.701	59,674	12.315	9.162	1.539	14,382
Roskilde	393	2,191	343	232	161	44,353
Køge	278	1,550	126	102	176	63,324
Helsingør	237	1,352	267	192	45	18,987
Hillerød	183	1,020	188	62	121	66,120
Holbæk	185	1,031	157	89	96	51,892
Slagelse	289	1,559	239	114	165	59,140
Næstved	278	1,550	194	82	196	70,504
Sjælland ialt	12.534	69,927	13.857	10.035	2.499	19,944
Odense	937	5,224	1.088	662	275	29,349
Svendborg	427	2,381	299	186	241	56,440
Fyn ialt	1.364	7,605	1.387	848	516	37,830
Nakskov	145	0,808	234	117	28	19,310
Nykøbing F.	262	1,461	198	111	151	57,634
Lolland-Falster ialt	407	2,269	432	228	179	43,980
Hjørring	105	0,585	185	54	51	48,571
Ålborg	694	3,870	836	457	237	34,150
Randers	456	2,542	464	272	184	40,351
Viborg	100	0,557	247	55	45	45,000
Struer	90	0,501	62	30	60	66,667
Århus	915	5,102	1.253	696	219	23,934
Horsens	215	1,199	482	160	55	25,581
Silkeborg	161	0,897	269	103	58	36,025
Vejle	167	0,931	350	89	78	46,707
Kolding	275	1,533	338	115	160	58,195
Esbjerg	153	0,853	499	101	52	33,987
Åbenrå	188	1,048	155	73	115	61,170
Jylland ialt	3.519	19,618	5.140	2.205	1.314	37,447
Ronne	111	0,618	152	57	54	48,649
Hele landet ialt	17.935	100,000	20.968	13.373	4.562	25,436

Ret mange krematorier benyttes mere af byens naboer end dens borgere, mange krematorier må have en dårlig forrentning af den investerede kapital.

På kortet er krematorierne indtegnede og ved hjælp af cirkler med krematoriebyen som centrum og 10, 20, 30 o.s.v. km afstand vises hvor meget og hvor langt ud et krematorium har sit opland.

Desværre opgives ikke antallet af døde for de enkelte landsdele, for så kunne man bedre vurdere ligbrændingens udbredelse landsdelsvis. I stedet har jeg fundet landets samlede befolkning pr. 1. januar 1964.

Landsdele	Indbyggere pr. 1/1 1964	pct. kremerede 1968
Sjælland	2.030.090	43,18
Fyn	421.136	8,96
Lolland-Falster	129.792	2,76
Jylland	2.071.626	44,07
Bornholm	48.428	1,03
Hele landet ialt	4.701.072	100,00

Fra blade og tidsskrifter

Kirkegårds konkurrence. 718:7.092:718(487.6)

En konkurrence om udvidelse af Karlstads Norra kirkegård eller Rud skovkirkegård fik 3 forslag: SAR Åke Porne, Stockholm, der vandt med forslaget „Til Vila“, og belønnedes med 2000 kr., samt FSTL Edvard Jacobsen, Karlstad og FSTL Samuel Kaldén, Karlstad, der hver fik 1000 kr.

Udvidelsens areal ligger nord for den ældre kgd. Det er ikke helt så kuperet, som det ældre, bevoksningen består af birk iblandet gran og fyr, som

konkurrenceprogrammet krævede skånet i videst mulig omfang, således at terrænet fortsat får karakter af skov. Vinderforslaget tager også dette hensyn og har lagt kistegravsafdelinger i det lavere område mod vest og nord, således at de kommer til at ligge i naturlig forlængelse af den ældre dels kistegrave. Urnegravene er anbragt på det højere liggende østlige. Kistegravene er lagt i terrasser, der følger højdekurverne rundt om bakkefoden. Urnegravene grupperes i mindre enheder omkring vandblokkene, sådan som de har ligget siden istiden, og disse benyttes til at indhugge minde. Der bliver plads til ca. 3.000 kistegrave og 10.000 urnegrave. Hovedindgangen placeres mod vest ved Mosskatan, og her bliver også udnyttet en detalje i landskabet til at danne en bæk, der ender i en lille dam ret for hovedindgangen og som adskiller den nordlige og sydlige kistegravsafdeling. (Ignis 41(1967)7:92-97.)

Sten til mure, trapper og gange. 718:712.3
Naturstensmaterialer er taknemmelige til bygning af mure og trapper og belægning af gangstier. (Steinmetz und Steinbildhauer 85(1969)8:318-27.)

Mindesmærkeudstillinger. 718:726.825.1/4
I 10 år har Mannheim som mange andre tyske byer haft en gravminderådgivning, og for 3 år siden indrettedes specielle afdelinger med særlige bestemmelser for beplantning og monumenter, der er blevet meget populære. I år har man åbnet en udstilling med gode eksempler på kunstnerisk udførte mindesmærker. (Friedhof u. Denkmal 14(1969)5:1-13.)

Gravmæleudstillingen på Euroflor 69 i Dortmund anmeldes og bedømmes. (Steinmetz und Steinbildhauer 85(1969)7:270-86.)

Stenhuggerlauget i Essen har afholdt en udstilling på Essens Parkkirkegård. (Steinmetz und Steinbildhauer 85(1969)7:287-88.)

Hannover. 718(43)
Det tyske kirkegårdslederforbund holdt sit årsmøde i Dortmund. Hovedforedragsholdere var Gartnerdirektor Hans Jacobi, Hannover, og Ministerialrat Dr. Jürgen Gaedke. Særlig interesse har Hans Jacobis foredrag om Hannovers begravelsesvæsen, der var eksempel for emnet: „Bedre kirkegårdsøkonomi kræver harmonisk afstemning af teknik og arkitektur“. Begravelsesvæsenets struktur er i høj grad blevet rationaliseret, det centrale begravelseskantor er ophævet, og begravelser bestilles direkte på kirkegårdene, for at undgå dobbeltregistrering. Planlægningen af nye afdelinger følger nye principper for at kunne udnytte arbejdsbesparende maskiner. Kirkegårdsadministrationen er blevet forenklet og beskæftiger sig udelukkende med kirkegårdsanlægget og begravelsesernes udførelse, mens den har overladt forretningsmæssig vedligeholdelse og anlægsarbejde på gravsteder til private firmaer. Dette har kunnet lade sig gøre, især fordi der er klare forskrifter, servitutter for hver eneste område af kirkegårdene, så alle ved hvordan beplantning og monumenter skal være inden for hvert enkelt område. (Deutsche Friedhofskultur 59(1969)8:137-44.)

Saar. 718(43)
Den tyske kirkegårds-kulturförening Arbeitsgemeinschaft Friedhof und Denkmal har en arbejdsgruppe i hver landsdel. Gruppen i Saar har ved henvendelse til menigheder og kommunalbestyrelser tilbudt rådgivning i kirkegårdsproblemer. Henvendelsen har resulteret i mange kontakter, der er ved at bære frugt. (Friedhof u. Denkmal 14(1969)4:1-11.)

Den tyske soldaterkirkegård Futapass. 718(45):718:725.945.2(43)

Den 28. juni indviedes den største tyske soldaterkirkegård i Italien. 300.688 faldne har her fået deres sidste hvilested. Anlægget ligger på en bjergtop næsten 1000 m over havet i Appenninerne. Støttemure følger terrænet rundt i en sneglegang og danner derved terrasser, der giver plads for 72 gravfelter. Toppen af bjerget krones af en mindehal. (Kriegsgräberfürsorge 45(1969)6:134-38.)

Nyt krematorium i Bergen. 718(483):718:726.83
Seks kommuner er gået sammen om at bygge et fælles krematorium på Møllendal kgd. i Bergen. Arkitektfirmaet Aal & Løkeland har udformet projektet, der var færdigt som skitseforslag og blev vedtaget i 1967. Bygningen rejses af betonelementer i 2 etager. Den øverste etage får 2 sale adskilt således, at højtideligheder kan foregå samtidig uden at forstyrre hinanden, samt venteværelser og præsteværelse foruden kontor. Den største sal bliver med 150 siddepladser, og den mindste får 50. I underetagen bliver den tekniske afdeling og modtagelse installeret. Der bliver kisteopbevaringsrum med køling til 32 kister, pynterum foruden betjeningens spisesal. Kapaciteten bliver 10 kremationer pr. dag. Hele komplekset får et etageareal på 2000 m².

Bergen har kun 2 kirkegårde, Møllendal fra 1874, og senere er Solheim kommet til, mens ældre kirkegårde er nedlagt. Solheim har siden 1939 haft krematorium. Kremationsprocenten var i 1950 50 og nærmer sig nu 70. I 1970 forventer man, at 5 af de i byggeriet deltagende kommuner bliver sammenlagt med Bergen til en storkommune. (Ignis 41(1969)7:98-100.)

Den danske landsbykirkegård. 718(489)
Historisk gennemgang af landsbykirkegårdens udvikling og påvirkninger gennem tiderne frem til vore dages ofte hårdhændede reguleringer, der mange steder helt har slettet det egnsprægede landsbykirkegården havde. (Kgd.sinspektør A. Falmer-Nielsen i Gartneren 41(1969)10:6-8; Landsbygravveren 36(1969)8:97-100.)

Købstadskirkegårde. 718(489)
1805 blev det forbudt at begrave i kirkerne og det blev pålagt at skaffe kirkegårdsarealer uden for den tætbebyggede del af byerne. Da skabtes en kirkegårdstype, hvor man brød med gamle traditioner om øst-vest-vendte grave, man indførte dobbeltrækken. Planlæggerne har fulgt tidens strømninger. Det tidligere statussymbol „rigmandsgraven“ ændres nu mere i social retning og udformes som grøn, demokratisk kirkegård. (Kgd.sinspektør A. Falmer-Nielsen i Gartneren 41(1969)12:10-11.)

INDHOLDSFORTEGNELSE **Vore Kirkegårde**

Hovednummer:

Torben Michelsen:
Konkurrence om en kirkegård
og et kapel i Esbjerg 61

Tillæget:

Overlærer Dagmar Carlsen-Skiødt,
75 år 61
Kirkegårdsinspektør H. D. Ørsted,
60 år 61
Monumentet – håndværk eller
kunst 61
Fra danske dagblade 63
Fra blade og tidsskrifter 64

Nr. 8 . Januar 1970 . Bind 23

Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Ørnevej 1, Taastrup.

Eksp.: Kdgs.inspektør Poul W. Olsen,
Pileallé 2, 2000 København.

Overlærer Dagmar Carlsen-Skiødt, 75 år

Bestyrelsesmedlem i Foreningen for Kirkegårdskultur frk. Dagmar Carlsen-Skiødt fylder d. 20. januar 75 år. Som medlem af Odense byråd og dets kirkegårdsbestyrelse og med den fra sin fader, afdøde handeleggartner C. A. Carlsen-Skiødt arvede interesse for kirkegårde var det en naturlig ting, at frk. Carlsen-Skiødt blev medlem og senere bestyrelsesmedlem. Det er dog forbavsende så vital som frk. Carlsen-Skiødt er, ved sidste årsmøde i Rønne, gennemførte hun alle programmets strabadser uden, at man kunne mærke træthed.

F. f. K. og Vore Kirkegårde ønsker til lykke.

Kirkegårdsinspektør H. D. Ørsted, 60 år

Den 8. februar bliver der fest i Hillerød, når den populære kirkegårdsinspektør bliver 60 år. I sit arbejde for kirkegårdskulturen og for sine kolleger har han vundet sig mange venner.

Kgd.inspektør Ørsted har haft sin gerning i Holbæk siden 1948, inden da gennemgik han en grundig gartneruddannelse, blev havebrugskandidat og uddannede sig videre under Københavns begravelsesvæsen.

Monumentet – håndværk eller kunst!

718:726.825.1/.4

I B.T. for den 19. august 1969 skriver Henning O'Strit under overskriften „Her hviler“ – dansk tradition, hygge og borgerlighed! Danmark har måske verdens smukkeste kirkegårde, men gravstenskunsten har ikke fulgt med udviklingen, den er hjerteskerende traditionel og ligger langt fra vor tids kunst. For at begynde med noget positivt, skriver han: Jeg tror de smukkeste kirkegårde findes i Norden, måske i Danmark og Sverige. Måske i Danmark. Generelt sagt er gravstederne her små, blomstersmykkede, bevokset med grønne buske og træer, efterhånden åbne (rækværkernes tid synes omme: „her ligger jeg, det er min ejendom“), det hele meget velholdt – af familien . . . eller i voksende grad: af gartnerne. Som helhed – de tusinde grave sammenholdt – virker de danske kirkegårde som store, smukke, fredfyldte parker.

– Det kan kun glæde os at høre en lægmand udtale således, især når man læser videre. –

Her er ikke katolske landes svulst og påtrængende memoirelyst, ikke disse gigantiske marmorbrud. Her er ikke de britiske landkirkegårdes totale forglemmelse, det lærhøje, hvislende græs, der vok-

ser henover omfaldne, udviskede gravsten. Her er ikke Californiens pompøse anlæg, der i døden skal demonstrere de underliggende økonomi i levende live, mens lækker højttalermusik fra trækronerne garnerer luften over dette dødens Happyland og mere gør det hele til et synligt og lydligt konditor-mareridt end en evig hviles fredsmark.

I Danmark er det omvendt snarere kolonihaven, der fortsætter ud på kirkegården. Her kan de efterladte endelig – dog kun til en vis grad – bestemme. Måske folk, der aldrig har ejet eller disponeret over blot de kvadrater, der nu er gravens overflade. Der er dansk hygge og borgerlighed på vore kirkegårde. Ikke dødens uhygge, som ellers ofte søges manet frem omkring døden. Gravstederne har en eller måske to små sirlige havegange med nøddestensgrus, nydelig revet, kantet med buksbom eller sæsonens blomster. Man skal sikkert være kirkegårdsadministrationerne taknemmelige for deres regulativer. Eksisterede der ingen, tror jeg, floraen ville brede sig med ufattelig fantasi og alskens vækster fra ager, skov, mose og botanikkens overdrev, hentet i hjemlig jord eller hjembragt fra oversøiske feriekorstog, ville brodere hver ledig tomme muld og slås med naboernes ikke mindre velmente plante- og dekorationslyst.

– Ja, sådan har O'Strit oplevet det på sin kirkegårdstur; men det er trist, han ikke er kommet ind på een af de efterhånden mange kirkegårde, hvor den nye tid er ved at sætte sine spor, hvor „koloni-have-bevægelsen“ er ved at afløses. –

Jeg gik på fem kirkegårde i går, i og udenfor København, for at se på vort kulturstade ved dødens lejlighed. Fire-en-halv times vandring op og ned ad brede og smalle gange . . . hvorved jeg vel samtidig har afsonet af fortidens forsyndelser på dette område. Jeg nævner ikke her kirkegårdenes navne, og de eksempler og omstændigheder, som fremhæves, har ingen adresse, og navne er slettet. Alt skal opfattes generelt.

Gravmælet, gravstedets centrale punkt, kan nok give stof til eftertanke. Her har tiden stået stille, eller er gået meget langsomt. Her lever fortiden over de døde. Hertil når kunsten ikke. Ja, man kan sige, at den er lukket ude ved kirkegårdens mur. Ingen kunstretnings brise har blæst på himlen over haven. Her ses ingen af vor tids mestre, end ikke deres imitatorer, der udenfor bolttrer sig så lystigt, kendes her.

Her mødes ingen Brancusi, ingen Giacometti, ingen Moore. Her er ingen Jacobsen, ingen Armi-

tage, ingen Chadwick. Her er ingen Hepworth, ingen Calder, ingen Arp eller Archipenko. Ingen Gabo, Müller eller Haugen-Sørensen. Her er kun medlemmer af Stenhuggerlauget.

– Her afsløres noget af den mangel, som man indså i 1912, da man udgav det skønne billedværk: Gravminder, hvornår får vi en fortsættelse? –

De bør naturligvis frikendes. De optræder netop som det de er: stenhuggere. Det er deres lære, det er deres arbejde og udkomme. De er ikke kunstnere i ordets almindelige opfattelse. De er håndværkere. De føler, det er deres opgave at give folk, hvad de vil have, og de finder det vanskeligt eller helt umuligt at argumentere i anledninger og ærinder, hvori man henvender sig til dem.

– Mon ikke dette netop er sagen? Hvorfor ser stenhuggeren ikke på sit arbejde som en kunstnerisk skaben. Hvorfor gør han ikke lidt mere for at udvikle sin æstetiske sans. Hvorfor stopper han sin uddannelse med det udståede læreforhold med svendebrevet og den dertil uundgåelige teknisk-skoleundervisning? – Han burde gå videre i sin uddannelse, lære at modelere, at hugge skulpturer og symboler ligesom sin fagfælle i f. eks. Schweiz eller Tyskland. Der vil nok blive hævdet, at en sådan uddannelse vil han aldrig få betalt, nej, hvad så med arbejdsglæden? I hvert fald kunne det godt være, det der udbydes kunderne så ville være smukkere, det er det, der udbydes i mængde, folk vil have, for det tror folk er moderne! –

Henning O'Strit talte med en stenhugger, der sagde: Måske intetsteds træder borgerlighed og sædvane stærke frem end ved bestemmelsen af et gravmæle, sagde en stenhuggermester åbent til mig. Jeg er ikke kunstner og forsøger mig ikke som sådan, men jeg prøvede engang at hugge nogle „moderne sten“. De står vist her på værkstedet endnu.

– Herefter laves et lille regnestykke på hvor mange nye gravsten der bliver brug for om året og kommer til ca. 10.000, et tal der efter min mening nok er lidt i underkanten, idet man går ud fra at de 17.935, der blev kremerede, ingen sten skulle have, sådan er det jo ikke. –

Det kunne landets gravstenhuggere ikke eksistere af, hvilket de da heller ikke forsøger. En meget stor del af deres arbejde består i at flytte gravmæler ved nye nedsættelser i eksisterende grave, samt at restaurere ødelagte eller for vejrbidte sten og andre udsmykninger.

Man kan endda spå dem mindre arbejde, hvilket måske igen er årsag til, at tilgangen til faget er så ringe. I øjeblikket er der blot 17 lærlinge, „og vi må se i øjnene, at et dusin deraf forsvinder ud af faget, så snart de er færdige,“ sagde en misantropisk stenhuggermester.

Spørgsmålet om gravmælernes fremtid får muligvis et overraskende svar, som De skal høre om til allersidst. Men der vil blive brug for færre gravmæler i det hele taget, fordi en stigende del af den afdøde befolkning kremeres.

– Herefter gøres rede for kremationshyppighed her og udlandet, der ikke har så meget interesse at referere i denne forbindelse. Vi vil vende tilbage

til artiklen, hvor O'Strit taler med en navngiven stenhugger, som vi vil nævne som N. N. –

Tilbage til de danske kirkegårde og gravstenkulturen. – 97 pct. af alle danske gravsten er af granit, siger stenhuggermester N. N. Mere eller mindre hugget, profileret, poleret eller smykket. Granit er et relativt billigt materiale. Blødere sten og marmor er i nogen grad vandsugende, hvorved de udsættes for frostsprængninger i de danske vintre. Det dyreste ved en gravsten er arbejdslønnen, og derfor ser man, at stenene er mindre kunstfærdigt hugget nu end i gamle dage. Mindre finhugning, færre profiler. Tidligere var man måske villig til at ofre 2.000–3.000 kr. på en gravsten, i dag måske en trediedel eller mindre. I Sverige har man prøvet med maskinhugning, men her siger danske kunder fra: „det ligner støbt materiale.“

– Det er et spørgsmål om man ikke netop skulle bruge blødere materialer end granit, dels fordi, de er lettere og billigere at bearbejde; men også af en anden grund. Med den relativt kortere fredningstid, som bliver mere og mere skik og brug efter som peitetten for slægtens grave aftager, kan en sten, der kan holde i 50 år, være rigeligt i de fleste tilfælde. En anden ting, der også er en følge af den dyre arbejdskraft, er den næsten respektløse brug af bronzebogstaver. Jeg kan udmærket se, at det må være arbejdsbesparende for stenhuggeren ved hjælp af en slagboremaskine og lidt moderne 2-komponents lim at sætte nogle bronzebogstaver på; men al respekt for bronzebogstaver – på de rigtige steder. Bronzebogstaver er de helt rigtige på en jævn flade; men ikke på en ujævn sten, hvor de kommer til at sidde i hvert sit plan. Det smager af respektløshed for sit fag. –

– Artiklen fortsætter med en konstatering af det dalende kirkegårdsbesøg i storbyerne, og vender sig derefter mod symboler på gravstenene. –

Hr. stenhuggermester, på en kirkegård uden for København talte jeg fra ét bestemt stædet femten hvide duer på kanten af deres gravsten. Duen og andre symboler trives stadig i bedste velgående.

– Duen er jo symbolet på fred, og den er stadig meget populær, om jeg må sige det sådan. Men duerne er dog vigende. Bronzespurve er ved at tage deres pladser, bogfinker, drosler og iris, andre fikse fugle er ved at overhale dem. Jeg har været ude for ønsket om en undulat – den ligger jo lidt langt fra duen. De gribende hænder er ligeledes på retur. Nu vil man hellere have bronceroser eller -liljekonvaller. Den knækkede søjle er heller ikke så meget fremme i dag (jeg talte dog mangfoldige eksemplarer på kirkegårdene, og jeg fandt den hos flere stenhuggere). Moderne kunst på graven? Aldrig i livet... jeg mener i døden, siger N. N. Jeg har forsøgt med en usædvanlig model, men folk går efter en ganske bestemt traditionel smag. Man vil under ingen omstændigheder seje ud. Her har Robert Jacobsen virkelig ingen levende chance. Så er det trods alt englens, der regerer.

– Mon det nu er rigtigt? Hvis der blev gjort en indsats for at højne den gode smag, det er jo nu en gang designeren, der skaber folkets gode smag!

Var det ikke en ide med en rask lille konkurrence mellem arkitekter, billedhuggere og for den sags skyld også stenhuggere for at få nogle danske udtryk frem for en god smag, der kan tilfredsstille os i dag og fremover. Det er måske sidste frist, for artiklens slutning lyder således:

Og så til dagens barske nyhed: Verdenskoncer- nen Imperial Chemical Industries – ICI – i England har netop meddelt, at man kommer på markedet med gravmælet i plastic. Man har gennem længere tid eksperimenteret med „gravsten“ i dette ma- teriale og er nu klar. De vil være evigt holdbare, materialet kan formes til hvad som helst, men man sender dog i begyndelsen en række egne modeller på markedet, fremstillet af tre moderne, yngre bil- ledhuggere, man har henvendt sig til: Derek Boshier, George Youngson og Keith Grant. Om- sætningen i gravmæler i Storbritannien er på godt 170 millioner kr. om året, så ICI spiller ikke om pebernødder – hvis nogen har mistænkt koncernen for det. 150.000 familier sætter gravmæle over lige så mange af de årligt 650.000 afdøde . . .

Plasticgravstens-ideen stammer fra en plastic- mand, kan man næsten sige sig selv. Allerede for to år siden satte en funktionær hos ICI en plastic- sten på sin kones grav. – Erfaringerne har været de bedste, siger han. Let at renholde, let at flytte, når andre skal i samme grav. Brudsikker, vejrbestandig, kan fås i ønskede farver, men gråt vil nok blive an- befalet af os.

Man skal ikke vente nogen prisforskel på plastic- monumentet og stenmonumentet, gennemsnittet vil stadig ligge på omkr. 1.100 kr. pr. mæle, fortsæt- ter vor plasticven, som jeg gerne privat ville spørge, hvordan han forestiller sig fremtiden med disse „evigtvarende“ gravsten.

Fordelen ved fortidens har dog været, at de med årene smuldrede og blev til støv som de døde, på hvis grav de stod.

Fra danske dagblade

Gravstedfæstetakster. 718
30/9. Ekstrabladet. Gravsteder koster 1100 pct. mere i København end blot 20 km fra Rådhus- pladsen.

Kursus i gravstedsanlæg. 718(489):37
7/10. Sønderjyden. Sønderjydske landbygravere har holdt kursus i Rise.

Gravminders tilintetgørelse. 718(489):726.826.1/.4
19/10. Vends. T. Fra Menighedsrådsforeningernes blad refereres et læserbrev om forargelse over de- struktion af gravminder.

Tune. 718(489.11)
10/11, 29/11. Roskilde Dgbl. For at ajourføre dis- positionsplanen reserveres 2000 m² til kgd.

Humblebæk. 718(489.12)
25/11. Fr.borg Amts A. Den 4 ha store nye kgd. er nu ved at være planeret, til foråret udføres be- plantningen, så den kan tages i brug om 3–4 år.

Høsterkøb. 718(489.12)
17/10. Fr.borg Amts A. Kommunen har købt 14.400 m² til reserve til udv. af kgd.en.

Oppe Sundby. 718(489.12)
26/11. Fr. borg Amts A., 27/11. Nord-Aktuelt. 4 tilbud indkom i licitation over anlægsgartnerentrep- risen: 144.977 kr., 156.557 kr., 179.809 kr. og 180.183 kr. for den 5.550 m² store udvidelse.

Egebjerg. 718(489.13)
25/9. Holbæk Amts Venstrebl. I forbindelse med forlængelse af fredningstid til 30 er en udvidelse af kgd.en udarbejdet. 3.000 m² bruges i første etape. (Havearkt. T. Michelsen.)

Finderup. 718(489.13)
7/11. Kalundborg Folkebl. 3. etape af 5 af regu- leringen af kgd. er nu ved at være afsluttet. Man regner med at være færdig i 1973.

Ruds Vedby. 718(489.13)
20/11. Sjællands T. 2.029 m² er erhvervet for 50.000 kr. til brug for kgd.sudvidelse.

Viskinge. 718(489.13)
15/11. Holbæk Amts Venstrebl. En udvidelse af kgd.en med ca. 500 grave er planlagt.

Tårnborg. 718(489.14)
3/11. Sjæll. T. Kgd.en skal udvides mod nord, det vil koste 20.000 kr.

Everdrup. 718(489.15)
28/10. Præstø A. Tegninger til udvidelse af kgd.en er indsendt til godkendelse.

Middelfart. 718(489.21)
12/11. Fyens Stiftst. Det påtænkes at anlægge ny kgd. mellem Ø. Houg Vej og Fænøsund.

Vigerslev. 718(489.21)
8/11. Fyns T., Fyens Stiftst. Udvidelse af kgd.en mod nordøst med 1.500 m² af præstegårdshaven ventes godkendt. (Havearkt. Råhaug Askegård.)

Svendborg, Sct. Jørgens. 718(489.22)
25/11. Svendborg A. Nyt kapel til 120.000 kr. er under opførelse. (Arkt. Lars Mindedal.)

Søllinge. 718(489.22)
6/10. Svendborg A., 8/10. Fyns T. Et gammelt bindingsværkshus nedrives for at give areal til kgd.sudvidelse.

Vester Åby. 718(489.22)
16/11. Morgenposten. En mindre arealudvidelse er vedtaget for at give plads til urnehave.

Maribo. 718(489.31)
17/10. Lol.F. Venstrebl. En urnegård er under an- læg på den opfyldte kirkegårdseng mod Søndersø, den ventes indviet til foråret.

Nysted. 718(489.31)
27/10. Loll. T. m. fl., 3/11. Lol. F. Venstrebl. Den nye urnegravplads med plads til 24 urnegrave og fællesgrav til 30 anonyme blev indviet d. 2/11. Pladsen udsmykkes af et egetræskors udført af snedkermester C. Lindal, Nysted samt en søjle, hvorpå står en urne.

Nørre Alslev. 718(489.32)
9/10. Ny Dag, 11/10. Lol. F. Venstrebl. Til for- året tages en afdeling i brug med urnegrave.

Horne. 718(489.41)
15/11. Vends. T. Kgd.en er blevet udvidet.

Thisted. 718(489.42)
3/12. Thisted Amts T. Et projekt til regulering af

kgd.en er til behandling. Det afskaffer trapperne i stedet foreslås skrånende stier belagt med brosten. Udgiften er anslået til 200.000 kr.

Arden. 718(489.43)

3/10. Ålborg Amtst. Kgd.sudvidelsen er ved at være afsluttet. Det tillagte areal er ca. 2.000 m², hvoraf 1/3 har givet 20 parkeringspladser. 135 m kampestendige er opsat. (Arkt. B. Rubye.)

Skødstrup. 718(489.44)

23/10. Randers Amtsa. En kgd.sudvidelse er under projektering.

Egå. 718(489.44)

15/10., 22/10. Århus Stiftst. 2. etape af kgd.sudvidelsen med nedrivelse af et hus skal snart i gang. På 1. etape er indrettet en urnegravplads på 4.500 m². Det gamle kapel rives ned og erstattes med et nyt på 165 m² til 185.000 kr. 2. etape, der er på 3.500 m², bliver til kistegrave.

Sejling. 718(489.45)

4/10. Skanderborg Amts A., 12/10. Kr. Dgbl. Der er planer om at opføre et kapel, grunden er blevet skænket.

Torning. 718(489.45)

1/12. Kr. Dgbl. Kirkeministeriets tilladelse til kgd.sudvidelse mod vest er givet.

Brejning. 718(489.46)

30/10. Vestkysten. Til kgd.sudvidelse er købt ca. 4.000 m² øst for kirken, som man venter på ministeriets godkendelse til anlæggelse.

Sunds. 718(489.46)

20/11. Herning Folkebl. Sunds får nu eget kapel ved kirken. (Arkt. Finn Gaardboe.)

Grundfjor. 718(489.47)

31/10. Demokraten, Skanderborg Amts A. Hinne-rup sogneråd har vedtaget at sælge 1.916 m² til kgd.sudvidelse.

Brædstrup. 718(489.47)

23/10. Skanderborg Amts A. 24/10. Horsens Folkebl. m. fl. På halvdelen af kgd.ens disponible 4 tdr. land anlægges nu 240 gravpladser og en urnehave. (Arkt. V. Rud Nielsen.)

Ry. 718(489.47)

30/10. Skanderborg Amts A. Menighedsrådet overvejer at købe en villa med 3.000 m² grundareal til brug for kgd.sudvidelse.

10/11. Århus Stiftst. Den igangværende udvidelse er nu ved at nærme sig afslutningen.

Silkeborg. 718(489.47)

6/10. Skanderborg Amts A. Urnemuren forlænges med 55 m, hvilket giver omkring 60 nye pladser.

Juelsminde. 718(489.48)

14/11. Horsens Folkebl. Den 2.400 m² store kgd.sudvidelse, der gav 160 gravpladser og kostede 140.000 kr., er nu færdig. (Arkt. V. Rud Nielsen.)

Ølsted. 718(489.48)

27/11. Horsens Folkebl. Udvidelse af kgd.en forberedes. Man har tilsagn om et areal syd for kgd.

Esbjerg. 718(489.49)

3/10. Vestkysten, m. fl. Kirkegårds konkurrenceen er nu bedømt. (Se hovednummeret.)

Gammel Haderslev, Damager kgd. 718(489.61)
9/10. Dannevirke. En udvidelse af kgd.en mod vest er påbegyndt.

Rinkenæs, Korskirkegården. 718(489.63)

8/11. Jydske T. Man er i gang med en udvidelse på 600 grave, der vil koste 100.000 kr.

Sønderborg. 718(489.64)

21/11. Sønderjyden. Inden for de første 3-4 år skal anlægges en ny kgd., der er planer om at lægge et krematorium her.

Nyker. 718(489.7)

10/11. Bornholms T. 2.000 m² er købt til udvidelse af kgd.en. Afhængig af hvilken vej man skal føre drænledninger bliver udgifterne til anlæg enten 90.000 eller 50.000 kr.

Fra blade og tidsskrifter

Brochure om monumenter. 718:726.825.1/4

Den svenske komité for gravmindekonkurrencer har afsluttet sit arbejde. Komitéen er sammensat af Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Svenska Eldbegängelseföreningen og Föreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndare. Der er behandlet ca. 260 forslag i mange forskellige materialer. De bedste er samlet til en udstilling, der er vist mange steder i Sverige. Nu bliver et udvalg udgivet som brochure, der stilles til rådighed for kirkegårdsbestyrere og stenhuggere. Ca. 60 forslag bliver samlet i et katalog. Brochuren koster 25 øre (svenske); men da oplagets størrelse endnu ikke er bestemt for kataloget er dets pris ikke færdigkalkuleret. (Ignis 41(1969)9:133-34.)

Varberg krematorium. 718(486.6):718:726.83

I tilslutning til Varbergs skovkirkegård er der bygget krematorium. Bygningen er opført i beton, de lavere dele i reliefmønstreret grå og de højere dele af hvide elementer, hvori der er indlagt vertikale rækker af marmor. Kapelsalen har 68 siddepladser. Krematorieafdelingen er anbragt bag og under salen og har egen indgang. (Arkitekt SAR Jørgen Ehn.) (Ignis 41(1969)8:107-9.)

Kirkegårdskonference i Malmø. 718(486.7)

Inden 1974 forventes 34 sogne sammensluttet med Malmø. Som forberedelse og til koordinering af kirkegårdsproblemer tog Malmøs kirkegårdsstyrelse initiativet til denne kongres. (Ignis 41(1969)9:124-131.)

Billige begravelser i Uppsala. 718(487.2)

For Uppsala-borgeren bliver begravelser eller kremation helt uden omkostninger, hvis man da ikke vil lægge beslag på mere end en gravlod. Vil man have flere gravlodder koster disse 200 kr./m² for 50 år, samme takst som udenbys må betale. (Ignis 41(1969)8:112.)

Tyske krigsgrave i Danmark.

718(489):718:725.945.2(43)

På 14 tyske krigsgravsanlæg er nu opsat nye bestandige gravminder. Det drejer sig om Oksbøl, Gedhus, Grove, Esbjerg, Haslev, Nyborg, Holbæk, Helsingør, Vordingborg og Nykøbing (soldatergrave), der har fået opretstående gravkors, mens

Odense, Nyborg (flygtninge), Kolding og Silkeborg er blevet forsynet med liggsten. Materialet er belgisk granit, og indskriften opgiver for soldater navn, fødsels- og dødsdata samt tjenestegrad, hvorimod flygtninge kun har navn og fødsels- og dødsdata. (Kriegsgräberfürsorge 45(1969)7:163.)

København. 718(489.11)

Den 3. artikel af A. Falmer-Nielsen om kirkegårde behandler Københavns kommunes kirkegårde fra middelalderens forsvundne til de nuværende 5. (Gartneren 42(1969)3:6-8.)

Sorø. 718(489.14)

Det nordiske anlægsgartnerforbund har holdt en 3-dages ekskursion i Danmark. Herunder besøgte Sorø kirkegårde. (Viola 75(1969)44:12-13.)

Resolotioner

Kirkeministeriets skrivelse af 5. nov. 1964 (til stiftsøvrigheden over Helsingør stift) ang. *det nærmere indhold af en bestemmelse i en kirkegårdsvedtægt om fredningstidens længde for kistebegravelser.*

Med skrivelse af 8. september 1964 har stiftsøvrigheden påny forelagt ministeriet det hoslagt tilbagefølgende udkast til ny vedtægt for A. kirkegård med hensyn til udkastets § 9, hvor der efter en bestemmelse om, at fredningstiden (den tid, hvori en grav skal henligge urørt efter begravelsen) er 30 år for voksenkistegrave og 20 år for barnekistegrave, af menighedsrådet ønskes optaget følgende bestemmelse: „Fredningstiden er opdelt i 2 perioder, den første brugstiden (den tid gravstedsbrugeren har brugsretten til gravstedet) er på henholdsvis 20 og 15 år, den anden periode (på henholdsvis 10 og 5 år) henligger gravstedet urørt“.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet ikke kan godkende den foreslåede bestemmelse om en opdeling af fredningstiden, idet der hverken er hjemmel til at begrænse gravstedsbrugers pligt til at vedligeholde gravstedet til en del af den tid, for hvilken brugsret til gravstedet er erhvervet, eller til at tidsbegrænse gravstedsbrugers rådhedsret over gravstedet i henseende til dettes vedligeholdelse og udsmykning m. v. De gældende bestemmelser om brugsret til gravsteder forudsætter, at brugstiden svarer til fredningstiden, altså i det mindste den i kirkegårdsvedtægten fastsatte almindelige fredningsperiode.

Såfremt vedligeholdelsen af et gravsted forsømmes, må man have kirkegårdsbestyrelsen henvist til at forholde sig i overensstemmelse med forskrifterne i vedligeholdelseslovens § 23, stk. 2, jfr. herved kirkegårdsvedtægtens § 21, stk. 3.

Kirkeministeriets skrivelse af 24. nov. 1964 (til stiftsøvrigheden over Københavns stift) ang. *hvorvidt der i et tilfælde skulle erlægges betaling som for udensognsboende i forbindelse med erhvervelsen af retten til et gravsted.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 31. juli 1964 hertil indsendt andragende har sognepræsten

for X. menighed i Københavns stift forespurgt, om det er berettiget, at der ved begravelse den 20. februar 1964 på X. kirkegård af N. N. og M. N. er opkrævet betaling som fastsat for begravelse af udensognsboende.

Den ved begravelsen medvirkende bedemand har protesteret mod den af kirkegårdskontoret fremsendte regning, idet han har henvist til, at der i det foreliggende tilfælde bør opkræves betaling som fastsat for begravelse af indensognsboende.

Den af kirkegårdskontoret udfærdigede regning vedrørende begravelsen dateret 2. april 1964 omfatter bl. a. et beløb for fornyelse af gravstedet på 480 kr. og et beløb for betjening på 98 kr., og stiftsøvrigheden har ved sagens fremsendelse oplyst, at disse beløb fremkommer således:

1. Fornyelse af gravstedet: 480 kr.

Ifølge det under 1. juli 1963 godkendte takstregulativ er prisen for udensognsboende 200 kr. pr. gravplads for 1 fredningsperiode. Denne periode blev samtidig med ændring af taksterne forøget fra 20 til 25 år.

Det omhandlede gravsted indeholder 3 gravpladser, og prisen for en fredningsperiode – altså indtil 1989 – er derfor 600 kr. Imidlertid er gravstedet ifølge tidligere aftale fornyet og betalt til 1969 og den nu forlangte pris svarer til 20 år – fra 1969 til 1989 – det vil sige $\frac{4}{5}$ af en fredningsperiode eller $\frac{4}{5}$ af 600 kr. = 480 kr.

2. Betjening: 98 kr.

Dette dækker betaling til organist, kordegn og graver.

Det er endvidere oplyst, at de 2 søstre, som ved deres død var bosat i . . . . . i Frederiksborg amt, blev begravet i et af 3 gravpladser bestående gravsted, hvor de pågældendes forældre tidligere er blevet begravet som udensognsboende.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet er enig med stiftsøvrigheden i, at det er berettiget, at der i det foreliggende tilfælde er opkrævet betaling som for en udensogns begravelse, idet frøknerne N.'s forældre ifølge det oplyste var fraflyttet sognet på det tidspunkt, da de erhvervede gravstedet og senere ved deres død begge blev begravet som udensognsboende.

Det bemærkes herved, at den særlige tilknytning til et sogn, som ifølge bestemmelsen i præstelønslovens § 26 kan medføre, at udensognsboende fritages for at yde vederlag til kirkebetjeningen for medvirken ved embedshandlinger, ikke ses at være til stede i det foreliggende tilfælde, jfr. kirkeministeriets cirkulære af 25. august 1961 angående præsters og kirkebetjentes adgang til at modtage vederlag for kirkelige handlinger, hvori det under pkt. 4 er anført, at ved begravelse af personer, som ikke ved deres død var hjemmehørende i sognet, sidestilles med indensognsboende, såfremt de har forældre, ægtefælle eller børn begravet som *indensognsboende* på sognet kirkegård.

Man skal dog henstille, at der foretages en ændring af kirkegårdens takstregulativ i overensstemmelse med det i bestemmelsen i § 25, stk. 3 og 4 i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde udtalte, således at taksten for begravelsesplads for udensogsboende, der enten har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården eller som på særlig måde har været knyttet til sognet, fastsættes lavere end for andre udensogsboende.

Kirkeministeriets skrivelse af 8. dec. 1964 (til stiftsøvrigheden over Viborg stift) om at *et menighedsråd ikke vilkårligt i enkelttilfælde kan vægre sig ved kirkens overtagelse af vedligeholdelsespligten vedr. gravsteder, når kirkegårdsvedtægten indeholder bestemmelse om sådan overtagelse af pligten og takstmæssig betaling erlægges.*

Af den med stiftsøvrighedens erklæring af 18. september 1964 hertil indsendte sag fremgår, at der ved behandlingen i Viborg herredsret af boet efter fru N. N. og tidligere afdøde ægtefælle P. N. blev afsat et beløb på 800 kr., som ifølge arvingernes ønske skulle indbetales blandt stiftsmidlerne og anvendes til sædvanlig vedligeholdelse, herunder grandækning om vinteren, af nævnte ægtefælles gravsted på X. kirkegård.

Det er derhos oplyst, at X. sogns menighedsråd har nægtet at overtage vedligeholdelsen af det pågældende gravsted under henvisning til, at der måtte befrygtes at ville opstå uoverensstemmelser mellem menighedsrådet og arvingerne med hensyn til omfanget af kirkens forpligtelser.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at der i tilfælde som det foreliggende, hvor kirken ifølge kirkegårdsvedtægten påtager sig almindelig vedligeholdelse af gravsteder i een fredningsperiode mod erlæggelse af et beløb een gang for alle, efter ministeriets opfattelse ikke er adgang for menighedsrådet til vilkårligt i enkelte tilfælde at vægre sig ved at efterkomme begæringer om kirkens overtagelse af den almindelige vedligeholdelse af gravsteder, når den vedtægtsmæssige betaling herfor erlægges.

Derimod består der ingen pligt for kirken til at påtage sig en videregående forpligtelse med hensyn til gravstedets vedligeholdelse og udsmykning f.eks. grandækning om vinteren. Påtager kirken sig en sådan videregående forpligtelse, må vederlaget herfor fastsættes ved aftale mellem menighedsrådet og rekvirenten. I sidstnævnte tilfælde vil menighedsrådet være berettiget til med hensyn til en sådan yderligere forpligtelse at tage forbehold om, at der ikke fra kirkens side vil blive præsteret ydelser, der medfører udgifter udover, hvad renten af den indbetalte kapital til enhver tid kan dække, jfr. herved ministeriets skrivelse af 15. oktober 1958. *)

Efter den anledning, sagen dertil giver, bemærkes, at afdødes arvinger i det foreliggende tilfælde

*) Nærv. saml. 1957-58 s. 493.

i forhold til kirken alene er repræsenteret ved skifteretten.

Endelig bemærkes, at det samlede vederlag for gravstedets vedligeholdelse vil være at oplægge blandt kirkens midler under stiftsmidlerne.

Kgl. resolution af 12. dec. 1964, hvorved det på kirkeministeriets derom nedlagte forestilling har behaget Hans Majestæt Kongen at bemyndige biskoppen over Haderslev stift til enten selv eller ved vedkommende provst at foretage den højtidelige *indvielse af det i 1959 på Søndre kirkegård i Kolding opførte kapel som kirke* under forudsætning af, at det forinden indvielsen ved et i overensstemmelse med bestemmelsen i § 3 i lov nr. 282 af 30. juni 1922 om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., således som denne lov er ændret senest ved lov nr. 50 af 16. marts 1956, afholdt syn er konstateret, at kirken er forsynet med alt til gudstjenestes afholdelse fornødent.

Kirkeministeriets skrivelse af 19. dec. 1964 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift) ang. *bemyndigelse for Odense kommunes kirkegårdsforvaltning til at tillade flytning af askeurner i visse tilfælde.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 25. september 1964 hertil indsendt andragende for Odense kommunes kirkegårdsforvaltning anholdt om, at der må blive meddelt kirkegårdsforvaltningen bemyndigelse til – uden forud indhentet tilladelse fra ministeriet – efter derom fremsat ønske at overflytte urner fra hjemfaldne gravsteder til fællesurnegrav på en af de af kirkegårdsforvaltningen bestyrede kirkegårde.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet vil være sindet at stadfæste et tillæg til vedtægten for Odense kommunes kirkegårdsforvaltning, hvorved denne bemyndiges til at tillade, at urner efter fredningstidens udløb – 10 år – overflyttes til fællesurnegrav på en af de af kirkegårdsforvaltningen bestyrede kirkegårde.

Man vedlægger et udkast til det omhandlede tillæg, der – såfremt det måtte blive vedtaget af byrådet – forventes indsendt hertil til stadfæstelse i 3 underskrevne eksemplarer. *)

Det bemærkes, at det er en forudsætning for bemyndigelsens meddelelse, at det af kirkegårdsforvaltningen omhyggeligt påses, at begæring om urne-

*) Tillægget, der stadfæstedes ved ministeriets skrivelse af 30. april 1965, er sålydende:

„Som nyt punktum til vedtægten § 23 indføres:
Kirkegårdsforvaltningen er dog bemyndiget til at meddele tilladelse til, at urner efter fredningstidens udløb – 10 år – overflyttes til fællesurnegrav på en af de af kirkegårdsforvaltningen bestyrede kirkegårde.“

flytning fremsættes af rette vedkommende, som normalt vil være den afdødes efterlevende ægtefælle eller, såfremt en sådan ikke findes, den afdødes efterladte børn, således at tilladelse i sidstnævnte tilfælde kun meddeles, såfremt samtlige efterlevende børn skriftligt samtykker i urnens flytning. Det må endvidere påses, at der foreligger skriftlig samtykke til urnens *opgravning* fra samtlige de personer, der har dispositionsret over gravstedet. Tvivlstillfælde må forelægges ministeriet til afgørelse.

Kirkeministeriets skrivelse af 9. febr. 1965 (til stiftsøvrigheden over Helsingør stift) ang. *lovligheden af en bestemmelse i en kirkegårdsvedtægt om, at udensogsboende, der ikke er medlemmer af folkekirken, ikke vil kunne begraves på kirkegården.*

Med skrivelse af 30. november 1964 har stiftsøvrigheden forelagt ministeriet de hoslagt tilbagefølgende udkast til nye vedtægter for A. og B. kirkegårde med hensyn til spørgsmålet om lovligheden af de i udkastenes § 32, stk. 3 indeholdte bestemmelser, hvorefter udensogsboende, der ikke er medlemmer af folkekirken, ikke vil kunne begraves på kirkegården.

Ved sagens fremsendelse har stiftsøvrigheden udtalt betænkelighed ved den foreslåede bestemmelse, idet der efter stiftsøvrighedens opfattelse i hvert fald bør gøres undtagelse fra bestemmelsen for så vidt angår personer, der opfylder de i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde af 30. juni 1922 § 25, stk. 3 anførte betingelser, jfr. samme lovs § 25, stk. 5.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet med stiftsøvrigheden er enig i, at den pågældende bestemmelse bør udgå, idet et menighedsråd ikke gennem en sådan bestemmelse i kirkegårdsvedtægten bør være afskåret fra at udlægge gravsteder også til udensogsboende, der ikke er medlemmer af folkekirken, såfremt omstændighederne i særlige tilfælde måtte skønnes at tale derfor, f. eks. – som anført af stiftsøvrigheden – dersom vedkommende har ægtefælle begravet på kirkegården.

Bestemmelsen må derhos suppleres med fornøden angivelse af taksten for gravstedserhvervelsen i sådanne tilfælde, ligesom der tilsvarende må optages en takst i § 35 for sådanne gravsteders fornyelse.

Lov om ændring i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. *) af 31. marts 1965.
Vi Frederik den Niende, af Guds Nåde Konge til til Danmark, etc. etc.

Gør vitterligt: Folketinget har vedtaget og Vi ved Vort samtykke stadfæstet følgende lov:

I lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., jfr. lovekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947, foretages følgende ændring:

I § 32, 2. punktum, ændres „maj eller i juni“ til: „april, maj, juni eller juli“.

*) Lov-tid. A. 1965 nr. 93.

Kirkeministeriets cirkulære af 9. april 1965 (til stiftsøvrighederne) om *vedligeholdelse og omsætning af stengærder. *)*.

I cirkulære af 16. september 1937 fremhævede ministeriet betydningen af, at de gamle stengærder, der danner en for vore middelalderlige landsbykirker særlig karakteristisk afgrænsning af kirkegårdens område, bevares i så vid udstrækning som muligt.

I tilslutning hertil skal man på dertil given anledning henlede opmærksomheden på bestemmelsen i § 17, stk. 3, i bekendtgørelse af 23. september 1947 af lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., jfr. § 2, stk. 1, i kgl. anordning om kirkegårde af 20. april 1953, hvorefter eksisterende stengærder og mure omkring kirkegårde ikke må nedbrydes, flyttes eller erstattes med andet materiale uden ministeriets samtykke, og hvorefter dele af nævnte hegn ej heller uden sådant samtykke må indgå i nybygninger uden for kirkegården.

Da det over for ministeriet er oplyst, at de middelalderlige, stablede stengærder mange steder er i en mindre tilfredsstillende stand hidrørende enten fra manglende vedligeholdelse eller fra stedfundne reparationer og omsætninger, der er udført uden tilstrækkeligt kendskab til den fremgangsmåde, som bør følges ved istandsættelse af sådanne gærder, har ministeriet efter stedfunden forhandling med de kgl. bygningsinspektører og nationalmuseet fastsat følgende forskrifter for vedligeholdelse og reparation af stengærder.

1. Stengærder skal vedligeholdes således, at de til enhver tid udgør et forsvarligt hegn omkring kirkegården og er til pryde for denne. Gærderne bør efterses hvert forår og efterår, og indtrufne skader som følge af udskridninger og sammensynkninger bør hurtigst muligt afhjælpes, således at det undgås, at større strækninger af gærderne forfalder og må omsættes. Ved foretagelse af reparation må hensyn tages til gærdernes karakter og materialer. Træplantninger må så vidt muligt holdes i mindst 1 m's afstand fra gærderne.

2. I tilfælde, hvor partiel omsætning skønnes påkrævet, må følgende iagttages:

- Omsætningen må ske i nøje overensstemmelse med det gamle gærdes karakter, således at man, hvad enten gærdet er to-sidet (med sten på begge sider) eller én-sidet (med jordskråning på indersiden), respekterer den hidtidige form og i øvrigt i det hele søger at komme det oprindelige gærde så nær som muligt.
- Ved omsætning af gærder, der er udført af marksten, bør der ikke anvendes søsten, undtagen i tilfælde, hvor det ikke er muligt at fremskaffe marksten. Flintesten bør ikke anvendes.
- Kun større sten må anvendes, og stenene må ikke kløves.

*) Min.-tid. A. 1965. nr. 78.

- d. De største sten lægges nederst i diget, og stenenes størrelse aftrappes opfejer.
- e. Stenene lægges i muld eller ler med den bredeste runding udadvendt og med skridretning ind mod digets jordkerne, således at anvendelse af stenflikker til fastholdelse af stenene undgås. Mørtel må kun anvendes i ganske særlige tilfælde, hvor det af hensyn til gærdets stabilitet er uomgængelig nødvendigt.
- f. Gærderne bør følge terrænets stigen og fald, og det bør således ikke tilstræbes at udføre stengærder med vandret overkant.
- g. Hvor ikke andet følger af forholdene, jfr. foran under a, bør gærderne udføres med en højde af mindst 100 cm og en bredde af ca. 80 cm foroven og ca. 100 cm ved terræn.
- h. Stengærderne bør afdækkes med græstørv, indtil ca. 10 cm fra yderkanterne.

Ved større reparationer eller fuldstændig omsætning af gamle stengærder må nærmere forslag til arbejdets udførelse i hvert enkelt tilfælde forelægges ministeriet til godkendelse med oplysning om,

hvorvidt den, til hvem arbejdet tænkes overdraget, er i besiddelse af de fornødne kvalifikationer på dette område.

Det fornødne antal eksemplarer af nærværende cirkulære vedlægges til omdeling blandt stiftets provstiudvalg og kirkebestyrelser.

Hermed ønsker vi alle vore kunder og leverandører et rigtig godt nytår, med tak for godt og behageligt samarbejde i 1969.

Herning traktor- og Fejemaskinfabrik A/S

Gjellerup Kirkeby - 7420 Hammerum

Tlf. (07) 11 66 65

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Vintappergården, Lyngbyvejen 485, 2820 Gentofte. — Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintappergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør Poul W. Olsen, Pileallé 2, 2000 København F.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 170,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 200,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

Tidsskriftet Vore Kirkegårde: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til Vore Kirkegårde bind I-XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Pileallé 2, 2000 København F. Tlf. (01) Fa 63 41.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårds-kultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkelthefter sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Pileallé 2, 2000 København F.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste post-kontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 16,50, $\frac{1}{16}$ kr. 28,50, $\frac{1}{8}$ kr. 45,00, $\frac{1}{4}$ kr. 80,00, $\frac{1}{2}$ kr. 150,00 og $\frac{1}{1}$ kr. 275,00; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MEDLEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de kgl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Hovednummer:

Torben Michelsen:
Konkurrence om en kirkegård
og et kapel i Esbjerg 69

Tillæget:

Graver Ejnar M. Bertelsen,
Nustrup, 60 år..... 69
Universal decimalklassifikation ... 69
Fra danske dagblade 70
Fra blade og tidsskrifter 73
Resolutioner 74

Nr. 9 . April 1970 . Bind 23

Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Ørnevej 1, 2630 Taastrup.

Eksp.: Kdgs.inspektør Poul W. Olsen,
Pileallé 2, 2000 København.

Graver Ejnar M. Bertelsen, Nustrup, 60 år.

718.007(489)

Redaktøren for Landsby-Graveren fyldte den 22. februar 60 år. Til lykke.

Universal decimalklassifikation. 025.45

Af hortonom Axel Andersen.

Vore Kirkegårde har i indeværende bind anvendt universaldecimalklassifikationen til ordning af stof-fet. En beskrivelse af dette system vil sikkert give læseren mere fortrolighed med dette.

UDK som det ofte forkortes (DK eller UDC bruges også) er udviklet til at tjene som klassifikationssystem for tidsskriftartikler, monografier og mange andre arter dokumenter. Det stammer fra et system, som den amerikanske bibliotekar Melvil Dewey (10/12 1851–26/12 1931) skabte i 1876 til brug for folkebibliotekerne, og som senere er udbredt over hele verden. De danske folkebibliotekers decimalclassesystem har også sin rod i det amerikanske. Omkring århundredskiftet blev det besluttet at gøre systemet internationalt og at udvikle det til ovennævnte formål. En komité, Fédération Internationale de Documentation (FID) nedsattes for at udarbejde den første fuldstændige tabel, og første udgave på fransk udkom 1905. Dette grundlæggende arbejde er stadig fulgt op af den internationale komité, der ved stadige udvidelser af systemet har sørget for, at det følger med udviklingen, og at UDK stadig er et univercelt „sprog“.

Det siger sig selv, at en sådan fuldstændig tabel, der indeholder alle begreber, må fylde meget, og kan heller ikke være alment kendt til yderste detalje. Man behøver ikke at være i besiddelse af en fuldstændig udgave for at bruge systemet, en forkortet udgave er fuldt tilstrækkeligt. Den fuldstændige tabel er på adskillige bind i A4 format med ret lille tospaltetryk og findes kun på hovedsprogene engelsk, tysk og fransk. Til almindelig brug anvender man en forkortet udgave, og de findes på mange flere sprog, bl. a. findes en skandinavisk udgave på svensk med svensk, dansk og norsk register. Første udgave udkom i 1946 og anden udgave i 1961 under nr. 333 af Fédération Internationale de Documentation's publikationer. Foruden at udgive nye udgaver udsender komitéen løbende udvidelser „Extensions and Corrections to the U.D.C.“, som gør det muligt for UDK-brugere stadig at ajourholde deres tabel.

Princippet i systemet er en vurdering af skriftets indhold, hvorefter det tilsvarende emne findes i systemet.

Ti-talsinddelingen er grundprincippet for UDK, den menneskelige viden er delt op i ti hovedgrupper betegnet med 0 til 9:

- 0 Alment. Bibliografi. Biblioteksvæsen.
- 1 Filosofi. Psykologi. Etik.
- 2 Religion. Teologi.
- 3 Samfundsvidenskab.
- 4 Sprogvidenskab.
- 5 Matematik. Naturvidenskab.
- 6 Anvendte videnskaber. Medicin. Teknik.
- 7 Kunst. Arkitektur. Musik. Idræt.
- 8 Litteraturhistorie. Skønlitteratur.
- 9 Geografi. Biografi. Historie.

Hver af disse grupper kan deles op igen i ti undergrupper, som igen kan deles op så langt det ønskes. Man kan forestille sig tallene som decimalbrøker 0, ..., der bliver stedse mere nøjagtige des flere decimaler.

Tager vi f. eks. 7 Kunst. Arkitektur. Musik. Idræt., har vi underdelingen:

- 71 Landsplanlægning, byplanlægning. Landskabs- og havearkitektur. Naturfredning.
- 72 Arkitektur.
- 73 Skulptur. Keramik. Munismatik. Kunstsmedning.
- 74 Tegning. Kunsthåndværk.
- 75 Malerkunst.
- 76 Grafisk kunst.
- 77 Fotografi.
- 78 Musik.
- 79 Underholdning. Spil. Sport.

71 opdeles yderligere i:

- 711 Landsplanlægning. Byplanlægning.
- 712 Landskabs- og havearkitektur. Parkanlæg.
- 718 Kirkegårde. Gravpladser. Krematorier.
- 719 Naturfredning. Naturfredningsområder.

Efter opdeling til tredje ciffer er vi nået frem til vort interesseområde: Kirkegårde, som vi i vort tilfælde kunne ønske yderligere opdelt, men det er det ikke. Mange andre begreber er meget finere opdelt f. eks. jordbrug 63, hvor vi f. eks. kan finde 631.352.7 plæneklipper. Her kan vi lægge mærke til, at der efter tredje og sjette ciffer er indsat et punktum, det har igen betydning og udtales heller ikke ved oplæsning, men har kun betydning for læselighedens skyld til at skabe adskillelse.

Hvad gør man så, som i vort tilfælde 718 Kirkegårde, når der ikke er yderligere opdeling?

Systemet er indrettet med et antal hjælpetabeller, idet man kalder de tabeller, hvoraf der hidtil er refereret af for hovedtabeller. Hjælpetabellerne indeholder tillægstal for synspunkt, sted, tid, form og sprog, d.v.s. disse tabeller udtrykker noget særligt om det hoved-UDK-tal, hvortil det er føjet. Der kan udtrykkes noget alment, og tillægstallet begynder da med .00 f. eks. 718.007 Kirkegårdsleder, eller det kan kendetegne noget ved det aktuelle aktstykke form 631.352.7(084.124) Lysbillede af plæneklipper. En særlig række tillægstal i klamme er hentet fra geografi og gør det muligt at opdele et emne geografisk:

- 718(4) Kirkegårde i Europa.
- 718(48) Kirkegårde i Skandinavien.
- 718(489) Kirkegårde i Danmark.
- 718(489.1) Kirkegårde på Sjælland.
- 718(489.13) Kirkegårde i Holbæk Amt.

En anden række tillægstal inddeler efter tid:

- 351.776 Kirkegårdstilsyn.
- „1947.09.23“ 23. sept. 1947.
- 351.776„1947.09.23“ Lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde af 23. sept. 1947.

Foruden de nævnte hjælpetavler, hvoraf kun nogle er fremdraget, findes der også særlige tegn, således at hovedtabellens UDK-tal kan sættes sammen. Af disse er især: (kolon) meget anvendeligt, idet det sætter en relation mellem tallene f. eks.

- 718:631.3 Kirkegård og maskiner.
- 718:726.8 Kirkegård og kirkegårdsbygninger .

En samlet oversigt over systemets anvendelighed får man bedst, når det anvendes til registre, kartoteker og lignende, således som det er anvendt i sagsregisteret til Vore Kirkegårdes 22. bind. Mange tidsskrifter har til hvert hefte kartotekskort forsynet med UDK-tal og artiklens titel, så kan læserne selv lave sit eget kartotek. Forfatteren har klassificeret alle hidtil udkomne bind af Vore Kirkegårde (på nær de første 4, der ikke findes på bibliotekerne) foruden en del udenlandsk litteratur, efter systemet. Et sådant kartotek giver et fuldstændigt billede af emnet, fordi systemet tillader fri ombytning af de enkelte led af UDK-tallene. Det kan bedst vises af følgende eksempel fra sagsregisteret til 22. bind:

Artiklen om „Askefællesgrav på Søndermark kirkegård“ har UDK-tal 718:614.62:726.82 (489.11) Frederiksberg. Artiklen kan derfor placeres under:

614.62 Ligbrænding.

718 Kirkegårde og her er flere muligheder:

- 718:614.62 Kirkegårde og ligbrænding.
- 718:726.82 Kirkegårdes begravelsespladser.
- 718(489.11) Frederiksberg, Solbjerg kgd.

726.82 Begravelsespladser.

Det betyder naturligvis, at der må udskrives lige så mange kartotekskort, som der skal være repræsentation, men, da de er ens bortset fra, at man understreger det UDK-tal, hvor kortet skal place-

res, kan de udskrives ved gennemslag. Et kort for ovenstående artikel kan se således ud:

614.62

718:614.62

718:726.82

718(489.11)Frederiksberg, Solbjerg

Jørgensen, Jørgen: Askefællesgrav på Søndermark Kirkegård. (Vore Kirkegårde 22(1965-68)8:74-76)

Understregningen viser, at kortet skal placeres under 718(489.11)Frederiksberg, Solbjerg kgd., mens de 4 andre kort er placeret under hvert af de andre UDK-tal. Under hvert af UDK-tallene kan de andre tal bruges til at bestemme rækkefølgen af kortene.

Det er forfatterens håb, at denne artikel har bidraget til større oversigt og dermed bedre udnyttelse af klassificeret litteratur.

(Litteraturhenvisning: 025.45-397. Universella Decimalklassifikationen (UDK). Svenska förkortade upplagen, andra reviderade utgåvan med danskt-norskt-svenskt alfabetisk register. FID-publikation nr. 333. Tekniska Litteratursällskapet, Stockholm 1961.)

Fra danske dagblade

Lovforslag om ændringer i den kirkelige lovgivning.

718(489)

16/3 70. Kr. Dagbl. Kirkeministeren har forelagt ændringsforslag til alle fem love om kirkeforhold herunder også loven om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde. I sidstnævnte lov vedrører ændringen betalingen for erhvervelsen af gravsteder, idet det overlades til menighedsrådet ved selvejende kirker alene at afgøre, om der skal tages betaling for gravstedserhvervelse.

Landsbygravernes løn.

718.007(489)

10/2 70. Kr. Dagbl. Landsbygraverforeningen har sendt kirkeministeren et åbent brev angående lønforhold, med ønsket om at få mere ensartede regler. Kirkeministeren har beklaget disse forhold og anbefalet foreningen at forhandle med Landsforeningen af Menighedsråd og Provsteforeningen. Kirkeministeriet har p. gr. a. de vidt forskellige forhold landet over ikke fundet det rigtigt generelt at ordne gravernes lønforhold.

Frederiksberg, ældre.

718(489.11)

12/2 70. Fr.bergbl. Kgd.en kunne bruge mere plads, hvis det var muligt at få det.

Gentofte, Mariebjerg.

718(489.11)

14/1 70. Villabyernes bl. Langs kgd.ens nordside opsættes et 120 m langt trådhegn på betonfundament. Udgift ca. 50.000 kr.

11/2. Villabyerne bl., 19/3. Oplandsavisen. Kommunalbestyrelsen har bevilget 700.000 kr. til foreløbig dækning af udgifterne til en ny hovedindgang i stedet for den oprindelige, der blev sløjft ved ekspropriation til Vestmotorvejen. Landskabsark. Sven Hansen og arkt. P. E. Hoff og B. Windinge har udarbejdet projektet, der også omfatter et blomster- og stenhuggerudsalg.

- Kildebrønde.* 718(489.11)
2/3 70. Roskilde Dagbl. En ekspeditionsfejl i kirke-
ministeriet, hvorved en anmodning om ekspropria-
tion inden 1/10 69 var blevet henlagt som afsluttet
sag. Denne beklagelige fejl har forsinket den hårdt
tiltrængte kgd.sudvidelse næsten et år.
- København, Helligånds.* 718(489.11)
21/2 70. Politiken. Et forslag til ordning af pladsen
omkring strøgkirken udarbejdet af magistratens 4.
afd. er blevet forkastet af kirkeministeriet, der an-
befaler, at mhrd.et søger hjælp hos Kunstakademiets
Havearkitektudvalg.
- Lyngby, Parkkirkegården.* 718(489.11)
3/3 70. Kr. Dagbl. Florentiske fresker fra Firenze
udstilles i kapellet.
- Roskilde, Domsogn.* 718(489.11)
4/12 69. Roskilde Dagbl. På Østre kgd. bliver der
nu udført en supplerende udsmykning på askefæl-
lesgraven, idet billedhuggeren Villiam Fredericia
forsyner arkt. Henning Larsens murstensmonument
med en guldmosaik.
13/2. Roskilde Dagbl. På mhrd.ets møde den 26/2
skal drøftes forslag om ændring af takstregula-
tivet.
- Værløse.* 718(489.11)
1/2 70. Fr.borg Amts A. Den 8. febr. indvies den
nye del af kgd.en (havearkt. Eigil Kiær.)
- Dråby.* 718(489.12)
26/1 70. Nord-Aktuelt. Areal skal erhverves til ud-
videlse af kgd. samt til parkeringsplads.
26/3. Fr.borg Amts A. Mhrd.et er stød på vanske-
ligheder ved køb af 3000 m², idet der på området
findes en nedlagt vej. Denne vejret har Jægerspris
sogneråd henvist til privat afgørelse.
- Egebæksvang.* 718(489.12)
21/2 70. Nord-Aktuelt. Socialdemokratiets spids-
kandidat til Tikøb sogneråd foreslår kommunal
kgd. med krematorium i det grønne område, Præste-
bjerg nord for Espergårde.
- Farum.* 718(489.12)
24/2 70. Kr. Dagbl. Farum mhrd. har fastlagt pla-
ceringen af den ny kirke og kgd. i østbyen nord for
Staunholtvej.
- Helsingør.* 718(489.12)
21/12 69. Fr.borg Amts A. Til kompensation for
det areal, der blev inddraget til parkeringsplads på
I. L. Tvedesvej, har man ved mageskifte overtaget
ejendommen Møllebakken 5.
13/3 70. Helsingør Dagbl. Ny materialgård er ved
at være færdig til at tages i brug. På den gamle
plads skal opføres en klokkestabel til 30.000 kr.,
en klokke er blevet skænket. Samtidig ændres skik-
ken, at der blev ringet fra byens kirker ved begravel-
ser, således at der bliver ringet med kgd.ens
klokke. Kirkegårdsbestyrelsen arbejder med at løse
krematoriets fremtid, om det skal repareres eller
skal flyttes udenfor byen evt. i samarbejde med
Tikøb kommune (se Egebæksvang.)
- Reerslev.* 718(489.13)
3/4 70. Kalundborg Folkebl. Nyt kapel opføres i
forbindelse med kirkerestaurering.
- Ubby.* 718(489.13)
4/12 69. Kalundborg Folkebl., 5/12. Holbæk Amts
Venstrebl. Kgd.en udvides med 2810 m² af præste-
gårdshaven.
- Udby.* 718(489.13)
9/12 69. Holbæk Amts Venstrebl. Kgd. skal ud-
vides snarest muligt.
- Haslev.* 718(489.14)
28/3 70. Præstø A., Vordingborg Dagbl. En an-
modning fra mhrd.et til Dansk Ligbrændingsfor-
enings Sydsjællandsafd. om et tilskud til opsættelse
af en blomsterkumme på askefællesgraven er blevet
afslået.
- Slagelse.* 718(489.14)
3/3 70. Sjæll. Tid. Den ny kgd., der skal oprettes
på Idagårds jord, søges forøget fra 5 til 8 ha. Kirke-
ministeriet har godkendt købet af de 5 ha.
25/3. Sjæll. Tid. Dansk Ligbrændingsforenings
Vestsjællandsafdeling vedtog på generalforsamlin-
gen at nedlægge den underjordiske urnehal, da den
ikke bliver brugt og bliver for dyr at reparere.
- Sorø.* 718(489.14)
10/1 70. Sjæll. Tid. Mhrd.et har anskaffet et sæn-
keapparat til brug på kgd. ved jordfæstelser.
- Odense.* 718(489.21)
15/2 70. Berl. Tid. Gravsteder vil blive gratis i
Odense storkommune efter sammenlægningen 1.
april.
25/5. Fyns Tid. Kirkegårdsinspektøren ønsker ens-
artede begravelsestakster i alle sogne i Stor-Odense.
21/3. Fyns Stiftstid. Kommunale myndigheder kan
ikke egenhændigt afgøre spørgsmål om begravelse-
stakster inden for storkommuner, fastslår biskop
K. C. Holm og næstformanden for Landsforenin-
gen af Menighedsrådsmedlemmer, sognepræst W.
Reiss.
23/3. Berl. Tid. Odense kommune ønsker, at man
henviser udflyttere til Odense kommunale kgd.e,
når de lokale sognekgd.e ikke mere har ledig plads,
herved mener man, at udvidelse af sognekgd.e kan
undgås.
- Lundeborg.* 718(489.22)
14/12 69. Morgenposten. Til udvidelse af kgd. for
handles om køb af 1420 m² til brug for urnegård
og 2800 m² til parkeringsplads.
- Skårup.* 718(489.22)
6/12 69. Fyns Tid. Mhrd.et har ansøgt om at få
hæftefrit skøde på et areal, kommunen har forbe-
holdt til udvidelse af kgd.
- Vester Åby.* 718(489.22)
7/3 70. Fyns Tid. Planer til en udvidelse af den
almindelige kgd. og en urnehave er godkendt, des-
uden bliver et nyt ligkapel opført (arkt. Folke
Olsen, Svendborg, havearkt., kgd.sinsp. Hans Lar-
sen, Ringe.)
- Løjtøfte.* 718(489.31)
9/12 69. Loll.-F. Venstrebl., Loll Tid. Den gamle
skolehave, 1500 m², er vederlagsfrit overdraget til
kgd.sudvidelse. Udarbejdelse af projekt er over-
draget arkt. Frandsen, Bandholm.

- Nakskov.* 718(489.31)
18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Til udvidelse af parkeringsplads er ydet 50.000 kr. i lån af stiftsmidler.
- Olstrup.* 718(489.31)
18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Ifl. Stiftsårbogen for 1969 er der bevilget lån af stiftsmidlerne på 86.000 kr. til ligkapellet.
- Skørringe.* 718(489.31)
18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Til dræning er lånt 18.000 kr. i stiftsmidlerne.
- Vejleby.* 718(489.31)
12/12 69. Loll.-F. Venstrebl., Loll. Folkebl. Sognerådet har godkendt udstykning, der giver 3068 m² til udvidelse af kgd.
- Våbensted.* 718(489.31)
8/12, 18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Udvidelse af kgd. med 1500 m², som er købt af præstegårdshaven, er nu færdig. Udgifterne blev 41.950 kr., man har løfte om 43.000 kr. i lån i stiftsmidlerne.
- Brarup.* 718(489.32)
18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Til udvidelse af kgd. er udlånt 14.500 kr. fra stiftsmidlerne.
- Nørre Alslev.* 718(489.32)
8/4 70. Loll.-F. Venstrebl. Kgd.en skal udvides med 2350 m², der skal give 192 gravsteder og en urnehave med plads til 42 urner. Udgiften bliver 40.000 kr. incl. planter, græssåning og bænke.
- Stubbekøbing.* 718(489.32)
18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Til kgd.sudvidelsen ydes 35.000 kr. af stiftsmidlerne i lån.
- Systofte.* 718(489.32)
18/12 69. Loll.-F. Venstrebl. Stiftsmidlerne har ydet 18.000 kr. i lån til kgd.sudvidelse.
- Frederikshavn.* 718(489.41)
25/1 70. Vendsyssel Tid., 27/1. Berl. Tid. For det 23 tld. store areal ved Flade kirke, som Fr.havn 3 mhrd. i fællesskab har købt til kgd., har fællesudvalget indstillet til mhrd.ene at udskrive en nordisk arkitektkonkurrence.
- Aså.* 718(489.41)
8/1 70. Vendsyssel Tid. På nordsiden af kgd.en skal udvælges et areal til kgd.sudvidelse og til parkeringsplads.
- Brovst.* 718(489.41)
5/12 69. Vendsyssel Tid., Ålborg Amtstid. Da kgd. inden længe er besat med gravsteder, har sognerådet indbudt mhrd.et til forhandling om udvidelse. Sognerådet har købt et areal øst for den nye kgd. til formålet.
19/2 70. Ålborg Amtstid. Mhrd.et har tilstillet sognerådet en skrivelse om overtagelse af 6000 m² øst for kgd.en.
- Hjørring.* 718(489.41)
10/12 69. Vendsyssel Tid. I urnehaven er blevet opstillet en skulptur udført af billedhugger Robert Lund Jensen, skænket af Sparekassen for Hjørring by og omegn i anledning af dennes 125 års jubilæum. Skulpturens motiv er en ung pige, der holder en blomsterkrans for sit bryst.
- 12/12, 16/12 69. Vendsyssel Tid. Kirkeministeriet savner hjemmel til at foretage ekspropriation til kgd. ved Åstrupvej, derfor har Hjørring byråd henstillet til Sct. Hans-Sct. Olaj kommune om at vedtage og gennemføre en partiel byplan for området, for at ekspropriation kan finde sted.
3/1, 7/1 70. Vendsyssel Tid. Sct. Hans-Sct. Olaj sogneråd vedtog på møde at gennemføre sikring af de nødvendige arealer til kgd. ved Åstrupvej.
- Hjordal.* 718(489.42)
13/3 70. Ålborg Amtstid. Nyt kapel indvies om kort tid. Udgift 40.000 kr.
- Hadsund.* 718(489.43)
23/2 70. Ålborg Amtstid, 9/3 .Kr. Dagbl. Et areal på 555 m², pris 48.000 kr., er købt til kgd.sudvidelse.
- Ålborg.* 718(489.43)
9/1 70. Ålborg Stiftstid. Østre kgd. udvides med 20.000 m² mod øst og syd, arealet ligger langs motorvejen, derfor beplantes det straks for senere at blive taget i brug.
- Bjerringbro.* 718(489.45)
16/12 69. Skanderborg Amts A. Provst Exner har ført forhandlinger om dispositionsplan. Der er afsat grund til kirke og kgd. i den søndre bydel.
- Gedsted.* 718(489.45)
3/1 70. Ålborg Amtstid. Den gamle sølvpoppe er til fare og må fældes.
- Langå.* 718(489.45)
10/2 70. Randers A. Mhrd.et har vedtaget at forhandle om køb af jord til udvidelse mellem kirken og Kildevej.
- Torning.* 718(489.45)
18/12 69. Skanderborg Amts A. Da der kun er få gravsteder tilbage er en udvidelse under udførelse trods vintervej (entreprenør Døssing og Degn, Skræ.)
- Odder.* 718(489.47)
31/1 70. Århus Stiftstid., 12/2. Licitationen. Mhrd.et har besluttet at overdrage landskabsark., professor Sven Hansen arbejdet med udvidelsen.
- Tiset.* 718(489.47)
25/2 70. Århus Stiftstid. Solbjerg kommune har solgt 26.949 m² til kgd.sudvidelse og frilæggelse af kirken for 1 kr./m².
- Horsens.* 718(489.47)
24/12 69. Jyll.-Posten o. mange fl. Dansk Stenindustris Naturstenspris på 5000 kr. er for 1969 tildelt kgd.sinsp. Volmer Rud Nielsen for den interesse, denne har udvist for brug af natursten i det daglige arbejde, samt for den interesse han har vist natursten i almindelighed.
- Juelsminde.* 718(489.48)
14/2 70. Vejle Amts Folkebl. Kirkeministeriet har godkendt tillægslån på 44.500 kr. til de i forvejen optagne lån 120.000 kr. til finansiering af kgd.sudvidelse.

Mølholm. 718(489.48)
6/1 70. Vejle Amts Folkebl. Kgd.en udvides med 23.000 m², hvis sognerådet får tilladelse til at yde 95.000 kr. til købet.

Grimstrup. 718(489.49)
5/2 70. Vestkysten, 5/3. Kr. Dagbl. Mhrd.et har fået godkendelse af udvidelsesplaner. Arbejdet udføres til foråret og vil give 260 gravpladser og et antal urnegravsteder.

Varde. 718(489.49)
14/3 70. Vestkysten. Mhrd.et har prioriteret opgaverne ved kgd.ene, således har ny kontorbygning på den gamle kgd. fået 1. prioritet og et kapel på den nye kgd. på Lundevej 2. prioritet. Kontorbygningen kommer til at koste omkr. 300.000 kr.

Magstrup. 718(489.61)
4/2 70. Dannevirke, 1/4. Kr. Dagbl. Nyt kapel skal opføres til sommer (arkt. Sv. Aa. Aakjær, Rødding, udgift ca. 50.000 kr.)

Rødding. 781(489.61)
16/12 69. Dannevirke. Kgd.sudvidelsen med ca. 400 gravpladser samt kapel forestås af arkt. Sv. Aa. Aakjær, Rødding, og havearkt. Junggreen Have, Åbenrå.

Kollund. 718(489.63)
22/12 69. Kr. Dagbl. En ny kirke opføres i Bov sogn. Grundstenen nedlagdes søndag d. 21. dec. Der bliver også kgd. ved den nye kirke.

Dybbøl. 718(489.64)
1/4 70. Sønderjyden. Sognerådet har bevilget 20.000 kr. til kapel ved kirken.

Fra blade og tidsskrifter

Når man vil gør det bedre! 718
I Tyskland har man mange steder indrettet særlige afdelinger, hvor der gælder særlige forskrifter for anlægsmåde og monumenter, og det ser ud til at være den eneste mulighed for at kunne højne kulturen. En kirkegårdsbestyrelse havde for en ny kgd. lavet forskrifter, men er blevet underkendt ved højere instans, fordi der ikke var valgmulighed tilstede. (Deutsche Friedhofskultur 60(1970)2:21-22.)

Monumentudstilling i Essen. 718:726.825.1/.4
En udstilling er arrangeret af Essen Stenhugger- og billedhugger-laug på Essen Parkkgd. (Deutsche Friedhofskultur 60(1970)1:9.)

Reklame for det gode granitmonument. 718:726.825.1/.4
Dels på udstillingen i Dortmund, dels på Wolfburg skovkirkegård i en udstilling arrangeret af et naturstenværk er gjort fremstød for at fremme brugen af granitmonumenter i god form. (Friedhof und Denkmal 15(1970)1.)

Ung stenhuggers gode eksempler. 718:726.825.1/.4
28 arbejder af stenhugger- og billedhuggermester Hans Stage, alle fra den 9 ha store forstadskgd. Unterrather i Düsseldorf, viser høj kultur og stor fantasi. (Steinmetz und Steinbildhauer 86(1970)2:45-56.)

Berlins kirkegårde er overfyldte. 718(43)Berlin
Vestberlin har ikke mere ledig kirkegårdsjord og tusinder af lig venter på begravelse. Situationen kompliceres af, at mange ligkistefirmaer har nedlagt virksomheden, og at dødeligheden er den største i mange år.

Mange unge er flyttet fra Vestberlin, og gennemsnitsalderen er meget høj. Den strenge vinter har gjort, at mange ældre er bukket under.

I Wilmersdorfdistriktet er man blevet tvunget til at oplagre kister i en have under politiets opsyn. Wilmersdorfkrematoriet er det største i Europa, men belastningen er så stor, at man nægter at tage sig af flere døde. (Viola-Trädgårdsvärlden 21. jan. 1970 p. 10.)

Moskva. 718(47)
Verdens største krematorium bygges i Nicolò-Archau, 25 km nord for Moskva, til et beløb af 45 mill. svenske kr. Foruden traditionelt krematorieudstyr omfatter det også kistefabrik og stenhuggeri. I tilslutning til kolumbariet bliver der 5 ha med blomsteranlæg. Hele begravelsespladsen bliver på 90 ha. Krematoriet er beregnet til at forrette 25.000 kremationer om året, der bliver 10 kapsale og 14 incineratorer.

Moskvas krematorium er bygget i 1927, det er endnu det eneste i Sovjetunionen. Et krematorium er også planlagt i Leningrad. Kremationsfrekvensen er i Moskva på 23 %.

Svenske kirkegårde. 718(485)
Havearkitekt Hellmut Schild, Düsseldorf, har foretaget en studierejse til svenske kgd. bl. a. Karl-skoga, Göteborg, Stockholm, Jönköping, Huskvarna, Eskilstuna og Västerås. (Deutsche Friedhofskultur 60(1970)1:5-8.)

En kirkegårdsfilm. 718(485)
Der skal indspilles en film om kirkegårde. Producenten er Kyrkofilm, den Svenska Kyrkans organ for filmsoptagelse og filmdistribution. Ideen til filmen kommer fra Svenska Eldbegängelseföreningen. Pastor Ingemar Glemme, som også er ansat i Sveriges Radio-TV har skrevet drejebog. Filmen ventes at blive af en sådan art, at den kan anvendes til information for de kirkegårdsforvaltende myndigheder, men også at kunne vises i anden sammenhæng. Hvis de tekniske problemer løses, håber man at kunne begynde optagelserne i foråret. (Ignis 42(1970)1:13.)

Tyske krigsgrave i Sverige. 718(485):718:725.945.2(43)
De tyske krigsgravsafdelinger i Göteborg, Hälsingborg og Trelleborg blev omlagt og forsynet med naturstensmonumenter i efteråret 1969. (Kriegsgräberfürsorge 46(1970)1:15.)

Fra stendysse til askefællesgrav. 718(489):726.82:614.62
Ida-Merete Erlandsens artikel fra Dansk Ligbrændingsforenings årsskrift 1969 forsynet med andre billeder: Forside: Edgar Funchs skulptur på askefællesgraven, Sundby kgd., København; Knud Nellemoses på Bispebjerg kgd., København; William

Fredericias på Søndermark kgd., samt Johannes Heggårds på Sundbys første askefællesgrav. (Ignis 42(1970)2:21–23.)

Tyske krigsgravsømlægninger i 1970.

718(489):725.945.2(43)

I 1969 blev 14 af de 34 kirkegårde med tyske krigsgrave færdige. For 15 anlæg er omlægningsforslag under udarbejdelse eller ligger til godkendelse hos tyske eller danske myndigheder. (Kriegsgräberfürsorge 46(1970)1:14–15 ill.)

Den tyske kirkegård i Oksbøl.

718(489.49):725.945.2(43)

Den 16. aug. 1969 modtog sognerådsformand Egon W. Jensen, Oksbøl, 55 unge østprøjsere ledet af Hans Linke, Vestfalen, da de kom for at arbejde i en 2 uger lang ferie på soldater- og flygtningekgd. i Oksbøl, Gedhus og Grove. Arbejdet i år bestod i at erstatte de tidligere hvide trækors med stenkors, også det centrale kors blev udskiftet med et stenkors for hvis fod anbragtes en tavle, der på dansk og tysk forkynder: Her hviler 1675 flygtninge og 121 tyske soldater, ofre for 2. verdenskrig.

De unge besøgte også Oksbøl alderdomshjem og underholdt de ældre med østprøjsiske danse. Lederen Hans Linke har hvert år i 17 år ledet en rejse til Danmark. (Kriegsgräberfürsorge 45(1969)8:185.)

Mønsterkirkegård i Chur.

718(494)

Efter udkast af havearkitekterne Max Zuber, Etter og Keller har kgd.sgartner Jakob Joss udført en række smukke anlæg. (Deutsche Friedhofskultur 60(1970)3:47–50.)

Resolotioner

Kirkeministeriets skrivelse af 30. april 1965 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift) ang. *stadfæstelse af tillæg til vedtægt for Odense kommunes kirkegårdsforvaltning.* *)

Tillægget er sålydende:

Som nyt punktum til vedtægtens § 23 indføres:

Kirkegårdsforvaltningen er dog bemyndiget til at meddele tilladelse til, at urner efter fredningstidens udløb – 10 år – overflyttes til fællesurnegrav på en af de af kirkegårdsforvaltningen bestyrede kirkegårde.

*) Nærv. samling 1963–64 s. 298.

Kirkeministeriets skrivelse af 18. juni 1965 (til stiftsøvrigheden over Ålborg stift) ang. *indhegning af gravsteder.*

I den med stiftsøvrighedens skrivelse af 25. marts 1965 hertil tilbagefulgte sag har stenhugger N. N., besværet sig over, at A. sogns menighedsråd og B. kirkedistrikts menighedsråd har modsat sig, at der til indhegning af gravsteder på kirkegårdene i A. og B. anvendes granit forbundet med råglasplader.

I anledning heraf skal man meddele til efterret-

ning og videre bekendtgørelse, at det i henhold til lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v., § 26, stk. 2, ved udvidelse eller nyanlæg af kirkegårde i kirkegårdsvedtægten kan bestemmes, at gravsteder kun må hegnes med levende hegn, ligesom kirken i sådanne tilfælde kan overtage såvel plantningen af hegnene som disses vedligeholdelse.

Det må herefter anses for uhjemlet, at der i den medfølgende, i forbindelse med A. kirkegårdsudvidelse den 14. marts 1961 stadfæstede vedtægt for denne kirkegård er fastsat, at sådanne bestemmelser også generelt skal gælde ved nyerhvervelse eller nyindhegning af gravsteder på den gamle del af kirkegården.

Man beder stiftsøvrigheden foranledige, at vedtægten for A. kirkegård ændres på dette punkt, således at den bringes i overensstemmelse med lovens bestemmelse, jfr. herved også anordning af 20. april 1953 om kirkegårde § 15, stk. 2.

Det bemærkes i øvrigt, at gitterværk – herunder også indhegning af den i nærværende sag omhandlede art – om gravsteder på den gamle del af kirkegården ikke må anbringes uden kirkegårdsbestyrelsens samtykke, jfr. lovens § 26, stk. 1, og at dette gælder, uanset om der i kirkegårdsvedtægten er optaget bestemmelse herom, men at det i det foreliggende tilfælde, hvor reglerne om indhegning af gravsteder er forskellige for den gamle og den nye del af kirkegården, forekommer rimeligt, at en sådan bestemmelse optages i vedtægten. I vedtægtens § 41 bør der derhos fastsættes den herefter fornødne takstbestemmelse.

Det tilføjes, at ministeriet intet finder at bemærke til de herhenhørende bestemmelser i den ligeledes medfølgende vedtægt for B. kirkegård, hvorefter der på den nye del af kirkegården – med undtagelse af den østligste række af gravsteder – kun må hegnes med levende hegn, medens gravstederne på den gamle kirkegård kan hegnes med såvel levende som fast hegn. I øvrigt henvises til det foran bemærkede vedrørende A. kirkegård.

Kirkeministeriets skrivelse af 24. juni 1965 (til samtlige stiftsøvrigheder) ang. *anvendelse af plastikindsatse ved begravelse og ligbrænding.*

Af sundhedsbestyrelsen er ministeriet blevet gjort bekendt med, at der i et vist omfang finder forhandling sted af plastikindsatse (plastikposer) til anvendelse ved begravelse og ligbrænding.

Da sundhedsstyrelsen anser anvendelsen af plastik ved kistebegravelser som overordentlig betænkelig, idet dette materiale væsentligt vil kunne forsinke formuldningen, som i forvejen på adskillige

kirkegårde her i landet foregår temmelig langsomt, skal man herved meddele til efterretning og videre fornøden bekendtgørelse, at ministeriet ikke finder at kunne tillade anvendelse af plastikindsatse eller plastikposer ved kistebegravelser eller som erstatning for zinkkister ved transport af lig.

I overensstemmelse med en fra justitsministeriet indhentet udtalelse vil der derimod intet være til hinder for at anvende de omhandlede plastikindsatse eller -poser ved ligbrænding.

Kirkeministeriets skrivelse af 8. juli 1965 (til stiftsøvrigheden over Helsingør stift) om *at det står gravstedsbrugere frit for at bestemme, hvem det skal overlades at passe gravstederne, såfremt de ikke personligt vil udføre arbejdet.*

Med skrivelse af 5. maj 1965 har stiftsøvrigheden forelagt ministeriet det hoslagt tilbagefølgende udkast til ny vedtægt for A. kirkegård med hensyn til udkastets § 21, stk. 1, der af menighedsrådet foreslås affattet således:

„Gravstedsbrugere er pligtige til *personligt eller ved menighedsrådets foranstaltning* at holde gravstederne i sømmelig stand“.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at der – som af stiftsøvrigheden ved sagens fremsendelse til ministeriet anført – ikke haves hjemmel til i kirkegårdsvedtægten at fastsætte en bestemmelse som den foreslåede, da det står gravstedsbrugere frit for at bestemme, hvem det skal overlades at passe gravstederne, såfremt de ikke personligt vil udføre arbejdet.

Kirkeministeriets skrivelse af 29. juli 1965 (til stiftsøvrigheden over Helsingør stift) ang. *forvaltningen af kapitaler, der er erlagt med et beløb een gang for alle for kirkeres overtagelse af gravsteders vedligeholdelse.*

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 20. maj 1965 hertil tilbagefulgt andragende har A. menighedsråd indberettet, at det, efter at A. kirkes graver i sommeren 1963 havde fratrukket sin stilling på grund af alder, blev konstateret, at den pågældende på egen hånd har indgået aftaler med ejere af gravsteder på A. kirkegård om vedligeholdelse af de pågældende gravsteder imod betaling af et beløb een gang for alle på en af vedkommende gravsteds-ejer oprettet konto i et privat pengeinstitut, således at det årlige renteudbytte blev udbetalt graveren som vederlag for vedligeholdelsen.

Menighedsrådet har derhos forespurgt, om det er i overensstemmelse med bestemmelsen i § 23 i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde, når kirkegårdsbestyrelsen efter den hidtidige gravers fratræden har anvendt den fremgangsmåde, at indbetalte beløb for gravstedsvedligeholdelse er indsat på en særlig konto i A. Bank.

Menighedsrådet har i denne forbindelse oplyst, at det nu er i besiddelse af gravstedsvedligeholdelseskapitaler på ca. 46.000 kr., der er anbragt i kreditforeningsobligationer.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at i henhold til bestemmelsen i § 23, stk. 2, i fornævnte anordning skal vederlag for vedligeholdelse af gravsteder, der erlægges med et beløb een gang for alle, oplægges blandt kirkens midler, hvorfor sådanne beløb, der er indbetalt til A. kirke efter den hidtidige gravers afsked i sommeren 1963 såvel som beløb, der tidligere er indbetalt til kirken i henhold til aftaler indgået mellem kirkebestyrelsen og gravstedsejere som vederlag for kirkens overtagelse af vedligeholdelse af gravsteder på A. kirkegård, vil være at indbetale til stiftsmidlerne. Ministeriet skal dog i det foreliggende tilfælde efter omstændighederne ikke modsætte sig, at den del af de indbetalte vederlag, der allerede er anbragt i obligationer, undergives særskilt bestyrelse, indtil udtrækning af obligationerne finder sted.

Med hensyn til de af den fhv. graver i strid med bestemmelsen i anordningens § 23, stk. 1 uberettiget indgåede private aftaler med forskellige gravstedsejere om vedligeholdelsen af deres gravsteder bemærkes, at der af kirkebestyrelsen nu bør tilvejebringes oplysning om indholdet af de aftaler, der i hvert enkelt tilfælde er indgået mellem graveren og de pågældende gravstedsejere. Der må derefter i overensstemmelse med kirkeministeriets cirkulære af 30. november 1944 vedrørende aftale om kirkerens overtagelse af gravstedsvedligeholdelsen mod erlæggelse af et beløb een gang for alle, i det omfang, som de trufne aftaler og vedligeholdelseskapitalernes størrelse gør det forsvarligt, eller man finder det nødvendigt under hensyn til den medvirkning ved aftalerne, der er ydet af graveren, der i kraft af sin stilling har virket som repræsentant for kirken, indledes forhandling med de pågældende pengeinstitutter og gravstedsejerne om kapitalernes overførsel til kirken, mod at denne påtager sig vedligeholdelsespligten. I de øvrige tilfælde og i de tilfælde, hvor overførsel af kapitalen ikke kan gennemføres, må det udtrykkeligt tilkendegives

vedkommende pengeinstitut og vedkommende gravstedsejer, at vedligeholdelsespligten ikke er overtaget af kirken, og at denne derfor intet ansvar kan have for den fremtidige vedligeholdelse.

Kirkeministeriets skrivelse af 27. august 1965 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift) om *dyrtidsregulering af taksterne for visse arbejdsydelser på en kirkegård*.

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 16. juni 1965 hertil indsendt andragende har A. byråd på ny anholdt om ministeriets godkendelse af, at der gennemføres en ændring af det gældende takstregulativ for A. kommunes kirkegårdsforvaltning, således at taksterne for de på det hoslagte tilbagefølgende bilag 1 anførte funktioner, herunder grav-

kastning, grandækning, ligbrænding m. v., fastsættes til et nærmere angivet grundbeløb, der reguleres med de til enhver tid for statens honorarer gældende tillæg.

Til støtte for andragendet har byrådet henvist til, at de omhandlede funktioner i overvejende grad består i ydelse af arbejdsmæssig bistand, og at lønningerne til det ved disse funktioner beskæftigede personale, herunder også løstansatte arbejdsmænd, til enhver tid reguleres automatisk i overensstemmelse med lønninger m. v. til statens tjenestemænd.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet efter det nu oplyste i princippet kan godkende, at det med virkning fra den 1. oktober 1965 at regne gennemføres den foreslåede automatiske regulering af taksterne for de pågældende funktioner.

Foreningen for Kirkegårdskultur

Kontor: Vintappergården, Lyngbyvejen 485, 2820 Gentofte. — Postkonto: 11 915.

Formand: Sognepræst Povl Götke-Hansen, 5450 Otterup.

Næstformand: Folketingsm. Ove Hansen, 2750 Ballerup.

Sekretær: Kirkegårdsinspektør M. Falmer-Nielsen, Vintappergården, 2820 Gentofte.

Kasserer: Kirkegårdsinspektør Poul W. Olsen, Pileallé 2, 2000 København F.

Fra ovennævnte kontor forhandles:

Kirkegårdsprotokoller, pr. stk. kr. 170,00.

Samme med legatgravstedsregister kr. 200,00.

Gravstedsbreve, pr. 50 stk. kr. 15,00.

Vedtægt for kirkegårde, pr. stk. kr. 3,00.

Småskrift nr. 10: Den kgl. anordning om kirkegårde, kr. 1,00.

Tidsskriftet *Vore Kirkegårde*: 1928/29 kr. 10,00, 1929/30 kr. 10,00, 1930/31 kr. 10,00, 1931/32 kr. 10,00, 1932/33 kr. 10,00, 1933/34 kr. 10,00, 1936/38 kr. 10,00, 1947/50 kr. 10,00, 1950/53 kr. 10,00, 1953/56 kr. 15,00, 1956/59 kr. 20,00, 1959/62 kr. 20,00, 1962/65 kr. 20,00.

Enkelte hefter af løbende årgang pr. stk. kr. 8,00.

Register til *Vore Kirkegårde* bind I–XVI kr. 2,00.

Ved indmeldelse i Foreningen for Kirkegårdskultur modtager medlemmerne tidsskriftet gratis.

Vore Kirkegårde

Redaktør: Overgartner, hortonom Axel Andersen, Taastrup.

Redaktion: Ørnevej 1, 2630 Taastrup. Tlf. (01) 99 26 19.

Ekspedition: Pileallé 2, 2000 København F. Tlf. (01) Fa 63 41.

Abonnement: Medlemmer af Foreningen for Kirkegårdskultur får gratis tidsskriftet, der udkommer med 4 hefter om året. Enkelthefter sælges for kr. 8,00 pr. stk.

Henvendelse: Pileallé 2, 2000 København F.

Adresseforandringer bedes altid anmeldt til posthuset. Skulle bladet udeblive, bedes man klage til nærmeste postkontor.

Annoncer tegnes hos redaktøren og i ekspeditionen.

Annoncetakst: $\frac{1}{32}$ side kr. 16,50, $\frac{1}{16}$ kr. 28,50, $\frac{1}{8}$ kr. 45,00, $\frac{1}{4}$ kr. 80,00, $\frac{1}{2}$ kr. 150,00 og $\frac{1}{1}$ kr. 275,00; 10 pct. rabat for 4 gange og 25 pct. rabat for 12 gange.

MELEM AF
FORENINGEN AF DANSKE
UGEBLADE, FAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

Vore Kirkegårde leveres iflg. aftale obligatorisk til medlemmer af Foreningen af danske Kirkegårdsledere og medlemmer af Østifternes Sten- og Billedhuggerforening, Stenhuggerlauget i København samt Stenhuggermesterforeningen i Jylland og Stenindustriens Arbejdsgiverforening på Bornholm. Endvidere vederlagsfrit til kirkeministeriet, landets stiftsøvrigheder, de kgl. bygningsinspektører samt provsterne.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Hovednummer:	Tillægget:
Axel Andersen:	Jubilæumsmøde 77
Vestre Kirkegård, København,	Kirkegårdsforhold til debat i
100 år 77	radioen 77
	Anlægsretningslinier for
	gravstedsbeplantning 77
	Fra danske dagblade 79
	Modtagne skrifter 80
	Fra blade og tidsskrifter 81
	Resolutioner 82

Nr. 10 . August 1970 . Bind 23

Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Ørnevej 1, 2630 Taastrup.

Eksp.: Kdgs.inspektør Poul W. Olsen,
Pileallé 2, 2000 København.

Jubilæumsmøde.

„Foreningen for Kirkegårdskultur“ afholder sit 50 års jubilæumsmøde i Århus mandag den 28. september og tirsdag den 29. september 1970 med følgende program.

Mandag den 28. september: Hotel Mercur, Viby Torv, Viby J.

Kl. 19.00: Forretningsudvalgsmøde.

Kl. 20.00: Bestyrelsesmøde.

Tirsdag den 29. september:

Kl. 8.30: Morgenandagt i Viby Kirke.

Kl. 9.00: Generalforsamling på Hotel Mercur, Viby.

Dagsorden:

1. Valg af dirigent.
2. Aflæggelse af beretning.
3. Fremlæggelse af det reviderede regnskab.
4. Fremlæggelse af budget.
5. Beretning fra redaktøren.
6. Eventuelle forslag.
7. Valg af 5 bestyrelsesmedlemmer.
På valg er:
Overlærer, frk. Dagmar Carlsen-Skiødt.
Læge Erik Haugård.
Landsbygraver Knud Norlyk.
Kirkegårdsinspektør
Sigurd Jacobsen.
Kirkekasserer, ekspeditionschef
A. Skytt.
Kirkegårdsinspektør
Holger Nielsen.
Viceskoleinspektør
P. G. Falk Petersen.
8. Valg af 2 revisorer og 1 revisor-suppleant.
9. Fastsættelse af stedet for næste generalforsamling.
10. Eventuelt.

Kl. 11.00: Prof. dr. phil. Johan Lange.
Vore gamle kirkegårdes og alleers træer set i kulturhistorisk perspektiv.

Kl. ca. 12.30–14.00: Frokostpause.

Kl. 14.00: Rundtur til kirker og kirkegårde i Viby og Århus.

Kl. 18.00: Middag på Hotel Mercur.

Såvel eventuel værelsesreservation som tilmelding til jubilæumsmiddagen bedes foretaget direkte til Hotel Mercur, Viby. Tlf. (06) 14 14 11.

Jubilæumsmiddag: Kuvertpris ca. kr. 30,- excl. drikkevarer.

Poul Götke-Hansen

/ M. Falmer-Nielsen

Kirkegårdsforhold til debat i radioen. 718

I almindelighed taler man jo ikke om kirkegård, i det daglige, i hvert fald ikke i storbyen, derfor tjener det til megen ære, at Rolf Gregersen har haft en udsendelse om kirkegårdsforhold i radioen. Den sendtes den 16. april og genudsendtes den 27. maj.

Udsendelsen var formet som en samtale med nogle drenge, en ældre dame, en herre, to af kirkegårdens gartnere, kirkegårdsinspektøren samt en præst (K. A. Berg). Følgende spørgsmål blev berørt: Hvorfor kommer publikum på kirkegården, gravstedsbesøg, klassificeringen af gravstederne i takstklasser, statussymboler og religiøse følelser.

Udsendelsen var optaget på Vestre kgd., København, hvorfor flere aviser har optaget temaerne som noget specielt for København og for Vestre i særdeleshed (se Fra danske dagblade).

Anlægsretningslinier for gravstedsbeplantning. 718:726.82:718

I Tyskland er anlægsgartneriet i langt højere grad end hos os beskæftiget med gravstedsanlæg, fordi mange kirkegårdsadministrationer ikke føler det som deres opgave at opretholde en sådan service for publikum. Derfor er der sikkert større konflikt mellem kirkegårdsplanlæggere og gravstedsanlæggere, end vi kender til hos os.

Efterfølgende forkortede oversættelse af en artikel med overskriftens navn fra „Friedhof und Denkmal“ 15(1970)2 april side 1–7 fortæller lidt om, hvilken stilling, man også kan indtage.

Kirkegårdsgartnerfaggruppen under formandskab af Hans Peter Cornils, Hamburg, har anset udarbejdelsen af anlægfskrifter for gravstedsbeplantning som en påtrængende foreningspolitisk opgave.

Et udvalg har været nedsat og har aflagt beretning for repræsentantskabsmødet i Garmisch den 17. januar d. å. Udvalget ledes af Carl Schrön, Dortmund, og beretningen er skrevet af diplomgartner Hensjörg Hunkler, Bonn – Bad Godesberg.

Faggruppen har sat sig nye mål og har i mange spørgsmål bogstavelig talt foretaget spring over deres egen skygge.

Det er derfor på tide at definere sin virksomhed mindre ud fra økonomisk-organisatorisk hensigt, men mere ud fra den bundne og ansvarsfulde opgave overfor kærnen af vore kirkegårde.

Definitionen må henholde sig til gravstedet, da kirkegården, begravelsespladsen, eller hvad man vil kalde den, altid består af en samling af disse enbeder. Derfor er det kirkegården den større enbedes ordningsprincip, der dominerer os alle.

Gravstedernes støttelse angår os – enten det er linie- eller familiegrave, idet vi akcepterer menneskets liberale krav, herved er vi med til at deligere friheden.

Det angår os at forme disses rum i forhold til helhedsrummet. Derunder glemmer vi ikke gravmindet og dets betydning, og vi kunne ønske os en refleksion fra stenhuggere om på samme måde at definere deres ansvar i „udformningsretningslinier“.

Vi tror ganske vist at vide, at symboliken i gravmindets forgængelighed og varighed i vor tid er et lige så betydeligt udtryk, som vore anlæg; men en afstemning ville uden tvivl føre til forstærkning.

Det angår os efter rummets formning med vore midler at opnå den højest opnåelige afstemning af farverne i beplantningen, det kan ikke være ligegyldigt.

Arbejdets udførelse angår ligeledes os, om den fagmæssige kunnen ved gravens beplantning og vor uddannelsesmæssige standard svarer til præsteret arbejde.

Der skal ikke opstilles detaljer til diskussion, som måtte blive afgjort i faggruppen. Det er tidligere understreget, at anlægsretningslinier er udtryk for en erhvervsgruppes præstationsvilje, og her i særdeleshed en faggruppe, som idet den går ud fra anlægsprincip, der også må omfatte princippet i det professionelle arbejde. *Det må ligeledes klart udtrykkes, at med disse anlægsretningslinier ikke skal indledes en standardisering og dermed sterilisering af gravstedsanlæggets udtryksmåde, tværtimod! Vor virksomhed ved at underordne sig de landskabelige, økologiske, samfundsmæssige og ikke mindst konfessionelle krav. Der er derfor aldrig tale om et maksimum, men altid om et optimum, hvis det angår størrelsen, beplantningen, farven eller den senere vedligeholdelsesmulighed.*

Vi vil derfor gerne hermed udløse en permanent diskussion med skaberne af helhedsrammerne og de økonomisk ansvarlige for vore kirkegårde, og denne diskussion skal føres på landsplan. Råbet gælder i lige grad indefra som udefra. Faggruppen står i deres arbejde bag disse principper, som alene garanterer et økonomisk, fornuftigt og overfor offentligheden ansvarsbevidst arbejde.

Kirkegårdsgartnerens faggruppe i Centralforeningen Havebrug har på bestyrelsens ordre under ledelse af Carl Schrön, Dortmund, udarbejdet følgende formulering:

Faggruppen vil, forpligtet af formålsfunktionen

med et overordnende anlægsprincip, nyformulere anlægget af enkeltgravstederne, og de stilles altså i centrum som vort samfunds krav til begravelsespladsen. Faggruppen vil dermed gerne bidrage til en ydelsesforøgelse i de den tilhørende virksomhed og hjælpe med til at virkeliggøre den blomstrende, grønne kirkegård som vor tids idéalforestilling. Den rejser dermed for første gang kravet om medbestemmelsesret ved alle formuleringer og bestemmelser, som bestemmer beplantningen, billedet og funktionen på vore kirkegårde. Anlægsretningslinierne skal understrege de givne, lokale anlægsudtryksformer og rejser intet krav om nivelering af kirkegårdskulturen på landsbasis, da dette vil føre til en forsimpning af *udtryksformen i vort pluralistiske samfund.*

Anlægsretningslinierne omfatter 6 punkter:

1. Gravstedernes mål.
2. Fladens opdeling.
3. Rummets formning.
4. Farvernes afstemning.
5. Beplantningen.
6. Udførelsen.

Faggruppens krav er mindstekrav og må altid ses i sammenhæng med de foreliggende, lokale kendsgerninger. De skal således stille spørgsmålet om at få den bedste, samlede løsning, uden at sætte sig ud over givne ordensregler eller påvirke traditionelle, lokale vaner i negativ retning.

1. Gravstedsmål og afgrænsning.

a) Ved familiegrave må arealet ikke være mindre end 120×240 cm netto, d.v.s. uden gang og mindesmærke. Dette areal eller det dobbelte ved et to-lods gravsted eller flerfold heraf skal anlægges gartnerisk. Adskillelsen mellem gravstederne skal antydes, dertil anbefaler faggruppen en beplantningsmæssig løsning.

b) Ved liniegrave må det samme mål gælde. Det areal, der skal gartnerisk anlægges, må have målene 80×160 cm. Gravbedet eller gravtuen må også anlægges gartnerisk. Stenkanter eller indfatninger er af anlægsmæssige grunde ikke ønskede. Gange mellem de enkelte grave må af arbejdsøkonomiske grunde ikke være under 30 cm, de langsgående gange ikke under 60 cm. Liniegravsafdelinger skal helst være små og overskuelige og må ikke overstige 60 gravenheder.

Faggruppen anbefaler – efter jordbundsforholdene – for liniegravsafdelinger græs som en standardløsning af beplantningen af mellemfladerne (gange).

2. Fladens opdeling.

a) For det dobbelte familiegravsted foreslås følgende fladeopdeling:

ca. 60 % med bunddække og 25 % buske (placeret i baggrunden), mindst 15 % årtidens blomster. Indenfor denne planteflade må trædeflisser kun anvendes når formålstjenligt;

skåle må ikke anvendes som vedvarende anlægselement.

- b) For liniegrave skal det vedvarende bunddække udgøre mindst $\frac{1}{3}$ af arealet.
Er der gravtue eller gravbed beplantet med bunddække skal arealet for årstidens blomster udgøre $\frac{2}{3}$ af arealet.

Efter den nødvendige jordforbedring skal gravstedets overflade afrettes således at et langsgående fald mod gangen på 2 % fås.

Tilstedeværende tværfald må så vidt muligt udliges.

Fladens deling og opdeling sker efter grundregelen om det gyldne snit eller efter forholdet længde til bredde som 3 til 2.

3. Rummets formning.

Ved udformningen af rummet må der tages hensyn til de givne elementer som beplantning, gravminder i deres højde og masse, og så langt som de forholder sig til den egentlige flade som til det omgivende rum. Herunder skal der i særdeleshed tages hensyn til planternes rumvirkning på de forskellige årstider.

Der må ligeledes tages hensyn til masseenhedernes bestemmelse, d.v.s. forholdet sten til plante-størrelse, -form og -tæthed.

4. Farvernes afstemning.

Farveafstemningen må ske efter farvernes indbyrdes forhold til hinanden, hvorved man må skelne mellem komplimentærfarver, d.v.s. supplerende farvetoner og kontrastfarver, d.v.s. udskillende farvespil.

Derfor tages hensyn til jordens, gangbelægnings farve såvel som de til enhver tid værende lysforhold.

Farveafstemningen må også tage hensyn såvel til den vedvarende beplantning som til den skiftende tilplantning med årstidens blomster.

5. Beplantningen.

Planterne skal udvælges og sammensættes efter struktur og opbygning efter rumformgivningens love og efter vækstkrav. Ved den vedvarende beplantning gås ud fra en normal planteudvikling og en regelmæssig pasning og en årlig vedligeholdelsesbeskæring for et tidsrum fra ca. 5 til 10 år.

Beplantningens virkning skal opnås med færrest mulige plantearter specielt anbefales de nye for kirkegården egnede plantekombinationer.

6. Udførelsen.

Der må her i første række tages hensyn til den dadelfri håndværksmæssige udførelse, frem for alt planteteknik, hvorved enkeltplantens karakter kan komme til udtryk og bedst mulig virkning.

Der må også altid tages hensyn til den senere pasningsmulighed. Derunder skal forudses en overensstemmelse mellem anlægsgrundsætninger og pasningshjælpemidler, som f. eks. er nødvendig ved større sammenhængende gravsteder, større familiegrave og fællesgrave.

Diplomgartner Hansjörg Hunkler.

Fra danske Dagblade

Hæderstegnet på frihedskæmpergrave.

718(489):725.945.2(489)

28/4. Berl. Aften m. fl. Plaquetten „Faldet i Danmarks frihedskamp 1940–45“ er nu færdig til opsætning. Billedhuggeren Knud Nellemose har modelleret medalionen og den udføres i tre størrelser 11, 14 og 17 cm diameter og støbes i bronze. Støbningen har været et tidsrøvende arbejde, da der kun kan støbes 2 stk. ad gangen. Opsætningen ledes af kunstneren, men den opsættes kun, hvor den faldnes pårørende har givet tilladelse.

Frederiksberg, Søndermark.

718(489.11)

28/5. Valbybladet. Der er for få indgange, mener en brevskriver.

Roskilde, Østre.

718(489.11)

2/6. Kr. Dagbl. m. fl. Det nye monument af billedhuggeren W. Fridericia afsløres 4/6.

København.

718(489.11)

10/6. Aktuelt. Borgerrepræsentant Børge Oløe har foreslået at udlægge københavnske kirkegårde som parker eventuelt til idrætsformål. Borgmester Børge Schmidt svarede, at kirkegårdenes ophørstidspunkter vanskeligt kan forkortes.

København, Vestre.

718(489.11)

26/7. Politiken, 27/5. Ålborg Amtstid. I anledning af gentagelsen af Rolf Gregersens radioudsendelse „Her hviler N.N. og Hustru“ omtales klasseforskellen på kgd.en, d.v.s. takstklasserne, uden dog at gøre rede for andet end beliggenhedsfaktoren.

Ordrup.

718(489.11)

27/4. Villabyernes Bl. Havearkt. G. N. Brandts have, der ligger som en enklave på O. kgd., er blevet åbnet som offentligt anlæg, efter at villaen er nedrevet.

Tåstrup Nykirke.

718(489.11)

15/4. Vestbyerne. På et kontaktmøde mellem Høje Tåstrup storkommunes kirker omtales et krematorium som et af de punkter, hvorom man med fordel kunne samarbejde.

Vedbæk.

718(489.11)

29/4. Søllerød Tid. Vinteren har forsinket arbejdet på opførelse af støttemure. Kommunen har vedtaget at overføre 40.000 kr. til færdiggørelse af arbejdet i dette budgetår.

Hellebæk.

718(489.12)

10/6, 13/6. Helsingør Dagbl. Den gamle kgd. forsøges udvidet.

Humblebæk.

718(489.12)

11/6. Fr.borg Amts A. Den nye kgd. på Biviumgårds jord har hidtil kostet 140.000 kr. til projektering og jordarbejde og ventes færdig til efteråret.

Finderup.

718(489.13)

22/5, 2/6. Sjæll. Tid. Kgd.sreguleringen fortsættes, i år ventes ca. 200 gravsteder ordnet.

Kalundborg.

718(489.13)

2/6. Kalundborg Folkebl. Parkeringsplads indrettes ved Esbern Snarresvej.

- Reerslev.* 718(489.13)
16/6. Sjæll. Tid. Nyt kapel, der også skal rumme varmecentral og toiletter, skal bygges; men bygningstilladelse mangler.
- Kirke Stillinge.* 718(489.14)
11/6. Sjæll. Tid. Kgd.en er under udvidelse med en del af præstegårdshaven. Under arbejdet er man stødt på stenrækker, måske sokkelsten fra den gamle præstegård, der brændte 1860.
- Slagelse.* 718(489.14)
16/6. Sjæll. Tid. Sct. Peder og Sct. Mikkels menighedsråd er enige om at gå til forhandling med Slagelse kommunes økonomiudvalg om den ny kgd.
- Slaglille.* 718(489.14)
10/5. Berl. Tid. På den polske flyvergrav fra krigen er afsløret et monument af den polske billedhugger Kazimir Danielewicz.
- Hårlev.* 718(489.15)
22/5. Præstø A. Kirkegårdsmuren skal repareres.
- Bjerreby.* 718(489.22)
16/4. Svendborg A. m. fl. I stedet for ligkapellet fra 90'erne, der er nedrevet, er et nyt opført længere fra kirken, (arkt. Lars Mindedal.)
- Diernæs.* 718(489.22)
11/6. Fyns Stiftstid. Godkendelse ventes til køb af areal nord for kirken til opførelse af nyt kapel.
- Nørre Alslev.* 718(489.32)
20/4. Loll.F. Folket. 2380 m² nord for kgd.en indtages, her bliver 190 gravsteder og en urnehave med plads til 42 urner. Overslag 50.000 kr.
- Tirsted.* 718(489.31)
29/5. Loll.F. Folket. Et „flyvende korps“ fra Nykøbing F. kirkegårdes konsulenttjeneste regulerer i øjeblikket kgd.en .
- Brovst.* 718(489.41)
29/5. Ålborg Amtstid. Mhrd. har forhandlet med kommunen om overtagelse af 6.000 m² til 30.000 kr. til senere kgd.sudvidelse.
- Langeslund.* 718(489.41)
10/4. Vendsyssel Tid., 18/4. Ålborg Amtstid. Licitation er udbudt på bygning af 150 m mur på kgd.ens østside.
- Sæby.* 718(489.41)
18/4. Vendsyssel Tid. Smeltevandet i Sæby å rev store mængder jord bort fra kgd.en, nogle gravsteder er i fare.
- Nykøbing M.* 718(489.42)
14/4. Morsø Folkebl. Kgd.ens vestmur må bygges om fra grunden på gr. a. vinterskade.
- Ålborg.* 718(489.43)
2/5. Ålborg Amtstid. Byrådet har udpeget et udvalg, der skal suppleres med repræsentanter fra storkommunens menighedsråd. Udvalget skal arbejde med princip om frit valg mellem kommunens og sognenes kgd.e samt om ensartet takstniveau.
28/5. Ålborg Stiftstid. Redegørelse for forholdene på Ålborgs kgd.e og de indlemmede sognes kgd.e.
- Hadsten.* 718(489.44)
15/4. Skanderborg Amts A., 29/4. Randers Amts A. Til kgd.sudvidelse er købt 21.000 m², arealet vil blive taget i brug efterhånden, som der bliver brug for det.
- Randers.* 718(489.44)
8/5. Randers Amts A. Randers kommune ønsker ikke at lade bronnehæderstegnet opsætte på frihedskæmpergraven i mindelunden, da det vil ødelægge mindestenen.
- Ans.* 718(489.45)
27/6. Skanderborg Amts A. Der er anlagt en urnehave til ca. 60 urner. Det for et par år siden erhvervede areal til kgd.sudvidelse skal indhegnes og beplantningsplan udarbejdes.
- Hørup.* 718(489.45)
17/6. Skanderborg Amts A. På budget er afsat 5.000 kr. til fortsat regulering af den gamle kgd.
- Adslev.* 718(489.47)
29/5. Skanderborg Amts A. Den 1456 m² store kgd.sudvidelse indvies efter gudstjenesten den 21/6.
- Hammel.* 718(489.47)
13/4. Århus Stiftstid. Tegninger til en askefællesgrav, der fås ved at sammenlægge fire gamle gravsteder, er indsendt til godkendelse i provstiudvalget.
13/6. Skanderborg Amts A. Kgd.sudvidelsen på hjørnet af Anbækvej og Vinkelvej er igangsat. Kgd.smuren forlænges i samme udførelse som den gamle mur, mens det bliver en billigere mur langs Anbækvej, her bliver der også indkørsel.
- Silkeborg.* 718(489.47)
22/5. Skanderborg Amts A. Den gamle kgd. er under afvikling, de ikke mere benyttede gravsteder beplantes eller tilsås med græs.
- Fovling.* 718(489.47)
29/5. Vejle Amts Folkebl. Et forslag til et nyt ligkapel til 55.000 kr. er udarbejdet af arkt. Aakjær, Rødding.
- Oksbøl, tyske.* 718(489.49)
13/6. Vestkysten. Den omlagte kgd. er blevet officielt indviet.
- Øse.* 718(489.49)
3/6. Vestkysten. Ved kgd.sudvidelse har man måttet afholde uforudsete udgifter til dræning med 4.808 kr.
- Bov.* 718(489.63)
21/4. Sønderjyden. Kgd.sudvidelsen øst for den nuværende kgd. giver plads til 1000 gravsteder. Arbejdet udføres i løbet af 5 år.
- Kegnæs.* 718(489.64)
14/4. Jyske Tid. Der arbejdes med planer om et nyt ligkapel.

Modtagne skrifter

Dansk Ligbrændingsforenings årsskrift 1970.

Dansk Ligbrændingsforening har igen udsendt sit årsskrift, som ikke i udstyr står tilbage for sine for-

gængere. Omslagets forside viser William Fridericias skulptur „Groende Form“ på askefællesgraven på Vor Frelzers kirkegård, København. Løvrigt forbereder Dansk Ligbrændingsforening sig til at tage navneforandring til Dansk Kremationsforening, navnet er allerede indregistreret.

Medlemstallet er igen dalende, idet 2952 indmeldelser overgås af 5418 døde, udmeldte og slettede, men, som det meget rigtigt bemærkes, er det ikke nødvendigt med medlemskab for at blive kremeret.

Af landets 47.927 døde blev 18.901 kremeret (1968: 47.829 - 17.472) det bliver 39,4 %. Hovedstadsområdet går stadig frem i frekvens fra 74,4 % i 1968 til 76,0 % i 1969. De 10 højeste blev i provinsen:

	1969	1968	nr. i 1968
Køge	81,8	80,7	1
Roskilde	75,8	66,6	3
Helsingør	67,9	71,9	2
Svendborg	66,5	62,0	5
Randers	65,1	58,6	7
Nykøbing F.	62,8	56,1	9
Nakskov	61,5	62,0	4
Odense	58,4	60,8	6
Århus	56,8	59,5	10
Næstved	54,1	42,3	16

Der er i årets løb ikke kommet nye krematorier til, men Århus fik 9/7 1969 og Ålborg 16/9 nye krematorier til afløsning af ældre. Danmarks 32 krematorier har således foretaget 18.931 krema-tioner eller 591 i gennemsnit pr. krematorium; spredningen er dog meget stor:

3 krematorier har under 100 eller 90 i gennemsnit	100-199	200-299	300-399	400-499	500-599	700-799	800-899	900-999	1500-1599	2600-2699	5000-5099
6	152	242	312	416	539	722	802	978	1519	2667	5024
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

De laveste tal har stadig de nord- og vestjyske krematorier, en undtagelse er dog Ballerup, der ligger som trediesidst, men som refereret fra Sverige kan det nok forklares med både folketæthed og religiøse forudsætninger, det viser i hvert fald den procentvise fordeling af kremerede i krematorie-byen:

20,1-30 %	Struer, Viborg.
30,1-40 %	Esbjerg, Hjørring, Kolding, Rønne, Silkeborg og Vejle.
40,1-50 %	Ballerup, Hillerød, Holbæk, Horsens, Slagelse og Åbenrå.
50,1-60 %	Næstved, Odense, Ålborg og Århus.
60,1-70 %	Glostrup, Helsingør, Lyngby, Nakskov, Nykøbing F., Randers og Svendborg.
70,1-80 %	Frederiksberg, Gentofte, Gladsaxe, København og Roskilde.
80,1-90 %	Køge.

Af årsskriftets indhold skal nævnes: N. J. Rald: Internationalt samarbejde i I.C.F., 9' internationale kremationskongres i London 1969, refereret af Ida-Merete Erlandsen. Et foredrag holdt ved I.C.F.-kongressen af H.D.E. Carter: Er balsamering en

ulempe for kremation, er ligeledes refereret af Ida-Merete Erlandsen. Balsamering forlænger kre-mationsprocessen 20-30 % viser engelske under-søgelser. Foredraget ledsages af udtalelser fra Dan-mark af Erik Haugaard, Holland af J. W. van Eck og Sverige af Nils Grufman. Kontorchef V. Kol-ster beretter om Ålborgs nye krematorium på Østre kirkegård. I en billedserie refereres nyt fra Sverige: Sollentuna, Karlstad og Malmö. Til slut refereres det ordinære delegeretmøde af Arthur Pelle.

Fra blade og tidsskrifter

Ligbrændingen i Sverige. 614.62(485)

Ligbrændingshyppigheden i Sverige gik i 1969 frem fra 36,3 % til 38,3 %. I fjor opgjordes Falun ved en fejlregning til 100 % ligbrænding, sådan var det ikke, men nær ved. I 1969 blev Hälsing-borg nr. 1 med 84,5 %, den laveste blev Värnamo med 12,5 %. Det mest benyttede krematorium er Stockholms Skogskrematorium med 4953 krema-tioner og mindste Skellefteå. Rigets største byer har følgende frekvenser: Stockholm 79,7 %, Göteborg 51,2 % og Malmö 74 %. Der er nu 67 krematorier, idet 2 nye er kommet til i 1969: Sollentuna og Var-berg. Ialt er kremeret 31.872, en talmæssig frem-gang på 1901 kremeringer mere end i 1968. I gen-nemsnit har hvert kreematorium brændt 476, men spredningen viser en meget skæv fordeling:

10 krematorier har under 100 eller 64 i gennemsnit	100-199	200-299	300-399	400-499	500-599	600-699	700-799	800-899	900-999	1100-1199	1200-1299	1500-1599	2000-2099	2200-2299	4900-4999
17	154	251	343	476	563	641	910	1119	1249	1518	2022	2268	4953	-	-
8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Nu er disse tal mere et udtryk for landets store udstrækning og stedvis tyndt befolkede egne. Der-som man ser på den procentvise fordeling af kre-merede i forhold til døde ser billedet helt ander-ledes ud:

10,1-20 %	2 krematorier	50,1-60 %	11 krematorier
20,1-30 %	7	60,1-70 %	13
30,1-40 %	7	70,1-80 %	10
40,1-50 %	7	80,1-90 %	6

Stockholm har 3 krematorier, Göteborg 2 og Malmö 2, derfor bliver antallet 63 byer med 67 krematorier.

Mange egnes lave tal har grund i religiøs ind-stilling til ligbrændingen, således i Småland og Västerbotten, til gengæld har Vestkysten store tal. (Ignis 42(1970)4:56-57, 5:67-72,76.)

Praktiske eksempler på gravstedsanlæg.

718:726.82:712

6 gode eksempler på gravstedsanlæg efter tysk smag, som udmærket kan anvendes på nordiske, individuelt anlagte gravsteder. (Deutsche Fried-hofskultur 60(1970)5:94-100.)

Rensning af gravminder. 718:726.826.1/4
Schweiziske sten- og billedhuggermestre har vedtaget en resolution vendt mod omsiggribende tilbud fra „fidus“firmaer om rensning af gravmæler. Mesterforeningen gør opmærksom på, at gravminder skal have en vis patina for at være smukke, og derfor bør rensning kun tillades udført i samråd med gravmindets skaber. (Kunst u. Stein 15(1970) 2:27.)

Udstilling af gravminder ikke noget nyt!

718:726.825.1/4
For fyre år siden afholdtes med succes en gravmindeudstilling på Seglora kgd. på Skansen, Stockholm. Mange af datidens bekendte kunstnere deltog i den forudgående tegningskonkurrence, hvilket sikkert var årsag til det gode resultat. Om denne begivenhed udarbejdedes bogen „Gravkonst“ trykt i 1930. (Ignis 42(1970)4:53-55.)

Udstilling af gravminder på Essen kgd.

718:726.825.1/4(43)
Udstillingen blev indrettet i juni 1969 på Essen Parkkirkegård. Grundlaget var en konkurrence udskrevet i januar. Blandt 60 arbejder udvalgte 30 opretstående og 2 liggende gravmæler. Niveaulet for de arbejder, der kom til ære, var i almindelighed godt. (Friedhof u. Denmal 15(1970)3:1-10.)

Wittens nye kirkegård.

718(43)
Witten i Ruhrområdet har fået en ny kirkegård, anlagt efter parkprincip (Se Vore Kirkegårde 22 (1969)6:tillæg 51). Kirkegården er planlagt af havearkitekterne BDGA Rosemarie Parker og Werner Kley. Den betegnes som en lunge i byen. (Ignis 42(1970)5:75-76.)

Den protestantiske kirkegård i Rom.

718(45)
Den grelle modsætning til Sydens kirkegårde er den hyggelige, protestantiske kirkegård i Rom. Mange kendte og ukendte protestanter også fra protestantiske lande har her fået deres sidste hvilested. (Ignis 42(1970)4:58-62.)

Krematorium og kirkegård i Gällivare-

Malmberget.

718(488.8):7.092
I den indbudte konkurrence sejrede arkitekt SAR Bertil Franklin, Luleå med Lennart Alexis og Gertrud Ertberg samt Pär Anderson som medarbejdere. I det ensformige landskab valgte man at skabe en bygning, der kan blive et retningspunkt. (Ignis 42(1970)4:57.)

Kirkegårdsplastik i Wald.

718(493)
Kirkegården i Wald, Zürcher Oberland, Schweiz, har som det forbindende led mellem den gamle og ny kirkegård fået en skulptur af billedhuggeren Otto Charles Bänninger hugget i storplastik af Josef von Wyl. Motivet er en engel med udbredte vinger. Skulpturen er et smukt udtryk for moderne kunst. Pladsen, hvorpå skulpturen er placeret, er beregnet til døde uden pårørende. (Kunst und Stein 15(1970)3:15-17.)

Resolutioner

Folketingets ombudsmands skrivelse af 31. august 1965 (til Ørsted sogns menighedsråd, Djursland) ang. *flytning af tyske krigsgrave.*

I december 1960 anmodede menighedsrådet mig om en udtalelse om, hvorvidt rådet ville være berettiget til over for kirkeministeriet at modsætte sig en eventuel flytning af de på Ørsted kirkegård begravede 16 tyske flygtninge, uden hensyn til om den overenskomst, hvorom der på daværende tidspunkt forhandlede mellem Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland, måtte blive indgået.

I skrivelse af 26. maj 1961 *) udtalte jeg, at kirkeministeriet efter min opfattelse i et tilfælde som det foreliggende måtte være berettiget til at betragte vedkommende fremmede regering som repræsentant for de pårørende og til at imødekomme denne regerings anmodning om ligflytning, således som det var sket i andre tilfælde. Jeg udtalte dernæst, at der ikke i de kirkelige love og administrative bestemmelser sås at være hjemmel for menighedsrådets opfattelse, hvorefter det, da pårørende ikke kendtes, repræsenterede gravstedsretten, med den virkning, at det kunne modsætte sig en ligflytning, der med kirkeministeriets tilladelse ønskedes foretaget af den stat, der repræsenterer afdødes pårørende. Samtidig bemærkede jeg, at den endelige afgørelse af dette spørgsmål henhørte under domstolene.

Med skrivelse af 4. juli 1961 sendte menighedsrådet mig et referat af dets møde samme dag, hvori rådet udtalte, at det ikke ville modsætte sig en „symbolsk ligflytning“, selv om man fandt en sådan „flytning“ lidet stemmende med den alvor, der knytter sig til menneskers død og kristen jordefærd. Dersom nogen egentlig flytning af lig af tyske flygtninge skulle blive anordnet i medfør af den forventede overenskomst, forbeholdt menighedsrådet sig sin stilling til denne foranstaltning og til eventuelt at indanke spørgsmålet for domstolene.

Overenskomsten mellem Danmark og Forbundsrepublikken Tyskland angående krigsgrave i Danmark fra den anden verdenskrig blev indgået den 3. oktober 1962 og er offentliggjort i Lovtidende C som bekendtgørelse nr. 58 af 16. november 1962.

I tiden derefter har menighedsrådet rettet henvendelse bl. a. i skrivelse af 26. marts 1965 til kirkeministeriet, i anledning af, at flytninger i henhold til overenskomsten nu agtedes iværksat. Rådet sprugte bl. a., om kirkeministeriet i henhold til overenskomstens art. 10 kunne betragte fru Gertrud Eckloff, hvis mor er begravet på Ørsted kirkegård, som indehaver af retten til det gravsted på kirkegården, hvor de 16 tyske flygtninge er begravet. Videre spurgte rådet om den i 1945-46 gældende fredningstid for voksengrave på kirkegården ville blive respekteret for så vidt angik gravstedet, hvori flygtningene er begravet. I skrivelsen anførte menighedsrådet dernæst, at det ville fastholde sin beslutning af 8. september 1958 om at modsætte sig en flytning af gravene, medmindre der skulle være tale om flytning af en enkelt grav til de pårørendes hjemsted i Tyskland.

Kirkeministeriet svarede den 5. maj 1965, at den af menighedsrådet foreslåede fremgangsmåde ikke

*) Nærv. samling 1961-62 s. 112.

var foreneligt med overenskomsten af 3. oktober 1962, og at den derfor ikke kunne forventes respekteret. Ministeriet udtalte dernæst, at det til gennemførelsen af de af overenskomsten omfattede ligflytninger ikke krævedes, at den på gravsteder i almindelighed gældende fredningstid eller den for vedkommende kirkegård særligt fastsatte fredningstid var udløbet, og at menighedsrådets ønske om, at flytning af de i det omhandlede gravsted begravede personer først fandt sted, efter en 25-årig fredningstid var udløbet, ikke kunne forventes imødekommet.

Kirkeministeriet meddelte endelig, at det ikke fandt anledning til at imødekomme menighedsrådets ønske om at indbringe spørgsmålet for domstolene; menighedsrådet måtte selv foranledige spørgsmålet indbragt for domstolene. Kirkeministeriet henviste i denne forbindelse til grundlovens §63, hvorefter man ikke ved at indbringe et administrativt spørgsmål for domstolene kan unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

I skrivelse af 3. juni 1965 har menighedsrådet derefter rettet henvendelse til mig med anmodning om, at rådets motiveringer og henstillinger må blive underkastet en fornyet vurdering. Menighedsrådet har samtidig forespurgt, om overenskomsten af 3. oktober 1962 er godkendt af folketinget, og om den har været forelagt Det udenrigspolitiske Nævn. Til støtte for sin opfattelse har menighedsrådet henvist til overenskomstens art. 5, hvorefter den danske regering skal være behjælpelig med stedfæstelse af de tyske grave og med identificering af de afdøde, og her herved anført, at en identificering nu må anses for umulig. Menighedsrådet har endelig forespurgt, om flytning af lig er blevet foretaget imod vedkommende lokale myndigheds protest.

I anledning af henvendelsen har jeg indhentet udtalelser af 1. juli 1965 fra kirkeministeriet og af 27. juli 1965 fra udenrigsministeriet.

Udenrigsministeriet har udtalt, at overenskomsten af 3. oktober 1962 hverken har været forelagt folketinget eller Det udenrigspolitiske Nævn. Efter udenrigsministeriets opfattelse har den kunnet gennemføres administrativt i henhold til grundlovens § 19 og skønnes hverken at være „af større betydning“ eller „af større udenrigspolitisk rækkevidde“ i grundlovens forstand.

Kirkeministeriet har oplyst, at det under gentagne forhandlinger med repræsentanter for Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, Kassel, som efter aftale med den tyske regering skal forestå grav-

flytningerne, har modtaget forsikring om, at forbundets medarbejdere gennem arbejde med flytning af tusinder af soldater- og flygtningegrave i en række af Europas lande har indvundet stor erfaring og sikkerhed i henseende til identificering af lig og ligrester – også i tilfælde, hvor begravelserne har fundet sted på samme måde, som det er sket på Ørsted kirkegård, og at der også ved flytning af tyske grave her i landet vil blive anvendt al tænkelig omhu for at nå til den sikrest mulige identificering af de afdøde. Kirkeministeriet har dernæst oplyst, at man ikke i ministeriet har kendskab til, at noget menighedsråd har protesteret mod en ønsket ligflytning, og at den polititjenestemand, der har bistået ved arbejdet med flytningen af udenlandske lig efter afslutningen af anden verdenskrig, har oplyst, at disse flytninger er sket, uden at der er rejst indsigelser fra nogen kirkegårdsbestyrelse (menighedsråd).

Med hensyn til spørgsmålet om muligheden for at anerkende fru Eckloff som indehaver af retten til gravstedet på Ørsted kirkegård for de tyske flytninge har kirkeministeriet henholdt sig til skrivelser af 5. maj 1965 og henvist til overenskomstens art. 10, hvorefter tyske krigsdøde er undtaget fra overenskomsten, dersom pårørende eller andre enkeltpersoner har erhvervet ret til gravstedet eller betalt for dets vedligeholdelse.

Sammenfattende har kirkeministeriet udtalt, at det ikke finder, at det af menighedsrådet nu fremførte giver grundlag for en omprøvning af det foreliggende spørgsmål, og at man fortsat ikke finder anledning for kirkeministeriet til at indbringe sagen for domstolene.

Efter en fornyet gennemgang af sagen skal jeg udtale, at de nu foreliggende oplysninger, herunder ordlyden af overenskomsten af 3. oktober 1962, ikke kan give mig grundlag for en ændret bedømmelse af de af menighedsrådet rejste spørgsmål, og at jeg herefter må henholde mig til min udtalelse i skrivelser af 26. maj 1961.

Det tilføjes, at udenrigsministeriets udtalelse med hensyn til indgåelsen af overenskomsten af 3. oktober 1962 ikke kan give mig anledning til bemærkninger.

Folketingets ombudsmands skrivelse af 7. september 1965 (til N. N.) om at *en kirkeiendejer ikke havde været berettiget til uden approbation af de kirkelige myndigheder at bortgive retten til et gravsted på ubestemt tid.*

I skrivelse af 18. maj 1965 klagede De over, at A. menighedsråd havde afkrævet Dem betaling for fornyelse af Deres familiegravsted på A. kirkegård,

idet De anførte, at dette var en krænkelse af Deres ejendomsret til gravstedet, hvorpå De havde skøde.

Den 1. juni 1965 meddelte jeg Dem, at jeg havde oversendt Deres skrivelse til kirkeministeriet, til hvem De efter det for mig oplyste ikke havde rettet henvendelse om spørgsmålet.

Med skrivelse af 20. juli 1965 har kirkeministeriet imidlertid tilbagesendt Deres skrivelse til mig med oplysning om, at Deres advokat gennem stiftsøvrigheden over Haderslev stift tidligere har forelagt spørgsmålet for ministeriet, der afgav en udtalelse den 27. februar 1965.

Af det foreliggende fremgår det, at den daværende ejer af A. sogns kirketiende, kammerråd O. O., ved et den 9 maj 1878 oprettet dokument mod betaling af et beløb af 36,75 kr. uden de kirkelige myndigheders approbation meddelte Deres fader, sognefoged P. N. og dennes arvinger ret til et nærmere bestemt gravsted på A. kirkegård. Af påtegninger på dokumentet fremgår, at Deres moder den 27. september 1918, på hvilket tidspunkt hun sad i uskiftet bo, overdrog retten til gravstedet til Dem, og at De den 4. marts 1963 har videreoverdraget Deres rettigheder til Deres søn.

Efter at A. kirke i 1963 var overgået til selveje, godkendte stiftsøvrigheden over Haderslev stift pr. 1. januar 1964 en ny kirkegårdsvedtægt, i henhold til hvilken A. menighedsråd afkrævede Dem det fastsatte vederlag for fornyelse af retten til gravstedet.

Den 22. september 1964 rettede Deres advokat henvendelse til stiftsøvrigheden over Haderslev stift, idet han med bemærkning, at De ikke fandt, at menighedsrådet kunne kræve betaling for fornyelse af gravstedet, anmodede stiftsøvrigheden om en udtalelse. Stiftsøvrigheden anmodede herefter A. menighedsråd og Elbo m. fl. herreders provstiudvalg om udtalelser, hvorved det blev oplyst, hvem der lå begravet i gravstedet, at vedligeholdelsen foretoges af Dem, og at der ikke tidligere havde været betalt fornyelsesgebyr for gravstedet, men at menighedsrådet, der ikke havde været vidende om det oprettede skøde, i lighed med andre tilfælde, hvor der er forløbet 20 år efter et gravsteds oprettelse, sendte en opkrævning på fornyelsesgebyret.

Stiftsøvrigheden indsendte den 20. oktober 1964 sagen til kirkeministeriet med anmodning om en udtalelse om, hvorvidt det efter ministeriets opfattelse påhvilede Dem at betale sædvanligt fornyelsesgebyr. Stiftsøvrigheden bemærkede herved, at det foreliggende „skøde“ kun kunne antages at have gyldighed, når de i henhold til lovgivningen gældende bestemmelser med hensyn til betaling for fornyelse af gravstedet overholdtes.

I skrivelsen af 27. februar 1964 svarede kirkeministeriet stiftsøvrigheden til efterretning og videre bekendtgørelse for Dem, at ministeriet ikke anså den nu selvejende kirke for forpligtet ifølge den trufne disposition, idet ministeriet måtte mene, at den daværende kirketiendejer ikke havde været berettiget til uden approbation af de kirkelige myndigheder at overdrage det omhandlede gravsted på ubestemt tid til sognefoged P. N. og dennes familie. Som følge heraf måtte gravstedet være underkastet de almindelige i vedtægten for A. kirkegård fastsatte bestemmelser om gravsteder, herunder også med hensyn til betaling af vederlaget for fornyelse af brugsretten af gravstedet. Såfremt Deres familie ønskede gravstedet bevaret, måtte der således erlægges det i kirkegårdsvedtægten normerede vederlag for brugsrettens fornyelse.

Ved sagens tilbagesendelse til mig har kirkeministeriet bemærket, at dets udtalelse i skrivelsen af 27. februar 1965 er i overensstemmelse med dets udtalelser i sager af denne art, således ministeriets skrivelse af 1. maj 1941 og 7. september 1942, hvilke skrivelser er aftrykt i Love- og Ekspeditioner vedkommende kirke- og skolevæsen 1941-42, pag. 88-89 og 390-91.

Ministeriet har dernæst bemærket, at dets praksis hviler på bestemmelserne om, at tiendejere ikke er beføjede til at foretage dispositioner, der forringer kirkens ejendom og indtægter, jfr. pag. 881 i Håndbog i den danske Kirkeret, udgivet 1891 af Henning Matzen og Johannes Timm.

I den ovennævnte skrivelse af 1. maj 1941 udtalte kirkeministeriet, at det havde ligget uden for en kirketiendejers kompetence uden ministeriets approbation og uden noget vederlag til kirken at bortgive et familiegravsted for bestandig til sine slægtninge.

I skrivelsen af 7. september 1942 udtalte kirkeministeriet, at en kirketiendejer havde savnet kompetence til uden de kirkelige myndigheders approbation at overdrage et familiegravsted til en bestemt slægt på ubegrænset tid m. m.

I den anledning skal jeg meddele, at menighedsrådene i deres egenskab af kirkegårdsbestyrelse ikke antages at henhøre under ombudsmandens virksomhed, og at jeg derfor ikke ser mig i stand til at tage stilling til Deres klage i det omfang, den retter sig mod den af A. menighedsråd trufne afgørelse.

Den af kirkeministeriet i skrivelsen af 27. februar 1965 afgivne udtalelse om ministeriets opfattelse af det rejste spørgsmål finder jeg ikke at kunne kritisere.

Det tilføjes, at den endelige afgørelse af uenigheden mellem Dem og menighedsrådet henhører under domstolene.

INDHOLDSFORTEGNELSE | Vore Kirkegårde

Hovednummer:

Povl Götke-Hansen: Provst Johan Exner udnævnt til æresmedlem 137
Hans Larsen: Kirkegårdene – og følgerne af kommunesammenlægningerne 138

Tillægget:

M. Falmer-Nielsen: Årsmøde 1970 85
G. Strunck: Foreningen af danske Kirkegårdsledere 86
Fra danske dagblade 87
Resolutioner 91
Med dette nr. afsluttes bind 23.

Nr. 12 . Januar 1971 – Bind 23

Tidsskrift udgivet af
Foreningen for Kirkegårdskultur

Red.: Hortonom Axel Andersen,
Ørnevej 1, 2630 Taastrup.

Eksp.: Kdgs.inspektør Poul W. Olsen,
Pileallé 2, 2000 København.

Årsmøde 1970. 718:061.22(489) F.f.K.
Med morgenandagt i Viby kirke indledte „Foreningen for Kirkegårdskultur“ sit 50 års jubilæums-møde i Århus.

Efter andagten samledes deltagerne i årsmødet, hvor der måske lidt skuffende, anledning og mødested taget i betragtning, kun var et fremmøde på ca. 50 personer, til generalforsamling på Hotel Mercur, Viby.

Formanden, pastor Götke-Hansen, bød her velkommen såvel til forsamlingen som til de særligt indbudte gæster, hvorefter kirkegårdsinspektør H. D. Ørsted eenstemmigt valgtes til dirigent. Han kunne efter at have konstateret generalforsamlingens lovlighed straks give ordet til pastor Götke-Hansen, der i sin beretning berørte spørgsmålet om kirkegårdens plads og funktion i vor tid og lod tankerne gå til stifterne af foreningen. Götke-Hansen fandt, at foreningen nu som dengang havde sin berettigelse og redegjorde i denne forbindelse for de overvejelser forretningsudvalget havde gjort sig i anledning af 50 året. Overvejelserne var resultatet i det specielle jubilæumsnummer af „Vore Kirkegårde“, som kun var blevet realiseret ved villig bistand, dels fra forfatterens side og dels fra kommuner, ministerier, virksomheder og institutioner, for hvilken foreningen var megen tak skyldig.

Også spørgsmålet om den forsøgsvis konsulenttjeneste berørte formanden og omtalte i forbindelse hermed det initiativ, kirkeministeriet havde taget ved nedsættelsen af et udvalg, hvori foreningen var repræsenteret, til at beskæftige sig med spørgsmålet. Beklageligvis var dette udvalg endnu ikke blevet samlet. Ligeledes beklagede pastor Götke-Hansen, at en aftale om offentliggørelse af foreningens forsøgsordning ikke var blevet fulgt op af menighedsrådenes blad. En henvendelse til landsbygravernes forening om et kollektivt abonnement af „Vore Kirkegårde“ havde heller ikke båret frugt, hvilket man fra bestyrelsens side dybt beklagede, da man gerne så et stærkere samarbejde til den side. Dog havde pastor Götke-Hansen også positive ting at berette, idet foreningen i årets løb havde bistået ministerier, kommuner og menighedsråd med løsningen af kirkegårds-kulturelle spørgsmål. I fremtiden så formanden stadig opgaver for foreningen og nævnte, at bestyrelsen var indstillet på at tage nye aktiviteter som f. eks. studierejser op til overvejelse.

Til formandens beretning fremsattes enkelte be-

mærkninger, idet forretningsfører A. Honoré beklagede, at „Landsforeningen af Menighedsråd“ ikke havde fulgt den forsøgsvis konsulentordning op og lovede, at sagen snarest skulle blive behandlet. A. Honoré kunne endvidere oplyse, at også landsforeningen havde modtaget indbydelse til udvalget vedrørende konsulenttjeneste.

Landsbygraver Knud Norlyk fandt ligeledes anledning til at kommentere spørgsmålet om landsbygravernes kollektive medlemskab af foreningen. Knud Norlyk mente ikke, at der var nogen økonomisk mulighed for et sådant medlemskab, men nævnte, at der dog var mange enkeltmedlemmer.

Redaktøren, overgartner Axel Andersen, udtalte i forbindelse med sin beretning en beklagelse over, at han fandt stofmængden for eensidigt gartnerisk betonet, særlig havde Axel Andersen kunnet ønske, at jubilæumsskriftet havde indeholdt væsentligt mere monumentstof.

Kassereren, kirkegårdsinspektør P. W. Olsen, fremlagde det reviderede regnskab, som godkendtes. I tilslutning hertil stillede han på bestyrelsens vegne forslag om en kontingentforhøjelse fra 25 kr. til 40 kr., idet han fremhævede, at en forhøjelse af denne størrelsesorden var en forudsætning for foreningens fortsatte eksistens.

Forslaget sattes efter dirigentens afgørelse under afstemning og blev vedtaget med 30 stemmer for, ingen stemte imod. Dog blev der taget forbehold fra de medlemmers side, der repræsenterede kollektive medlemskaber.

Efter forelæggelsen af beretningerne genvalgtes følgende bestyrelsesmedlemmer: Overlærer, frk. D. Carlsen-Skiødt, landsbygraver Knud Norlyk, kirkegårdsinspektør Sigurd Jacobsen, kirkegårdsinspektør Holger Nielsen, viceskoleinspektør P. G. Falk-Petersen.

Læge Erik Haugård, der også var på valg dette år, ønskede ikke valg, idet „Dansk Ligbrændingsforening“, hvis repræsentant Erik Haugård hidtil har været, har meddelt foreningen, at den ønsker at udtræde. En sådan udvikling så bestyrelsen med megen beklagelse på, idet man fandt det væsentligt, at D.L.F., på grund af den store indflydelse ligbrændingen har på kirkegårds-kulturen, fortsat var medlem af foreningen.

Forrige års revisorer genvalgtes, medens stenhuggermester Helge Olsen valgtes som revisorsuppleant.

Næste årsmøde fastsattes til den 7. og 8. juni. Mødested, Ringkøbing.

Under eventuelt ønskede flere af deltagerne ordet, og der udspandt sig en livlig debat om monumentkulturens stade, træmonumenter contra stenmonumenter, monumentkonkurrence m. m. Stenhuggermester N. P. Nielsen udtalte, at stenhuggerne selv så med bekymring på udviklingen, men mente dog ikke, at en konkurrence ville løse problemerne. Han udtalte videre, at de enkelte stenhuggere hver for sig, var sig stagnationen bevist og prøvede at søge nye veje, og han anbefalede, at kirkegårdslederne i højere grad søgte et samarbejde med stenhuggerne ved nyanlæg.

Arkitekt Johannes Exner slog stærkt til lyd for, at man i monumentkulturen som på så mange andre områder, byggede på traditioner, gik tilbage, fandt former og retninger, der også havde værdi på vor tids kirkegårde.

Kirkegårdsinspektør A. Falmer-Nielsen fandt anledning til at takke redaktøren for det store arbejde han havde lagt i tidsskriftet, og specielt jubilæumsnummeret vidste han havde krævet en stor arbejdsindsats fra redaktøren.

Formiddagens, måske noget forcerede, program, fortsatte med et usædvanligt interessant foredrag af prof., dr. phil. Johan Lange om vore gamle kirkegårdes træer set i kulturhistorisk perspektiv. Idet professoren betragtede trævæksten på vore kirkegårde under en ganske anden synsvinkel end normalt, åbnede han tilhørernes øjne for de kulturhistoriske værdier, der ligger gemt på landsbykirkegården også i beplantningsmæssig henseende og påpegede, hvordan man utallige steder i uforstand havde ødelagt disse værdier.

Eftermiddagen var afsat til besøg på de århusianske kirkegårde. Fra den usædvanligt velholdte Viby kirkegård over den nyanlagte Fredens kirkegård til Århus Vestre kirkegård, hvor særlig det nye kapelkrematorium havde deltagernes interesse, for at slutte med besøg på Riskov kirkegård, hvor såvel den bemærkelsesværdige kirke som den nye kirkegårdsudvidelse besigtigedes.

Dagens program sluttede med jubilæumsmiddag på Hotel Mercur, hvor formanden, pastor Gøtke-Hansen udtalte sin glæde over på bestyrelsens vegne at kunne udnævne provst Exner til foreningens æresmedlem.

Ref. M. Falmer-Nielsen.

Foreningen for Kirkegårdskultur. Årsregnskab 1/4 1969 - 31/3 1970.

Indtægter:

Kassebeholdning . . .	kr.	5,82
Kontingenter	-	13.994,85
Tilskud:		
Kirkeministeriet . . .	-	2.000,00
Landbrugsministeriet -		1.500,00
Forlaget	-	2.646,71

Udgifter:

Kontor	kr.	1.807,54
Vore Kirkegårde . . .	-	13.226,04
Møder og foredrag .	-	4.848,85
Diverse	-	228,45
Kassebeholdning . . .	-	36,50
	kr.	20.147,38
	kr.	20.147,38

Status pr. 31/3 1970:

Kassebeholdning	kr.	36,50
Bank og giro	-	2.511,33
Udestående	-	860,00
Foreningens formue	kr.	3.407,83

Poul W. Olsen,
kasserer.

Regnskabet revideret efter kassebog og bilag. Beholdningens tilstedeværelse kontrolleret. Der har intet været at bemærke.

Franz Bovin, Ole Nielsen,
revisorer.

Foreningen af danske kirkegårdsledere.

718.007(489) F.d.K.

Årsmøde og generalforsamling i Skagen 6.-9. september 1970.

Årsmødet og den ordinære generalforsamling afholdtes på hotel Skagen.

Kirkegårdsgartner Hans Larsen, Ringe, var generalforsamlingens dirigent.

Over arbejdet indenfor foreningen aflagde formanden, kirkegårdsinspektør Holger C. Nielsen, Lyngby, beretning. I årets løb har der bl. a. været ført forhandlinger med forskellige menighedsråd og kirkeministeriet. De kirkeligt ansatte kirkegårdsledere, tjenestemænd og honorarlønnede er optaget i Centralorganisation II, hvilket har bevirket dannelsen af en C.O. II sektion, og for at være medlem her, må man være medlem af Foreningen af danske Kirkegårdsledere. Ved forhandlinger med kirkeministeriet og C.O. II er Foreningen af danske Kirkegårdsledere repræsenteret ved formanden. Sektionen har sin egen bestyrelse med kirkegårdsgartner Hans Larsen, Ringe, som formand, og som sådan aflagde han beretning om sektionens arbejde.

Alle valg var genvalg. - Regnskab og budget godkendtes.

I sin „Orientering om følgerne af kommunesammenlægningerne“ stillede Hans Larsen spørgsmålet, om sammenlægningerne ville få indflydelse på de danske kirkegårde, og besvarede selv spørgsmålet derhen, at da loven, der ændrede den kommunale inddeling, var til behandling i folketinget i 1969, var man opmærksom på, at lovgivningen også rakte ind på kirkens område. Der er foretaget ændringer i de kirkelige love, dog er der ikke meget om kirkegårdsforhold, men en væsentlig ændring må man hæfte sig ved, og det er, at kirkeministeriet kan tillade, at begravelssvæsenet udskilles fra kirkens bestyrelse. Nærmere regler om begravelssvæsenets bestyrelse fastsættes i så fald i en af kirkeministeriets godkendt vedtægt. Hans Larsen mente iøvrigt, at der i de kommende år ville ske mange ændringer vedrørende kirkegårde med hensyn til, at flere kirkegårde nok ville komme under fælles administration af flere grunde, personale, krav til kirkegårdens anlægsform, takster, budgetter m. v.

Kirkegårdsinspektør Morten Falmer-Nielsen, Gentofte, sagde i sit foredrag „Nye former for ind-

retning af gravgårde“, at det var noget af et paradoks at skulle tale om denne titel, idet meget tydede på, at gravgården i dens hidtidige form som kirkegårdselement er forældet, selvom en vis opdeling nødvendigvis må finde sted. Æstetisk og etisk er der ikke noget specielt, der taler imod anlæg af denne art, men den hastige forandring af samfundsformen – ny teknik m. m. vil kræve ændringer, som måske groft taget kan ses ud fra tre principper:

1. Det individualistiske princip – de frie kræfter råder.
2. Det kollektivistiske princip – regulerende bestemmelser.
3. Fællesskabsprincippet – egentlige servitutter – underkastelse.

Den rent individualistiske form indpasset i den moderne gravgård må betragtes som en utopi. I billeder og tale viste Falmer-Nielsen, hvordan man i København tager problemerne op med nydannelser, som givet vil svare mere til vor tid og fremtiden.

Foredraget „Den nye lønningslov“ var af stiftsfuldmægtig A. Jørgensen, Aalborg, formet som et oplæg til en diskussion om de mange spørgsmål, som trænger sig på med indplacering af mange af landets kirkegårdsledere i det nye lønsystem, ligesom der i foredraget berørtes problemer, som havde sin årsag i kommunesammenlægningerne.

Konsulent Jørgen Mosegaard, Odense, holdt foredrag om „Bekæmpelse af sygdomme og skadedyr m. v. på kirkegårde“. På sin sædvanlige friske måde fik han mange problemer frem i lyset, og der var her mangt og meget at lære og at tænke over.

Ekskursioner: Hjørring og Frederikshavn kirkegårde blev grundigt gennemgået. I Hjørring var det især urnelunden i kirkegårdens vestligste del, som vakte opmærksomhed, og i Frederikshavn fik man et godt indtryk af omgivelserne, der vil være omkring den kirkegård, som snart skal anlægges. Endelig besøgte Aalborg nye kapelkrematorium, som ikke skal beskrives her. Det er allerede gjort f. eks. i Dansk Ligbrændingsforenings årsskrift 1970.

I Aalborg sluttede årsmødet. Næste års mødested er på Hindsgavl slot. Årsmødet der er tillige jubilæumsmøde.

C. Strunck.

Kister og urner af plastic.

718(489):726.829:726.83

Kirkeministeriets cirkulære om anvendelse af plastic til kister og urner, har for Aalborg begravelsesvæsens vedkommende givet anledning til følgende vedtagelse:

I cirkulæreskrivelse af 1. maj 1970 har kirkeministeriet blandt andet truffet følgende bestemmelser:

1. Kister, der helt eller delvis er forarbejdet af plasticmateriale, plasticindsatse og plasticposer må ikke anvendes ved kistebegravelser eller som erstatning for zinkkiste, hvor anvendelsen af en sådan er foreskrevet til transport af lig.

2. Kister, til hvis fremstilling, der er benyttet plasticmateriale, kan kun anvendes ved ligbrænding, såfremt dette godkendes af krematoriets bestyrelse.
3. Urner af plasticmateriale kan anvendes, når urnen skal hensættes i columbarium, urnemur eller lignende.
4. Urner af plasticmateriale kan kun jordfæstes på kirkegårde, såfremt dette godkendes af kirkegårdsbestyrelsen, jfr. kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde § 19.

Da plastik ikke „går til“ selv i nedgravet stand hverken under en 10- eller 20-årig fredningsperiode, og da forbrænding af plastik antages at kunne skade incineratorerne og fremkalde røggener, meddeles det herved, at bestyrelsen på sit møde i går har vedtaget, *dels* at kister og urner, til hvis fremstilling der helt eller delvis er anvendt plastikmateriale, eller som indeholder sådant materiale, ikke skal modtages til ligbrænding, og *dels* at urner af plasticmateriale ikke skal modtages til jordfæstelse på de kommunale kirkegårde i Aalborg.

Hans Brusgaard.

/ V. Kolster.

Fra danske Dagblade

Foreningen for Kirkegårdskultur. 718:061.22(489) 2/9. Aarhus Stiftstid. o. m. fl. i de følgende dage. Meddelelse om foreningens 50 års jubilæum og årsmøde i Århus, samt om jubilæumsnummeret af Vore Kirkegårde.

Om gravearbejdere. 718(489.11) 24/8. Præstø A. Fra „Kommunarbejderen“ gengives dele af en samtale med en kirkegårdsarbejder, om hans forhold til liv, død og ligbegængelse.

København, Vestre. 718(489.11) 1/11. Politiken. Vestre Kirkegård bliver 100 år den 2. november.

Dragør. 718(489.11) 7/8. Amagerbladet. Der mangler en udsmykning på askefællesgraven; – man forlanger ikke noget dyrt, blot – en lille poleret sten med bronzebogstaver.

Osted. 718(489.11) 3/7. Roskilde Dagbl. En kørevej anlægges fra Søndre låge til våbenhuset.

Gershøj. 718(489.11) 20/6. Roskilde Tid. Kgd.sudvidelse og anlæg af parkeringsplads skal finde sted på det 1600 m² store tilkøbte areal mod vest. 27/9. Fr.borg Amts A. Udvidelsen nærmer sig afslutningen. Der bliver 200 nye gravsteder. Et stendige er bygget uden om det nye afsnit. Omkostning 41.000 kr. (Havearkt. Torben Michelsen.)

Kildebrønde. 718(489.11) 22/7. Roskilde Tid. 23/7. Roskilde Dagbl. Kunstakademiets udvalg har forkastet det udarbejdede udvidelsesprojekt. Havearkt. H. Breinholt Nielsen vil på mhrd.ets åbne møde give en orientering.

- Mhrd.et har flere gange påpeget, at det hastede med en udv.
- Helsingør.* 718(489.12)
20/6, 1/7. Helsingør Dagbl. Budget for kgd.en stiger til 309.000 kr. i 1971/72. Det diskuteres om det er en kirkelig eller kommunal opgave at anlægge en eventuel ny kgd. i Espergærde til afløsning af H. kgd.
27/8. Helsingør Dagbl. Kgd.en er blevet udvidet med det gamle møllerhus' grund på Møllebakken. Møllehuset er revet ned.
- Hellebæk.* 718(489.12)
21/8. Nord-Aktuelt. Projektering af udvidelsen af den ny kgd. i Ålsgårde er budgetteret med 8000 kr. Man har også erhvervet en nabogrund ved nord-siden af kirken, hvor der skal anlægges parkeringsplads.
- Karlebo, Nivå.* 718(489.12)
16/8. Fr.borg Amts A., 17/8. Helsingør Dagbl., 27/8. Op og ned langs Kysten. En udvidelse må finde sted i det kommende år, hvis der ikke skal opstå pladsmangel. 50.000 kr. er afsat til formålet.
- Tibirke.* 718(489.12)
23/6. Fr.borg Amts A. Landbrugsministeriet har søgt Finansministeriet om tilladelse til at afhænde 684 m² til kgd.sudv. Pris kr. 3.420.
- Ramløse.* 718(489.12)
5/9. Fr.borg Amts A. En ny indgang er etableret i kgd.smuren mod vest.
- Frederiksborg Slotssogn, Nyhuse.* 718(489.12)
11/7. Fr.borg Amts A. Kgd.sinspektionen har fået afslag på en ansøgning om 50.000 kr. til redskabs- og toiletbygning.
- Jørnlunde.* 718(489.12)
26/5. Fr.borg Amts A. Regulering og omlægning af gange er indledt. Der er afsat 200.000 kr. til formålet. (Havearkt. Breinholdt.)
- Snostrup.* 718(489.12)
4/9. Fr.borg Amts A. Kgd.en skal udvides.
- Farum.* 718(489.12)
23/9. Fr.borg Amts A. Den nye kgd. er snart færdig, kun hegn og låger mangler.
- Skibby.* 718(489.12)
27/10. Nord-Aktuelt. Kommunens ejendomsudvalg har på mhrd.ets opfordring indstillet om opførelse af nyt kapel, men der er ikke afsat penge dertil.
- Reerslev.* 718(489.13)
27/7. Sjæll. Tid. Udgravning til nyt kapel påbegyndt. Det er også besluttet at anlægge parkeringsplads. (Arkt. Rud. Gram.)
- Kalundborg.* 718(489.13)
11/9. Kalundb. Folkebl. Parkeringspladsen er ved at være færdig, indhegning er påbegyndt.
- Højby.* 718(489.13)
20/8. Holbæk Amts Venstrebl. Kgd.sudv. er ved at være færdig. Udgift til nyt kapel bliver ca. 230.000 kr.
- Pedersborg.* 718(489.14)
18/9. Sjæll. Tid. Kgd.en udvides med 600 m², arkt. Brogaard skal udforme anlægget.
- Slagelse, Sct. Peder.* 718(489.14)
17/6, 11/8. Sjæll. Tid. Kapel-krematoriet planlægges udvidet med modtagelsesrum og kistopbevaringsrum, udgift over 100.000 kr. (Arkt. Tage Corfitsen.)
- Kirke Stillinge.* 718(489.14)
2/9. Sjæll. Tid. Under kgd.sudv. har man fundet gamle stenrækker. Nationalmuseet har dateret fundet til 1700-tallet.
- Lille Heddinge.* 718(489.15)
1/7. Møens Tid. m. fl. En askefællesgrav indrettes.
- Fakse.* 718(489.15)
8/7. Møens Tid., Syd-øst-Aktuelt. Planlægning af kgd.sudvidelse forberedes.
7/9. Møens Tid. Udvidelsen skal ske mod syd. Til arbejdets udførelse er afsat 50.000 kr. (Havearkt. T. Michelsen.)
- Hylleholt.* 718(489.15)
29/8. Præstø A. En urnegård, tegnet af billedhuggeren Edmund Bjørn, vil om kort tid blive indrettet. Et fællesmonument til 15.000 kr. bliver bekostet af Jacob og Johannes Hansens mindelegat.
- Sværdborg.* 718(489.15)
4/9. Møns Folkebl. Kgd.en udvides nu med den i 1923 købte naboejendom.
- Everdrup.* 718(489.15)
14/7. Vordingborg Dagbl. Mhrd.et har optaget et 7-årigt 4 pct.s lån på 116.000 kr. til kgd.sudv. og opførelse af redskabsbygning.
- Elmelunde.* 718(489.15)
29/6. Syd-øst-Aktuelt. Arbejdet med kgd.sudv. er påbegyndt og snart begyndes opførelse af redskabs- og toiletbygning.
- Damsholte.* 718(489.15)
4/7. Syd-øst-Aktuelt. Der udarbejdes kort over kgd.en og numre påsættes gravstederne.
- Strib.* 718(489.21)
26/8. Fyns Tid. Der er budgetteret 90.000 kr. til bygning af nyt kapel med toiletter og mandskabsrum. Det nye kapel bliver 3 gange så stort som det gamle, der nedrives.
- Svendborg.* 718(489.22)
26/8. Svendborg A., 27/8. Fyns Tid. I det kommende år vil der blive opstillet affaldskasser på den gl. kgd. og større arealer vil blive tilsået med græs både på den gl. og på Fredens kgd.
5/9. Svendborg A. På budgettet er afsat 75.000 kr. til nyt krematorium, måske på Fredens kgd., men det er ikke sikkert, man får lov til at bygge nyt.

- Svendborg, Sct. Jørgens.* 718(489.22)
1/9. Fyns Tid. Det nye kapel er færdig om 14 dage. (Arkt. Lars Mindedal.)
- Stenstrup.* 718(489.22)
18/8. Svendborg A. Kgd.en skal have en del ny beplantning og en urnehave efter forslag af kgd.s-inspektør Hans Larsen, Ringe.
- Vester Åby.* 718(489.22)
24/8. Fyns Tid. Den projekterede urnehave udføres nu (kgd.sinspektør Hans Larsen, Ringe), og man venter snart at få byggetilladelse til nyt kapel.
- Nakskov.* 718(489.31)
27/10. Loll.-F. Folket. Ny urnehave med 267 pladser indrettes på den vestlige side af Annekskgd.
- Frederiksbavn.* 718(489.41)
23/7, 25/7. Vendsyssel T. 44 unge tyskere er på arbejdslejr for at vedligeholde de tyske krigsdødes grave. Et belgisk stenhuggerfirma opsætter granitkors på soldatergravene. Når planerne for flygtningegravene er godkendt af kgd.sudvalget kommer der også kors på disse grave.
17/8. Vendsyssel Tid. Der udskrives idekonkurrence for det 24 tld. store areal ved Flade. Præmiesummen bliver 60.000 kr., 1. præmie mindst 25.000 kr., mens resten fordeles efter dommerkomiteens skøn, og der kan indkøbes forslag for en del af beløbet for 5.000 kr. stykket.
Arealet for den nye kgd. ligger højt, ca. 100 m over havet med vid udsigt mod vest og nord over Vendsyssel og mod øst over Kattegat. Den nye kgd. ønskes udformet parkagtigt med ca. 25 pct. belægning med gravpladser. Bygninger skal rumme kapel, krematorium, kgd.skantor, materialgård og en mindre planteskole, og der skal være parkeringspladser.
- Skagen.* 718(489.41)
15/10. Politiken. Bronzebogstaverne på mindesmærket for omkomne fiskere er for længe om at irre, mente mhrd.et, nu har man ordnet det med en dåse grøn maling!
- Albæk.* 718(489.41)
29/7. Vendsyssel Tid. Kgd.en skal udvides til efteråret, og der skal anlægges parkeringsplads.
- Hjørring.* 718(489.41)
26/7. Vendsyssel Tid. Boligministeriet har godkendt byplanvedtægt for det areal ved Aastrupvej i St. Knudsby, som er udset til ny kgd. Arealet er 14 ha og er ved jordbundsundersøgelse fundet egnet til kgd. Kommunen skal iværksætte ekspropriering. Arealet ventes taget i brug om ca. 5 år.
26/9. Vendsyssel Tid. Et nyt areal ved den gamle kgd.s vestside på 1 tdl. er netop blevet ryddet og tages i brug til begravelse. Også urnehaven er blevet udvidet med 50 nye gravsteder.
- Hirtshals.* 718(489.41)
28/6. Vendsyssel Tid. Når planen er klar begynder man at rydde plantagen til den nye kgd. i Emmersbæk.
- 10/9. Vendsyssel Tid. Der er givet byggetilladelse til nyt kapel. Udgiften bliver 140.000 kr. (Arkt. Evan Bech.)
- Sæby.* 718(489.41)
17/7. Vendsyssel Tid. Kgd.ens sikring mod smeltevandserosion ved Sæby å drøftes med amtsvandinspektøren.
- Vedsted.* 718(489.41)
6/7. Ålborg Amtstid. Ved kirkesyn bestemtes det at lade en række store træer midt på kgd.en fælde, samt at lægge fliser på gangen.
15/8. Vendsyssel Tid. Mhrd.et har nu ladet en del træer fælde, flere skal fjernes senere.
- Ingstrup.* 718(489.41)
13/8. Vendsyssel Tid. Kgd.en er blevet udvidet med 2700 m². For tiden opføres et 160 m langt stendige. Udgiften bliver 57.000 kr.
- Thisted.* 718(489.42)
6/9. Jyll.-Posten. Askefællesgrav indrettes i en del af plænen i urnehaven. Senere er det meningen at opsætte et kunstværk.
- Vestervig.* 718(489.42)
28/10. Thisted Dgbl. Den 3616 m² store udv. med 404 gravsteder tages i brug og indvies ved næste begravelse i sognet. Udgiften blev omkr. 120.000 kr. og 25.000 kr. for redskabsbygning med kontor og yderligere er brugt 25.000 kr. til indretning af toiletter.
- Ålborg.* 718(489.43)
16/10. Kr. Dgbl. Et stort flertal af de 34 mhrd. i Ålborg kommune er imod, at de kommunale myndigheder eventuelt overtager driften af de kgd.e, der hidtil er bestyret af mhrd.ene. Desuden er de fleste mhrd. modstandere af, at samtlige beboere i kommunen får adgang til at erhverve gravsteder på disse kgd.e til „indenbys“ takst.
- Nørre Sundby.* 718(489.43)
16/7. Ålborg Amtstid., Ålborg Stiftstid. Groft hærværk mod kirke og kgd. Formodentlig står berusede mennesker bag hærværket.
- Åby.* 718(489.43)
11/9. Ålborg Stiftstid. Mhrd.et har godkendt ny vedtægt. De nye takster for en gravplads i 30 år bliver 60 kr. for indensogns, 90 kr. for beboere indenfor kommunen og 120 kr. for købere udenfor kommunen; for ikke-medlemmer af folkekirken bliver taksten 180 kr. for indensogns og 240 kr. for udensogns. I prisen er inkluderet hæk og vedligeholdelse af denne. Vedtægten er endnu ikke approberet af stiftsøvrigheden.
- Biersted.* 718(489.43)
31/8. Ålborg Amtstid. Ministeriet har givet mhrd.et tilladelse til at optage et lån på 92.000 kr. til hegnning af det erhvervede areal til kgd.sudv.
- Gunderup.* 718(489.43)
24/9. Ålborg Stiftstid. En kgd.sudv. er blevet nægtet på gr. a. for kort afstand til vandboring.

- Klarup.* 718(489.43)
19/10. Ålborg Amtstid., Ålborg Stiftstid. Ålborg kommune overlader et areal på 7.000 m² uden vederlag til mhrd.et til kgd.sudv.
- Suldrup.* 718(489.43)
1/9. Ålborg Amtstid. Kgd.ens udvidelse vil koste 20.000 kr. Jordstykket inddiges, beplantes og der isættes en ny låge.
- Hadsund.* 718(489.43)
17/7. Kr. Dgbl. Kgd.en udvides med 200 gravpladser på den tilkøbte naboejendom.
- Arden.* 718(489.43)
7/8. Ålborg Amtstid. Kgd.en er blevet udvidet mod Myhlenbergsvej, grønne områder anlagt, og et nyt stendige bygget.
- Auning.* 718(489.44)
8/8. Randers Amts A. Det er besluttet at anlægge en urnehave.
- Skive.* 718(489.45)
22/7. Ålborg Stiftstid. Projektet til den ny kgd. er nu godkendt. Der bliver plads til 3439 gravlodder og 1800 urnegravsteder, endvidere er der afsat 1400 m² til kapel.
- Holstebro.* 718(489.46)
20/7., 3/8. Holstebro Dgbl. Kirkeministeriets til-ladelse til at starte anlægsarbejderne på den ny kgd. er givet. Facademuren skal opføres i beton efter forbillede fra Gävle, men der skal først foretages prøvestøbning.
- Struer.* 718(489.46)
25/8. Holstebro Dgbl. Ny urnehave foreslås.
- Herning.* 718(489.46)
26/6. Herning Amts Folkebl., 2/7. Licitationen. Arkitektkonkurrence mellem 3 indenbys arkitekter, Jydske Arkitektkontor, Anton Christensen og Søren Jensen om kapel på Nordre kgd. er udskrevet.
27/8. Herning Folkebl. På budgettet er foreslået henlagt 300.000 kr. til kapel på Nordre kgd., 275.000 kr. blev vedtaget.
- Skjern.* 718(489.46)
26/6. Ringkøbing Amts Dgbl. Den nye kgd., der har været under anlæg i flere år, ventes færdig i år. Den var budgetteret til ca. 400.000 kr., men kommer til at koste ca. 100.000 kr. mere. Mhrd.et må optage lån på ca. 1/4 mill. kr.
- Nørre Vium.* 718(489.46)
13/8. Vestkysten. Nyt kapel er færdigt. Byggeomkostninger ca. 45.000 kr. Flytning af det gamle stendige mellem det gamle og det nye kgd.sareal blev nægtet, men der blev tilladt lavet en åbning.
- Tarm.* 718(489.46)
30/6. Ringkøbing Amts Dgbl. Udvidelse af kgd.en på 2 nabohuses haver er påbegyndt. Husene bliver dog ikke fjernet straks.
- Dover.* 718(489.47)
24/7. Skanderborg Amts A. Et reguleringsforslag
- udarbejdet af anlægsst. Gunnar Knudsen har været til behandling i mhrd.et. Man enedes om kun at ordne randbeplantningen for ca. 12.000 kr.
- Ry stationsby.* 718(489.47)
23/6. Skanderborg Amts A. Kgd.sudvidelsen har kostet 170.699 kr. hidtil, arealet er endnu ikke beplantet.
- Hammel.* 718(489.47)
17/6. Århus Stiftstid., 3/7. Skanderborg Amts A. Udvidelse på 50 nye gravpladser i en del af præstegårdshaven planeres og drænes, så arealet kan være klar om et par år. Mhrd.et har været i Viby og studere urnehave i forbindelse med anlæg af en sådan med 50 gravpladser.
- Brædstrup.* 718(489.47)
9/7. Vejle Amts Folkebl., 10/7. Horsens Folkebl. Arbejdet med kgd.sudv. er nu påbegyndt, den sker mod syd og giver plads til 250 gravsteder. Det årlige antal begravelser er ca. 40.
- Hornborg.* 718(489.47)
18/6. Vejle Amts Folkebl. Mhrd.et har købt 1.400 m² af kommunen til kgd.sudv.
- Kolding.* 718(489.48)
17/6. Kolding Folkebl. Fællesmhrd.et skænker 2.900 m² af den endnu ikke i brug tagne Nørre kgd. til sportsplads for Dyrehaveskolen og seminariet. Tilbage bliver 72.000 m², hvoraf 1/3 er klar til at tages i brug. Kapellet mangler, men der er ansøgt om byggetilladelse.
- Ølgod.* 718(489.49)
18/6. Vestkysten, 30/6. Vejle Amts Folkebl. Der har været licitation på opførelse af nyt kapel. De samlede håndværkerudgifter blev 118.769 kr. (Arkt. Rolf Graae og Rich Aas.)
- Grene.* 718(489.49)
27/6. Vejle Amts Folkebl. Billund skal nok i fremtiden have egen kgd., der er afsat plads i byplanen.
- Brørup.* 718(489.49)
30/6. Kolding Folkebl. Den nordøstlige del af kgd.en omlægges.
- Hammelev.* 718(489.61)
29/6. Dannevirke. Der er kun 25 ledige gravsteder tilbage, derfor skal kgd.en snarest udvides, der afsættes penge dertil på budgettet 1971/72.
- Egvad.* 718(489.63)
10/7., 28/8. Jydske Tid. Kirkeministeriet har givet tilladelse til opførelse af nyt ligkapel og at restaurere den gamle kørestald, endvidere bliver den gamle garage i det sydøstlige hjørne nedrevet og erstattet med en kønnere bygning for præsteværelse. Udgift ca. 100.000 kr. (Arkt. Børge Hansen.)
- Åbenrå.* 718(489.63)
20/6. Jydske Tid. Der opsættes gravsten på 256 tyske krigsdødes gravsteder, og de er blevet beplantet med roser og cotoneaster.

Modtagne skrifter

Dansk Tidsskrift Index. 014.3

Man kan ikke for ofte gøre reklame for dette prisværdige arbejde, som Bibliotekscentralen gør for at systematisere opøgningen af litteratur.

Dansk Tidsskrift Index 55. årgang 1969 refererer alle Vore Kirkegårdes hovedsider i 1968-69 og vor anmeldelse af kirkegårds litteratur. (Udgiver: Bibliotekscentralen, København 1970.)

Våra kyrkogårdar. 718(486.7)

Er der kommet et svensk Vore Kirkegårde? Nej, men Lunds begravelsesvæsen har brugt navnet som titel til en lille folder om begravelsesvæsenet, kirkegårdene og krematoriet i Lund. Den giver et godt indtryk af de gode forhold, der hersker i Lund, og da den er beregnet til udlevering til besøgende hos kirkegårdsforvaltningen, indeholder den også praktisk stof om, hvordan man forholder sig med hensyn til begravelse, bisættelse eller udførelse af et arbejde på kirkegårdene.

Det er et smukt lille tryk, som sikkert vil gavne kirkegårdskulturen, så vi tilgiver, ja, vi føler os beæret over, at man har kunnet bruge vort navn som titel. (Udgiver: Kyrkogårdsförvaltningen, Lund 1970.)

Resolutioner

Kirkeministeriets skrivelse af 16. nov. 1965 (til overtilsynet for Holmens kirke) ang. *fastsættelse af takster for erhvervelse af gravsteder på Holmens kirkegård.*

I skrivelse af 11. juni 1965 har overtilsynet forespurgt, hvorvidt ministeriet vil kunne tiltræde, at overtilsynet stadfæster et af bestyrelsen for Holmens kirke udarbejdet forslag til ændring af det nugældende regulativ for Holmens kirkegård, således at der indføres en ensartet takst for erhvervelse af gravsteder på kirkegården, uanset om de pågældende gravstedserhververe tilhører søvænet eller ej og uanset om de pågældende er bosiddende i Holmens sogn eller ej.

Ifølge det gældende regulativ, der er godkendt af overtilsynet den 17. maj 1961, har nedennævnte 3 grupper af personer adgang til erhvervelse af gravsteder på kirkegården:

Gruppe 1.

- a. Mænd hørende til søvænet, deres ægtefæller og hjemmевærende børn.
- b. Pensionister fra søvænet, deres ægtefæller og hjemmевærende børn, bosiddende i København og nabokommuner (Storkøbenhavn).
- c. Beboere i Holmens sogn.

Gruppe 2.

Udensognsboende, der enten har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården, eller på særlig måde har været knyttet til Holmens sogn.

Gruppe 3.

Andre udensognsboende.

De i regulativet fastsatte takster for erhvervelse og fornyelse af gravsteder på kirkegården er her efter fastsat under hensyn til, hvilken af disse grupper de pågældende gravstedserhververe tilhører, således at der gælder de laveste takster for personer, der tilhører gruppe 1, medens taksterne er højere for personer i gruppe 2 og højest for personer i gruppe 3.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at der i § 25, stk. 2-4, i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. af 30. juni 1922 er givet visse regler med hensyn til erhvervelse af gravplads og fornyelse af gravsteder, hvori der sondres mellem sognets til folkekirken hørende beboere (stk. 2), udensognsboende, der enten har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården, eller som på særlig måde har været knyttet til sognet (stk. 3), og endelig andre udensognsboende (stk. 4).

Med hensyn til betalingen for gravplads er det fastsat, at den for de i stk. 4 omtalte „andre udensognsboende“ bør være væsentlig højere end den, der er fastsat for de i stk. 2 og 3 omhandlede tilfælde.

Efter ministeriets formening er det mest nærliggende at gå ud fra, at det har været lovgiverens tanke med sidstnævnte bestemmelse, at der i vedtægten skulle fastsættes forskellig betaling for de tre i stk. 2, 3 og 4 nævnte tilfælde, og at betalingen efter stk. 3 skulle være højere end efter stk. 2, og betaling efter stk. 4 højere end efter stk. 3.

Det bemærkes dog, at de anførte bestemmelser under hensyn til de særlige københavnske forhold, hvor alle kommuners til folkekirken hørende beboere deltager i udgifterne til de københavnske kirker, må fortolkes således, at laveste takst i henhold til regulativet bør gælde for beboere i Københavns kommune, for så vidt disse tilhører folkekirken (§ 25, stk. 2), og således at der i de i § 25, stk. 3 og 4 omhandlede tilfælde i stedet for „udensognsboende“ anføres „personer, der er bosat uden for Københavns kommune“.

Såfremt der skal være adgang for personer, der ikke tilhører folkekirken, til at erholde begravelsesplads udlagt på kirkegården, må der endvidere være en særskilt takst for sådanne personer, der fastsættes under hensyn til, at sådanne personer ikke deltager i udgifterne til kirkegårdens vedligeholdelse og drift, fr. herved bestemmelsen i § 25, stk. 5.

Kirkeministeriets cirkulære af 27. jan. 1966 (til biskopperne) om *dødsattester.**)

Ved justitsministeriets bekendtgørelse af 15. december 1965, der er aftrykt som bilag til nærværende cirkulære**), er der foreskrevet nye blanketter til brug ved lægers udfærdigelse af dødsattester. Når disse attester er tilklæbet af lægen (eventuelt politiet), må de kun åbnes af embedslægen.

De særlige blanketter til brug ved ligsynsmænds udfærdigelse af dødsattester er uændrede og udleveres som hidtil af den stedlige sognepræst, der rekvirerer blanketterne hos kredslægen.

I *København*, på *Frederiksberg* og i *Gentofte* påtegnes dødsattesten om dødsfaldets indførelse i ministerialbogen af den præst, i hvis ministerialbog dødsfaldet efter de herom gældende regler skal indføres med nr. Endvidere skal den præst, der skal foretage jordpåkastelse, forsyne attesten med påtegning om tid og sted for jordpåkastelsen. I tilfælde af borgerlig begravelse påtegnes attesten af den, med hvem der træffes aftale om begravelsen. Attesten afleveres derefter i København og på Frederiksberg på begravelsesvæsenets kontor, i Gentofte til den præst, i hvis kirkebog dødsfaldet (for så vidt angår dødfødte: fødslen) er indført med nr.

I *den øvrige del af landet* afleveres dødsattesten til dødsstedets sognepræst – i *de sønderjyske amter* sammen med en af personregisterføreren på dødsstedet udfærdiget attest om dødsfaldets anmeldelse til personregistret.

Skal ligbrænding finde sted, skal dødsattesten forinden af politiet forsynet med påtegning om, at der intet er til hinder for ligbrænding. For så vidt angår personer, der er afgået ved døden i København, Frederiksberg, Gentofte, Odense, Århus, Randers, Ålborg eller Esbjerg kommune, afgives sådan attestation dog ifølge justitsministeriets cirkulære af 15. december 1965 af vedkommende begravelsesvæsen.

Såfremt præsten har kendskab til eller begrundet formodning om, at der i forbindelse med dødsfaldet foreligger sådanne omstændigheder, at dødsattest bør udstedes på grundlag af medico-legalt ligsyn, påhviler det ham at påse, at dødsattesten på forsiden i den dertil indrettede rubrik er eller bliver forsynet med øvrighedens (normalt politiets) påtegning om, at der ikke for det offentliges vedkommende er noget til hinder for, at begravelsen finder sted.

Såfremt begravelse eller ligbrænding ønskes foretaget uden for den bykommune eller det landsogn, hvor dødsfaldet har fundet sted, udfærdiger i de sønderjyske amter præsten på dødsstedet, i den øvrige del af landet den præst, i hvis ministerialbog dødsfaldet er indført med nummer (i København og på Frederiksberg dog begravelsesvæsenet) en begravelsesattest, der (i de sønderjyske amter sammen med dødsanmeldelsesattesten) følger med liget. De dertil bestemte grønne blanketter rekvireres af præsten hos kredslægen.

Bortset fra fornævnte begravelsesattester må afskrift eller udskrift af dødsattester ikke udfærdiges af præsterne.

De til præsterne uden for København afleverede dødsattester indsendes som hidtil inden 14 dage efter hver måneds udgang til kredslægen sammen med de summariske indberetninger om antallet af fødte og døde. Såfremt en dødsattest er fejlagtig eller mangelfuldt udfyldt, påhviler det præsten at drage omsorg for, at der finder fornøden berigtigelse sted, forinden attesten videresendes til kredslægen, enten ved tilbagesendelse af attesten til udstederen eller ved rettelse i attesten, i sidstnævnte tilfælde med angivelse af, at rettelserne er foretaget af præsten.

Opmærksomheden henledes på, at præsterne bør forlange sig dødsattest forelagt i betimelig tid før begravelsen og ikke må lade sig nøje med at få den forevist ved selve begravelsen.

Man vedlægger et antal eksemplarer af nærværende cirkulære til omdeling blandt stiftets præster.

*) Min. tid. 1966 A. nr. 14. Ligelydende cirk. udsendt s. d. til amtmændene og Kbhvns. mag.

**) Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 430 af 15. december 1965 om dødsattester. I henhold til § 4 i lov nr. 2 af 2. januar 1871 om ligsyn som ændret ved lov nr. 46 af 4. maj 1875 fastsættes:

§ 1. Dødsattester udfærdiges på følgende blanketter, der er trykt ved justitsministeriets foranstaltning:

1. Dødsattest udstedt af en læge for en person, der er død i en alder af 28 dage eller derover: Formular 1231, hvid.
2. Dødsattest udstedt af en læge for et levendefødt barn, der er død inden 28 dage efter fødslen: Formular 1232, rød.
3. Dødsattest udstedt af en læge for et dødfødt barn: Formular 1233, gul.
4. Dødsattest udstedt af ligsynsmænd for et barn under 1 år: Blanket D, formular 1220, hvid.
5. Dødsattest udstedt af ligsynsmænd for andre personer: Blanket E, formular 1222, hvid.

§ 2. Bekendtgørelsen træder i kraft 1. januar 1966.

Stk. 2. Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 78 af 25. marts 1931 angående dødsattester ophæves.

Kirkeministeriets skrivelse af 3. febr. 1966 (til N. N.) ang. *generbuværelse af brugsretten til et gravsted efter udløbet af den periode, for hvilken brugsretten tidl. havde været erhvervet.*

I et hertil indsendt andragende af 4. november 1965 har De besværet Dem over, at kirkegårdsbestyrelsen i A. har afslået at efterkomme en af Deres ægtefælle fremsat begæring om genoprettelse af gravsted nr. . . . på A. kirkegård, i hvilket gravsted Deres ægtefælles fader er begravet.

Det fremgår af sagen, at dispositionsretten vedrørende det pågældende gravsted foruden Deres ægtefælle tilkom dennes to søstre. Det er derhos oplyst, at brugsretten til gravstedet udløb den 31. december 1961, og at der uanset henvendelse herom fra kirkegårdsbestyrelsen ikke på daværende tidspunkt blev taget skridt til gravstedsrettens fornyelse. Endvidere er det oplyst, at der i 1964 fandt en forhandling sted mellem kirkegårdsbestyrelsen og Deres ægtefælles to søstre, og at disse ved denne lejlighed samtykkede i gravstedets nedlæggelse. Endelig er det oplyst, at kirkegårdsbestyrelsen under hensyn til en planlagt udvidelse af den forbi gravstedet førende gang ikke har kunnet indgå på at genoprette gravstedet.

Således foranlediget skal man herved meddele, at begæring om fornyelse af brugsretten til det omhandlede gravsted skulle have været fremsat ved brugsrettens udløb i 1961. Da dette ikke er sket, har de personer, der indtil da havde dispositionsret over gravstedet ikke krav på nu at få dette genoprettet. Det må herefter have sit forblivende ved den stedfundne nedlæggelse af gravstedet.